

ŽELEZAR

TEDNIK – GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

JESENICE, DNE 29. APRILA 1976

ŠTEVILKA: 17.-18. LETO: XXV

Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl – Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ – Železarna Jesenice. Številki internih telefonov: urednik 483, administracija 484. Tisk: GP Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72

UČINKOVITO UKREPANJE ŽELEZARN

Resolucija o razvojni politiki za letošnje leto je zavezala vse nas, ki delamo v gospodarstvu, da polno koristimo proizvodne zmogljivosti naših strojev in naprav, da z denarnimi sredstvi gospodarimo bolje, da povečamo naš izvoz in v večji meri izkoristimo domače surovine in reproducirni material ter tako znižamo uvoz in prispevamo večji delež k neposrednemu pokrivanju plačilnega primanjkljaja, da ne zaposlujemo bistveno večje število delavcev v industriji in tako povečamo produktivnost dela.

Po nekaj mesecih letošnjega leta lahko že ocenimo gospodarska gibanja kot rezultat vseh teh prizadevanj. V kratkem bi mogli ugotoviti naslednje:

– Izboljšanje plačilne bilance in rahlo oživljanje izvoza ob zmanjšanju uvoza.

– Zadovoljivo gibanje cen v proizvodnji in cen na drobno, pri čemer pa je treba poudariti, da se zaustavljanje inflacijskih tendenc ne opira na razbremenitev gospodarstva od prevelikih davkov za splošno in skupno potrošnjo.

– Se nadalje se poslabšuje reprodukcijska sposobnost gospodarstva in pojavljajo se že pomembne izgube v poslovanju.

– Poslabšuje se trend rasti proizvodnje (predvsem industrijske in gradbene).

– Premajhno spodbujanje notranje porabe in to tako na področju

osebne kot tudi investicijske porabe. – Velik pritisk zalog gotove proizvodnje predvsem na organizacije združenega dela v proizvodnji.

– Stalno pomanjkanje trajnih obratnih sredstev je ob uveljavljanju zakona o zavarovanju plačil močno ohromilo medsebojni promet.

– Oživljanje konjunktura v industrijsko razvitih deželah ob pomembnih valutnih motnjah otežkoča naš izvoz v te dežele.

To so samo nekatere značilnosti gospodarskih gibanj v prvih mesecih

(Nadaljevanje na 2. strani)

DESETLETNICA OBRATOVANJA VALJARNE BLUMING

Preteklo je že polnih deset let, odkar je bila na valjavškem ogrođu bluming izvaljana prva brama v slab za potrebe valjarne debele pločevine. To je bilo 28. aprila leta 1966 na dopoldanski izmeni ob prisotnosti številnih delavcev in strokovnjakov tujih in domačih podjetij ter vzdrževalcev in proizvodnih delavcev, ki so sodelovali pri izgradnji valjarn na Beli. Čeprav je bilo pri nadaljnjem toplem testiranju še veliko težav, se bomo vsi, ki smo pri izgradnji valjarne bluming sodelovali, z veseljem in ponosom spominjali tega svečanega trenutka.

Odločitev o izgradnji valjarn na Beli sega v leto 1959, ko je zvezni izvršni svet odločil, da je potrebno

bazično črno metalurgijo nadalje izgrajevati. Kolektiv železarne Jesenice, ki je stal pred problemom ali na Jesenicah izvršiti temeljito rekonstrukcijo ter iz dotrajanih in

(Nadaljevanje na 7. strani)

ENAJSTIM SODELAVCEM SREBRNI ZNAK SLOVENSKE SINDIKATOV

V petek, 23. aprila, so na slovesen način enajstim članom našega kolektiva podelili srebrni znak slovenskih sindikatov. O predlogih za podelitev srebrnega znaka slovenskih sindikatov je tekla javna razprava v osnovnih organizacijah sindikata v Železarni.

Srebrni znak slovenskih sindikatov so prejeli naslednji sodelavci: Jože Filej

– strojno vzdrževanje, Anton Jakopič – valjarna žice, Jože Kokalj – splošna varnostna služba, Slavko Markelj – jeklovlek, Slavko Oblak – elektro vzdrževanje, Janez Oven – hladna valjarna, Mirko Podlipnik – adjustaža bluming Bela, Helena Sudžuković – adjustaža štelok Javornik, Andrej Vidmar – profilarna, Jože Zupan – FRS in Mirko Zupan – FRS.

DELO SEKTORJA TEHNIČNE KONTROLE IN RAZISKAV V LETU 1976

Delo sektorja tehnične kontrole in raziskav je, kakor v preteklem letu, tudi v letošnjem letu usmerjeno na raziskave problemov v okviru posameznih projektov. Delo na projektu priprave vložka za hladno valjarno in projektu dodatnih materialov ter tehnologije varjenja je posebno pomembno za nadaljnji razvoj naše železarne. Poleg raziskovalnega dela, ki je sistematično usmerjeno na reševanje problematike v okviru projektov, so pa raziskovalci zadolženi tudi za manjšimi raziskavami in strokovnimi intervencijami, ki so potrebne, da se obdrži kvaliteten nivo proizvodnje v primerih, ko zasledimo odstopanje od kvalitete iz objektivnih ali subjektivnih vzrokov v proizvodnji.

Raziskovalni problemi so zelo kompleksnega značaja. Reševanje problemov zahteva sodelovanje, ne samo raziskovalcev in strokovnih sodelavcev v okviru TKR in energetskega gospodarstva, ampak tudi sodelovanje tehnologov v obratih in drugega strokovnega kadra, ki s svo-

jim delom lahko bistveno prispeva k boljšemu delu v naši železarni.

Prav to teamsko delo lahko prispeva k stabilizaciji proizvodnje in razširitvi kvalitetnega proizvodnega asortimenta.

(Nadaljevanje na 8. strani)

Sodelavkam in sodelavcem, njihovim
svojcem in vsem občanom čestitamo k

1. maju – prazniku dela

ter jim želimo uspehov pri delu in zadovoljstva v življenju

Samoupravni organi in družbenopolitične organizacije TOZD, DŠ Skupne službe in Železarne ter Železarski izobraževalni center

NA MENI, NA MOJH PLEČIH, NA PLEČIH DELAVCA – PROLETARCA, SLONI BODOČNOST SLOVENSKEGA NARODA, NARODA – PROLETARCA!

Če je kje bil delavec suženj, je bil v naših slovenskih krajih dvakrat suženj! Drugod so mu izrabljali roke in glavo, pri nas so mu povrh tega še vzeli ponos, odrekli mu dušo in odrezali jezik. Za tujega kapitalista in uradnika je bil slovenski delavec žival, ki mora molčati, zato, ker ne zna govoriti »po človeško«. S čeznaturnim naporom, s požrtvovalnostjo brez primere so posamezniki – malo jih je bilo! – vzdržali to naše delavstvo k višjemu kulturnemu življenju, so mu s pomočjo organizacije po dolgih bojih pripomogli do kosa boljšega kruha, so se hkrati trudili, da bi mu dali potrebne duhovne hrane. V tej zadnji stvari pa je zmanjkalo moči, je zmanjkalo delavcev. Malo številce onih, ki so se trudili za kulturno izobrazbo delavcev, so bili povečini samouki, delavci, ki so sami v svojem bridkem in težkem dnevnem življenju občutili potrebo po višji izobrazbi, po vpogledu v širša obzorja. Delali so, kolikor so pač mogli delati, toda postavili so temelj za delo onih, ki bodo delali in gradili za njimi. Za delo onih, katerih velika in sveta dolžnost je, da maso našega slovenskega ljudstva privedejo k najvišji duševni zavesti, privedejo v svetovno kulturo. To pa je dolžnost slovenske inteligence. Tej dolžnosti se ne more in ne sme izogniti, ker drugače svojega lastnega naroda ne bi bila vredna in bi se izločila iz njega. Obenem, ko prevzame to dolžnost, prevzame pa tudi silno odgovornost. Brez vsakega pomisleka lahko govorim človeku, ki je izobražen dvomljivec, ki je že zdavnaj bil spoznal zmote in zablode razuma človeškega. Teže pa je govoriti in pisati delavcu, ki ne pozna laži in dvoumnosti, ki natanko veruje, kar sliši in bere. Težko in trdo nalogo si bo dala slovenska inteligenca, da maso našega ljudstva, predvsem naše delavstvo, pripravi za tiste boje, ki čakajo naš narod. Treba bo, da s predavanji, s časopisjem, z brošurami in knjigami stopi pred ljudstvo, spoji se z njim, vrne se k njemu, kakor je bila iz njega vzrasla. Treba je, da pove delavcu, kar mu je bilo od nemile usode prikrajšano. Treba je najbolj, da ga vzdamo in mu pove: »Enakopraven brat si v družini!« In še bo potrebno, da mu da ponosa in samozvesti, tako da bo čutil v sebi: »Na meni, na mojih plečih, na plečih delavca-proletarca, sloni bodočnost slovenskega naroda, naroda-proletarca!« – Če naša inteligenca te svoje svete in nujne dolžnosti ne izpolni kmalu in korenito, potem ne zasluži, da se imenuje inteligenca in posebej še slovenska!

(Ivan Cankar: Slovenska kultura, vojna in delavstvo, predavanje v Trstu, pomladi 1907)

PRIČETEK POSKUSNEGA OBRATOVANJA V NOVI HLADNI VALJARNI S 1. SEPTEMBROM

V zadnjem obdobju je glavna aktivnost pri gradnji hladne valjarne Bela zaključevanje temeljev, montaža in testiranje proizvodnih naprav ter paralelno s tem dokončevanje vseh pomožnih naprav.

Hale so skoro celotno zaključene, razen dokončanja fasad in popravilo raznih pomanjkljivosti. Izdelani še niso tlaki, ki pa so vezani z dokončevanjem proizvodnih naprav. Z deli so pričeli tudi pri urejanju skladišča rezervnih delov-temeljev, konstrukcije in regalov.

Temelji proizvodnih naprav so razen za lužilno linijo, žarilno linijo in trojne škarje dokončani. V splošnem so dograjeni okrog 90 odstotno. Še vedno so najbolj kritični temelji obeh lužilnih linij, ki sta zaključeni 93 oziroma 76 odstotno. Izvajalci del so v zadnjem času delo zelo pospešili, vendar se zamujeno ni dalo nadoknaditi. Največja skrb bo v prihodnjih tednih veljala zaključevanju del in kompletiranju temeljev,

da bo montaža praktično na celotnem področju valjarne polno stekla.

Stanje dobav iz ZDA se v zadnjem času ni spremenilo. Prejeli smo le nekaj nujnih pošilk z avionom. Dobava opreme je tekla približno po programu, bilo pa je veliko težav pri dobavi nekaterih uvoznih materialov za instalacije. Zaradi tega je bila na nekaterih mestih montaža prekinjena in bo predvsem na nekaterih napravah to vplivalo na rok izgradnje. Zelo počasi poteka tudi dobava raznih delov iz ZDA, ki smo jih reklamirali.

Montaža proizvodnih naprav poteka različno uspešno. Strojni del montaže v glavnem dobro sledi izdelavi temeljev in isto velja za elektro montažo, ki sledi strojni. Nekaj več

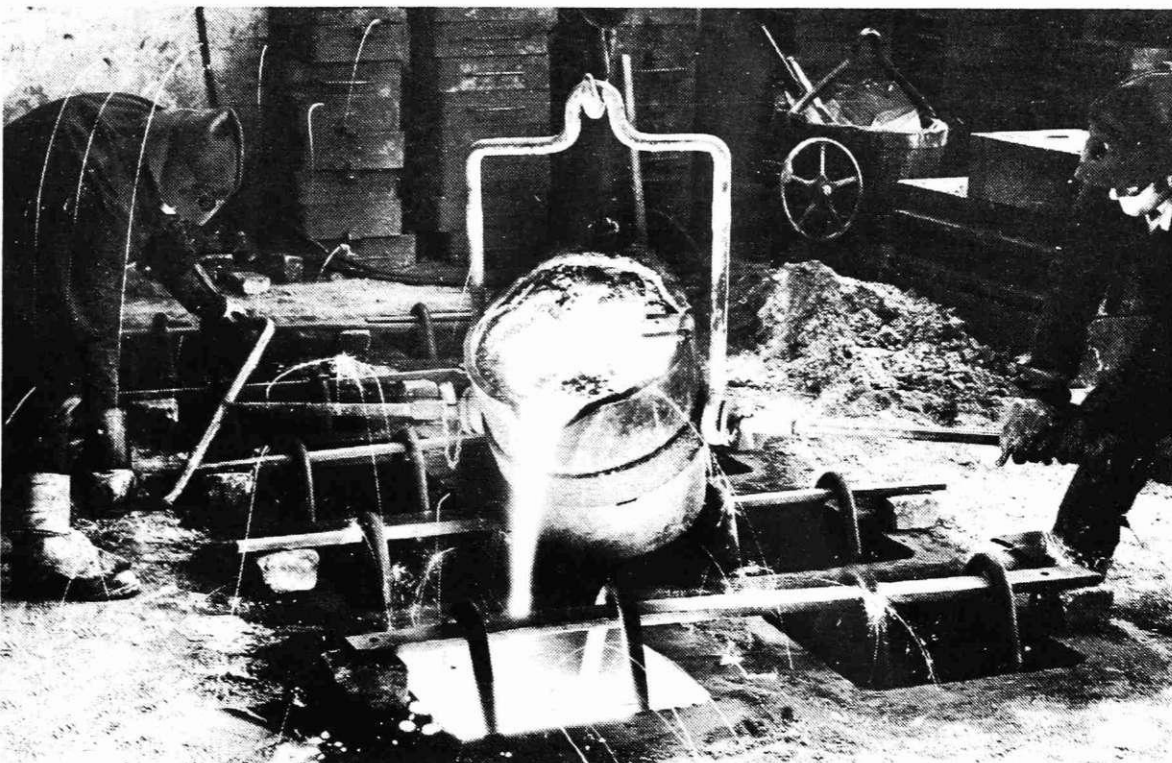
težav je pri montaži strojnih instalacij, kjer je zaradi pomanjkanja materialov in delno delovne sile, prišlo do zastojev. Dodatne težave povzročajo tudi nekompletni temelji.

Stanje montaže je naslednje:

Zaključena je kompletna montaža na previjalni liniji in transporterju. Nad 95 odstotkov je zaključena strojna montaža na obeh valjavskih ogrođjih, liniji za pripravo kolobarjev in na obeh brusilnih strojih za valje. Z deli pa še nismo začeli na vseh škarjah. Strojne instalacije so na obeh ogrođjih, liniji za pripravo kolobarjev in zvonastih pečeh zaključene med 80 in 95 odstotkov, na ostalih napravah pa občutno manj.

Elektro montaža je gotova med 93 in 96 odstotki na obeh ogrođjih, na

(Nadaljevanje na 3. strani)

Letos mineva 128 let, odkar sta Marks in Engels na spodbudo zveze komunistov napisala Manifest komunistične partije, v katerem sta jasno podala osnovne postavke znanstvenega socializma, kot določen in odkrit program boja delavskega razreda. Takrat sta napisala: »Ko se bo proletariat v boju proti buržoaziji nujno združil v razred, ko bo postal z revolucijo vladajoči razred in ko bo kot vladajoči razred nasilno odstranil tudi stare proizvodne odnose, bo s temi proizvodnimi odnosi vred odstranil tudi pogoje za obstoj razrednega nasprotja, razrede nasploh in s tem svoje lastno razredno gospodstvo... Na mesto stare buržoazne družbe z njenimi razredi in razrednimi nasprotji bo stopila asociacija, v kateri bo svobodni razvoj vsakega posameznika pogoj za svobodni razvoj vseh.«

Triindvajset let za tem so pariški komunardi prvi v svetu izvedli proletarsko revolucijo in v pariški komuni, ki je sicer trajala le 72 dni, ustvarili prvo revolucionarno vladavo delavskega razreda. Čez 30.000 na barikadah padlih komunardov in nad 100.000 pobitih mož, žensk in otrok, je bil velik krvni davek prvega poizkusa proletarske revolucije, ki pa je zdramila in spodbudila proletariat po vsem svetu in obogatila znanstveni socializem.

Pariška komuna je nakazala razdobje, ki ga je velika oktohrska revolucija v Sovjetski zvezi začela v praksi uresničevati, to je z graditvijo novih, socialističnih družbenih odnosov z delavskim razredom na čelu. S tem se je začelo tudi razdobje socialističnih revolucij.

V to novo zgodovinsko razdobje pa nedvomno sodi narodno-osvobodilna vojna in socialistična revolucija, ki so jo izvedli naši jugoslovanski narodi, ki so v svojem boju najbolj dosledni izročili Manifesta komunistične partije in pariške komune. Uresničujemo socialistično družbeno ureditev, ki temelji na oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, ki temelji na odnosih med ljudmi kot svobodnimi in enakopravnimi proizvajalci in ustvarjalci, ki izključno z delom zadovoljujejo svoje in skupne potrebe. Socialistično družbeno ureditev, v kateri je osvoboditev dela in človeka osnovni smoter in trajna naloga delavskega razreda, Zveze komunistov in vseh drugih naprednih sil, na poti zgraditve komunistične družbe.

TI, KI SE DELAL – TVOJE JE DELO: TO JE POSTAVA

Ivan Cankar – 1907

Ko letos trideset let v svobodni socialistični Sloveniji in Jugoslaviji praznujemo 1. maj – praznik dela, ne moremo mimo teh zgodovinskih resnic, ki nam lahko šele v vsej svoji veličini in zgodovinski pomembnosti osvetlijo pomen naše socialistične revolucije in našega sedanjega družbeno-ekonomskega razvoja.

Marks je v svojem Kapitalu označil delo kot proces, s katerim človek zavestno uresničuje svoje cilje in ko s svojim delom deluje na naravo zunaj sebe in jo spreminja, hkrati spreminja tudi svojo naravo. Prav zato je praznik dela, ki ga praznuje proletariat po vsem svetu, za nas pregledovanje naših uspehov v prizadevanju za osvoboditev dela in človeka, za mnoge dežele pa še borbeni dogovor za izboritev pogojev, da bi stopili na pot, po kateri stopa naš samoupravni socializem pri uresničevanju temeljnih interesov delavskega razreda.

Človekovo delo je edina podlaga za prilaščanje proizvoda družbenega dela in podlaga za upravljanje družbenih sredstev, tako smo napisali v našo ustavo. Delu smo dali tisto častno mesto in tak položaj, za kakršnega so se borili pariški komunardi, za kakršnega je vzplamtela oktohrska revolucija in za kakršnega so se borili naši partizani-revolucionarji v narodno-osvobodilni borbi in socialistični revoluciji ter za kakršnega se bori proletariat v številnih deželah sveta. Delu smo dali čast in oblast.

Zato naš prvi maj, praznik dela pomeni pregledovanje naših prizadevanj pri uresničevanju ustavnih določil, s katerimi smo opredelili take ekonomske in družbene razmere, v katerih se bo delavec lahko resnično uveljavil kot nosilec združenega dela, družbene reprodukcije in politične oblasti. Kajti šele z uveljavljanjem takih razmer, je mogoče uresničevati osnovni smoter našega razvoja, osnovni interes in nalogo delavskega razreda – osvoboditev dela in človeka. Osvoboditev človeka v odnosih med ljudmi, odstranitev kakršnihkoli oblik zatiranja in podrejanja, osvoboditev človeka in človeštva izpod suženjskega jarma narave in ustvarjanje stanja, da bo človek gospodar narave in samega sebe.

Naš prvi maj pomeni tudi pregledovanje izrednih uspehov in pridobitev naše socialistične revolucije, ki je s svojo svojstveno potjo v samoupraven socializem, za zgled in spodbudo mnogim deželam v svetu na poti v socializem. Rezultate, na kakršne smo lahko resnično ponosni, rezultate, ki so sad našega lastnega dela, naših lastnih rok, rok našega delavskega razreda in delovnih ljudi.

Toda ves dosednji razvoj nas tudi obvezuje, da še bolj dosledno in zavestno uresničujemo ustavna določila – ustvarjamo ekonomske in družbene razmere, v katerih bo delavec postal resničen nosilec združenega dela, družbene reprodukcije in politične oblasti.

Letošnji prvi maj praznujemo tudi v začetku široke javne razprave o osnutku zakona o združenem delu, ki bo pomenil novo etapo v nadaljnjem razvoju našega samoupravnega socializma. Praznik dela bomo tako praznovali srečni in zadovoljni nad doseženimi uspehi, obenem pa v snovanju novega zakona o združenem delu, ki bo pospešil naš nadaljnji samoupravni razvoj. Praznovali ga bomo v zanosu, da smo v vsem našem dosedanjem revolucionarnem razvoju delu in delavcu pri uresničevanju vladujočega položaja postavili trdne temelje, na katerih bomo uresničevali naš osnovni razvojni smoter – osvoboditev dela in človeka.

Tako smo prvi na zemeljski obli začeli uresničevati velike napovedi marksističnih mislecev, med njimi tudi našega napovednika Ivana Cankarja, ki je pred sedemdesetimi leti napovedal to, kar danes uresničujemo z besedami: »Ti, ki si delal – tvoje je delo: to je postava!«

UČINKOVITO UKREPANJE ŽELEZARN

(Nadaljevanje s 1. strani)

Letošnjega leta, ki postavljajo posamezno panogo v povsem drugačen položaj kot je to bilo predvideno z resolucijo in ostalimi dokumenti. V zvezni gospodarski zbornici smo se dogovorili, da si bomo uporno in vztrajno prizadevali doseči dogovorjeno stabilizacijo gospodarjenja in načrtovano proizvodnjo predvsem s planskim usmerjanjem gospodarskega razvoja in hitrejšim oživiljenjem novega gospodarskega sistema v celoti. Pri tem pa bomo istočasno aktivno spremljali pojave tako doma kot v svetu, zlasti tiste, ki bi mogli vplivati negativno na dinamično in stabilno rast gospodarstva v tem trenutku in da se na tako gibanje organizirano, učinkovito in predvsem pravočasno odzivamo z ustreznimi merami tekoče ekonomske politike in dogovori med organizacijami združenega dela.

Za uspešnejše poslovanje železarn bi v letošnjem letu morali takoj zakoniti vrsto ukrepov in predlogov, ki jih je postavil svet za črno metalurgijo oziroma združenje jugoslovanskih železarn.

Po odloku zveznega izvršnega sveta so proizvajalci železove rude in železa ter jekla razrešeni vezave z izvozom s tem, da se jim pravica uvoza daje na osnovi absolutne vsote. Ker pa ta absolutna vsota ne pokriva niti nujno potrebnega uvoza ki je sprejet in regionalno usmerjen z materialnimi bilanci zveznega izvršnega sveta, je potrebno, da se absolutna vsota dvigne, da bi tako železarji dobavili domačim kupcem večje količine svojih proizvodov.

Z materialnimi bilanci zveznega izvršnega sveta je odrejen uvoz surovin, reprodukcijskega materiala in polfabrikata po posameznih področjih. Zaradi sprememb na svetovnih tržiščih pa je treba na osnovi predložene dokumentacije spreminiti posamezne uvozne regije.

Potrebno je omogočiti koriščenje reeskontnih kreditov pri uvozu reprodukcijskega materiala, surovin in polfabrikata s klirinskega valutnega področja brez lastnega deleža zaradi neustreznega reševanja finansiranja trajnih obratnih sredstev.

Sprememba v zunanje trgovinskih predpisih z uvedbo novih povečanih carinskih stopenj, taksi in dajatev je bistveno povečala materialne stroške. Zato je potrebno proučiti smisel takih podražitev.

Izvedba konverzije vseh kratkoročnih kreditov tako iz primarne kot sekundarne emisije bi mogla rešiti problem trajnih obratnih sredstev.

Oprostitev polaganja depozita pri inozemskih finančnih kreditih je nujna zlasti pri koriščenju teh kreditov za objekte, ki imajo prioriteto in so sestavni del sprejetega razvojnega programa.

V okviru izboljšanja ekonomskih odnosov z inozemstvom in zagotovitvi boljše organiziranosti zunanje trgovinskega prometa z železnimi in jeklenimi proizvodi, je potrebno pristopiti k boljši koordinaciji predvsem v deželah Vzhodne Evrope.

Za doseganje z resolucijo predvidenih ciljev je potrebno te akcije za celotno gospodarstvo in akcije za železarstvo in jeklarstvo posebej, sprejeti čim hitreje. Narava dela v železarstvu in jeklarstvu je še prav posebej neugodna, saj ne omogoča nikakršnih poznejših korektur za izpadlo proizvodnjo. In prav v tej luči je treba gledati tudi akcijo, ki smo jo pripravili znotraj železarne, da bi tudi v kritičnem obdobju v mesecu aprilu in maju mogli proizvajati kolikor toliko nemoteno in poslati našim kupcem čim več naših proizvodov.

Zakon o zavarovanju plačil med uporabniki družbenih sredstev, zakon o investicijah in drugi zakoni so v tem trenutku le povod ne pa vzrok za stagnacijo pri plasmaju naših proizvodov. Nihanja izvoznih cen so v lanskem letu in tudi še v letošnjem letu jugoslovanskim potrošnikom jekla omogočila, da so se oskrbeli s ceninim jeklom. Zato so njihova skladišča polna, obratna sredstva pa izčrpana. Trgovci se v obdobju padanja cen ne vključujejo kot vmesni člen med proizvodnjo in potrošnjo. Zato so trenutno njihova skladišča prazna in se bodo začela polniti šele ko se bo pričela dvigati cena tako domačega kot uvoženega jekla.

Ceprav je izvoz v primerjavi s celotno našo prodajo relativno skromen in ga čez noč tudi ne moremo poljubno povečevati, pa je v tem trenutku vsaka tona več izvoženega jekla za nas izredno dobrodošla ponudba. Zato je naša naloga ne glede na ceno, ki je dosežena s takim izvozom, da v tem prehodnem obdobju take zaključke obravnavamo z vso resnostjo. Seveda pa je še ved-

no najvažnejše vprašanje solidno izpolnjevanje naročil do naših domačih kupcev.

Razsežnosti trenutnega gospodarskega položaja so tako zamotane, da je vse posledice zelo težko dovolj natančno opredeliti, vendarle pa vemo, kakšno zdravilo potrebujemo. Dosledno izpolnjevanje zastavljenih akcij tako znotraj kot zunaj železarstva nas edino more pripeljati na zeleno vejo.

Ob prazniku dela imamo torej snovi za razmišljanje dovolj. Ko se veselimo delovnih zmag in pri tem mislimo predvsem na količine ne moremo in ne smemo stvari preveč poenostavljati. Šele ko bodo te količine po asortimentu enake tistim, ki jih želijo in potrebujejo naši kupci, se bodo naši rekordi pretvorili v tisto pravo vrednost, ki jo lahko tudi družbeno vrednotimo, sicer bi ti rekordi postali sami sebi namen. Razmisli! moramo torej nekaj tudi o kakovosti našega dela in to v najširšem pomenu besede.

Peter Kunc

V žičarni

SREČANJE Z NAŠIMI JUBILANTI

V petek, 23. aprila, so se v prostorih Kazine zbrali jubilarji 40-letniki, sodelavci, ki so bili v Železarni zaposleni 35, oziroma 30 in več let.

Tovariškega večera so se poleg jubilarjev udeležili: glavni direktor Peter Kunc, predsednik delavskega sveta Alojz Kalan, predsednik konference osnovnih organizacij sindikata Štefan Ščerbic, sekretar tovarniškega komiteja ZKS Marjan Žitnik, direktor kadrovskega sektorja Tone Varl in sekretar Železarne Dušan Stare.

Jubilantom je izročil diplome in spominska darila glavni direktor Železarne Peter Kunc, jubilarji 40-letniki pa so prejeli tudi spominske plakete.

V imenu jubilarjev sta se zahvalila Jože Knific in Jože Bertonec, nato pa je sledil tovariški večer, ki so se ga udeležili jubilarji s svojimi ženami in gostje.

JUBILANTI 40- oziroma 35-LETNIKI: Anton ARNEŽ – strojne delavnice, Jože BERTONCELJ – livarna, Anica BUČAR – šamotarna, Oto ENDLIHER – PIV energija, Stanka GERŠAK – sektor novogradenj, Jože KNIFIC – valjarna Bela, Pavel MARTINJAK – valjarna profilov, Janko VILMAN – transport, Anton ŽERJAV – nabavni sektor in Uroš ŽUPANČIČ – SEO.

JUBILANTI ZAPOSLENI V ŽELEZARNI MOŠKI VEČ KOT 35 IN ŽENSKÉ NAD 30 LET: Stane BREZIGAR – transport, Franc BRIŠAR – valjarna profilov, Franc GASAR – transport, Francka GOVEKAR – toplotna energija, Jože KLINAR – transport, Milan KOS – OTK, Alojz KOŠIR – strojno vzdrževanje, Milan MRAK – poklicno gasilska in reševalna četa, Franc RAVNIHAR – transport, Janko ŠILAR – strojne delavnice, Viktorija TROJER – žebijarna in Maks ZUPAN – valjarna debele pločevine.

NAŠIM DOLGOLETNIM SODELAVCEM – JUBILANTOM ISKRENO ČESTITAMO TUDI MI IN JIM ŽELIMO ŠE DOLGO VRSTO USPEŠNIH LET V NJIHOVEM ŽIVLJENJU.

PRIČETEK POSKUSNEGA OBRATOVANJA V NOVI HLADNI VALJARNI S 1. SEPTEMBROM

(Nadaljevanje s 1. strani)

liniji za pripravo kolobarjev pa 75 odstotkov. Z elektro montažo pa še nismo pričeli na ostalih napravah.

Iz vsega tega lahko razvidimo, da montaža na ključnih napravah, ki so potrebne za proizvodnjo mehkih hladnih valjanih trakov, razen na lužilni liniji, uspešno napreduje, vendar nam dosedanjih zamud ni uspelo nadoknaditi. Ponovna analiza možnosti je pokazala, da prvotni, z investicijskim programom avgusta 1973 postavljeni rok začetka poizkusne proizvodnje 1. julij 1976, ne bo možno obdržati, temveč se rok mora premakniti na 1. september. Pri tem bo potrebno luženje trakov vršiti v Smederevu. Ostale naprave za proizvodnjo dinam in hladno valjanih trakov, bodo gotove do konca leta, s proizvodno proizvodnjo pa bomo pričeli v odvisnosti od uspešnosti proizvodnje mehkih hladno valjanih trakov.

V zadnjem obdobju smo pričeli tudi s hladnim testiranjem naprav. Pri tem testiranju preizkušamo vse pomožne in glavne dele naprav, glede na njihovo samostojno in medsebojno delovanje. Delo izvajamo preizkus tudi s trakom. Trenutno so naslednje naprave s prikazano stopnjo gotovosti v testiranju: previjalna linija 100 odstotna, transport 95 odstotkov, desirno ogrodje 40 odstotkov, linija za pripravo kolobarjev 35 odstotkov.

Pri testiranju se pojavljajo razne težave. Poleg pomanjkanja ustreznih instrumentov in delovne sile, je glavna težava v dobavi elektro delov, ki smo jih reklamirali. To delno rešujemo z rezervnimi deli, ki pa v veliki večini še niso dobavljeni, delno pa z nujnimi pošilkami delov iz ZDA, ki pa tudi ne tečejo dovolj hitro. Če bi se pri testiranju pokazale večje napake je možno, da bo sedanji terminski plan še podaljšan.

Ostali in pomožni objekti so v pogledu dobave in montaže v naslednjem stanju:

Kotlovница je bila zaključena in dana v poizkusnoobratovanje, ki še traja. Kislinsko gospodarstvo z regeneracijo, skladiščem kislin in nevtralizacijo ima praktično zaključeno strojno montažo in instalacije. Elektro montaža pa je približno na polovici. Na objektih se zaključujejo tudi fasade in tlaki.

Zaščitni plin, ki predstavlja dušik in vodik, je najbolj kritičen med pomožnimi napravami. Montaža dušikovega kompresorja in cevovodov poteka dobro. Še vedno pa ni v celoti rešen rok dobave domačih 200 atm. rezervoarjev za dušik in vodik, ki bodo nujni pri obratovanju žarilne linije za dinam trake. Zelo močno zaostajamo pri objektu vodikarna, kjer še vedno nimamo dokončno potrjene rešitve izvedbe stavbe glede na predpise. Pričeli smo tudi na predelavi oziroma dobavi nove elektro opreme v eksplozijski izvedbi, ker dobavljena ameriška oprema za vodikarno ne ustreza v celoti našim predpisom. Zaradi tega objekta lahko nastopijo razne težave pri kvaliteti proizvedenih trakov.

Butanskega uparjevalca v zadnjem obdobju nismo montirali, ker smo čakali na dobavo raznega instalacijskega materiala iz uvoza in domače proizvodnje.

Hladilna voda je v glavnem zaključena po projektu. Potrebna pa bo verjetno dodatna dobava filtrov. Trafo postaje so zaključene po projektu in v poizkusnem obratovanju. Opravljajo se še manjše dodelave ali popravila. Potrebno pa bo verjetno povečanje kompenzacijske naprave, kar bo odločeno, ko bo projektant in dobavitelj dal potrebne garancije za dobro obratovanje.

Zunanje ureditve so v glavnem gotove, razen dokončne ureditve ograj, brežin in zelenic. V delu tudi še ni hodnik med halami in garderobami.

Cesta in platoji so zaključeni okoli 70 odstotkov. Potrebna je še ureditev dela ceste ob halah in vzhodni plato, kar bo izvršeno do srede julija.

Tiri še niso dokončno izdelani v hali A in C in ob regeneraciji kislin. Pisanje, garderobe, sanitarije in bivalnice monterjev so zaključeni.

Prostore OTK še nismo pričeli graditi, ker delno še niso gotovi projekti, delno pa še ni dobavljena oprema.

Prostori RTA, gasilcev in odpreme so grobo gradbeno dokončani, pričeli pa bodo tudi z obrtniškimi deli.

Od ostalih področjih naj omenimo le naslednje:

Projektiranje je v splošnem zaključeno. Izdelujejo se le manjši popravki ali dodelave.

Tehnična pomoč tujih strokovnjakov teče v skladu s stanjem montaže in testiranja naprav in trenutno ni težav.

Priprava kadrov le težko sledi stanju projekta. Največ težav je pri

premeščanju delavcev iz drugih obratov Železarne oziroma sprejemanju novih. Priučevanje kadrov teče na tečajih in ob testiranju.

Priprava proizvodnje teče tako v pogledu priprave kadrov, kakor tudi priprave potrebnih materialov, surovin in pripomočkov za obratovanje. Tu je mnogo težav zaradi uvoza materialov. Nadalje se izdelujejo razni organizacijski predpisi

v zvezi s proizvodnjo, tehnologijo, knjigovodstvom itd. Tu delo ne napreduje povsod dovolj hitro.

Skupna ocena stanja projekta kaže, da delo v zadnjem obdobju dobro napreduje in se kaže zadovoljiv napredek projekta. Pri tem je nekaj zelo kritičnih točk, ki jih bomo s skupnimi močmi, z vsemi odgovornimi v Železarni morali dobro in pravočasno rešiti.

DOVOLJENA HITROST NA INDUSTRIJSKIH CESTAH V ŽELEZARNI

Te dni postavljajo delavci gradbenega vzdrževanja pri vseh vhodih v Železarno lično izdelane opozorilne table za dovoljene hitrosti na industrijskih – medobratnih cestah v Železarni.

Skladno z razvojem železarske tehnologije, se posodablja tudi medobratni transport in v železarni Jensenice je v zadnjih letih v tem pogledu narejen precejšen napredek. Močno se je razvil cestni transport materialov med obrati in ustrezno zmanjšal železniški transport. Kljub vsem prednostim, ki jih danes nudi cestni transport v medobratni funkciji, pa vendar le v celoti ne bo mogel nadomestiti železnice, katere naloga je še zmeraj prevoz težkih tovorov, posebno na večjih oddaljenostih (Sava-Bela), posebni tovari (prevoz sarže) in seveda dovoz surovin in odvoz gotovih izdelkov.

Praksa je v celoti potrdila upravičenost cestnega transporta vseh lažjih materialov na krajše razdalje, posebno rezervnih delov, raztresenih materialov iz skladišč v obrate in razkladanje s kipanjem, prevoz paletrizirane blaga in še mnogo drugih vrst transporta. Glavne značilnosti, ki zagotavljajo ekonomičnost, so v cestnem transportu naslednje: vsestranska uporabnost, giblivosť v obratih in lažja pristopnost k nakladalnim mestom, enostavnejša zamenjava izpadlega stroja, večji učinek zaradi upravljanja z enim moštem, večja hitrost in končno večja varnost. Ne navsezadnje je tudi gradnja cest enostavnejša in se lažje cesta prilagaja oviram, kakor železnica.

Danes se ne bi mogli več vrniti v čase, ko je v Železarni obratovalo 24 parnih lokomotiv, pač pa se moramo zgledovati po naprednejših industrijskih deželah, pri čemer navajamo primer neke švedske železarne, kjer 90 odstotkov vseh materialov transportirajo po cesti.

Vsekakor je za tak transportni premik potrebna dobra cesta, ki je osnovni pogoj za uspešno racionalizacijo. Železarna pa take ceste (v glavnem) že ima, saj je bilo za izgradnjo cestnih povezav med obrati vloženih v zadnjih treh letih zelo veliko denarja.

Tako pravzaprav v našem podjetju ni ovire, da se ne bi začelo posodabljanje medobratnega transporta utrdilo, pa tudi nadaljevalo, če ne bi bilo – kakor povsod – tudi senčne strani ali kakor pravimo druge strani medalje! Ta negativna stran pa presenetljivo ni v pomanjkanju denarja ali v tehnični oviri, ampak čisto enostavno v nepravilnem pristopu uporabnikov do medobratne ceste, to je prav tistih, za katere je bila cesta zgrajena. V mislih imam konkretno upravljanje cestnih transportnih sredstev, to je domače, najete in tuje vozne tovornih (in osebnih) avtomobilov. Po vseh predpisanih elementih zgrajeno cestišče omogoča hitre vožnje, ki pa je v podjetju kakor je naša železarna, ne moremo in ne smemo dovoliti, če hočemo zagotoviti varnost delavcem zaposlenim v obratih Železarne, pa tudi varnost samih voznikov cestnih in železniških vozil. V nobenem primeru ne smemo prezreti okolja, v katerem je položen cestni trak med halami obratov in skladišči. V prvi

vrsti so tu križanja z normalnotirno in ozkotirno železnico, nadalje nepregledna mesta, zoženja med stavbami, vhodi v obrate, v obratih in skladiščih obratujoče proizvodne naprave in žerjavi in pa delavci uporabnih cest, ki morajo hoditi iz obrata v obrat.

Vsem soferjem – amaterjem je znana prijetnost vožje po urejenem asfaltnem cestišču v primerjavi s kotanjasto makadamsko cesto, vendar ta občutek ne bi smel zavesti poklicne voznike in jih odvrti od predpisov, ki veljajo za industrijske ceste znotraj podjetja.

Prehitra vožnja in nespoštovanje internih prometnih znakov je na cestah v Železarni vsakodnevni pojav, ki ga, kakor kaže, z normalnim pristopom ni moč zavreti.

Vodstvo transporta je pred nedavnim s posebnim dopisom obvestilo vse prevoznike, h katerim štejemo lastne soferje, najete prevoznike in prevoznike v Železarni zaposlenih zunanjih podjetjih (Vatrostalna, Izolirka, Dinos, gradbena podjetja itd.), na dovoljene hitrosti na industrijskih cestah v Železarni. Te je obravnaval in potrdil odgovorni samoupravni organ in so naslednje:

- na Savi, v Hrenovci in Javorniku 30 km/uro
- v valjarnah Bela 40 km/uro
- na nevarnih in nepreglednih mestih so hitrosti omejene na 20 ali 10 km/uro
- na obratnih dvoriščih in obračališčih 10 km/uro
- v obratih in skladiščih pa 5 km/uro

Križišča cest z železnico so opremljena z znakom »andrejev križ«, nepregledna križišča pa še z znakom »stop«.

Ker v Železarno vsak dan prihajajo tudi tuji kamioni, ki zaradi nepoznavanja situacije še najbolj ogrožajo varnost, smo pripravili in montirali pri vseh cestnih vstopih v Železarno posebne opozorilne table, ki jo prikazuje naša slika. Te table bodo montirane ob vstopu na nasipu, pri kavperjih v Hrenovici, pri vstopu v hladno valjarno – žičarno pri gostilni Herman, pa še pri vstopih v valjarne Javornik in valjarno Bela.

Cepprav na opozorilnih tablah ni zapisano, vendar predpisane hitrosti veljajo tudi za osebne avtomobile in mopede. Razen tega pa je treba vedeti, da ima promet po železnici prednost pred cestnim prometom.

Za zaključek pa še opozorilo nediscipliniranim. Železarna bo s posebnim pravilnikom urenila sankcioniranje nespoštovanja predpisov in vključila v kontrolo javne prometne organe.

Bili bi silno krivični, da bi zaradi nekaj nediscipliniranih voznikov imeli težave disciplinirani posamezniki in da bi nosilo škodo podjetje, ki tudi cestnim voznikom daje kruh, kajti tudi v cestnem obratnem transportu naj se spoštuje in uveljavlja načelo: PRVA JE VARNOST.

Jože Košir

Del Sendzimir ogrodja in proga za silicijeva jekla v novih hladni valjarni

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA KC

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK – 3. 5.	AŽMAN ZVONE	RAVNIHAR PETER
TOREK – 4. 5.	ZIDAR JOŽE	NOČ BRANKO
SREDA – 5. 5.	SEKLOČA PETER	SVETINA BOGOMIR
ČETRTEK – 6. 5.	VEHAR JANEZ	PIKON JANEZ
PETEK – 7. 5.	TUMA SLAVKO	STARE BRANKO
SOBOTA – 8. 5.	BENEDIČIĆ MITJA	ARH JOŽE
NEDELJA – 9. 5.	LEBAN IVO	SLIVNIK ALOJZ

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 3541
vezni telefon je:
Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14.00 do 18.00 ur
nočni pa od 18.00 do 6.00 ur
Na proste sobote, nedelje in praznike dela:
dnevni dežurni od 6.00 do 18.00 ur
nočni pa od 18.00 do 6.00 ur
Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravi zgradbi TOZD-VET.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 4. maja do 8. maja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: IV. obratna ambulanta
popoldan: I. in II. obratna ambulanta
V soboto, 8. maja samo dopoldan I. obratna ambulanta.

V zobni ambulanti:
dopoldan: I. zobna ambulanta
popoldan: II. zobna ambulanta
V soboto, 8. maja samo dopoldan I. zobna ambulanta.

V dneh od 10. do 15. maja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: I. obratna ambulanta
popoldan: II. in IV. obratna ambulanta
V soboto, 15. maja samo dopoldan IV. obratna ambulanta

V zobna ambulanti:
dopoldan: II. zobna ambulanta
popoldan: I. zobna ambulanta
V soboto, 15. maja samo dopoldan II. zobna ambulanta

Ordinacijski čas dopoldan od 6.30 do 13., popoldan od 13. do 19.30. V soboto samo dopoldan od 6.30 do 13. ure.

OBRATOVANJE ŽELEZARNE OB PRAZNIKU DELA

Letošnje praznovanje praznika dela sovpada z nedeljo, zato je potrebno, da smo pri ustavljanju in zaganjanju obratov dosledni, da bomo tako ne prišlo do nepotrebnih neskladij.

Praviloma obrati prenehajo z delom 1. maja ob 6. uri zjutraj in pričnejo z obratovanjem v torek 4. maja ob 6. uri zjutraj.

V tem času pa zaradi narave tehnološkega procesa in posebnega interesa Železarne za proizvodnjo, v osnovnih metalurških obratih obratujejo po naslednjem programu:

Aglomeracija – 1. 2. in 3. maja ne obratuje.
Plavž – dela v času mirovanja jeklarne to je 1. in 2. maja z eno pečjo.
Jeklarne – preneha z delom 1. maja ob 6. uri zjutraj in začne s ponovnim zakladanjem 2. maja ob 22. uri, 3. maja ob 6. uri zjutraj pa začne normalno obratovati.

Bluming – preneha z delom 1. maja ob 6. uri zjutraj in prične 2. maja ob 6. uri zjutraj zakladati hladni vložek ter prilagodi obratovanje uporabi tega vložka. Tako bomo znižali zalogo hladnega vložka.

Valjarna žice – preneha z delom 1. maja ob 6. uri zjutraj in prične ponovno z obratovanjem 3. maja ob 6. uri zjutraj. Ta dvodnevna prekinitev je potrebna zaradi premajhnih naročil vlečene žice.

Vzdrževanje, energija in transport – prilagodijo svoje obratovanje tako, da bo zagotovljeno posluževanje proizvodnih obratov. Po posebnih programih se opravi vsa planirana popravila (50 t žerjav v jeklarni, elektro napajalna naprava, žarilne peči v HVŽ itd.) in remont (valjarna 2400).

Vse temeljne organizacije naj pospravijo in uredijo obrate ter pripravijo proizvodne naprave za normalno obratovanje.

glavni direktor: Peter Kunc

JUBILANTI 50-LETNIKI

V maju bodo praznovali 50 let svojega življenja naslednji naši sodelavci: Stanko PAJNTER, strugarna valjev – 1. maja, Janez MATELIČ, hladna valjarna – 2. maja, Peter KEJŽAR, gradbeno vzdrževanje – 3. maja, Stanislava VISTER, računovodstvo OD – 6. maja, Safet KESEROVIĆ, varnostna služba – 7. maja, Djuro BAKIĆ, hladna valjarna – 12. maja, Zofija TOLAR, šamotarna – 15. maja in Franc DAKSKOBLER, žičarna – 26. maja.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo!

SAMOUUPRAVNI ORGANI V PRETEKLEM TEDNU

TOZD Vzdrževanje, energija in transport

47. IN 48. SEJA ODBORA ZA KADRE IN MEDSEBOJNA RAZMERJA

V začetku aprila je predsednik odbora za kadre in medsebojna razmerja TOZD VET Ignac Juran sklical 47. sejo odbora, na kateri so po predlogu obratovodstva razporedili 23 delavcev na delovna mesta v reorganiziranem obratu RTA. Odbor je za devet delavcev zahteval dodatno tolmačenje, za vodjo PMA, vodjo remontnega odd. in vodjo reparat. odd. pa je zahteval objavo prostega delovnega mesta. Poleg tega je zahteval tudi objavo prostega delovnega mesta za vodjo orodjarne v strojnih delavnicah.

Šestnajstega aprila je bila 48. seja odbora, na kateri so na osnovi pregleda izvajanja sklepov, ki ga je podal kadrovik, ugotovili, da so bili vsi sklepi 46. seje realizirani, razen enega sklepa, kar bo posredovano odboru na prihodnji seji.

Pri obravnavanju kadrovske problematike je odbor razporedil, premestil in ukinil odbitke naslednjemu številu delavcev po predlogih obratovodij:

obrat	razporeditev	premestitev	ukinitiv odbitkov od OD	skupaj
vodstvo vzdrževanja	1	—	—	1
strojno vzdrževanje	3	11	17	31
		2 del. ni premestil	4. del. ni ukinil odb.	
transport	10	1	—	11
hladna valj. Bela	—	1	—	1
strojne delavnice	2	5	—	7
elektro vzdrževanje	2	1	4	7
RTA	12	—	—	12
skupaj	30	19	21	70

Odbor je obravnaval osem prošelj za premestitev, tri prošnje za pridobitev lastnosti delavca TOZD VET, eno za prekinitev lastnosti delavca TOZD VET in eno umaknitev pritožbe. Odbor je vzel na znanje tudi obvestilo transportnih obratov, da imajo v skladišču transporta eno žensko delovno moč viška, kar so sporočili tudi kadrovskemu sektorju. Ravnotako so dali na razpolago tudi eno delovno moč iz knjigovodstva TOZD VET.

Odbor je vzel na znanje informacijo psihološke službe na kadrovskem sektorju o izidu testiranja kandidatov za delovno mesto tehta-

lec in naročil transportnim obratom, da dostavijo predlog za zasedbo delovnega mesta. Odbor je podprl predlog za udeležbo na tečaju v Švici dvema vzdrževalcema, ker je to edina možnost, da pridružimo lastne kadre za vzdrževanje tako zahtevnih naprav, kot so aparati za spektrofotografijo.

Za izbor prijavljenih kandidatov na objavljen delovni mesta vodij v obratu RTA in vodja orodjarne v strojnih delavnicah, je odbor imenoval petčlansko izborni komisijo.

Kadrovik je tudi informiral odbor o nastali problematiki v zvezi z novim finančnim poslovanjem po 1. 4. 1976.

DESETA SEJA DELAVSKEGA SVETA SLOVENSKE ŽELEZARN

Dvanajstega maja bo v Ljubljani deseta seja delavskega sveta sestavljene organizacije združenega dela Slovenske železarn. Predsednik Koloman Vrečič poleg odobritve zapisnika zadnje seje in pregleda uresničevanja sklepov, delegatom predlaga v obravnavo:

- poslovanje Slovenskih železarn v letu 1975 (celotno poročilo objavljamo v današnji posebni prilogi Železarja);
- samoupravno družbeno načrtovanje v sestavljeni organizaciji združenega dela Slovenske železarn, ki zajema tudi poročilo o aktivnosti Slovenskih železarn na področju družbenega načrtovanja, informacijo, ki je bila poslana slovenskim delegatom v zborih skupščine SFRJ, pripombe na tretji del predloga načrta družbenega plana Jugoslavije za obdobje 1976–1980 in beležko s sestanka delovne grupe, 13. aprila v Beogradu o razvoju črne metalurgije;

- osnutek samoupravnega sporazuma sestavljene organizacije združenega dela Slovenske železarn o temeljnih srednjeročnem načrtu za obdobje 1976–1980. Ker se s tem začenja o osnutku razprava v organizacijah združenega dela, ga v celoti objavljamo z obrazložitvijo Gregorja Klančnika v posebni prilogi.

- Dopolnjen načrt proračuna organizacije skupnih služb Slovenskih železarn za leto 1976.

Delegati so z vabilom prejeli tudi obsežno gradivo, o seji pa bomo še poročali.

PRVI SEMINAR ZA ORGANIZATORJE KULTURNEGA ŽIVLJENJA V ŽELEZARNI

V soboto, 24. aprila je bil v organizaciji delavske univerze Jesenice, prvi celodnevni seminar za organizatorje kulturnega življenja v temeljnih organizacijah združenega dela in delovni skupnosti Skupne službe Železarn. Seminarja, ki ga je naročila kulturna komisija pri tovarniški konferenci osnovnih organizacij sindikata Železarn, se je udeležilo 18 organizatorjev kulturnega življenja, ali 50 odstotkov vabljenih. Vse-kakor pa to lahko smatramo kot prvi organizirani poizkus pa tudi uspeh v prizadevanjih, da bo sindikat v Železarni začel bolj načrtno in organizirano uresničevati enajsti sklep osmega kongresa Zveze sindikatov Slovenije – kulturno življenje delavcev.

Na seminarju je Joža Varl govoril o samoupravnih zasnovi vloge in položaja kulture v naši družbi ter o nalogah organizatorjev kulturnega življenja v temeljnih organizacijah združenega dela in delovni skupnosti Skupne službe. Tilka Blaha je predavala o kulturni politiki, vsebini in oblikah kulturnega delovanja v temeljnih organizacijah združenega dela in organizacijah združenega dela. O družbenih, materialnih in kadrovskih osnovah kulturnega življenja v TOZD in OZD pa je govoril Janez Kavčič.

Prav bi bilo, da bi ta seminar pomenil ne samo začetek organiziranega usposabljanja organizatorjev kulturnega življenja v Železarni, temveč tudi začetek programskega in organiziranega uresničevanja sklepa o kulturnem življenju delavcev, ki ga je sprejel sedmi kongres Zveze sindikatov Slovenije.

Železarski globus

VENEZUELA

Japonska železarska družba Kawasaki Steel bo s tehnično pomočjo pomagala domači železarski družbi Sidor pri uresničevanju povečanja proizvodnih zmogljivosti svojih železarn. Tako bo do leta 1985 narasla letna proizvodna zmogljivost železarn družbe Sidor na 15 milij. ton surovega jekla. Obenem bo ta železarska družba pričela z gradnjo nove integralne železarn z letno proizvodno zmogljivost 10 milij. ton surovega jekla.

SLOVESNA PODELITEV DRŽAVNIH ODLIKOVANJ

Letošnja podelitev državnih odlikovanj delavcem Železarn je bila še posebno slovesna. Kajti kar 65 delavcev je prejelo odlikovanje, med njimi že nekaj upokoјencev. Svoj delež k slovesnemu vzdušju je dodal tudi pihalni orkester Jeseniških železarjev pod vodstvom dirigenta Ivana Knifca. Orkester je to priliko izkoristil, da pozdravi odlikovance in da se s koncertom zahvali delavcem Železarn za njihovo razumevanje in pomoč pri razvoju orkestra. Prvič se je orkester predstavil v novih uniformah, za katere so denar dali delavci Železarn.

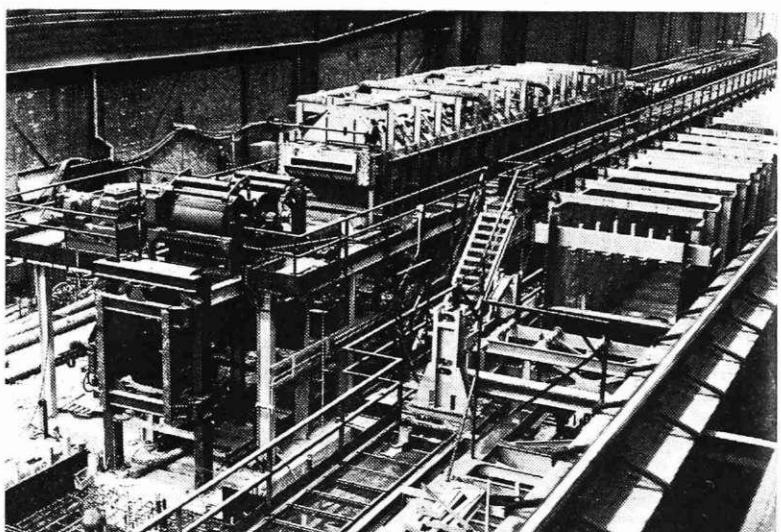
Po uvodni koračnici je predsednik konference osnovnih organizacij sindikata Železarn v kratkem nagovoru orisal prehojeno pot kolektiva, kakor tudi samih odlikovancev, ki so z vztrajnim delom na vseh področjih zaslužili tako visoka priznanja. Na to je predsednik skupščine občine Jesenice Slavko Osredkar podelil odlikovanja. Seznam odlikovancev je bil že objavljen v Železarju, po posameznih TOZD pa je prejelo odlikovanja naslednje število delavcev:

TOZD Talilnice 17, TOZD Valjarne 12, TOZD Hladna predelava 12, TOZD Vzdrževanje, energija in transport 10 in DS Skupne službe 14.

Po podelitvi odlikovanj se je v imenu odlikovancev zahvalil Anton Dežman, ki je poudaril, da odlikovanja ne pomenijo samo priznanje, temveč tudi obvezo odlikovancev, da se še naprej prizadevajo pri izgradnji samoupravne socialistične družbe.

V nadaljevanju je pihalni orkester izvajal koncert, v katerem je sodelovala tudi mezosopranistka Marica Baloh in na trobenti Igor Marošević. Koncert je bil izveden izredno kvalitetno in je navdušil vse prisotne.

Po končanem koncertu pihalnega orkestra je bil sprejem vseh odlikovancev v Kazini. Odlikovance je nagovoril glavni direktor Peter Kunc, ki je dejal, da je v ta odlikovanja vtakno izredno veliko znoja in naporov. Kolektiv Železarn je ponosen na ta vaša odlikovanja, ker je z njimi dano tudi posebno priznanje celotnemu kolektivu, je zaključil svoj pozdravni govor direktor Kunc.

Lužilna linija za oglikova jekla z delom lužilne linije za nerjavna jekla v novi hladni valjarni

TOZD Hladna predelava

31. SEJA ODBORA ZA KADRE IN MEDSEBOJNA RAZMERJA

V petek, 16. aprila je bila 31. seja odbora za kadre in medsebojna razmerja TOZD Hladna predelava. Predsednik odbora Rok Globočnik je za sejo predlagal naslednji dnevni red: pregled sklepov prejšnje seje; prešlo o gibanju delovne sile v mesecu marcu; sprejem in obratun delavcev v marcu; premestitve in reševanje prošelj.

Pri pregledu sklepov prejšnje seje so ugotovili, da so bili sklepi v glavnem izvršeni, razen nekaterih, ki pa se nanašajo na premestitve.

Iz poročila o gibanju zaposlenih v mesecu marcu je bilo razvidno, da je skupni stalež temeljne organizacije Hladna predelava znašal 1.154 zaposlenih, normativ pa 1.281. Razlika med staležem in normativom je torej znašala 127 ali 9,9 %. Razlika v odnosu na plan pa je bila samo trije manj zaposleni ali 0,2 %. Proizvodnih delavcev je bilo v primerjavi z normativom 138 manj ali 12,3 %. V tem mesecu je bilo v temeljni organizaciji zaposlenih tudi 13 upokoјencev in štirje pripravniki.

Odbor je nato pregledal in potrdil sprejem delavcev, ki so si v tem mesecu pridobili lastnost delavca v združenem delu. Sprejeti so bili štirje delavci in razporejeni v žičarno dva, v profilarno eden in v elektrodni obrat eden.

Lastnost delavca v združenem delu je prenehala petim delavcem, od teh sta bila dva upokoјena, trije pa so odšli na izjavo.

Odbor je pregledal tudi predloge za premestitve, ki so jih podala obratovodstva in jih potrdil. Obravnaval je še prošnje za ponovni sprejem in za odobritev neplačane dopusta.

JS.

PREGLED SESTANKOV SDS

TOZD TALILNICE

V obratu plavž je imela sestanek samoupravna delovna skupina kamnolom, ki je obravnavala analizo rezultatov dela v letu 1975, okrožnico številka dve in razno. Člani delovne skupine so menili glede analize rezultatov dela v letu 1975, da je tak način informiranja pozitiven in tudi v bodoče naj bi bilo tako.

TOZD VALJARNE

V obratu adjustaža štelk Javornik je imela sestanek samoupravna delovna skupina adjustaža štelk 4, ki je obravnavala okrožnico številka 2, srednjeročni program razvoja železarn Jesenice za obdobje 1976–80.

V obratu adjustaža bluming so imele sestanek vse samoupravne delovne skupine. Samoupravne delovne skupine so obravnavale: pregled delovnih rezultatov za mesec marec in delovne naloge za mesec april, analiza bolovanj, nezgod in varstvo pri delu, srednjeročni program razvoja železarn Jesenice za obdobje 1976–80, analizo rezultatov dela v letu 1975 ter skupna prizadevanja za višjo produktivnost, kvaliteto za izpolnjevanje programa prodaje in okrožnico številka 2. Vsi člani samoupravnih delovnih skupin so se strinjali z navedenimi ukrepi v okrožnici.

TOZD HLADNA PREDELAVA

V obratu žičarna so imele sestanek samoupravne delovne skupine pocinkovalnica žice 1, 2, 3, patentirnica žice 1, žičarna 1/3, žičarna 2/1, žičarna 2/2, žičarna 2/3, votličarna žičarne. Samoupravne delovne skupine so obravnavale: proizvodnjo, ukrepe v zvezi z okrožnico številka 2 in informacijo o poslovnem rezultatu. Samoupravne delovne skupine pocinkovalnice žice 1, 2, 3 so poleg tega tudi obravnavale: odgovori na vprašanja SDS in predlogi in vprašanja članov SDS.

V samoupravni delovni skupini pocinkovalnica žice 2 so menili glede analize rezultatov dela v letu 1975, da je analiza za pet let nazaj preobširna ter s tolikimi grafikoni, letnicami, številkami in procenti za delavca prezahtevna in nezanimiva.

V samoupravni delovni skupini žičarna 1/3 so poleg tega tudi obravnavali informacijo o proizvodnih rezultatih v mesecu marcu, o planu za mesec april ter v 1. četrtletju v letu 1976. V samoupravni delovni skupini žičarna 2/1 delavke želijo oziroma predlagajo obnovo polivinila okoli strojev in ureditev še ene kopalnice v ženski garderobi, ker prostor za kopalnico je.

TOZD VZDRŽEVANJE, ENERGIJA IN TRANSPORT

V obratu strojne delavnice je imela sestanek samoupravna delovna skupina tehnična strojnih delavnic, ki je obravnavala okrožnico številka 2, analizo rezultatov dela v letu 1975 in vprašanja delovne skupine. Z analizo rezultatov dela v letu 1975 je bila delovna skupina zadovoljna in sama oblika je bila razumljiva.

V obratu RTA je imela sestanek samoupravna delovna skupina PMA, ki je obravnavala analizo rezultatov dela v letu 1975, način dela v novem oddelku, okrožnico številka 2, stanje naročil in razno.

V obratu VEN so imele sestanek samoupravne delovne skupine VEN Bela 1, 2, 3, 4, VEN DES 2, VEN HVŽ. Samoupravne delovne skupine VEN BELA 1, 2, 3, 4, so obravnavale: nove gospodarske ukrepe ter zakon o plačilnem prometu, uspešnost gospodarjenja v preteklem letu, okrožnico številka 2 in kritično ocenili EV. Samoupravni delovni skupini VEN DES 2 in VEN HVŽ sta obravnavali rezultate dela v letu 1975, okrožnico številka 2. Člani samoupravne delovne skupine VEN DES 2 menijo, da je nov način prikaza rezultatov dela zelo dober in tudi razumljiv.

DELOVNA SKUPNOST SKUPNE SLUŽBE

V delovni skupnosti skupnih služb so imele sestanek samoupravne delovne skupine kadrovski sektor, nabavna služba,

oddelek za organizacijo dela, oddelek za družbeni standard, socialno zdravstvena služba, sekretariat. V samoupravni delovni skupini oddelek za organizacijo dela so obravnavali srednjeročni program razvoja železarn Jesenice, analizo rezultatov dela v letu 1975, ukrepe oddelka za izboljšanje stanja in razno. V samoupravni delovni skupini oddelek za družbeni standard, so obravnavali pregled sklepov zadnje seje SDS, analizo rezultatov dela v letu 1975, okrožnico številka 2. V samoupravni delovni skupini kadrovski sektor so obravnavali okrožnico številka 2 in so menili, da je potrebno v Železarni zmanjšati zaposlovanje delavcev (izposojenih) iz drugih delovnih organizacij, zmanjšati sprejem novih delavcev na minimum oziroma dati prednost povratnikom iz JLA in boljšim delavcem. V samoupravni delovni skupini socialno zdravstvena služba so obravnavali razpravo in potrditev srednjeročnega programa razvoja železarn Jesenice, izplačilo osebnega dohodka upravičnim prejemnikom in okrožnico številka 2. V samoupravni delovni skupini sekretariat so obravnavali analizo rezultatov dela v letu 1975 in niso imeli pripomb in predlogov, okrožnico številka 2 in informirani so bili o tekočih zadevah, kot je prekatgorizacija prevozov z osebnimi avtomobili železarn Jesenice, osebnem dohodku, dopustih kot tudi o pripravah za novo organiziranost v Železarni. V samoupravni delovni skupini nabavna služba so obravnavali okrožnico številka 2, analizo rezultatov dela v letu 1975, ukrepe pri prevzemu blaga od dobaviteljev. O analizi rezultatov dela v letu 1975 so menili, da je analiza pregledna, enostavna in razumljiva in naj ostane tudi za v bodoče. Predlagajo, da bi istočasno tudi obravnavali letno poročilo nabavnega sektorja, ki bi ga sami pripravili.

Pregled sestankov samoupravnih delovnih skupin je narejen na osnovi zapisnikov, ki smo jih prejeli v prejšnjem tednu. Pregled naredila:

Vlasta Vidic
Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje

KOORDINACIJSKI SVET ZSMS RAZPRAVLJAL O IZOBRAŽEVANJU V ŽELEZARNI

Sredi aprila je bila druga seja koordinacijskega sveta ZSMS železarne Jesenice v novem mandatnem obdobju. Delegati osnovnih organizacij ZSMS iz posameznih obratov in oddelkov so na tej seji obširno spregovorili o izobraževanju v tem delovnem kolektivu. Seje sta se udeležila tudi direktor kadrovskega sektorja Tone Varl in referent za šolstvo na kadrovskem sektorju Jože Kobentar, ki sta navzoče podrobno seznanila s področjem izobraževanja, v razpravi pa sta tudi odgovarjala na zastavljena vprašanja.

Predsednik koordinacijskega sveta ZSMS Valentin Jekler je uvodoma poudaril, da se je vodstvo mladinske organizacije že dalj časa s pomočjo kadrovskega sektorja seznanjalo s problematiko šolanja in izobraževanja. »Mladi se namreč zavedamo, da ni smotno zgraditi sistema vzgoje in izobraževanja, ki ne bi slonel na realnih potrebah in zahtevah združenega dela. Sistem izobraževanja in usposabljanja mora biti zelo odprt, saj bo prav ta odprtost nam mladim omogočala izobraževanje ob delu in za delo ter ponovno vključevanje v učnovzgojni sistem. Mladi tudi hočemo visoko in višje šolstvo, ki bo odprto in samoupravno. Biti mora izraz zahtev in potreb združenega dela. Tak sistem visokega in višjega šolstva mora biti smiselno povezan s sistemom srednjih šol.«

Iz razprave je bilo moč razbrati, da člani koordinacijskega sveta ZSMS dobro poznajo problematiko na področju izobraževanja in se zavzemajo za bolj učinkovito in konkretno akcijo v prihodnje na tem področju. Tako so se dotaknili problemov na področju rednega šolanja, študija ob delu, počitniških praks in pripravništva.

Člani koordinacijskega sveta ZSMS so na osnovi povedanih besed oblikovali devet sklepov, ki jih tudi navajamo:

— Opaža se, da premalo skrbimo za splošno in družbeno znanje v organizacijah združenega dela, zato se bo treba posluževati seminarjev, tečajev in drugih oblik izobraževanja, da se bodo lahko vsi delavci uspešno in aktivno vključevali v delavsko samoupravljanje;

— Da se mladinci in mladinke, ki nimajo dokončane osnovne šole v to čimprej vključijo, ker je samo družbenopolitična aktivnost premalo za nadaljno delo in življenje;

— Koordinacijski svet ZSMS smatra, da je potrebna večja vsebinska povezanost, medsebojna vplivnost in usklajevanje potreb med sistemom vzgoje in izobraževanja ter združenim delom;

— Koordinacijski svet ZSMS se strinja, da se podeljujejo redne štipendije v skladu s srednjeročnim in dolgoročnim planom kadrovske politike, vendar se mora v pogojih upoštevati tudi članstvo in aktivnost kandidata v ZSMS;

— Študijske ugodnosti za študij ob delu naj se podeljujejo po potrebah TOZD, o kandidatu pa naj razpravljajo sodelavci in družbenopolitične organizacije ter o njem dajo oceno;

— V TOZD naj se ustanovijo koordinacijski odbori iz predstavnikov družbenopolitičnih organizacij, ki naj razpravljajo o izobraževanju ter

štipendijski in kadrovski politiki nasploh;

— Kadrovski sektor naj področje pripravništva čimprej reši v skladu z že izdelanim in predelanim pravilnikom o pripravništvu. Prav tako je treba tudi področje ostalega izobraževanja urediti z ustreznimi samoupravnimi akti;

— Ker bo v bližnji prihodnosti tekla razprava o predlogu preobrazbe srednjega šolstva v usmerjeno izobraževanje, moramo vsi člani ZSMS v železarni pri tem aktivno sodelovati in vztrajati na tem, da se izobraževanje in delo čimprej konkretno povežeta;

— Člani predsedstva koordinacijskega sveta ZSMS naj v aprilu obiščejo vse osnovne organizacije ZSMS, ki do sedaj niso pokazale nikakršnega zanimanja za delo. Dogovoriti se je treba s sekretarji ŽK, predsedniki sindikata, saj mladi le z aktivnostjo lahko uspešno rešujemo svoje probleme in uveljavljamo svoje interese.

Na seji so člani koordinacijskega sveta ZSMS izvolili tudi novega člana predsedstva in sicer Vladimirja Kelharja, predsednika OO ZSMS strojno vzdrževanje. J.

KAJ JE Z OBLJUBLJENIM IGRIŠČEM?

Dolgo časa se že govori po Jesenicah, da se bo pričelo na prostoru za gledališčem Tone Cufar za izgradnjo športnega objekta. Izdelani so bili že tudi načrti igrišča.

Lansko jesen je prišla delegacija iz temeljne telesno kulturne skupnosti na sestanek ŠSD Železar v domu učencev in predlagala, da bi učenci s prostovoljnimi delom očistili igrišče in nato začeli z zemeljskimi deli za izgradnjo športnih igrišč.

Ker učenci ŽIC in gojenci doma učencev nimamo lastnega igrišča, kaj šele svoje telovadnice, smo z veseljem sprejeli akcijo za čiščenje znamenitega praznega prostora za gledališčem. V nekaj dneh prostovoljnega dela je bil ves prostor očiščen. Vsa umazanija, ki je leta in leta ležala na tem prostoru, je bila pospravljena na kupe. Kupi smeti pa so čakali na tovarnjak komunalnega

podjetja Kovinar, da bi jih odpeljal. Komunalna služba pa smeti še do danes (od tega je minilo že več kot šest mesecev) ni utegnila odpeljati. Še več! Pozimi so na ta očiščeni teren s tovarnjaki vozili sneg in z njim vso umazanijo, ki leži na jeseniških ulicah. Obljubljeno igrišče je tako postalo smetišče!! Vse prostovoljne ure, ki so jih opravili gojenci doma učencev ŽIC, so bile tako zaman.

Po vsem tem, kar se je zgodilo, smo pričeli poizvedovati naprej. Pri občinski temeljni telesnokulturni skupnosti smo izvedeli, da je na krajevni skupnosti Sava namensko zbranih za to igrišče 350.000 dinarjev že nekaj let. »Zataknilo« se je baje na občini!

Člane ŠSD Železar iz ŽIC pa zanimala, čez koliko let bo to igrišče toliko usposobljeno, da se bo dalo na njem igrati? Jošt Novak

Sodelavec pri stiskalnici diskov

TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI

VEDNO VEČ JEDRSKE ENERGIJE NA JAPONSKEM

Težave z nafto, ki so nastale leta 1973 so resno opozorile Japonce, da so v energetskem oziru izredno občutljivi, ker so odvisni od uvoza iz drugih dežel. To je pogojevalo še dodatno spodbudo za povečanje naporov pri razvijanju drugih energetskih virov. Mednje spada na prvo mesto jedrska energija.

Japonska rabi za kritje svojih primarnih energetskih potreb 73,5 % nafte in 99,7 % jo morajo uvoziti iz prekomorskih dežel. Energetske potrebe te dežele bodo naraščale tudi v bodoče. Znatno povečanje cene nafte in možnosti nezanesljive dobave, zahtevajo postopno preusmeritev Japonske k drugim energetskim virom. Določeni vzrok za to so tudi težave, ki so povezane s čistostjo okolja. Tudi zato želijo uporabljati drugo in čistejšo vrsto energije kot je nafta.

V tej deželi je obratovalo do vključno leta 1975 osem jedrskih elektrarn s skupno močjo 3.893.000 KW. Njihova moč in čas gradnje sta razvidna iz spodnje razpredelnice:

KW	Pričetek gradnje	Pričetek obratovanja
1. 166.000	Feb 1960	Jul 1966
2. 357.000	Mar 1966	Mar 1970
3. 460.000	Dec 1966	Mar 1971
4. 784.000	Mar 1968	Jul 1974
5. 340.000	Dec 1966	Nov 1970
6. 500.000	Maj 1968	Jul 1972
7. 826.000	Dec 1969	Nov 1974
8. 460.000	Feb 1970	Mar 1974
Skupaj: 3.893.000		

Razpredelnica kaže, da ima najmanjša obratujoča jedrska elektrarna moč 166.000 KW in največja 826.000 KW. Gradnja posamezne elektrarne je trajala štiri do šest let in prva je pričela obratovati julija leta 1966.

V gradnji ali tik pred začetkom gradnje je še nadaljnjih 19 jedrskih elektrarn. Večina jih bo pričelo obratovati do leta 1980. Po ena pa leta 1981, 1982 in 1983. Njihova skupna moč bo 16 milijonov KW. Največje med njimi bodo obratovala s močjo 1.100.000 oziroma 1.175.000 KW.

Japonska vlada predvideva, da bodo leta 1985 povečali moč vseh jedrskih elektrarn na skupno 49 milijonov KW. To je sicer precej manj kot 60 milijonov KW, kar so še pred nedavnim

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje ...

Tito

RADIOLOŠKA, KEMIJSKA IN BIOLOŠKA DEKONTAMINACIJA

Polno razkuževanje bomo izvedli predvsem na težko premičnem orodju in strojih.

Za začetno – primarno razkuževanje uporabimo različne zasilne in priročne pripomočke za vpijanje in odstranjevanje tekočih vojnih strupov. Ravne površine posujemo s pepelom, prahom, žaganjem in podobnim, da vpijejo kapljice tekočega strupa. Z brisanjem in večkratnim menjanjem tovrstnih priročnih pivnikov je uspeh poln, predvsem na gladkih površinah. Z zviti krp, prediva, industrijske volne popivnemo ali obrišemo navpične in druge dele stroja odnosno predmeta. Skratka povsod tam, kjer so praškasti pivniki neprimerni. Kadar pa nastopa vojni strup v prašnem stanju, ga obrišemo z mokrimi zviti krp, predivo, industrijska volna. Zvitke menjamo vsaj dva do trikratno. Nekatere manjše predmete spiramo v več posodah z vodo ali s topili (petrolej, bencin). Večje in težje dele obrizgamo z vodo ali topilom s istočasnim brisanjem z zviti krp, prediva itd. Z močnim (3 do 4 atmosfere) curkom 1 %-ne raztopine prašnega praška v vodi je uspeh popoln tudi brez istočasnega brisanja.

S podobnimi postopki je strup le odstranjen z okuženega predmeta, ni pa uničen. Zvitke je potrebno zakopati in sežgati. Topilo s strupi pa odvesti v posebne greznice, ponikovalnice ali kanalizacijo.

POSTAJA ZA RAZKUŽEVANJE VOZIL IN TEHNIČNIH PREDMETOV

Razkuževanje premičnin in vozil opravimo na postajah, ki jih organizirajo posebne RBK ekipe. Težava je v mnogovrstnosti okuženega materiala, saj zajema široko paleto gradiva od lesa, kovine, stekla in gume. Pa tudi kvaliteta površine je raznovrstna od hrapave, gladke, grobe, čiste zamaščene, obarvane do neobarvane.

Postajo organiziramo v bližini potokov ali rek. V ta namen razkuževanja lahko preuredimo avtopralnice.

Okužene predmete (demontirane iz vozil) zložimo na primeren mestu in obrizgamo vsaj dvakrat z raztopino klorovega apna v vodi (razmerje 1:10 ali 1:8) ali kalcijevega hipoklorita (1:20).

Za brizganje raztopin uporabimo razpršilce in podobne naprave.

Grobe kovinske, obarvane in gumijaste površine (avtomobilске gume) namažemo z mešanico klorovega apna ali kalcijevega hipoklorita v vodi (2:1). Razkužilo zaribamo na okuženo površino, da prodre v luknjice in razpoke. Tam se strup zadržuje. Tako namazane predmete pustimo stati 10 minut. Po potrebi postopek ponovimo. Končno predmet operemo in splaknemo v posodi s čisto vodo. Kovinske predmete obrišemo in podmažemo z mastjo, da preprečimo rjavenje.

Fizično razkuževanje. Predmete, katerih okužene površine so gladke, razkužujemo z močnim curkom 1 %-ne raztopine pralnega praška. Pri spiranju pralni prašek veže vojni strup in omogoča njegovo spiranje z okuženega predmeta.

Razne drobne predmete razkužujemo v raztopini pralnega praška. V te namene pripravimo potrebne posode.

Organska topila (dikloretan, trikloretilen, tetrakloroglijk, bencin, petrolej) uporabljamo enako uspešno kot raztopine pralnega praška. Za brizganje uporabljamo razne ročne škropilnice. Brizgamo dva do trikrat od gornjega dela proti spodnjemu. Strup je opran s topilom, ni pa uničen. Kovinske predmete namakamo v bencinu in brišemo s krpami. Organska topila v kopeli večkrat (vsaj trikrat) menjamo.

Posebno občutljive predmete (optični deli, daljnogledi, elektronski instrumenti) razkužujemo z etil alkoholom. Zvitke papirja ali vate namakamo v špiritu in pazljivo čistimo občutljive dele. Obrizgavanje, namakanje in uporaba kemikalij pri teh predmetih ne prihaja v poštev.

RAZKUŽEVANJE HRANE IN VODE

Dobro embalirana hrana, zavita v impregnirani papir, polivinil, steklo, pločevinkah je zavarovana. Strup ostaja le na ovoju. Hrana in voda v takih ovojih je uporabna, predhodno se razkuži le ovojnina z brisanjem. Če pa ugotovimo, da je ovojnina poškodovana in okužena, take izdelke zavržemo.

Okuženo vodo v odprtem vodnjaku ali cisterni izčrpamo, vodnjak oziroma cisterno razkužimo in po kontroli zopet uporabimo.

Če zrnata hrana v skladišču ali pri prevozu ni bila zavarovana, se tekoči strup razlije s površine do 4 cm globoko. V moko se vpije do 3 cm globoko.

Razkuževanje izvedemo, da ločimo zastrupljeno hrano na površju od čiste, pri čemer naj bo plast, ki jo odstranimo, debelejša od zastrupljene.

Seno in slama sta zastrupljena do 30 cm globoko.

(SE NADALJUJE)

SPORAZUMI IN DOGOVOR O TEMELJIH PLANOV

Pravočasno oblikovanje srednjeročnega plana občine v predvidenih rokih zahteva pravočasno sprejemanje samoupravnih sporazumov in dogovorov, ki so osnova za srednjeročne plane. Da bi plani odsevali ustavna določila samoupravnih družbenoekonomskih odnosov in bili resnični odraz vseh delovnih ljudi naše občine, je priprava in sprejemanje samoupravnih sporazumov in dogovorov o temeljih planov ena od najpomembnejših nalog pri sprejetju srednjeročnega načrta občine Jesenice.

V mesecu februarju letos je bil sprejet zvezni zakon o osnovah sistema družbenega planiranja, s katerim smo dobili zakonsko podlago, na kateri gradimo družbeno planiranje na najrazličnejših ravneh, od temeljnih in drugih organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti in samoupravnih interesnih skupnosti do družbenopolitičnih skupnosti občine, republike in federacije. Zakon daje poudarek predvsem samoupravnim sporazumom in dogovorom o temeljih plana in ker bomo vse te akte v naših občinah dobili v javno razpravo prve dni meseca maja (razprava bo do konca meseca maja) se moramo z nameni in cilji teh dokumentov podrobneje seznaniti.

DOGOVOR O OSNOVAH SREDNJEROČNEGA RAZVOJA OBČINE JESENICE

To je osnovni dokument pri pripravi srednjeročnega načrta občine, torej zasnova in izhodišče za srednjeročni načrt. S tem dokumentom določajo delovni ljudje v temeljnih organizacijah združenega dela, interesnih skupnostih, v družbenopolitičnih in drugih skupnostih, občani v krajevnih skupnostih, osnove srednjeročne samoupravne, gospodarske, socialne in prostorske usmeritve občine. S sprejetjem tega dokumenta se nosilci planiranja v občini zavezujejo, da okvirno postavljene cilje in politiko razvoja vgrajujejo v svoje programe in ta postavljena izhodišča poskušajo v planskem obdobju zvesti.

Dogovor vsebuje naslednja okvira izhodišča:

— uvod, skupne prednostne naloge, merila za opredeljevanje priorit, prednostne naloge na področju gospodarstva, prednostne naloge na področju družbenih dejavnosti, prednostne naloge pri urejanju prostora in okolja, druge skupne naloge in zaključne določbe dogovora.

Predpogoj za dogovor pa je, da zljahja iz usklajenih samoupravnih sporazumov o temeljih planov krajevnih skupnosti, temeljih organizacij združenega dela in njihovih organizacij ter samoupravnih interesnih skupnosti. Dogovor vsebuje le skupne naloge in naloge strateškega pomena občine. Usklajevalni postopek pa mora izhajati iz interesov delovnih ljudi in občanov v TOZD in KS, ki združujejo svoje skupne interese na relaciji TOZD—KS—SIS.

Dogovor o temeljih plana sklenejo vsi tisti subjekti v občini in subjekti v okviru medobčinskega sodelovanja, ki s tem dogovorom prevzemajo nase konkretne materialne in družbenopolitične obveznosti za izvajanje v tem dogovoru dogovorjenih konkretnih nalog. Podpisniki tega dogovora bodo: poslovne skupnosti in tiste organizacije združenega dela, ki v zvezi z družbenim planom prevzemajo določene obveznosti, krajevne skupnosti, samoupravne interesne skupnosti na področju gospodarstva in družbenih dejavnosti organizirane v občini in regiji, izvršni svet skupščine in polovne banke.

Koordinacijski odbor za planiranje pri občinski konferenci SZDL Jesenice, je že v mesecu novembruanskega leta poslal osnutek dogovora vsem nosilcem v občini v razpravo.

DOGOVOR O OSNOVAH SREDNJEROČNEGA PLANA KRAJEVNIH SKUPNOSTI

Dogovor o osnovah plana krajevnih skupnosti ima ista izhodišča in cilje, kot dogovor o osnovah plana občine, vendar na nivoju krajevnih skupnosti. Vsaka krajevna skupnost izdela svoj dogovor in v tem postavlja temeljne naloge in prioritete razvojne cilje, ki jih ima krajevna skupnost na svojem območju. Dogovor krajevnih skupnosti vsebuje: izhodiščne cilje za skupne potrebe, ki jih imajo občani, prioritete razvojne cilje za naslednjem petletnem obdobju, ostale večje investicije na območju krajevnih skupnosti in predvideni viri za realizacijo naštetih nalog.

Vse krajevne skupnosti v naši občini so že izdelale osnutek dogovorov o osnovah plana in v njih konkretizirale prioritete naloge z nosilci investicij. V večini primerov nastopa za večjo investicijo več nosilcev — izvajalcev. Po razpravi in po usklajitvi so vsi nosilci nalog v primeru sprejetja dogovora obvezani, da naloge izvedejo. S sprejetjem dogovora torej prevzemajo določene obveznosti. Ravno zaradi tega je potrebno, da so razprave o osnutkih dogovorov temeljite, še bolj pa, da so usklajevalni postopki taki, kot jih predpisuje zvezni zakon o planiranju.

Dogovor o osnovah plana krajevnih skupnosti mora opredeliti in konkretizirati skupne potrebe delavcev v TOZD ter delovnih ljudi in občanov v krajevni skupnosti z vidika delovnih in življenjskih pogojev v krajevni skupnosti. V skladu z ustavno funkcijo krajevnih skupnosti mora dogovor opredeliti skupne potrebe, tako da izhajajo iz celotne narave teh interesov; delavec v delovni organizaciji — občan v krajevni skupnosti — delegat v samoupravnih interesnih skupnosti.

SAMOURPAVNI SPORAZUM O OSNOVAH PLANA INTERESNIH SKUPNOSTI

Samoupravne interesne skupnosti delujejo na področjih posebnega družbenega pomena in je zato pravočasno sporazumevanje o njihovih planskih nalogah bistvenega pomena za celoten potoek samoupravnega planiranja v združenem delu ter za oblikovanje in sprejem družbenih planov. Tudi v interesnih skupnostih je treba v smislu zakona sprejeti samoupravne sporazume o osnovah planov.

Samoupravni sporazumi interesnih skupnosti obsegajo osnove — izhodiščne cilje zadovoljevanja skupnih potreb interesov delovnih ljudi. Zato morajo še prav posebno pozor-

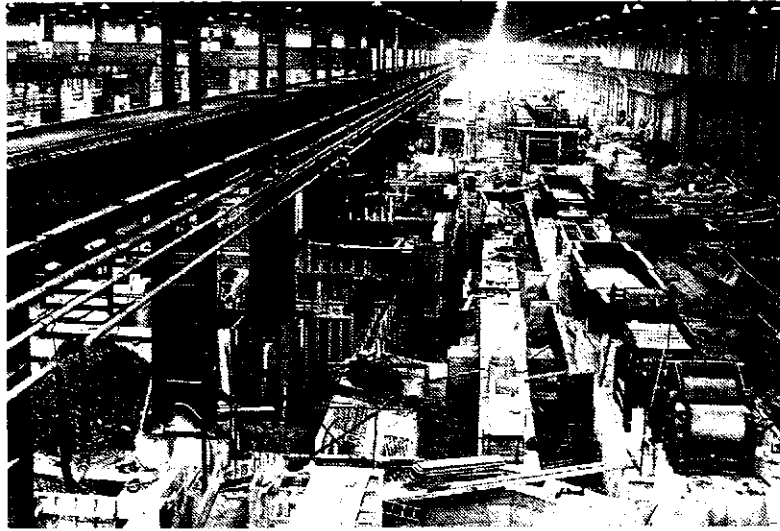
nost tem sporazumom posvetiti delavci v združenem delu, ki zagotavljajo sredstva za zadovoljevanje skupnih interesov, za katere so zadolžene interesne skupnosti.

Samoupravne sporazume o osnovah plana interesne skupnosti sklepajo vse organizacije združenega dela in delovne skupnosti, ki združujejo delo in sredstva, da bi po samoupravnih interesnih skupnosti zadovoljevale skupne potrebe in interese. Če se naloge v sporazumih prepletajo s cilji in interesi krajevnih skupnosti, so podpisnice tudi krajevnih skupnosti.

V sporazumih o osnovah plana interesnih skupnosti so določeni skupni razvojni cilji, usmeritve in naloge, ki urejajo medsebojne odnose, novice, obveznosti in odgovornosti za njihovo uresničevanje.

Vse našete dokumente bo koordinacijski odbor za planiranje pri SZDL poslal v razpravo prve dni meseca maja vsem nosilcem planiranja v naši občini (TOZD, KS in SIS). Razprava in usklajevanje bo potekalo do 25. maja, sprejem dokumenta pa mora biti opravljen do 10. junija. Sprejetje teh dokumentov je predpogoj, da bodo srednjeročni plani odsevali ustavna določila planiranja. Predlagatelji osnutkov samoupravnih sporazumov in dogovorov v naši občini so sicer pripravili gradivo na podlagi dosedanjih rezultatov, doseženih pri izdelavi osnutkov srednjeročnih planov, hkrati pa so bili soočeni z raznimi odprtimi vprašanji, ki jih bo moč rešiti šele v usklajevalnem postopku, ko je treba pripraviti predlog teh dokumentov in jih tudi sprejeti.

R. Košir

Lužilne banje na liniji za oglikova jekla v novi hladni valjarni

USPEŠEN START NA 20 MILIJONOV DIN PRIHRANKOV

V prvih štirih mesecih letošnjega leta ali drugega leta tehničnih inovacij in zaštite industrijske lastnine, so prizadevali in uspešni avtorji v Železarni izvedli in predložili v oceno 29 izredno uspešnih in koristnih inovacij.

Oddelek za zaščito industrijske lastnine je na osnovi mnenj in ocen ter priporočil pristojnih strokovnjakov in izvedencev s pomočjo računovodskih in ekonomskih služb pripravil poročilo za seje odborov za raziskave, izume in racionalizacije pri delavskih svetih temeljnih organizacij združenega dela.

Iz poročila je razvidno, da je bilo letos pozitivno ocenjenih dvajset zelo koristnih in uspešnih inovacij, 44 avtorjev pa je prejelo 250.092 dinarjev spodbudnih odškodnin, nagrad, akontacij in rent. S svojimi izboljšavami so letos prihranili na surovinah, vzdrževalnih in proizvodnih stroških, delovni varnosti in preprečevanju kvarov in zastojev, na energiji ter mehanizaciji in avtomatizaciji preko 11.000.000,00 din.

Za letni prihranek in koristi v višini 1.807.720,00 din sta dobila avtorja tehnološke inovacije št. 2089, ali patenta 3122/73 Tone Razinger in Jože Arh do sedaj najvišjo odškodnino, rento v višini 38.699,00 din za patent »Naprava za dodajanje svineca v prahu v curek jekla«.

Druga najvišja odškodnina oziroma renta je bila priznana in izplačana v višini 33.582,00 din štirim avtorjem tehnične inovacije št. 2158 in sicer »Nova tehnologija izdelave aglomerata za potrebe plavčev brez posteljice«. Avtorji Vitomir Gričar, Lado Sketa, Janko Guzelj in Vinko Zalik, so s tem prihranili 2.561.386 dinarjev.

Tretja najvišja odškodnina oziroma renta je bila izplačana avtorjem tehnološke inovacije št. 2230 Mihaelu Piščancu, Henriku Zupanu in Bogdanu Stocca za novo tehnologijo izdelave kvalitetnega jekla Č 1216 za izdelavo butank. Avtorjem je bila izplačana prva renta 28.656,00 din.

Četrta odškodnina v višini 27.793,00 din je bila priznana Aleksandru Kavčiču in Ivanu Jamarju za tehnološko inovacijo št. 2216

Pri električni peči

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

VALJARNA PROFILOV

V torek, 30. marca, je bila osma seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. V razpravi so imeli problematiko dela samoupravnih delovnih skupin. Predsednik osnovne organizacije sindikata je govoril o pomanjkljivosti pri sprejemanju samoupravnih aktov. Navadno mora delovodja obrazložiti samoupravne predpise in se tudi prizadevati za njihovo sprejetje, kar pa ni najbolje, saj so samoupravni akti izdelani na osnovi pravic in dolžnosti delavcev. Če hočemo, da bo sindikalna organizacija pozitivno opravila svojo nalogo, potem mora na tem področju prevzeti neformalno vodstvo. Zato naj bi poverjeniki izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata v SDS samoupravne akte dobro proučili. Delovodje naj bi na sestankih SDS uveljavljali tehnološke zahteve, red in odnose, naloge poverjenikov pa so, da obrazložijo samoupravne akte in so tudi pobudniki pri obravnavanju medsebojnih odnosov. Ker delavcem ne znamo dopovedati, kakšna je njihova samoupravna in politična moč, ni čudno, da posamezniki iščejo pravice pri direktorju in tudi drugje. Zato se sprejemajo tudi nepopolni oziroma pomanjkljivi samoupravni akti.

Nazif Ljuta je obrazložil spremembe v medsebojnem plačevanju in poudaril naloge glede točne dobave in kvalitete izdelkov, glede na zahteve najboljših plačnikov. Navedel je nekaj konkretnih primerov ter zahtev, ki so pomembni za vsa delovna mesta.

Člani izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata so bili seznanjeni z zaključki tretje konference osnovnih organizacij sindikata v Železarni in jih tudi sprejeli.

Organizacijo spomladanskega izleta so zaupali sodelavcem Ljutu in Zupanu, izlet pa naj bi organizirali v drugi polovici maja v inozemstvo.

Blagajnik je obrazložil nov način plačevanja stroškov ob prireditvah in izletih, nato pa so razpravljali še o redu in čistosti v garderobah in higienskih prostorih.

VALJARNA 2400

Osma seja izvršnega odbora je bila v torek, 13. aprila. Člani izvršnega odbora so bili seznanjeni s predlagano razdelitvijo mest v počitniških domovih v Crikvenici in Biogradu na moru za posamezne izmene. Obravnavana je bila tudi problematika remonta v valjarni 2400. Delovodjem so priporočili, da delavce opozarjajo na upoštevanje varnostnih predpisov. Še posebej so poudarili, da morajo biti delavci ustrezno zaščiteni. Zaradi odhoda Sergeja Sevornjanja na drugo delovno mesto so v izvršni odbor osnovne organizacije sindikata kooptirali sodelavca Jožeta Krmelja.

HLADNA VALJARNA

Enajsta seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata je bila 14. aprila. Izvršni odbor je ugotovil, da so na sestankih obeh SDS razpravljali tudi o predlogu za izvedbo izletov. Prvi izlet naj bi organizirali na relaciji Cortina—Udine—Doberdob—Gorica—Jesenice, drugi izlet

pa v Pulj in Medolin. Predvidoma bodo izlet organizirali 22. in 23. maja. Vse potrebne informacije bodo objavljene na oglasni deski v obratu. Brezplačno letovanje na morju so odobrili sodelavcem Martinu Hriberšku, Francu Bolčina, Heleni Kos in Mirku Čigoja.

FINANČNO RAČUNSKI SEKTOR

Druga seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata je bila 15. aprila. Referent za odhode in izlete je član izvršnega odbora seznanil s številom dodeljenih mest za letovanje v počitniških domovih. Na razpolago imajo enast mest v počitniškem domu v Crikvenici in 34 mest v Biogradu na moru. Brezplačno letovanje na morju so odobrili sodelavcu Andreju Pucu. Na seji so sprejeli sklep, da bodo udeležencem športnih tekmovanj izplačali po 50 din, če pa je tekmovanje organizirano v drugem kraju bodo povrnili tudi potne stroške. Ob prvomajskih praznikih bodo obiskali sodelavca Zdravka Zupana, ki že dalj časa bo luje in ga obdarili. Razpravljali so še o organizaciji dvodnevnega izleta v Crikvenico. Udeleženci izleta bodo prispevali po 100 dinarjev.

Na seji je bilo postavljeno vprašanje glede osebnega ocenjevanja. Predsedniku Vinku Mežnarcu so naročili, da v zvezi s tem dobi ustrezno informacijo pri direktorju FRS in jo posreduje na naslednji seji. Razpravljali so še o oceni delovnih mest za obratno knjigovodstvo — stroškovno knjigovodstvo, ki je bilo že drugič reorganizirano in tudi zmanjšano za 14 delovnih mest. Izvršni odbor ugotavlja, da popravki za ta delovna mesta niso bila opravljena, medtem ko v drugih sektorjih pri enakem postopku delovna mesta, ki ostanejo pridobijo na oceni in kategoriji.

Železarski globus

ROMUNIJA

Skupina japonskih železarskih družb bo v Romuniji gradila železarno, ki jo bo financirala domača vlada. V njej bodo izdelovali plemenita jekla, letna proizvodna zmogljivost pa bo 30.000 ton. Gradnja bo končana v letu 1979.

ŠPANJA

Zahodnonemško podjetje Schloemann-Siemag iz Düsseldorfa bo dobavilo španski železarni Verina valjarno žice. Letna proizvodna zmogljivost valjarne bo 400.000 ton žice. Z redno proizvodnjo bo pričela v februarju 1978.

VENEZUELA

Mehiška železarska družba Hylsa bo zgradila obrat za proizvodnjo železne gobe v kraju Ciudad Guayana, kjer je locirana enako imenovana železarna. Letno bodo v tem obratu proizvedli dva milijona ton železove gobe. Kot surovino bodo uporabljali železovo rudo iz bližnjih rudnikov. Obrat bo pričel z proizvodnjo leta 1978.

Pri električni peči

DESETLETNICA OBRATOVANJA VALJARNE BLUMING

(Nadaljevanje s 1. strani)

ekonomsko ter fizično zastarelih naprav napraviti modernizirano kvaliteto železarno, ki bo tudi v bodoče ena vodilnih železarn v Jugoslaviji, ali pa pustiti, da Železarna postane tretjevrstna v sklopu jugoslovanskih železarn. Kolektiv Železarne, ki se je dobro zavedal težav in žrtv, ki bodo potrebne, se je v celoti strinjal s svojim strokovnim vodstvom. Sklenili so, da je samo prva rešitev tista, ki pride za Jesenice v poštev. Na tej osnovi je bil izdelan program rekonstrukcije železarne Jesenice.

Vprašanje prostora, ki je bilo na Jesenicah vedno kritično, je bilo rešeno z novimi tereni na Belškem polju in novo normalnotirno železniško povezavo s starimi obrati na Savi.

Težišče rekonstrukcije Železarne je ležalo na valjarnah, od katerih je bil velik del star petdeset let in tudi več. S ciljem zagotoviti kvaliteto proizvodnje z modernimi napravami in s tem ugoditi zahtevam, ki so bile postavljene pred Železarno ter povečati produktivnost s poenostavljenjem programa in uvajanjem mehanizacije ter avtomatizacije, je bila izbrana valjarniške proge za valjanje polfabrikatov podrejena takratnim najboljšim rešitvam.

SEDANJO VALJARNO BLUMING SESTAVLJAJO NASLEDNJE NAPRAVE:

— Stripper žerjav, ki služi za slanje blokov, razpon 30 m, s potisno silo 100 ton.

— Dva kleščna žerjava, nosilnost deset ton, ki služita za prenos slečnih blokov v globinske peči in ogretnih blokov na bločni voz.

— Globinske peči za ogrevanje blokov so tri s po tremi kamerami, kapacitete 60—80 ton, kurjene z mazutom, keramičnim rekuperatorjem, opremljene z avtomatiko za regulacijo temperature, količine plina in zraka, tlaka v peči, zaščito rekuperatorja ter potrebni merilni naprave. Bloke ogrevajo po desetih različnih režimih.

— Potisna peč kapacitete 60—80 ton na uro, služi za ogrevanje slabov dolžine do šest metrov in debeline do 210 mm. Peč je triconska s kovinskim igličastim rekuperatorjem. Način opravljanja je enak kot na globinskih pečeh.

— Bločni voz služi za prevoz ogretnih blokov do sprejemne valjnice. Ima samostojen električni pogon, težak je 30 ton in teče po normalnotirnih tračnicah.

— Tehnica služi za tehtanje blokov in je opremljena z dvema skalama za tehtanje blokov do in nad pet ton.

— Bluming — slabing duo — kvarto revizirno ogrodje, na katerem se valjajo slabi in gredice direktno preko blokov ter predtrakov večinoma direktno, delno pa tudi preko slabov ogretnih v potisni peči. Premer duo valjev je 1050 mm. Delovni valji kvarto razporeditve imajo premer 863, oporni valji pa 1276 mm. Delovna dolžina valja je v vseh primerih 2438 mm.

Valji v duo razporeditvi so kalibrirani, pri čemer je en kaliber na pogonski strani, dva kalibra pa na operativni strani. Pogon valjev je z istoosmernima motorjema (twin drive) moči 3500 HP. Nastavljanje valjev je električno z dvojno hitrostjo. Balansiranje valjev je hidravlično in to za duo s 70 atm, za kvarto pa s 140 atm. Valji so vlečajeni v štiri vrstne ležaje. Za menjavo valjev je predvidena posebna naprava. Za čiščenje površine valjanca je na razpolago sistem za odbizgavanje z vodo, pod pritiskom 10 atm. Pred in za ogrodjem so nameščeni manipulatorji iz litega jekla, dolžine 6700 mm za premik, ravnanje in obračanje valjanca s prevračalci.

— Krčilno ogrodje je nameščeno 11,5 m pred blumingom. Sestavljajo ga ogrodje z dvema valjema premera 1060 mm in služi za krčenje valjanca po širini. Brzina valja krčilnega ogrodja je sinhronizirana z valji bluminga.

— Škarje za toplo rezanje gredic in slabov so gnane z dvema motorjema 275 HP preko reduktorja, z rezom navzdol in pritiskom 1120 ton.

— Prevlačnik za polfabrikate je sestavljen iz potiskača, pogrezne mize in voza, ki naložene polfabrikate transportira v adjustažo bluminga.

— Transportne valjnice povezujejo vse nastete naprave med seboj in skrbijo za transport valjanca. Celotna dolžina transportne poti od sprejemne valjnice pri bločnem vozu do prevlačnika znaša 166,87 metrov. Mehansko opremo valjarne bluming je dobavila firma BLOW KNOX, elektro opremo pa firma WESTINGHOUSE (obe ZDA). Oprema pri omenjenih firmah je bila izbrana na osnovi najugodnejših ponudnikov. Omembe vredno je, da so

bile v dobavi inozemske mehanske opreme vključene samo glavne naprave kot so kombinirano bluming slabing duo kvarto ogrodje z delovnimi valjnicami, škarje za razrez ter kleščna in stripper žerjav, istočasno z valjarskim kvarto reverzirnim ogrodjem štekel in hladnim navijalcem. Ostale naprave kot so globinske in potisne peči so bile po načrtih firme RUST (ZDA) izdelane v Metalni Maribor, dovodne in odvozne valjnice po načrtih firme Blow Knox v Litostroju in STT in prevlačnih polfabrikatov v Litostroju.

Podjetji Hidromontaža Maribor in Rade Končar sta opravili montažna dela na mehanskih in elektro delih.

Zemeljska dela je v glavnem opravilo podjetje Gradis, kovinske dele hale je oskrbela Metalna iz Maribora, streho hal podjetje Gradis. Pri temeljenju manjših naprav sta sodelovali tudi gradbeni podjetji Projekt Kranj in Sava z Jesenic.

Pričetek gradnje valjarne bluming je bil v letu 1962, v letu 1966 je pričela valjarna s poizkusnim obratovanjem. Poizkusno obratovanje ali toplo testiranje valjarne bluming je trajalo približno tri mesece. Lahko rečemo, da je šele z avgustom leta 1966 pričela valjarna bluming z normalno proizvodnjo. Proizvodni program je obsegal valjanje slabov za valjarno debele pločevine in valjanje blumov za valjarno žice.

Zaradi nekoliko kasnejšega pričetka obratovanja valjarne bluming kot je bilo predvideno in zaradi samo dvoizmenskega obratovanja, zaradi premajhnega dotoka vročega vložka iz jeklarne, planskih obveznosti v letu 1966 nismo mogli uresničiti. Dvoizmensko obratovanje je bilo še v letu 1967 in del leta 1968.

Ko je pričela valjarna bluming z obratovanjem, je bila adjustaža bluminga popolnoma neopremljena tako, da ni bilo možno pričeti z osnovnimi nalogami čiščenja polizdelkov. Pokazalo se je, da nastopa močno pomanjkanje transportnih in manipulacijskih sredstev.

Adjustaža bluminga, ki je pričetek obratovanja bluminga zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, pričakala neopremljena, je morala vložiti nemalo truda, da je lahko uspela očistiti izvaljan polfabrikat, potreben za predelavo v nadaljnjih obratih železarne Jesenice.

Tako se je normativ oddelka adjustaže bluming, v skladu s povečanjem proizvodnje pri kvalitativnih zahtevah, povečal iz 64 delavcev leta 1966 na 162 delavcev, kolikor znaša normativ danes.

V delo oddelka so se vključevale nove strojne naprave in žerjavi kot sledi:

— leta 1967 je pričel obratovati brusilni stroj SM II in portalni žerjav št. II;

— leta 1968 so pričeli obratovati trije brusilni stroji RAU;

— leta 1970 je pričel obratovati brusilni stroj CM I. in novi 16-tonski magnetni žerjav;

— leta 1971 je pričel z obratovanjem portalni žerjav št. I;

— leta 1972 je pričel z obratovanjem flemarski stroj.

Poleg navedenih investicij v naprave, ki so postopoma pričele z obratovanjem, je bilo v samo ureditev oddelka adjustaže bluming vloženo ogromno dela, ki so ga delavci opravili sami. Potrebno je bilo urediti prostore za flemanje polizdelka in predvsem poskrbeti za skladiščni prostor, v katerega je bilo treba varno skladiščiti tudi do 15.000 ton vročih in hladnih polfabrikatov. Lahko rečemo, da je danes adjustaža bluming izredno lepo urejena.

PROIZVODNI REZULTATI

V nadaljevanju članka so prikazani nekateri pomembni proizvodni rezultati, pri čemer pa ni obravnavan izplen zaradi izrednega nihanja kriterijev rezanja in adjustiranja ter predvsem zaradi zelo spreminjajočega asortimenta v teh letih obratovanja valjarne bluming.

Tabela št. 1 prikazuje proizvodnjo vložka na blumingu, proizvodnjo gotove robe skupno in razdeljeno po posameznih vrstah polfabrikatov.

Iz tabele je razvidno konstantno naraščanje gotove proizvodnje, razen v letu 1972, ko je zaradi naglega povečanja proizvodnje blumov in manjše količine izvaljanih slabov preko potisne peči, proizvodnja celo nekoliko padla. Naraščanje gotove proizvodnje bi bilo prav gotovo hitrejše, če bi ekvivalentno povečevali vse vrste polfabrikatov. Tako pa je očitno, da je proizvodnja slabov za valjarno debele pločevine, ki predstavlja daleč najlažji asortiment bluminga, od leta 1968 na isti višini in celo nekoliko upada. Nasprotno temu pa se konstantno povečuje proizvodnja blumov in predtrakov, ki časovno najbolj obremenjujeta bluming.

Iz tabele je nadalje razvidno, kako se je vključevala v delo valjarne bluming potisna peč. Vidimo, da je proizvodnja od leta 1968 naprej stalno naraščala.

Tabela št. 2 prikazuje razdelitev koledarskega časa valjarne bluming. Realna primerjava po letih je možna samo od leta 1970 dalje, ko je bluming pričel izkoriščati koledarski čas z obratovnim časom 99,5 odstotka. Pred letom 1970 beležimo od 11,3 do 54,5 odstotka mirovanja bluminga, zato tudi zastoji, ki so vsi računani na koledarski čas do leta 1970 niso primerljivi z zastoji po letu 1970.

Izkoriščanje efektivnega časa po letu 1970 je v porastu, razen zadnje leto, ko je bil izveden prvi letni remont bluminga, katerega zastoj je bil beležen kot mirovanje.

Zastoji po letu 1970 so v stalnem upadanju in so od leta 1970, ko so znašali 38,3 odstotka koledarskega časa, upadli v letu 1975 že na 24,0 odstotka.

Razlogi za tako znižanje so predvsem razvidni iz detajlnega pregleda zastojev, kjer so se občutno znižali elektro, valjarski in temperaturni zastoji, nadalje zastoji zaradi odnašanja v tretji hali in zastoji zaradi sosednje proge (štekel). Mehanski zastoji ne kažejo tendence zniževanja, isto ne moremo trditvi za tehnološke zastaje. Očitno je, da nastopa v zastojih največja rezerva pri temperaturnih zastojih, ki so v primerjavi z letom 1970, ko so znašali 8,0 odstotka, bistveno nižji v letu 1975. Temperaturni zastoji nastajajo iz različnih vzrokov in so bili predmet številnih razprav. V zvezi s temperaturnimi zastoji je bilo že precej napisanega in samo del tega realizirano. Za boljše razumevanje navajam razloge nastajanja temperaturnih zastojev:

1. Dohod vročega jekla iz jeklarne je lahko tekom dneva premajhen. S hladnim zakladanjem pri obstoječih ogretnih kapacitetah, ne ogrejemo dovolj vložka za valjanje na blumingu. Omenjeni problem nastaja predvsem v poletnih mesecih, ko jeklarne obratuje z zmanjšano zmogljivostjo.

2. Dohod vročega jekla je lahko v času izmene in preko dneva neenakomeren. Pojav je slučajen in zavis od časa preboda na posameznih pečeh jeklarne, delno pa zavis tudi od pogojev transporta in stripanja na Beli.

3. Program valjanja je lahko z ozirom na količino vročega jekla prelahak. Časi valjanja posameznih polfabrikatov so zelo različni (za izvaljanje tone bluma potrebujemo trikrat več časa kot za tono slabla). Globinske peči postanejo v tem primeru ozko grlo.

4. Track time je lahko predolg, kar povzroči daljši čas ogrevanja.

5. Ob remontu globinske peči smo lahko 15 dni brez treh komor za ogrevanje. Globinske peči postanejo ozko grlo. Omenjeni razlog je možno

Del potisne peči, v ozdaju valjarna bluming

rabo so doseženi povprečni krajši track time, večje količine vročega jekla in manjši zastoji na blumingu, kar pogojuje krajše zadrževanje sarž v peči.

Poraba goriva na potisni peči v glavnem zavis od intenzivnosti valjanja slabov iz peči. Intenzivnost valjanja pa zavis od razpoložljivega časa, ki ga dopušča program valjanja preko globinskih peči, ki mora biti ob istočasnem obratovanju potisne in globinske peči časovno zelo lahek. Poraba v letu 1968 ni realna, ker je bilo v tem letu poleg 3.533 ton slabov izvaljano preko potisne peči še preko 11.000 ton sisaških ingotov. Poraba od leta 1969 je v upadanju in je zadnja tri leta sorazmerno nizka, kar je znak, da so bili programi valjanja v času obratovanja potisne peči dobro pripravljene. Poraba pa bo v naslednjih letih pri takem načinu dela preko potisne peči, ki ni kontinuirno, zelo težko zniževati.

Iz tega zapisa lahko razberemo, da valjarna bluming, skupno z adjustažo iz leta v leto dosega boljše proizvodne rezultate, ki pa seveda niso bili doseženi po naključju. V samo tehnologijo proizvodnega procesa, od pravilne izbire formatov kokil, preko ureditve režimov ogrevanja, ureditve optimalnih planov prevlekov za različne dimenzije polfabrikatov in kvalitete, ureditev pravilne kalibracije in profila gladkega dela valjev, ureditev regulativ za rezanje na škarjah in ureditev vseh potrebnih regulativov čiščenja in pregledanja polizdelka je bilo vloženo ogromno dela tako s strani proizvodnih delavcev, kot služb, ki so poizkušale pristopiti k obširni problematiki in ureditvi tehnološkega postopka od vlitja bloka do očiščenega polfabrikata.

Eden največjih dosežkov, ki ga je treba posebej omeniti, je osvojitve tehnologije valjanja predtrakov v eni temperaturi. S tem je bil sicer porušen koncept valjanja predtrakov, ki je bil predviden preko kvarto ogrodja, vendar smo nedvomno pridobili na kapaciteti bluminga, ki trenutno še zadošča potrebam. Vzrok, da je kvarto kombinacija za-

časno postavljena na stranski tir, so izredno dolge menjave valjev duo-kvarto-duo in predvsem to, da v času obratovanja kvarto ogrodja ni možno koristiti vložka iz globinskih peči, ki pa se neprestano polnijo z vročim vložkom iz jeklarne. Zavedamo se, da kvaliteta izvaljanih predtrakov, po preseku in najmanjši možni debelini, preko dua ni enakovredna kvaliteti predtrakov izvaljanih preko kvarta, vendar trenutno druga možnost ni realna, zaradi prezasedenosti bluminga. Kvarto kombinacija, na katero smo že večkrat poskusno valjali, predvsem nerjavna jekla za potrebe bodoče nove hladne valjarne, bo možno redno uporabljati za valjanje slabov v predtrakovske šele, ko se bo zasedenost bluminga sprostila. Sprostila se bo pa šele s pričetkom obratovanja kontinuirne naprave za odlivanje gredic za potrebe valjarne žice.

Vzdrževanje naprav poteka po ustaljenem redu. Desetdnevno se izvajajo osem do dvanajsturni remont na napravah. Šele v letu 1975 smo izvedli prvi letni remont, kar pomeni, da je moralo vzdrževanje v celotnem obdobju obratovanja bluminga vložiti veliko truda, da do daljših zastojev na blumingu, zaradi izvršenosti posameznih sklopov naprav, ni prišlo. Bilo je izvedenih več izboljšav na posameznih napravah, usposobljeno je bilo krčilno ogrodje, predvsem pa je bil narejen bistven napredek na vzdrževanju ogretnih agregatov, ki gredo v zadnjih letih samo enkrat letno v remont in še to ne generalni, v primerjavi s prejšnjimi leti, ko so se remont vrstili na tri do šest mesecev.

V članku je samo grobo orisano delo valjarne bluming za desetletno obdobje. Upam, da sem uspel prikazati nekaj glavnih značilnosti, ki so spremljale delo tega obrata, čeprav je nekaj pomembnih značilnosti izpuščenih. Mislim pa, da je iz vsebine razvidno, da je valjarna bluming opravičila zaupanje kolektiva železarne Jesenice in opravičila investicijo v izgradnjo te valjarne.

VLADO SENČAR

PROIZVODNJA VALJARNE BLUMING (tabela št. 1) v tonah

LETO	VLOŽEK BLUMINGA	GOTOVA ROBA	SLABI				PREDTRAK		
			BLUMI	SLABI 2400	ZA P. P.	GREDICE	PEB. PLOČ.	SLAB	
1966	124.582	93.427	26.272	65.855	—	—	1.299	—	—
1967	266.089	219.017	58.928	109.726	—	—	3.209	47.153	—
1968	411.312	342.412	78.629	124.459	—	—	5.246	122.081	3.533
1969	439.913	367.396	110.784	126.990	—	823	5.823	122.500	7.409
1970	443.996	370.385	120.907	122.900	—	5.525	4.914	116.138	8.834
1971	475.529	403.475	111.883	121.993	18.904	22.616	5.645	122.433	15.115
1972	478.752	400.519	125.362	125.630	41.537	15.340	2.536	120.110	11.406
1973	503.039	418.046	147.301	118.524	12.237	12.413	437	127.131	17.578
1974	532.388	427.655	145.844	115.706	28.921	12.180	2.556	141.775	33.649
1975	531.447	443.737	142.855	117.451	16.795	11.131	3.233	152.269	28.853

ZASTOJI V VALJARNI BLUMING tabela št. 2 — v odstotkih

	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Kol. čas	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Mirovanje	54,50	28,50	14,40	11,30	0,50	0,60	0,60	0,60	0,60	2,20
Obr. čas	45,50	71,50	85,60	88,70	99,50	99,40	99,40	99,40	99,40	97,80
Efektivni čas	28,30	46,40	63,50	60,80	61,20	67,00	68,43	70,30	74,00	73,80
Zastoji	17,20	25,10	22,10	27,90	38,30	32,40	31,57	29,10	25,40	24,00
Mehanski	—	—	—	6,50	5,40	6,40	6,04	5,00	5,20	6,30
RTA	—	—	—	—	—	—	0,13	0,30	0,10	0,10
Elektro	—	—	—	2,40	3,80	3,30	3,00	2,40	2,80	1,60
Valjarski	—	—	—	4,50	4,50	2,60	2,02	1,90	1,50	1,50
Temperaturni	—	—	—	7,60	8,00	5,10	6,30	5,60	6,30	5,80
Energetski	—	—	—	—	—	0,90	0,51	2,60	0,30	0,30
Tehnološki	—	—	—	0,80	2,10	3,50	3,39	3,10	2,40	3,50
Pomanj. vložka	—	—	—	—	—	—	—	0,30	—	—
3. hala	—	—	—	—	—	3,60	1,80	1,40	1,00	0,60
Sosednje proge	—	—	—	—	6,00	3,80	4,60	3,80	2,90	1,60
Promet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Preventiva	—	—	—	—	3,50	3,20	3,60	2,70	2,90	2,30
Ostali	—	—	—	6,10	5,00	—	0,18	—	—	0,40

SPECIFIČNA PORABA GORIVA V VALJARNI BLUMING (tabela št. 3)

LETO	GLOBINSKE PEČI kg mazuta/tono vložka	POTISNA PEČ kg mazuta/tono vložka
1966	44,1	—
1967	36,9	—
1968	32,9	108,2
1969	31,5	255,0
1970	32,4	149,4
1971	28,0	136,5
1972	25,3	127,9
1973	24,1	88,4
1974	25,0	92,4
1975	22,9	88,1

RAZDELITEV GRADBENIH POSOJIL ZA LETO 1976

Na osnovi sklepa 18. seje odbora za delovne in življenjske pogoje, ki je bila 18. novembra 1975, je bila formirana strokovna komisija, ki je na terenu oziroma objektih ugotovila upravičenost posameznih graditeljev do gradbenega posojila. V komisiji so bili: Franci Fon – predsednik samoupravne delavske kontrole Železarn, Slavko Markelj – podpredsednik SK ŽJ in Jože Svetina – gradbeni tehnik gradbeno vzdrževanje Železarn.

V dneh od 17. do 26. marca si je komisija ogledala vse adaptacije in novogradnje, razen tistih, ki so bile pregledane v letu 1975, pa zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, prosilcem ni bilo odobreno posojilo do limita.

Na objavljeni razpis z dne 27. 11. 1975, se je skupno prijavilo 146 prosilcev.

Odbor je na svoji redni seji, 14. aprila letos med drugim obravnaval razdelitev gradbenih posojil delavcem železarn. Jesenice in v zvezi s tem sklenil:

1. Gradbena posojila se lahko odobrijo posamezniku v letu 1976 do limita:

- za novogradnje 80.000 din
- za adaptacije 40.000 din
- za adaptacije – rušenje (novogradnje na starih temeljih) 60.000 din

Glede na veliko število prosilcev za odobritev posojila za adaptacije, je moral odbor sprejeti dodatne kriterije, poleg tistih, ki jih že vsebuje pravilnik o urejanju stanovanjskih vprašanj delavcev Železarn:

– Prosilec, ki bodo koristili posojilo za večja adaptacijska dela (do-

zidava, dograditev oziroma obnova dotrajanih stanovanjskih hiš), se odobri posojilo v višini do 40.000 din.

– Prosilec, ki na temeljih starih hiš gradijo povsem nove, se odobri posojilo v višini do 60.000 din.

2. V primeru, da sta v Železarni zaposlena oba zakonca ali njuni družinski člani, lahko dobi drugi zakonec ali družinski član 50 odstotkov sprejetega limita.

3. Prosilec, ki jim je bilo v prejšnjih letih dodeljeno gradbeno posojilo, pa niso dosegli limita, se lahko dodeli posojilo do višine, kolikor je znašal limit v letu, ko mu je bilo posojilo dodeljeno.

4. Prosilci, ki so v prejšnjih letih dosegli postavljeni limit, do posojila niso več upravičeni.

5. Odobrena posojila se morajo koristiti v letu 1976.

6. Prosilec, ki ne izpolnjujejo razpisnih pogojev (nimajo dograjene najmanj II. faze, oziroma adaptacije, ker gre za manjša popravila), se gradbeno posojilo ne odobri.

7. Rok vračanja: od 50.000 do 80.000 din – 15 let dva odstotka obresti, od 20.000 do 40.000 din – 10 let dva odstotka obresti in 10.000 din – 5 let dva % obresti.

139 prosilcev je skupaj zaposlilo za 7.388.000 din, odobreno pa jim je bilo 5.045.000 din. Sedmim prosilecem odbor ni odobril posojila, ker ne izpolnjujejo vseh pogojev razpisa.

Opomba:

Tov. Podrekar Matevž ima dograjeno stanovanjsko hišo, posojilo mu je bilo odobreno za povrnitev obveznosti delovni organizaciji, kjer je bil prej zaposlen.

KVALIFIKACIJSKA STRUKTURA UPRAVIČENCEV PO TOZD

	TAL.	VALJ.	HL. PR.	VET	DSSS	upok.	skupaj	%
NK	—	—	—	—	—	—	—	—
PK	—	1	2	—	2	—	5	3,6
KV	3	8	8	11	9	—	39	28,1
VK	2	2	4	18	1	—	27	19,4
U-2	—	1	1	1	3	—	6	4,3
U-3	—	1	—	4	13	—	18	13,0
U-4	—	3	2	3	8	—	16	11,5
U-5	1	3	1	1	10	—	16	11,5
upokoj.	—	—	—	—	—	12	12	8,6
skupaj	6	19	18	38	46	12	139	
%	4,3	13,7	13,0	27,3	33,1	8,6		100,0

Z dodelitvijo gradbenega posojila bodo izpraznjena naslednja družbena stanovanja last ŽJ:

garsonjera	1
enosobno stanovanje	4
dvosobno stanovanje	9
dvoipolobno stanovanje	1
trosočno stanovanje	3
Skupaj	18

Kadrovski sektor
Oddelek za družbeni standard

DELO SEKTORJA TEHNIČNE KONTROLE IN RAZISKAV V LETU 1976

(Nadaljevanje s 1. strani)

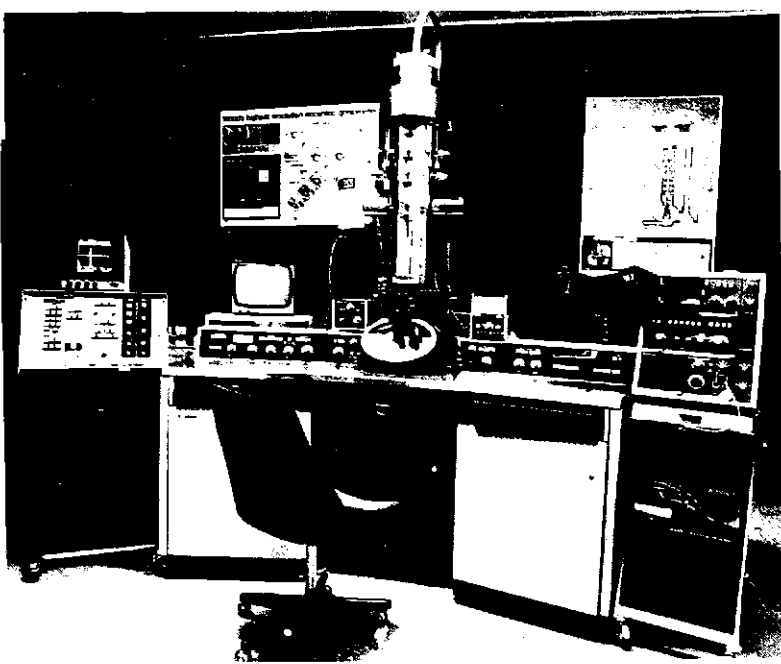
Težišče raziskovalnega dela v letu 1976 je na naslednjih projektih:

TOZD TALILNICE:

– raziskave reduktivnosti sintra in določevanje zmehčanja rude in sintra. Poznavanje teh parametrov je povezano s propustnostjo vsipa za pline, stopnjo reduktivnosti vsipa in zmanjšanjem potrošnje koksa. Poleg tega je delo usmerjeno tudi v uvažanje vodne pare v vroči zrak in uporabo SM žlindre v plavžu. Pričakujemo, da bo raziskovalno delo v tej smeri še izboljšalo rezultate dobljene pri delu plavžev v letu 1975.

– na področju izdelave jekla je težišče dela na osvajanju nerjavnega in silicijevega dinamo jekla za novo hladno valjarno. Naloga TKR je uvažanje tehnologije proizvodnje po licenčni dokumentaciji s tem, da priprava agregatov, obzidava peči, sistem vlijanja itd. zahteva še dodatno angažiranje strokovnega kadra talilnic. V okviru tega raziskovalnega dela je bilo realiziranih nekaj kampanj kontinuirne izdelave šarž nerjavnega jekla prokron 11, dinamo jekla in feritnih nerjavnih jekel.

Zahvaljujoč se teamskemu delu raziskovalcev in strokovnih sodelavcev jeklarne smo danes prišli do stopnje, da bomo v danem trenutku

Elektronski mikroskop Philips z rentgenskim spektrometrom in scanning na pravo, instaliran v raziskovalnem oddelku (1)

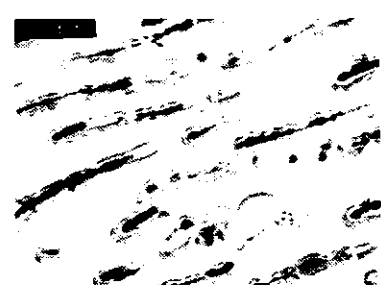
sposobni izdelovati jeklo, kot vložek za nadaljnjo predelavo v novi hladni valjarni.

Ugotavljamo, da uvažanje nove tehnologije izdelave jekla po licenčni dokumentaciji ARMCO, predstavlja tudi v fizičnem pogledu razbremenitev neposrednih proizvajalcev pri izdelavi jekla.

– z ozirom na problematiko izplenov pri valjanju kvadratnih gredic uvažamo postopek pomirjanja jekla s tekočim aluminijem. V preizkusni delavnici RO je bila izdelana eksperimentalna pečica za taljenje aluminija. Na osnovi dobljenih rezultatov, predvsem pa raziskav v zvezi s porazdelitvijo aluminija po višini blokov, bomo sprejeli dokončno odločitev za namestitev proiz-

Struktura patentirane žice pri 5.900 kratni povečavi (2)

Primer modificiranega cementita pri 98.000 kratni povečavi (3)

vodnega talilnega agregata za taljenje aluminija.

– raziskovalno delo je še vedno usmerjeno v osvajanje tehnologije vlijanja jekla od vrha in ugotavljanje optimalnih pogojev za odstranjevanje P in S v električni peči, kar bi naj pripomoglo k izdelavi še čistejšega jekla v naši jeklarni.

TOZD VALJARNE:

– v valjarni nadaljujemo z osvajanjem tehnologije vroče predelave dinamo in nerjavnega jekla do tople valjanja trakov. Na osnovi rezultatov raziskav je že izvršena korektura ogrevanja blokov v globinskih pečeh. Izvršeni so preizkusi valjanja nerjavnih trakov avstenitnega tipa do širine 1050 mm na štetku. S tem v zvezi so bili tudi izvršeni preizkusi valjanja slabov preko kvarto ograda. Na osnovi dobljenih pozitivnih rezultatov smo pričeli z masovno proizvodnjo nerjavnih tople valjanih trakov, v širini 850 mm, ki so že namenjeni za predelavo v novi hladni valjarni.

Rezultati valjanja so zelo dobri in rezultat teamskega dela, predvsem pa sodelovanja strokovnega kadra v valjarni bluming. Na osnovi dosežanih rezultatov lahko ugotovimo, da priprava tople valjanih trakov nerjavnih in dinamo jekel za novo hladno valjarno ne bo problematična.

– na štetku uvažamo tudi tako imenovano termomehnično predelavo specialnih vrst jekel. Po tem postopku predelave dobi jeklo tako strukturo, da je sposobno za nadaljnjo predelavo v hladno valjarni trak brez predhodnega mehkega žarjenja.

– v valjarni 2400 in Jvk. 1 ter valjarni žice predstavlja poseben problem tako imenovana črna površina. Tudi problemu kvalitete površine naših izdelkov je namenjena raziskovalno delo v letu 1976.

TOZD HLADNA PREDELAVA:

– specifični problem predstavlja problematika izdelave patentirane žice za izdelavo Alužel elektro vodnikov. Mišljenja sem, da smo s sistematično preiskavo izdelave in predelave jekla ter vpliva parametrov pocinkanja uspešno rešili problem torzij, tako, da je stopnja sigurnosti proizvodnje omenjene žice na zadovoljivi višini. Z matematičnim modelom je uspelo določiti porazdelitve toplote v svinčevi kopeli za patentiranje in s tem je bila dana osnova za nadaljnje ukrepe za izboljšanje kvalitete patentiranja.

– z ozirom na problematiko izdelave kvalitetnih HVT za profiliranje, kakor tudi problematiko profiliranja kot takega, so bili že izvršeni preizkusi vpliva geometrije trakov in stopnje utrjenosti. Z raziskavami na tem področju še nadaljujemo.

– proizvodnjo hladno valjanih trakov dinamo še vedno spremljamo in z raznimi izboljševalnimi ukrepi rešujemo kvalitetsne probleme, ki se občasno pojavijo. Kvaliteta dinamo trakov se je stabilizirala in v pogledu magnetnih karakteristik izboljšala.

(Nadaljevanje na 9. strani)

V BOJU PROTI RAKU

RAK NA DOJKI

Med boleznimi, ki jih s skupnim imenom označujemo kot rakaste, je rak na dojki ena najpomembnejših. To pomembnost bolezen zasluži zaradi nekaterih neugodnih značilnosti:

— gre za vrsto raka, ki zelo pogosto, če ne celo najpogostejše, prizadeva ženske, ki so komaj dobro zakoračile v četrto desetletje življenja; zdravljenje raka na dojki je navadno dolgotrajno, neprijetno in — neredko brez uspeha; odkrivanje raka na dojki je v zgodnjem razvojnem obdobju bolezni težavno.

Rak na dojki vznikne iz celic žlez, namenjenih izdelavi mleka, ali pa iz celic izvodil, po katerih prispe mleko iz žleze. Razumljivo je, da tako zgodnjega dogajanja ne moremo opaziti drugače kot z drobnogledom. Sčasoma pa moremo tako spremembo otipati, ker se bolno tkivo loči od zdravega po trdoti. Ni pa redko, da začne bolezen v več predelih v dojki ali v obeh dojkah hkrati. Zaradi enostavnosti sledimo poteku ene same rakaste zatrdine: s svojo rastjo uničuje zdravo tkivo dojke, vraste v kožo, ki se vname ali celo razpade tako, da se na tem mestu pojavi rana. Po drugi strani pa se razraste rakavina tudi v steno prsnega koša in povzroči, da se bolni organ povsem zraste s podlago.

Čeprav torej rak prej ali kasneje uniči dojko, v kateri je zrastle (ne pozabimo tega, kadar govorimo o kirurškem zdravljenju raka na dojki!), pa je vendar bolezen bolj usodna zaradi neke druge lastnosti: celice rakavine lahko zapuste in tudi praviloma zapuščajo kraj, kjer so nastale, in se po mezigovničnem in krvnem obtoku selijo v pazdušne bezgavke in notranje organe. Na srečo ne najdejo vedno ugodnih tal za naselitev in rast, pogosto pa se to zgodi. Jasno je, da delovanje organa, v katerega se je zaselila rakavina, slabi in končno preneha. Kaj to pomeni pri kakem življenjsko potrebnem organu, ni treba posebej povedati.

Zdravljenje raka na dojki je odvisno od njegovega obsega in razsežnosti. Dokler sodimo, da je rak zajel le dojko in njeno najbližjo okolico naravnoma zdravljenje le v ta predel, bodisi da ga odstranimo z operacijo, bodisi, da zavremo rast rakavine z obsevanjem z ionizirajočimi žarki. Pri tem velja načelo, da je kirurška odstranitev bolezni zanesljivejša kot pa njeno uničevanje in zaviranje z obsevanjem. Kadar pa najdemo znake razsoja v notranjih organih, takrat posvetimo vso pozornost zdravljenju zasevkov in se manj oziramo na obolelo dojko. Pri zdravljenju zasevkov, ki so praviloma številni, uporabimo spoznanje, da vplivajo na rast rakavine zavirajoče ali pospešujoče nekateri hormoni, izločki spolnih žlez. Vrsta zdravilnih postopkov temelji na tem spoznanju, pa naj gre pri tem za odstranitev žlez, kjer hormoni nastajajo, ali pa za preprosto vnašanje teh snovi v telo. Poleg tega so v zadnjih desetletjih našli vrsto kemičnih spojin, ki prav tako uničujejo rakaste celice, predvsem s preprečevanjem njihove delitve. Te snovi imenujemo citostatiki. Seveda bi bila ta zdravila idealna, če bi prizadevala le rakaste celice, ne pa tudi zdravih. Tako pa se ta zdravila hitro sprevržejo v strup, če niso v večjih odmerkih.

Ves čas že besedujemo o zdravljenju. Kaj pa je z ozdravljenjem? Rak na dojki je zahrbtna bolezen in zato težko govorimo o ozdravljenju. Govorimo pa lahko o obdobju, ko je bolnica brez znakov bolezni, govorimo lahko o obdobju, ko sicer najdemo znake bolezni, vendar bolnici ne povzročajo težav in podobno. Ne izmikamo se odgovoru o ozdravljenju, le pojasniti moramo, kaj ozdravljenje v našem primeru sploh pomeni. Zaradi enostavnosti odgovora recimo takole: če začnemo zdraviti bolnice z rakom na dojki v tako imenovanem zgodnjem stanju bolezni, lahko računamo, da jih bomo srečevali čez deset let brez znakov bolezni, osmero od desetstotice. Če pa začnemo zdraviti raka na dojki v napredovalnem stanju, ne moremo pričakovati, da bi sploh katera teh bolnic dočakala deset let.

Iz tega preprostega odgovora je moč razumeti, zakaj toliko in vedno znova govorimo o zgodnjem odkrivanju raka na dojki. Drugi vzrok velikega zanimanja za zgodnje odkrivanje raka na dojki pa je dejstvo, da je zgodnje odkrivanje te bolezni izredno težavno, kot je nasprotno zdravljenje take zgodaj odkrite bolezni razmeroma preprosto in — uspešno. Upoštevati moramo, da ni vsaka zatrdina v dojki rak, nasprotno, rak je vir neznanega dela zatrdin, ki se pojavljajo v dojkah. Zato moramo omeniti sicer nenevarne zgostitve žleznega tkiva dojke,

kar učeno imenujemo mastopatije ali displazije. Te spremembe so odraz delovanja organov z notranjim izločanjem, predvsem jajčnikov, skrivajo pa nevarnost, da zaradi njih prezremo rakasto zatrdino. Upoštevati moramo še resnico, da nobena od danes znanih, enostavnih preiskovalnih metod, ki jih lahko na široko uporabljamo, ne more zanesljivo pojasniti, kakšna je narava zatrdine v dojki. Pred nedavnim je morda v javnosti zbujala take upe rentgenska preiskava dojke. Ta način preiskave je postal sicer eden od temeljnih preiskovalnih načinov dojke, za množično uporabo, kot je to primer pri fluorografiji, pa ni primeren.

Pri odkrivanju raka na dojki imamo opraviti s skoraj nepregledno množico sprememb, pri katerih moramo ločiti nevarne od nenevarnih. Pri tem si moramo pomagati z nekaterimi medicinskimi ugotovitvami, da rak na dojki prizadeva določen del žensk pogostejše kot druge. Med značilnosti tega dela žensk sodi starost, višja od 35 let; rak na dojki je pogostejši pri ženskah, ki niso nikoli rodile ali pa so prvič rodile po 30. letu starosti. Ženske, katerih mater ali sestro je prizadel rak na dojki, pogostejše zbole za to boleznijo.

Raka na dojki večinoma odkrijejo bolnice same. Žal pa jih več kot polovica pride pozno na zdravljenje. Ženske navadno vedo za spremembo v dojki mesece in mesece, ne gredo pa k zdravniku, misleč, da spremembi ne velja posvečati pozornosti, ali pa zato, ker prav dobro služijo nevarnosti, boje pa se izvedeti resnico. Očitno je, da moramo teh nekaj dejstev posredovati našemu prebivalstvu, predvsem pa seveda ženskam; prepričati jih moramo, da ni izgubljen čas, ki ga posvetijo mesečnemu pregledu lastnih dojk; prepričati jih moramo, da velja prepustiti zdravniškim rokam vse spremembe v dojkah, pa naj gre za zatrdine, izcedek iz bradavic, vnetja v dojkah ali v koži dojke, ki v mesecu dni ne izginejo. Nedvomno pa je potrebno prepričati ženske, da je treba premagati strah pred trenutkom, ko bo morda zdravnik povedal neugodno resnico. Bolj ko bodo premagovale ta strah, manj bo resnica o raku na dojki neugodna in manj usodna.

dr. JURIJ LINDNER,
onkološki inštitut
Ljubljana

GLAS
v vsako
gorenjsko hišo!

DELO SEKTORJA ...

(Nadaljevanje z 8. strani)

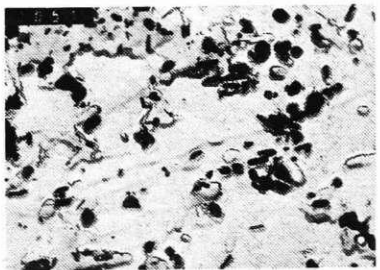
DODAJNI MATERIALI:

Delo na dodatnih materialih lahko razdelimo v več področij in to:

- delo na uvajanju tehnologije izdelave opalčenih elektrod po licenci Oerlikon. To pomeni na eni strani razširitev proizvodnega asortimenta, na drugi strani pa tudi izboljšanje kvalitete opalčenih elektrod.

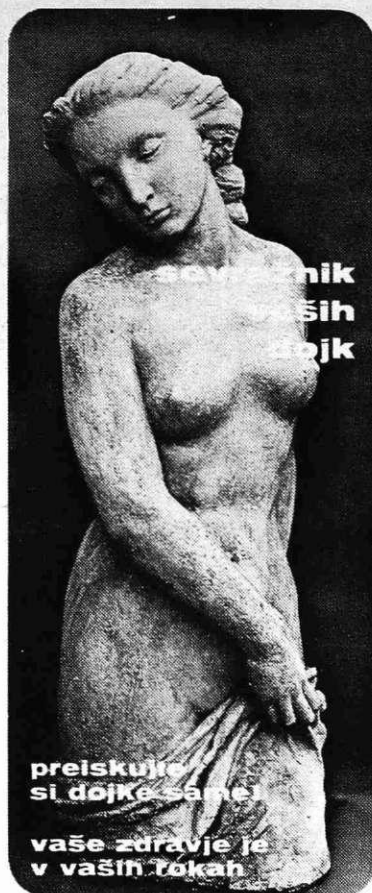
- Posebno pomembno za Železarno je začetek eksperimentalne proizvodnje aglomeriranega praška za varjenje.

V eksperimentalni delavnici RO je bil izdelan pelitizirani krožnik, dozirna naprava in izvršena rekonstrukcija peči za sušenje in žganje pelet.

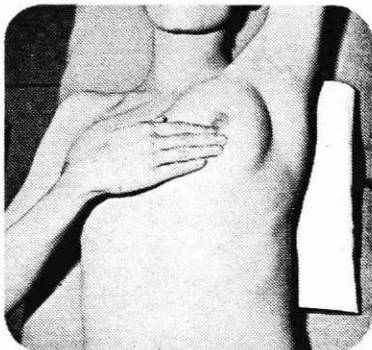

Izločki cementita v poboljšanem jeklu krat 36.000 (4)

Energetsko gospodarstvo je uspešno pripravilo dokumentacijo za izdelavo ogrevalnega agregata za zrak, vzdrževalci na plavžu so pa izdelali transportne trakove za povezavo posameznih agregatov, kar je osnova za kontinuirni proces.

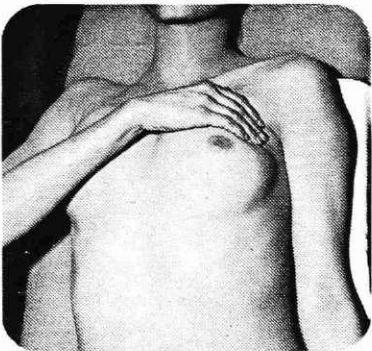

preiskujte
si dojke same
vaše zdravje je
v vaših rokah

Nadaljujte s tipanjem spodnjega notranjega dela leve dojke od prsnice proti bradavici.

Položite levo roko ob bok; pretipajte zunanji zgornji del leve dojke od pazduhe proti bradavici.

ZAVEDAJTE SE

- da začetna znamenja mnogih bolezni lahko odkrijete sami, če jih le poznate in ste nanje pozorni,
- da sodi med take bolezni tudi rak na dojki,
- da vsako leto zbolijo za tem rakom v SR Sloveniji nad 300 žensk.

ZATO VAM SVETUJEMO

- da si dojke preiskujete same in da ne odlašate s pregledom pri zdravniku, »češ, saj bo minilo«, če pri tem opazite katero od sumljivih znamenj.

RES JE

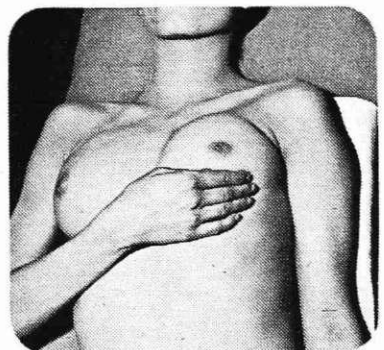
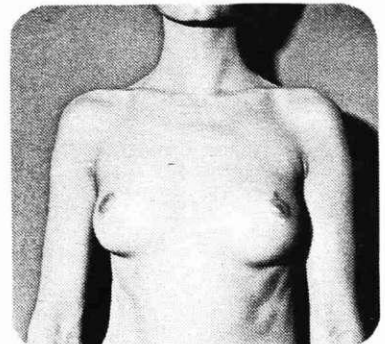
- da vsaka bolnica, ki bi jo morda otipale v dojki, še ne pomeni raka,
- da vam to zanesljivo lahko razjasni le natančen strokovni pregled,
- da je zdravljenje, če gre za raka, tem uspešnejše, čim prej začnete z njim.

ZATO VAM SVETUJEMO ŠE ENKRAT

- da si dojke preiskujete same po naslednjih navodilih:

PREIŠČITE SI DOJKE REDNO VSAK MESEC TAKOLE:

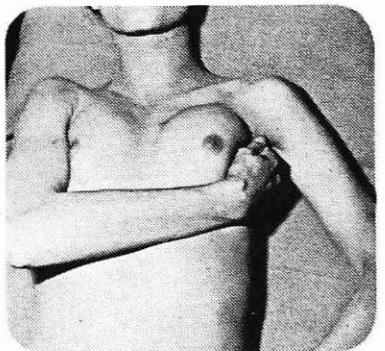
Slečeni do pasu stopite pred zrcalo; z rokami, spuščeni ob telesu si skrbno ogledajte obe dojki; pazite na morebitne spremembe v obliki dojke od meseca do meseca, na vdolbine ali gube v koži dojke in na spremembe v obliki bradavic.

Pretipajte še zunanji spodnji del leve dojke od pazduhe proti bradavici.

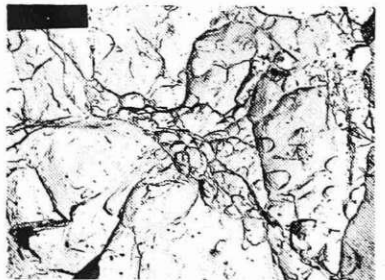
Odmaknite levo roko toliko, da zlahka sežete z desnico v levo pazduho in pretipajte še pazdušno vdolbino.

PRAV TAKO PRETIPAJTE TUDI DESNO DOJKO!

raziskovalnih nalog iz posameznih projektov, ki so za razvoj Železarne posebno pomembni. V okviru raziskovalnega oddelka so pa napori usmerjeni še v reševanje naslednjih problemov in sicer:

- osvajanje novih materialov za masivno preoblikovanje v hladnem;
- osvajanje novih jekel za izdelavo varjenih konstrukcij in novih materialov za posebne namene;

Frakto-grafska preiskava; kombinacija žilavega in krhkega loma pri 7.500 kratni povečavi (5)

- raziskave so usmerjene v osvajanje jekel za cementacijo in poboljšanje z dobro sposobnostjo za mehansko obdelavo z odrezovanjem;

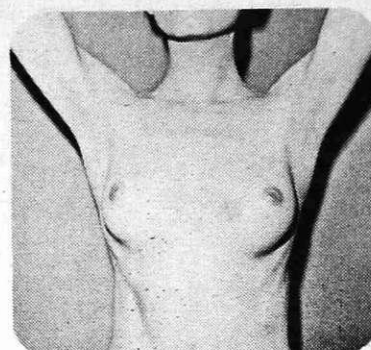
- osvajanje novih metod za določevanje obdelovalnosti jekel;

- analize vpliva oligoelementov na fizikalne in tehnološke lastnosti jekel;

- ohlajevanje žic za patentiranje iz temperature valjanja;

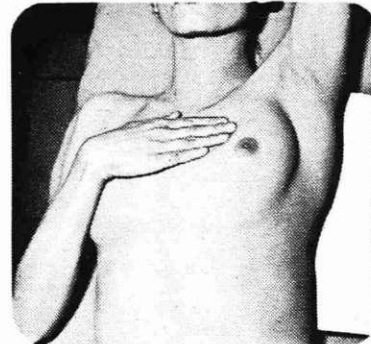
- raziskave določitve matematičnega modela porazdelitve vrtnčastih tokov pri neporušni preiskavi materiala;

- raziskave določitve matematičnega modela porazdelitve vrtnčastih tokov pri neporušni preiskavi materiala;

Dvignite roke nad glavo, morda se katera od navedenih sprememb pokaže šele tedaj.

Lazite vzrak: z blazino ali zvito brisačo si podložite levo ramo, levo roko pa iztegnite nad glavo; s konci iztegnjenih prstov desne roke si postopoma pretipajte zgornji notranji del leve dojke od prsnice proti bradavici, nato pa še okolico bradavice same.

PAZITE

- da ob pregledu na dojko ne pritiskate trdo, temveč jo pretipajte tako, da prsti ne drsijo po koži; to olajša napudrana ali namiljena koža.

NE POZABITE

- da je treba dojke pregledati vsak mesec, najbolje takoj po končanem perilu; če ga pa ne bi imeli več, jih pregledajte vsak mesec istega dne, recimo prvega v mesecu.

VEDITE

- da sta dojki po velikosti in obliki lahko različni in da so zatrdine v njih lahko pogostne; lahko jih je več hkrati, različno velikih in na različnih mestih; včasih tudi bolj, po legi in velikosti pa se ob mesečnem perilu lahko spreminjajo, kar pa navadno ne pomeni nič hudega.

K ZDRAVNIKU MORATE BREZ ODLAŠANJA

- če gre za zatrdino, ki jo otipljate večkrat na istem mestu in se ne spreminja z mesečnim perilom, traja pa več kot mesec dni,
- če opazite izcedek pri eni ali obeh bradavicah,
- če opazite ugrezanje bradavice.

ZAPOMNI TE SI

- da vsaka zatrdina še ni rak, vendar naj jo vidi zdravnik!

NA KONCU PA SE NEKAJ RESNIC:

- mnogo bolezni se začne s težavami, za katere mislimo, da ne pomenijo nič hudega; vendar pa ne smemo biti nikoli prepričani, da morda ne napovedujejo kaj resnejšega,
- številni bolniki odkrijejo znamenja bolezni sami, toda iz strahu pred zdravnikom in zdravljenjem svoje težave prikrivajo in odlašajo toliko časa, da slednjič res morajo na zdravljenje,
- takšno odlašanje je dostikrat usodno, zlasti se ne bi smeli obotavljati, če gre za znamenja, ki bi lahko pomenila raka.

ZATO SE POSEBEJ PAZITE

- na sleherni ranico ali razjedo kjerkoli na koži ali sluznici, tudi če se prekrije s krasto, a se ne zaceli v enem mesecu,
- na vsako spremembo v barvi ali velikosti maternega znamenja ali bradavice na koži,
- na vsako nebolečo zatrdino ali bulo kjerkoli na telesu,
- na vsako nenavadno krvavitev ali izcedek,
- na trdovratno hripavost, na stalni kašelj ali na težave pri požiranju,
- na trdovratne težave v želodcu ali hujšanje brez razumljivega vzroka,
- na vsako spremembo v rednem odvajanju brez razumljivega vzroka.

ČE IMATE KATERO OD TEH TEŽAV — POJDI TE ČIM PREJ K ZDRAVNIKU!

IZDANO OB MEDNARODNEM LETU ŽENSK 1975

DRUŠTVO SR SLOVENIJE ZA BOJ PROTI RAKU
ONKOLOŠKI INŠTITUT V LJUBLJANI
REPUBLIKI ODBOR RDEČEGA KRIZA SLOVENIJE

— metode statistične kontrole kvalitete so prisotne v vseh fazah proizvodnje in pri vseh kvalitetah. Rezultat tega dela je pogosto izpreminjanje že postavljene tehnologije v cilju izboljšanja kvalitete in ekonomske proizvodnje itd.

Iz navedenih podatkov sledi, da so naloge sektorja na področju raziskav v letu 1976 zelo številne in da zahteva reševanje omenjenih problematike ne samo angažiranje raziskovalcev in strokovnih sodelavcev TKR, ampak tudi ostalega strokovnega kadra v posameznih obratih. Pri tem se zavedamo, da predstavlja nova hladna valjarna prelomnico v delu in razvoju naše železarne in je zato pred nami tudi velik del odgovornosti za pripravo vložka.

Želel bi, da bi se te prelomnice zavedali prav vsi in vsak na svoj način prispevali k uspešnemu začetku proizvodnje v novi hladni valjarni, da bi v okviru danih možnosti prispevali k povečanju tehnološke discipline v posameznih fazah proizvodnje. To bi pa sprostito strokovni kader, da bi lahko še z večjim uspehom delal na področju priprave vložka za novo hladno valjarno in realizaciji zgoraj navedenih raziskovalnih nalog.

Marin Gabrovšek

Porazdelitev žvepla določena z energijskim spektrometrom EDAX (povečava 1.280 krat) (6)

I.

Prekleti dolgčas. Le kako je moge v nekaj dneh tako spremeniti življenje, je mrk premišljal Danči. V tej kratki vojni je padel en sam mešanec iz Mirjave. Nekaj jih je bilo v ujetništvu, precej jih je temu ušlo, ko so se po odročnih potih, preoblečeni celo v ženske, prikradli domov. V mesto so prišli gestapovci, nekakšna posebno huda policija. Na ljudi je legla potrtost in strah. Je to posledica motoriziranih divizij, ki se zadnje dni valijo skozi mesto? Kljub obupu in jezni, pa so hodili gledat vojaštvo, ki se je prevažalo skozi mesto na jug.

»Danči, koliko jih bo pa danes?« se je trpko nasmehnil Slavko in pri sedel na hlad, ki je postal pripravno mesto za ogledovanje nemških vojakov.

Na hodu si bil toliko oddaljen od ceste, da je prah ni dosegel, dobro pa si razločil obraze vojakov, spoznaval cevi topov. Slavko se je celo hvalil, da pozna imena tankov.

»Proti tem motoriziranim divizijam vojne res nismo mogli dobiti, ampak da smo jo izgubili v starih dneh, je le sramota,« je zavzdihnil Slavko. Ta misel mu noče iz spomina. Pogosto jo omenja, potem razpreda možnost, kako bi se lahko dalj bojevali.

Danči prijatelja ne razume. Od kar so zapleteni v vojno, je videti Slavko spremenjen. Podnevi ga še ni videl z Dorico, s katero se je pogosto sprehal po mestu. Najraje posedli na hladih, strmi v vojaške tanke, topove in nekaj premišlja. Najbrž o vojski, saj o njej najraje govori.

Adi se presrečen reži. Z besedami najbrž ne bi znal povedati, kaj ga tako strašansko veseli. Pa saj ni treba. Oba slutita - Anica. Najbrž vesela novica.

»Jih štejeta,« skuša Adi začeti pogovor. »Koliko se jih je peljalo mimo?«

»S temile bo konec prvega potka,« blekne Danči, da bi se posmešnil Adiju.

Ni spregledal nortije. Razume vojake priklama.

»Prepeljejo, kolikor je v njihovem taktičnem načrtu. Ne razumem pa, ali se posamične skupine razbite vojske še upirajo ali bodo s temi enotami pomagali Italijanom, da pokorijo Grčijo?« je zamišljen vprašal Slavko.

Kako bi mu dva ključavničarja na to lahko odgovorila? Le skomigneta z ramen. Slavku pa je bilo očitno dovolj, da ga poslušata.

»Moraš jih sovražit, kot vojake pa občudovati,« je togoten zamrmral. S stisnjenimi usti strmi v mlade vojaške, ki vzravnani sedijo na tovornjakih. Kot bi imeli povelje, da morajo skozi mesta vzbuditi najbolj vzoren, vojaški videz. »Kdo bo to zaustavil? Le kdo,« je nesrečen stokal Slavko in žalosten strmel v vojaške, ki kažejo nalezljivo veselje, kot nedeljski izletniki.

K njim se tiho prismukla Miran. Danči in Adi čakata, da jima bo pomignil, naj gresta z njim. Miran pa prisede. Nekaj trenutkov tudi sam radovedno opazuje vojaške, potem pa zbode Slavka: »Gledate orožje, namesto da bi ga zbirali za boj proti njim.«

Slavko je silovito trzil. Dančija je začudilo, kako ostro pogleduje Mirana, ki se mu očitajoče smehlja. »Kaj boš s puško proti njim,« se je obregnil Slavko. Potem je divje mahal z rokami kot bi napadal tank.

Pred vojno so slišali: »Z bombami napademo tanke.« Nek ubežnik, ki je ušel ujetništvu je trdil, da je videl, kako je drzen vojak z bajoneto na puški naskakoval oklopnjak.

TOMAŽ ISKRA

21

KROKODILOV PA NI VEČ

Pa se res malokdaj zgodi, da so tako ustrežljivi!

V autobusu sem zapazil dva nova obraza. Fant in dekle. Sta mar slepa potnika? Radovednost mi ni dala miru. Po daljšem opazovanju sem fanta, ki je imel nekam silno žalosten obraz, vprašal: »Od kod pa vidva.«

»Iz Libanona.«

Potem sem bil tiho vse do Aleksandrije.

Kar na lepem me je zasrbelo po nogah. Nehote sem se spomnil na preteklo noč v Kairu. Nekaj nas je obiskalo Sahara City, nekakšno nočno zabavišče. Še sedaj se spominjam poti mimo ambasade, univerze in Sadatove palače. Podnevi, ko smo se cijazili s taksijs, si že na daleč opazil, da so bile to najlepše in najbolj urejene četrti.

Ampak ta Sahara City. Nič drugega kot velik šotor z natlačenimi gosti z vseh strani neba. Pod nogami so se nam plazile mačke, bolhe, uši in še bogve kaj. Jože je enega brcnil, da se je zadril kot otrok. Največji užitek večera, je kasneje pripomnil. Potem pa tista orientalska plesalka. Z boki je tako migala gor in dol, kot bi imela instaliran vmes 3 kW elektromotorček. Tekala je od mize in se fotografirala z gosti, čež slabo uro pa je fantič že prodajal ne preveč dobre razvite slike. Okrog našega omizja smo buljili vsi nekam v tla.

Aleksandrija je veliko mesto, razprostira se 30 km vzdolž obale. Aleksander Veliki je tudi tu zasadil svoje kopje. Danes hrepeni po njem veliki imperializem, še pred nedavnim pa je Hitler pripeljal železni križec Romelu na junaška prsa, da o Cezarju in Oktavianu ne govorimo.

Katakombe so preživele vse. Tudi te poslednje najzagrizennejše osvajač Afrike. V katakombe se spustiš po polžastih stopnicah. Neverjetno, pravijo, da jih je odkril neki osel, ki se mu je udrlo. In prej ko prideš do teh katakomb v središču mesta, moraš skozi najrevnejšo četrt. Neverjetno, kaj vse ne vidiš? Otroci, kot bi že imeli prirojene kretnje za molenje. Silno veliko otrok je tam, kukajo iz oken, s stopnic, skozi vrata...

Čez slabo uro, ko se še nismo mogli povsem znebiti vtisov vse tiste bede in revščine, se nam prikaže ob slikovitih penastih valovih Sredozemlja nekdanja Farukova palača.

»Puška, krogla, pa je enega manj,« je znova piknil Miran.

Slavko se je naglo zaobrnil: »Kaj eden, sto, tisoč! Pobiti je treba na milijone Nemcev, razumeš? Ne bodo popustili prej, dokler ne bodo imeli milijonskih izgub. Kdo pa bo to napravil? Katera sila v Evropi ali izven Evrope?«

Miran je uprašujoče pogledal Dančija. Čaka na znak, če lahko Slavku zaupa? Tega Danči ne ve, najbrž tudi Adi ne. Zato Danči le pomenljivo dvigne obrvi.

»Ne verjameš v moč Sovjetske zveze, Rdeče armade?« se izzivalno nasmehne Miran in iziiva Slavka v besedni dvoboj.

»Če pa so z njimi v paktu. Ti se ne bodeš spopadli.«

»Politična taktika, Slavko,« mu poučujoče odrune Miran.

(se nadaljuje)

Obnavljal je Bernardovo pripoved in se čudil, da njegov obraz še ni bil zdelan od udarcev.

»Kako to, je nadaljeval pogovor Aleš, - da imaš še celo glavo? In tudi ude so ti pustili nepoškodovane?«

Iz teh besed je še vedno zvenelo nezaupanje.

Bernard zaradi tega ni bil užaljen. Pričakoval je, da ga bo Aleš vprašal tudi kaj takega. Brez besed se je obrnil tako, da je svetloba, kolikor je prihajalo v celico, padala na njegov hrbet. Tedaj si je odpasal hlače, izza njih potegnil srnjico in rekel:

»Poglej in presodi!«

Bernardov hrbet je bil na drobno presekan z udarci pasjih bičev. Težko bi našel zdrav košček kože.

Aleš je suho pogoltnil...

Medtem ko si je Bernard popravljal obleko, je pojasnjeval:

»Obraz raje puste nedotaknjen, da ljudje ne bi vedeli o mučenju, kajti vodijo me po raznih krajih!«

Aleš je bil spet videti zbežan. Misli so ga nehote speljale k Filipu, k njegovim ranam in obvezam. Kaj je potem? Je vse to res, ali je vmes kaj drugega?

Sodba o Filipu, ki se mu je nazadnje prikazal zdrav, se je spet omajala. Kaj hočejo s temi jetniki, ki jih tako zbite zapirajo z njim? Da bi odstranili vse pregraje, je vprašal Bernarda:

»Zdaj še manj razumem, zakaj so naju dali skupaj? Prav naju? In takoj za onim!«

»To bi rad vedel tudi jaz. Sicer pa veva, kaj hočejo od naju. Vse drugo se bo še pokazalo, ko se bo spet zavrtelo gestapovsko kolesje!«

Razmišljanje o Bernardu pa Alešu še vedno ni dalo miru. Rekel je, da je bil izdan tudi on. Govorica ni zvenela gorenjsko. Še najbolj je bila podobna ljubljanski, pa tudi ne popolnoma. To ga je mučilo tako dolgo, da je radovednost nasitil z vprašanjem:

»Kako, kdaj pa so tebe zaprli?«

Mislil je, da mu bo Bernard odgovoril neodložno in počasi, vendar se je zmotil.

»Med spanjem. Na postelji!« je rekel Bernard preprosto.

Bernardova še vedno čedna obleka, narejena po meri, mu je tudi že vseskozi vzbujala radovednost. Če je prej govoril resnico, da je pred gestapovci samo Bernard, potem mu je niso mogli poslati od zunaj. Sicer pa so med spanjem lahko prijeli kogarkoli, ali pa je tako lahko rekel.

IVAN JAN

48

MRTVI NE LAŽEJO

»Kako na postelji? Doma ali drugod?«

Bernardu se ni zdelo pomembno, da bi pojasnjeval še to, ker pa je vedel, kaj Aleš hoče, mu je ustregel.

»V tuji hiši. Izdan. Kako je potekalo, pa ne vem. Še nič. Ko sem se zbudil, so me že imeli. Kaj več o tem si prihraniva za drugič, če bo naneslo tako!«

So torej v njem podobna vprašanja, kakor so njegova, pa se zaradi tega ne pekli tako kakor on. Če pa se, tega ne kaže. O tem kako so ga dobili, še nič ne ve, naj to pomeni, da bo še poskušal izvedeti? Gotovo. Mu je to povedal zato, da bi poučil in pomiril?

Aleš je zdaj čutil v njem še večjega človeka kakor sprva. Karkoli je Bernard storil, karkoli je povedal, iz vsega je dihal nekakšen mir, gotovost in obvladovanje čustev, kar je začelo prehajati tudi nanj. Ta ugotovitev ga je spet zbegala tako, da ni vedel, kako bi si to razlagal.

»Zdaj še manj razumem, zakaj so naju vtaknili skupaj?«

Polagoma sta utihnili in pogreznjena vsak v svoje bolečine in razmišljanje rahlo zadremala. Kazalo je, da se je Bernardu to posrečilo trdneje, Alešu pa bolečine in razburjenost niso prinesle pravega počitka.

Neprenehoma mu je po glavi kljuvalo vprašanje o izdajalcu. In to kljub Bernardovemu primeru. Vsiljeval pa se mu je vedno le Filip.

Počasi se je dremavec oprijel tudi njega, vendar se je vmes prebujal. Velikokrat je slišal cerkveno uro. Najbrž so jo, kakor on, slišali tudi drugi zaporniki. Vendar Aleš tudi med dremanjem ni imel miru. V njem se je bila misel na izdajalca kar naprej. Tako je bilo vse do prvega svita, ko so se spet potihoma odprla vrata.

Sprva je mislil, da so prišli ponju ali da se je zgodilo kaj drugega, potem pa je slišal sinočnjega stražarja, ki je prirohnal natanko tako, kakor je napovedal Bernard. Videl je, da ju je nekoliko preseletil z obiskom, zato je s prstom na ustih hotel utišati kak morebitni vzklík, nato pa je naglo, vendar obzirno vklenil Bernardove roke, ki so že tičale v okovju. Pozdravil ju je s prijaznim pogledom, potem pa preklinjajoč bandite, odšel na hodnik...

»Saj ne pretirava, ko govori o banditih!«

Če pri tem na koga misli, so to gotovo gestapovci! je rekel za njim Aleš, da bi nekako popravil sinočnjega obsojdo.

Bernard, ki je popravljal roke in okovje, da ga ne bi preveč tiščalo, je dodal:

»Najbrž res. In pri vsem tem niti ne vem, kako se piše, ali vsaj kako mu je ime. Če bi kakorkoli preživel, bi ga po vojni rad poiskal... Znano mi je le, da ga kličejo bürgermeister. Nemara zaradi let in zajetnosti!«

Aleš je spoznaval, da celo znotraj zaporov ni vse tako, kakor je videti na prvi pogled, in tudi ne tako, kakor bi radi gestapovci.

(se nadaljuje)

JANEZ BROJAN, st.

3

IZ ALPINISTOVE BELEŽNICE

Nudita mu pijačo in hrano ter prvo pomoč. Med tem, ko sta se mudila pri njem sta se Krušic in Kokalj vrnila iz stene. Arij hoče do ponesrečenec, toda odsvetujemo mu, češ pri živem sta že dva, ponoči pa ne moremo ukrepati nič, gotovo bomo rabili dosti opreme, katero bomo morali jutraj spraviti do njih. Ko le vztraja pri tem, se mu pridruži še Krušic in gresta še isti večer v steno.

Ura je bila 21.30, ko sta se Krušic in Kokalj vrnila. Povedala sta, da sta Vodišek in Kovač mrtva, Tomazin pa zelo poškodovan. Posvetujemo se, kje bo najlažje reševanje. Predlagata, da levo od kamina, kakih petnajst metrov navzdol na polici in po njej v desno na raz ter po njem v dolino, saj je tam najlažji teren. Ker jima je ta teren znan, smo soglašali z njima. Sedaj rabimo le še nekoga, ki bo obvestil sorodnike ponesrečenih. Določili smo, da gre Marjon. Sprejel je neprijetno nalogo, pri tem pa niti slutiti ni, da bo čez dva dni nekdo drug z enako vestjo moral k njegovim sorodnikom.

Bivak smo imeli pod ogromno skalo na robu ruševja. Prostor pod njo v lopi je bilo za dvanajst do štirinajst oseb. Za ležišče smo si narezali ruševja, da nismo ležali na golih tleh, pred ležiščem pa smo zakurili velik ogenj, saj so bile noči precej hladne. Ura je bila polnoč predno smo zaspali.

18. avgusta: Ura je bila pet zjutraj, hitro vstanemo, pol šestih pa smo že odšli na pot. Ob šestih smo vstopili v steno. Plezamo v treh navezah: Krušic in Kokalj, Korenini in jaz po centralni smeri, v desni pa Praček in Dremelj. Nahrbtniki so bili zelo težki: vrvi, klini, vponke, kladiva, plahta za drog, najbolj pa me je pri plezanju oviral nosilni drog. Ob osmih smo

prišli na gornji plato pod kaminom. V kaminu sta ležala Kovač in Vodišek, ki so ju že spustili do sem, prek kakih petnajst metrov visokega previsnega kamina. Kmalu smo vsi pri Tomazinu, kakih deset metrov pod Tomazinom pada v levi petnajst metrov žleb, po katerem smo nameravali reševati. Hitro smo zabili klinje za spuščanje in varovanje. Ko hočemo razporediti še vrvi pravi Miha, da bomo šli kar skozi kamin in v globoko grapo, kjer sva bila prejšnji večer. Posvarim ga, da je to zelo nevarna smer, polna kamenja in zagodenih skal in da bi bili tu reševalci v nevarnosti.

Nič preveč nisem bil zadovoljen s predlogom. Reševanje bo potekalo tu veliko bolj počasi, sploh pa pred globoko grapo nad katero na platujo je bilo polno kamenja. Omenil sem mu to, pa je zamahnil z roko. Z največjo previdnostjo smo morali reševati skozi kamin, saj se je kamenje kar vspalo izpod nas. Z mrtvima je bilo lažje, ker smo jih lahko spustili drugega za drugim na vrvi preko kakih trideset metrov visokega previsa na plato. Polagoma in previdno smo sestopili tudi mi, da nismo preveč prožili kamenja. Kmalu smo bili vsi na platuju. Plato ima precej dolg peščen hrbet in je poraščen z ruševjem, pod njim pa zija ogromna črna grapa, s kakih osemdeset metrov visoko gladko prevesno steno. Na tem platuju nameravamo z Tomazinom prenočiti, ker nas je tu ujeta noč. Ura je osem zvečer in v temi se ne moremo spuščati preko stene. Sive in mokre megle se podijo mimo nas, mrzel veter piha in se zajeda do kosti, želodci se oglašajo, saj že od zjutraj nismo ničesar pojedli, tudi žejna je bila neznoša. Praček, Klančnik in jaz smo se odločili, da se spustimo kar v temi v grapo in do logarja. Miha pa gre v steno z nami po jedi in pijačo, kar so prinesli od spodaj v grapo in bi mu jo mi navezali na vrvi. Obleko, kar smo jo le mogli, smo pustili njim, enako preostalo hrano.

V že popolni temi se ločimo in se podamo v steno, brez vsake luči. Le neznatni stopi in oprijemi, kar jih je sploh bilo, so nam kar sami prišli pod roko in nogo. Kot prvi sem se spuščal navzdol jaz, ker sem si prejšnji večer nekoliko ogledal steno, ko sva bila z Mihom v grapi. Druga dva sta šla tik za menoj, da

sem jima povedal za stop in prijem. Na polici nad glavno steno sem zabil v razpoko klin, privezal nanjo vrv ob kateri smo se spuščali navzdol. V sredini smo prišli na kakih petdeset centimetrov široko in osem metrov dolgo lašto, po nji gremo v desno do ozkega kamina. Že itak popolno temo je še povečala gosta megla in globoka grapa, ne vidim niti svoje roke. Vrvi je konec, stene pa še vedno ne. Zato smo privezali še drugo vrv na prvo in zopet naprej v črno temo. Ali bo dosegla ta vrv dno, ali bo zdržal klin, ki tiči za centimeter v spranji. Ona dva gresta tik za menoj in sem v stalni pripravi, da ju zadržim v slučaju, če bi kdo zdrsel.

V grapi zaslišim glasove tistih, ki so prinesli hrano in pijačo, slišimo jih, toda vidimo ne, njihovi glasovi se grozotno odbijajo od sten. Po tridesetmetrskem spuščanju opazim pod seboj belo liso, potem pa zopet črno temo. Bila je čisto bela skala, ki se je ujela v kaminu. Pod njo pa je bilo zopet vse gladko in črno.

Vrvi je konec... kaj pa sedaj? Brez nje spuščanje v črno negotovost, brez poznavanja terena pomeni veliko tveganje, ali pa vso noč čepeti v mrzli in gladki steni ter čakati dneva. Poizkusim brez vrvi. Po nekaj metrih občutim pod nogami trdna tla. Morda bo pa le že konec. Pod menoj v grapi se nekdo oglašil, bil je Stane, prav tako brez luči. Počasi se spuščamo še naprej. Naenkrat se mi pod nogo premakne skala in že drsiva obadva kakih pet metrov nižje za sneg. Ni bilo preveč prijazno, toda prišel sem hitro na pesek, pa tudi ostala dva sta takoj pri meni. Stane nam posveti z vžgalico, katere je imel pri sebi. Včasih je tudi dobro, če je v bližini kak kadičel. Hitro smo navezali nahrbtnik na vrv in sporočimo Mihui, da ga potegne k sebi.

V grapi mi je bil teren že poznan od prejšnjega večera, da smo lahko hitreje napredovali. Enajst je bila ura, ko smo prišli do logarja. Vsi vprek so nas spraševali, kako je bilo. A šele, ko smo se nekoliko odžejali in najdeli smo jimi razložili potek reševanja. (Pregovor pravi: govori malo, a misli veliko).

Kdor je že reševal sam ve, kako je pri taki stvari, drugi pa najbrž ne bi mogli razumeti. To noč smo spali mi trije, ki smo prišli iz stene v šotoru, ki nam ga je odstopil inženir Tersoglav.

KONEC

AKTUALNOSTI Z JESENIŠKE OBČINE

USTANAVLJANJE SKUPNOSTI ZA VARSTVO PRED POŽAROM

Zakon o varstvu pred požarom določa, da je treba v Sloveniji obvezno ustanoviti skupnosti za varstvo pred požarom. Poleg varstva pred požarom je namen bodočih skupnosti, ki bodo ustanovljene v vseh občinah, tudi pospeševanje razvoja družbene samozaščite na tem področju. Takšna opredelitev namena bodočih skupnosti za varstvo pred požarom je seveda dokaj široka in je prepričano samoupravnim sporazumom, da bodo natančneje v vsaki občini določili in natančno opredelili namen in delovanje bodočih skupnosti. Občinske skupnosti za varstvo pred požarom bodo vodile izvoljene skupščine, ki jih bodo sestavljali delegati in bodo imeli dva zbora in sicer zbor delegatov delovnih ljudi in organizacij združenega dela, krajevnih in drugih skupnosti ter zbor delegatov delavcev gasilskih organizacij.

Skupnosti za varstvo pred požarom bodo zbirale denar na osnovi svojih programov, iz zbranega denarja pa bodo financirale poklicne gasilske čete, razen tega pa tudi organizacije prostovoljnih gasilcev. Za izvajanje programov skupnosti za varstvo pred požarom bodo zbirali denar delovni ljudje na osnovi prispevne stopnje, ki bo določena z vsakoletno resolucijo o družbeno ekonomski politiki.

Če bodo pravočasno opravljene vse priprave, bodo skupnosti za varstvo pred požarom ustanovljene v teku letošnjega leta. Tako kakor ustanovitve vsake interesne skupnosti zahteva obilo naporov, bo tudi za ustanovitev skupnosti za varstvo pred požarom treba opraviti obsežne naloge in priprave. Po ustanovitvi skupnosti bo še eno za varnost družbenega in zasebnega premoženja zelo pomembno področje urejeno sistemsko in skladno z določili nove ustave.

ZA RESNIČNO DELITEV PO DELU SE MORAJO ANGAŽIRATI TUDI ŠODIŠČA ZDRUŽENEGA DELA

Pritožbe in vprašanja delavcev s področja nagrajevanja po delu kažejo, da je leto v določeni krizi. Takšno ugotovitev lahko preberemo v poročilu o stanju, pojavih in problemih na področju varstva samoupravnih pravic delovnih ljudi in družbene lastnine za leto 1975 v Poročevalcu skupščine socialistične republike Slovenije.

Dohodka še marsikje ne ugotavljajo na ravni temeljne organizacije združenega dela. Zato tudi delavci v temeljnih organizacijah združenega dela nimajo podatkov, na osnovi katerih bi lahko ugotavljali svojo gospodarsko in delovno uspešnost. Iz tega se pogosto nastaja prepričanje, da osebne dohodke določajo neke »zgoraj«. Marsikje imajo še nepopolne sporazume o delitvi dohodka ali osebnih dohodkov. Sporazumi pogosto določajo osnove za osebne dohodke le po času, izobrazbi in službenih letih, zlasti za neproizvodno delo. Primanjkuje pa konkretnih meril za delitev osebnega dohodka na osnovi delovnih uspehov in gospodarjenja. Dogaja se, da se več razpravlja o sindikalni listi in o pravicah nasploh, kot o delovnih rezultatih in merjenju delovnih uspehov.

Skoraj povsod je delo v proizvodnji slabše nagrajeno kot dokaj enostavno administrativno delo. Zato ni čisto izjemna težnja, da nekateri delavci v proizvodnji težijo za tem, da bi svojo izobrazbo izpopolnili tako, da bi se lahko zaposlili na delovnih mestih skladiščnikov, delavcev v nabavi in podobno. In ker je tako, je pričakovati, da bodo v bodoče pravobranilci samoupravljanja imeli dovolj zahtevnega dela, saj bo neupoštevanje načela nagrajevanja po delu in po rezultatih dela, pomanjkljivost samoupravnih aktov, preokračevanje s samoupravnimi akti določene višine osebnih dohodkov za posamezne kategorije delavcev, zlasti najvišje in še marsikaj s tega področja, predmet njihove pozornosti.

DRUŽBENI DOGOVOR O DRUŽBENI SAMOZAŠČITI

Nadaljnji razvoj socialističnih samoupravnih odnosov zahteva organizirano zavzetost vseh družbenih dejavnikov za oblikovanje in uresni-

čevanje enotnega in celovitega sistema družbene samozaščite. Sleherni občan ima pravico in dolžnost, da odkriva in preprečuje vsakršne sovražne in druge škodljive pojave, varuje družbeno premoženje, samoupravno ureditev, varuje tajnost in opravlja druge obveznosti s področja družbene samozaščite.

Na teh predpostavkah temelji osnutek družbenega dogovora o samozaščiti v občini Jesenice. Skozi javno razpravo, ki jo bo izpeljal koordinacijski odbor za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito pri občinski konferenci socialistične zveze, bo pripravljen podpis sporazuma, nato pa bo koordinacijski odbor organiziral predavanja s področja družbene samozaščite in spremljal izvajanje družbenega dogovora.

Krajevne skupnosti, temeljne organizacije združenega dela in samoupravne interesne skupnosti bodo sprejele samoupravne akte, ki bodo urejali področje družbene samozaščite. Razen naštetih pa imajo svoje naloge na področju družbene samozaščite tudi krajevne konference Socialistične zveze, ki bodo oblikovale krajevne koordinacijske odbore in občinski svet Zveze sindikatov, ki bodo spremljali izvajanje nalog splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite v organizacijah združenega dela.

Vodstva srednjih šol in vzgojno izobraževalni zavod pa bodo področje samozaščite vključili v svoje predmetnike. In ne nazadnje imajo na tem področju svoje naloge tudi vsa lokalna informacijska sredstva, ki morajo vključevati v svoje programe tudi informiranje in obveščanje o nalogah s področja uresničevanja družbene samozaščite ter o pravicah in dolžnostih delovnih ljudi ter občanov v zvezi z zaščito dobrin in dosežkov družbene skupnosti.

Program za izvajanje nalog na področju družbene samozaščite za letošnje leto je dokaj razvejan, zahteva in vključuje vse tiste družbene dejavnike, ki morajo najintenzivneje delovati na tem področju.

MODERNIZACIJA MAGISTRALNIH IN REGIONALNIH CEST

V občini Jesenice je 91 kilometrov 950 metrov magistralnih in regionalnih cest. Za vzdrževanje, rekonstrukcije in modernizacije teh cest je dolžna skrbeti republiška skupnost za ceste. Magistralnih cest je 43 kilometrov 650 metrov, regionalnih je 48 kilometrov 300 metrov.

Magistralna cesta se začne med Lescami in Vrbo na občinski meji in

teče skozi Jesenice in skozi vso Gornjesavsko dolino do Podkorena, kjer se razcepi v dva kraka do obmejnih prehodov na Korenskem sedlu in v Ratečah. Na odseku med Lescami in Javornikom je vozišče magistralne ceste že modernizirano. Odsek med Javornikom in gimnazijo na Jesenicah je bil vključen v načrt modernizacije že pred letom 1975, vendar bo cestniški izravnavo, razširjeno in urejeno šele letos. Od Jesenic do Hrušice ostajata še dva odseka za modernizacijo v prihodnjem obdobju. Prvi je ožina pri hotelu Pošta. Za ta odsek je predvidena varianta obvoza, ki bi se začel pri hotelu Korotan in bi tekla do križišča s Tavčarjevo cesto južno od carinarnice.

Na odseku med bolnico in Hrušico je že izdelan projekt obvoznice, ki bi potekala pod Kopavnikom, šla v podvozu skozi nasip železniške proge, ki teče proti Avstriji in se na Hrušici priključila na sedanjo cesto. Med Hrušico in Belco je bila v preteklih letih opravljena modernizacija cestišča z malenkostnimi korekturami trase. Od Belce do obvoznice pred Kranjsko goro je položen samo bitogramoz in ta odsek bo predvidoma moderniziran do leta 1980.

Onstran Kranjske gore sta že v gradnji oba kraka obvoznice mimo Podkorena in ko bosta zgrajena, bo ostala še modernizacija ceste na Korensko sedlo in proti Ratečam. Tu je bilo cestišče pred desetletjem in več samo protiprašno obdelano in bo zahtevala modernizacija veliko denarja. Seveda pa je načrtovan in že variantno obdelan tudi obvoz mimo Rateč, ki bo potem, ko bo zgrajena podkorenska obvoznica, najtesnejše grlo.

Določenih pa je tudi prvih deset milijonov dinarjev za začetek gradnje karavanskega predora.

Regionalne ceste na prostoru jeseniške občine pa so: RATEČE – TAMAR, KRANJSKA GORA – VRŠIČ, MOJSTRANA – VRATA, MOJSTRANA – ZGORNJA RADOVNA, JAVORNIK – ZGORNJE GORJE IN ŽIROVNICA – BEGUJNJE. Po srednjeročnem načrtu bo izvršena modernizacija na posameznih delih teh cest, tako, da bo do leta 1980 še vedno skoraj 46 odstotkov teh cest v makadamu.

GLAS je vaš najcenejši poltednik

LETOŠNJA PRIZNANJA OSVOBODILNE FRONTE

Izmed dvanajstih kandidatov za letošnje PRIZNANJE OF, je komisija za podeljevanje teh priznanj na osnovi razpisa predložila predsedstvu občinske konference SZDL pet najbolj uspravičenih kandidatov, ki so ta priznanja prejeli na osrednji občinski proslavi dneva OF in praznika dela, 23. aprila. Letošnja priznanja OF so v jeseniški občini prejeli:

JOŽE BOŠKIN za dolgoletno aktivno družbenopolitično delovanje. Nagradenec je napredno deloval že med narodnoosvobodilno borbo, zaradi česar je bil tudi zaprt. Po osvoboditvi je s svojim aktivnim delovanjem nadaljeval na različnih področjih in sicer v občinskem vodstvu Zveze komunistov, v občinski skupščini, v sindikalnih organih in različnih društvenih dejavnostih, sedaj pa je aktiven predvsem na različnih področjih v krajevni skupnosti Sava.

CVETA ČOP za dolgoletno družbenopolitično delovanje. Kot aktivistka Osvobodilne fronte je začela delovati že med okupacijo leta 1943. Po osvoboditvi pa je s svojim aktivnim delom nadaljevala v OF oziroma SZDL, predvsem pa v antifašistični fronti žena. Bila je aktivna tudi v Zvezi komunistov in v sindikalni organizaciji, danes pa aktivno deluje v okviru krajevne skupnosti Sava.

MILICA KOVAČ za dolgoletno družbenopolitično delovanje v krajevni skupnosti Plavž in na delovnem mestu. Po osvoboditvi je bila prizadevna družbenopolitična delavka v Zvezi mladine, Socialistični zvezi in krajevni skupnosti. Vestno in odgovorno je opravljala svoje naloge in zadolžitve tudi na delovnem mestu.

FRANC TREVEN iz krajevne skupnosti Javornik – Koroška Bela za dolgoletno, vsestransko in uspešno družbenopolitično delovanje. V narodnoosvobodilno gibanje se je vključil že l. 1941, po osvoboditvi pa je nadaljeval s svojim aktivnim delom na različnih družbenopolitičnih in društvenih področjih. Bil je predsednik občinske skupščine, več let član občinskega odbora ZZB NOV, republiški poslanec itd. V zadnjem času pa se njegova aktivnost razteza na različna področja delovanja v krajevni skupnosti.

EDO ŽAGAR za aktivno družbenopolitično delovanje v krajevni konferenci SZDL. Vsa leta po osvoboditvi nagradenec aktivno deluje na zelo različnih področjih družbenopolitičnega in društvenega življenja. Tako ga vsa leta srečujemo v odboru OF oziroma SZDL, v DPD Svoboda, gasilskih organizacijah, Zvezi komunistov in drugje. Še vedno je aktiven v krajevni skupnosti in krajevni konferenci SZDL, DPD Svobodi in Zvezi komunistov.

Letošnjim prejemnikom PRIZNANJ OF naše iskrene čestitke!

NOVICE IZ RADOVLJIŠKE OBČINE

Izvršni svet OS Radovljica je na 49. seji, 20. 4. obravnaval poročila o gibanju gospodarstva in o delu javnega pravobranilstva v 1975. letu, zadeve s področja urbanizma in gradbeništva, predlog o spremembi stanarin in najemnin, predlog o honorarju začasnemu upravitelju OZD Grad Bled, imenovali so šestčlansko komisijo za vojaška pokopališča in sklepali o finančni pomoči AMD Radovljica za organizacijo državnega prvenstva v moto crossu, ki bo ob prazniku, 8. avgusta.

Na 19. seji vseh zborov občinske skupščine v sredo, 28. 4. so delegati obravnavali poročilo o uresničevanju programov za 1975; SIS za izobraževanje, otroško varstvo, kulturo, socialno skrbstvo in telesno kulturo, potrdili predlog statuta raziskovalne skupnosti, predlog družbenega dogovora o temeljih družbenega plana, obravnavali informacije in pravilnik o samoupravnem sporazumu za financiranje KS in potrdili odlok o zazidalnem načrtu Jarše – Bled

Jubilejno 35-letnico ustanovitve OF so proslavili v vseh krajevnih organizacijah SZDL. Osrednja slovesnost je bila v ponedeljek, 26. aprila v avli osnovne šole v Bohinjski Bistrici. Slavnostni govornik je bil predsednik medobčinskega sveta SZDL Janez Varl, v programu pa so nastopili godba na pihala iz Gorij, tamburaški orkester, mešani pevski zbor in recitatorji iz Bohinj.

Na proslavi OF, ki jo je organizirala KK SZDL Radovljica v avli osnovne šole, 26. 4. so sprejeli v članstvo SZDL 68 mladincev in mladink, ki so letos dopolnili 18. leto. Na proslavi so podelili priznanja KK SZDL moškemu zboru Lipa, foto kino klubu in pionirskemu pevskemu zboru iz Radovljice ter Filipu Lotriču iz Nove vasi, Janezu Pristavcu iz Radovljice in Janezu Rešu iz Vrbenj.

Na skupni seji koordinacijskega odbora za spremljanje in izvajanje ustave pri OK SZDL in komisije za družbeno ekonomski sistem pri OK ŽK so v sredo, 21. 4. obravnavali in potrdili akcijski program za javno razpravo o osnutku zakona o združenem delu. Razprava se bo pričela v začetku maja in bo trajala do konca julija v vseh TOZD, KS in SIS.

V ponedeljek, 26. 4. so na 9. seji predsedstva OK SZDL razpravljali o uresničevanju ustavne vloge občinskih SIS s področja družbenih dejavnosti, o preobrazbi srednjega šolstva v usmerjenem izobraževanju in določili dnevni red za 2. sejo občinske konference SZDL, ki bo v prvi polovici maja.

V četrtek, 22. 4. je bila 12. seja predsedstva OK ZSMS, ki je potekala v obravnavi stališč in kritik, ki so bile izrečene na račun vodstva ZSMS Radovljica na javni tribuni, ki jo je sklicala OO ZSMS Kamna gorica, 4. aprila. O stališčih in očenah o tej zadevi je razpravljala tudi izvršni odbor predsedstva OK SZDL na zadnji seji.

V soboto, 24. in v nedeljo, 25. aprila so pripadniki Prešernove brigade, sestavljene iz mladincev pohodne brigade in prostovoljcev partizanske enote, opravile vsakoletni pohod od spomenika do spomenika NOB. Mladi so krenili po partizanskih poteh Jelovice in Pokljuke ob spomenikih NOB, ki so jih sproti urejali ter ob njih pripravili krajše slovesnosti. Prenočevali so v vojašnici na Rudnem polju, kjer so ob zaključku pripravili proslavo dneva OF.

Na Lazah v Gorjah so v soboto, 17. 4. brigadirji, ki so lani sodelovali v mladinski akciji v tem kraju, skupaj s kandidati za brigadirje na republiških delovnih akcijah, opravili udarniški dan. Opravili so zaključna dela, zasipali jarke vodovodne napeljave, ki jih ob lanskoletni akciji niso zaključili.

V spomin na nasilni izgon domačinov in požig vasi med nacistično okupacijo v Mošnjah od 27. aprila do 8. maja proslavljajo krajevni praznik. KK SZDL in DPD Svoboda v sodelovanju z drugimi DPO pripravljajo več prireditev in slovesno sejo skupščine KS in KK SZDL, na kateri bodo podelili priznanja KK SZDL zaslužnim krajanom. Na sklepni prireditvi, 8. maja je predvideno gostovanje jeseniškega gledališča z dramo Svet brez sovraštva.

Občinska skupščina in kulturna skupnost pripravljata v petek, 30. aprila ob 16. uri slavnostno otvoritev obnovljene Šivčeve hiše v Radovljici z novo poročno sobo. Ob tej priliki bo odprta tudi razstava restavratorskih del v Šivčevi hiši zavoda za spomeniško varstvo Kranj. V kulturnem programu bodo nastopili godba na pihala in folklorna skupina iz Lesc, pevski zbor A. T. Linhart iz Radovljice, skupina narodnih noš in konjeniki.

Prvi poročni par, ki bo sklenil zakonsko zvezo v novi poročni dvorani v Šivčevi hiši v Radovljici, ob slavnostni otvoritvi v soboto, 30. aprila bo Zvonka Berce iz Radovljice in Tone Bizjak iz Begunj. Mladoporočencema pripravljajo pravo kmečko ohcet, ki se bo nadaljevala na nevestinem domu na Mlaki pod Radovljico.

Na občinskem šolskem tekmovanju Kaj veš o prometu, ki je bilo 10. 4. v Boh. Bistrici v organizaciji občinskega sveta za preventivo in vzgojo v cestnem prometu in osnovne šole dr. Janez Mencinger, je bila med ekipami iz 5. in 6. razredov najuspešnejša osnovna šola Lesce, iz 7. in 8. razredov pa osnovna šola iz Boh. Bistrice.

Na TD Bled imajo letos evidentirano 241 lastnikov turističnih sob s 1.672 posteljami. Letošnje cene prenočišč v zasebnih sobah so določene v pred in posezonskem času od 28 do 50 din po osebi, kar je odvisno od kategorije sobe. V glavni sezoni bodo cene nočitev znašale 32 din za sobe III. kategorije, 40 din za II. kategorijo, 48 din za I. kategorijo in 60 din za sobe izven kategorije.

Kot kaže bodo jeseni pričeli s pripravljalnimi deli za izgradnjo 65 m dolgega in 8 m širokega mostu preko Save Dolinke v Piškovci pri Zasipu. Za naložbo, ki bo veljala okoli 3 milijone din bosta prispevali jeseniška in radovljška občina. Urediti nameravajo tudi cesto od mostu do ceste Bled – Zasip.

V radovljški občini je vključenih v otroško varstvo 630 otrok od 3 do 7 let starosti, kar predstavlja 34 % vseh upravičenih otrok. Razen sedmih vrtec, ki že obstajajo bodo 4. maja odprli tudi osmega v osnovni šoli v Begunjah, kjer bodo nudili varstvo 40 do 50 malčkom. Deveti vrtec v Kropi pa bodo odprli v septembru.

Na 12. seji izvršnega odbora kulturne skupnosti, 19. 4., kjer so sodelovali tudi člani odbora samoupravne delavske kontrole, so obravnavali poslovno in finančno poročilo za 1975 in o nerazporejenih sredstvih iz 1975, ki so jih razdelili posameznim porabnikom v višini 97.279,85 din. Spregovorili so tudi o poslovanju strokovne službe.

Dramska skupina KUD Jelovica iz Lancovega je pripravila veseloigro Klobučar avtorja Pera Budaka v režiji Gabrijela Pesjaka, ki jo je že z veliko uspehi avtoriziral dvakrat na domačem odrin in na treh gostovanjih v občini. Igro bodo vključili tudi v prireditve v okviru kulturne akcije za delovne kolektive.

O USMERJENEM IZOBRAŽEVANJU IN DELEGATSKEM SISTEMU

Na zadnji seji predsedstva občinske konference SZDL Jesenice, ki jo je predsednik Zdravko Črv sklical v sredo, 13. aprila so obravnavali predlog dokumenta o usmerjenem izobraževanju in analizo delovanja delegatskega sistema v samoupravnih interesnih skupnostih ter verificirali predlog prejemnikov letošnjih priznanj OF ter predlog programa praznovanja 100-letnice rojstva Ivana Cankarja v občini in potrdili plan dohodkov in izdatkov občinske konference SZDL.

Podrobno je o predlogu dokumentov o usmerjenem izobraževanju na seji govoril Teodor Kreuzer, ki je na osnovi slabosti, ki se pojavljajo v sedanjem sistemu izobraževanja, obrazložil temeljna izhodišča bodočega usmerjenega izobraževanja. O teh dokumentih so govorili tudi v posameznih družbenopolitičnih organizacijah in v vseh podprli tako usmeritev. Le-ta namreč, gledano iz idejno-političnega vidika, zasleduje vse tiste komponente, ki zagotavljajo resnično izobraževanje za delo in ob delu ter delovnemu človeku zagotavljajo izobraževanje v vsej delovni dobi. V zasnovah je tudi nedvoumno izraženo, da mora marksizem kot znanstvena teorija postati osnova celotnega vzgojnoizobraževalnega sistema in da se bodo vsebina, metode, sredstva in organizacija vzgoje in izobraževanja stalno dopolnjevali s sodobnimi dosežki izobraževalne tehnologije, znanosti, tehnike in kulturnoumetniškega ustvarjanja. Tak sistem izobraževanja tudi zagotavlja čimbolj izenačene možnosti vzgoje in izobraževanja tako mladini, kakor delovnim ljudem ob delu. Čeveda pa bo vsa ta načela in naloge v usmerjenem izobraževanju moč uresničevati le ob učinkoviti samoupravni organiziranosti.

Predsedstvo, ko je ocenjevalo predlog dokumentov o usmerjenem izobraževanju iz teh idejnopolitičnih vidikov, je v celoti podprlo tako usmeritev, iz katere morajo izhajati tudi kar najbolj ustrezne praktične rešitve.

Na seji so v zvezi s praktičnim uresničevanjem usmerjenega izobraževanja poudarili tudi tri vzporedne naloge, to je srednjeročno in dolgoročno planiranje kadrov, ustrezno izobraževanje in dopolnilno izobraževanje pedagoških kadrov ter uveljavljanja nagajevanja po delu tako v vzgojno izobraževalnih organizacijah, kakor tudi v delovnih organizacijah.

O analizi delovanja delegatskega sistema v samoupravnih interesnih skupnostih v družbenih dejavnostih, ki je bila narejena na osnovi predhodnega vprašalnika, je na seji poročal Franc Kobentar, predsednik koordinacijskega odbora za uresničevanje ustave pri OK SZDL. Iz analize izhaja še vrsta slabosti, ki spremljajo delovanje samoupravnih interesnih skupnosti v družbenih dejavnostih. Pri tem gre za neurejenost samoupravnih dokumentov in v mnogih primerih za delovanje po starem odborniškem sistemu, ker delegati še niso v celoti douneli svoje delegatske vloge. Poudarili so, da samoupravna telesnokulturna skupnost še ni konstituirana po ustavnih načelih in da bo seje skupščin SIS potrebno sklicevati bolj enotno, to je v istem času, zaradi racionalizacije dela splošnih delegacij in zaradi tega, da bi javna razprava v bazi o pomembnejših dokumentih potekala istočasno. Mnenja so tudi bili, da so

splošne delegacije oblikovane preveč po interesnih področjih in zato se je v delegaciji težko odločati o posameznih stališčih, ker je vsak delegat usmerjen le v določeno interesno področje. Na seji so govorili tudi o vključevanju skupščin samoupravnih interesnih skupnosti v skupščinski sistem družbenopolitične skupnosti, o informiranju delegatov in delovnih ljudi in občanov nasploh ter o skupnih službah, ki bi delo samoupravnih interesnih skupnosti lahko pomembno racionalizirale, dvignile na višji strokovni nivo in sploh vplivale na bolj usklajeno delovanje.

Na seji so predloženo analizo sprejeli z nekaterimi dopolnitvami in jo posredovali republiški konferenci SZDL, ki bo v mesecu maju obravnavala delovanje delegatskega sistema in odnosov v samoupravnih in-

teresnih skupnostih v družbenih dejavnostih.

V nadaljevanju so verificirali predlog komisije za podeljevanje priznanj Osvobodilne fronte, ki je za letošnje prejemnike tega priznanja predlagala: Jožeta Boškina, Cveto Čop, Milico Kovač, Franca Trevna in Eda Žagarja.

Verificirali so predlog pripravljalnega odbora za praznovanje 100-letnice rojstva Ivana Cankarja v občini, ki deluje pri kulturni skupnosti Jesenice. Soglašali so da mora praznovanje zajeti vse občane v naši občini. Potrdili pa so tudi sestav delegacije, ki bo občino zastopala na osrednji proslavi 100-letnice rojstva Ivana Cankarja v Ljubljani, 8. maja.

Potrdili so plan dohodkov in izdatkov občinske konference SZDL Jesenice, ki vključno s prenešenimi sredstvi iz lanskega leta predstavlja 850.126,65 dinarjev dohodkov in prav toliko izdatkov. Soglašali pa so tudi z razdelitvijo denarja namenjenega za praznovanja v letošnjem letu na posamezne koristnike oziroma izvajalce programov.

DELO SVETA IN KOMISIJE KS BLEJSKA DOBRAVA

V četrtek, 15. aprila se je svet krajevnih skupnosti Blejska Dobrava v tem mesecu sestal že tretjič in potrdil delo kmetijske komisije ter predlagal občinski skupščini 11 kmetij, ki naj bi dobile status zaščitene kmetije. Za status kmetja pa se je prijavilo 18 posestnikov. Podatki o popisu in setvenih površinah, reji živine, mlinih in kmečkih peceh bodo služili tudi odboru za SLO pri njihovih načrtih in delu.

Obravnavali in potrdili so tudi poročilo finančne komisije o porabi in ostanku denarja za preteklo leto in prve mesece leta 1976. Namensko določen denar je ostal za sofinanciranje izgradnje in montaže dveh večjih cistern, ki bosta namenjeni kot protipožarna rezerva vode, ali rezerva v slučaju elementarne neizgode ali vojne. Nekaj denarja pa je namenjenega za kritje stroškov za cesto skozi Lipce, ureditev in vzdrževanje kanalizacije in vaških cest. Ludvik Rekelj je pojasnil tudi predvideni dogovor o povrnitvi učinkovitih stroškov za šolo in vrtec na Dobravi, kar upravlja matična osnovna šola na Koroški Beli.

Predsednik komisije za varstvo okolja Štefan Stojan je pojasnil, da se v tednu pred prvim majem pripravljajo mladinska in šolska akcija za očiščenje vasi vse navlake in odpadnega materiala. Staro železo, papir in steklo bodo zbirali na prostoru za šolo in v Lipcah, vso ostalo neuporabno navlako pa bodo vozili v plaz v Vintgar ali Jakobčevo jamo. Ti dve odlagališči bodo 15. maja zasuli in za naprej bo po sporazumu odprto odlagališče v Coklarjevi jami na polju, katera bodo kasneje tudi zasuli in izravnali. Tam bo postavljeno tudi čuvaj, ki bo vzdrževal red

in da bo zadoščeno ostalim sanitarnim pogojem.

Predsednik sveta KS je poročal o končni organizaciji in komunalni ureditvi centra vasi, okoli šole, kar predvideva tudi srednjeročni plan. V ta namen bo posebna seja, na katero bodo vabili predstavnike trgovskih podjetij, mesarije, šolska vodstva in občine, da bi se po dogovoru lahko pristopilo k pripravi načrtov in zbiranju denarja. Zaradi predolgega zavlačevanja parceliranja in izdaje lokacijskih dovoljenj za gradbene parcele nad vilo, so člani sveta zahtevali od IS občine pisni odgovor o trenutnem stanju. Zadeva se vleče že tretje leto, vse pa je ostalo le pri obljubah, prosilcem pa se dela škoda na pripravljenem materialu.

Svet KS in še posebno delegatske komisije so letos resno začele z delom in glede na perspektivo vasi in razvoj vse stvari urejajo na daljše roke, kar je edino smotno in gospodarno. Naloge, katere so si zadali, so odgovorne. Pripravljeni pa so, da jih bodo v sodelovanju z volilci in delegati uspešno reševali.

Veliko pomoč pri svojem delu imajo tudi v družbenopolitičnih organizacijah, katere pomagajo pri uveljavljanju samoupravnega sistema. AL

VEČER BORCEV KOKRŠKEGA ODREDA

Šele formiran pododbor kokrškega odreda je začel delovati. Vsak prvi petek v mesecu se odbor sestaja v domu upokojevcev v Žirovnici. Na sestanku smo zvedeli, da ima naš odred tak način dela tudi v Ljubljani, ker se srečajo vsaki prvi četrtek. To sestajanje traja že daljši čas, pa so se borci odreda nanj navadili, zato je dobro obiskano.

Na našem zadnjem sestanku smo se največ menili o presenečenju na Smokškem vrhu, ko smo izgubili puškomitraljez. Mitraljezec pa je zaradi te izgube pobegnil k belim, danes pa je aktiven organizator proti naši ureditvi, živi pa v Avstraliji. Borci smo si izmenjali spomine na te dogodke tako, kakor jih je takrat kdo doživel in spravili v neko zaporedje, tako kakor se je to dogajalo. Enotni smo bili v želji, da moramo aktivirati človeka s primernim znanjem, da bi se stvari spravili na papir, takšne kakršne so resnično bile, kar bi lahko uporabili v šalah in objavili v javnih občilih.

Da bo pododbor lahko uspešno deloval, smo sklenili, da je treba vzpostaviti zvezo z Begunjami in Radovljico.

Beseda je tekla tudi o vedenju raznih odpadnikov, izdajalcev in sodelavcev okupatorja, ki imajo močno obremenjeno vest in so po teh letih prepričani, da je kri pozabljena, in da jim je vse odpušeno. Ti ljudje so se z odhodom v tujino ljudski sodbi izognili, danes pa se vračajo in se nemoteno sprehajajo po naši zemlji ter pri tem razkazujejo svoje bogastvo in že samo s tem motijo naše ljudi, da vidijo v njih namesto kaznovanih zločincev, bogate inozemce. Borci že samo v tem čutimo žalitev, ne da bi upoštevali njihovo vedenje izven naših meja. Da bi se temu uprli, smo bili prisotni mnenja, da se je treba primerno organizirati, o čemer bo govora na naslednjem sestanku, ki bo 7. maja ob 18. uri v domu upokojevcev v Žirovnici. Pododbor vabi borce odreda da se srečanja udeležijo. Zupan

Del naselja Plavž

Dom dr. Franceta Berglja na Jesenicah

POSLOVNA SKUPNOST ZA TURIZEM V KRANJSKI GORI

Cilj poslovnih skupnosti za turizem je, da se doseže skladnejši in pospešeni razvoj turizma v SR Sloveniji in na posameznih območjih, ki imajo naravne in druge pogoje za razvoj turizma. Ker tečejo priprave za ustanovitev poslovne skupnosti za turizem tudi v naši občini, moramo priprave za to pomembno odločitev osvetliti s širšega družbenega vidika.

Na podlagi finančnih rezultatov je ugotovljeno, da v zadnjih letih slovenski turizem stagnira, turistične organizacije nastopajo preveč razdrobljeno, pojavlja se neoljalna konkurenca in zapiranje. Na tujih turističnih tržiščih naše organizacije nastopajo vsaka zase, torej ni enotne turistične ponudbe. Vsi ti negativni pokazatelji so se še prav posebno pokazali v pripravah za izdelavo srednjeročnih načrtov 1976-1980, ko nekatere turistične organizacije niso pristopile k načrtovanju.

Vsi ti negativni vzroki zahtevajo tako organiziranost slovenskega turizma, ki bo omogočala skladnejši in pospešeni razvoj turizma na območjih Slovenije, kjer so naravni pogoji za njegov razvoj. Odstranitev vseh teh pojavov so glavne naloge prizadevanj turističnih poslovnih skupnosti, katerih ustanovitev je postala glede na stanje v turističnem gospodarstvu ekonomska nujnost.

Poslovna skupnost mora biti zaokrožena celota, ki bo temeljila na dohodkovnih odnosih. Zato občinske meje niso pogoj za ustanovitev in bo taka skupnost lahko zajela tudi tri ali celo več občin, druge pa bo tako poslovno skupnost možno ustanoviti v večjem turističnem kraju ali mestu. Presoja, kako velike naj bodo poslovne skupnosti, je treba prepustiti združenemu delu v turizmu in gostinstvu, ki naj presoja specifične potrebe in razmere. Oblike povezovanja morajo biti čimbolj odprte in bi bilo zlasti škodljivo zapiranje v ozke občinske meje ali šablonski recepti o velikosti poslovnih skupnosti.

Osnova morajo biti dohodkovni odnosi v združenem delu, zato se morajo opredeliti kriteriji in to teritorialno in namensko (gorski turizem, lovski turizem, itd.).

Veliko uvodoma naštetih negativnih pojavov na področju turizma

je prisotnih tudi v naši občini, zato je izvršni odbor občinske konference SZDL, ki nastopa kot pobudnik in koordinator za ustanovitev turistične poslovne skupnosti na območju jeseniške občine, sprejel na seji 17. marca letos sklep o ustanovitvi iniciativnega odbora za ustanovitev turistične poslovne skupnosti v jeseniški občini. Iniciativni odbor sestavlja šest članov, večina so predstavniki iz turističnih delovnih organizacij na območju naše občine.

Iniciativni odbor je v dosedanjem delu pripravil osnutek samoupravnega sporazuma o ustanovitvi turistične poslovne skupnosti na področju Gornjesavske doline. V osnutku so konkretno opredeljeni cilji in nameni poslovne skupnosti, oblike poslovnega povezovanja, sedež poslovne skupnosti, predmet poslovanja, organi poslovne skupnosti, jamstva za obveznosti poslovne skupnosti, samoupravni akti, način nastopanja poslovne skupnosti v poslih skupnega pomena, obveščanje, delavski nadzor, reševanje sporov in prehodne ter končne določbe.

Iniciativni odbor za ustanovitev poslovne skupnosti daje največji pomen pri nadaljnjem delu prav informiranosti turističnih delovnih organizacij s cilji poslovne skupnosti. Iz tega razloga bo najprej osnutek samoupravnega sporazuma posredovan v razpravo vsem potencialnim članom poslovne skupnosti, to je vsem delovnim organizacijam, ki so dohodkovno soodvisne na področju turizma in gostinstva. Šele po razpravi v združenem delu na področju turizma se bodo lahko izoblikovali končni sklepi o konkretnih določbah in o rokovniku nadaljnjega dela pri ustanovitvi poslovne skupnosti za turizem. Ker imamo v naši občini največji zimsko-sportni center Kr. goro in dolgoletno turistično tradicijo, moramo k tej nalogi pristopiti še prav posebno načrtno. R. K.

AKCIJE ZA UREDITEV SPOMENIKA IN SPOMINSKEGA PARKA NA PLAVŽU

Glede na to, da je spominsko obeležje padlim partizanom na opuščeni pokopališču na Jesenicah zelo skromno, se že dalj časa čuti in javno izreka potreba, da se v tem, sedaj nastajajočem spominskem parku uredi primeren spomenik. Za izvedbo tega je bil pri krajevni skupnosti plavž imenovan odbor za ureditev spominskega parka. Sestavljajo ga predstavniki krajevnih skupnosti, krajevnih konferenc SZDL in krajevnih odborov ZB NOV Plavž, Sava in Podmežaklja, nadalje hortikulturnega in turističnega društva ter ustrezni strokovnjaki.

Na prvi seji, ki je bila 15. aprila, so za predsednika izbrali Jožeta Boškina, za podpredsednika Albina Polka, za tajnika Branka Blenkuša in za blagajnika Viktorja Bruna. Na seji so pregledali zaključke, ki so bili v zvezi s tem sprejeti na pripravljani seji, poslušali so informacijo o mnenju predstavnikov skupščine občine Jesenice po tem vprašanju in sprejeli sklepe za bodoče delo.

Pri tem so ugotovili, da bodo morale vse krajevne skupnosti in organizacije pokazati večje zanimanje, saj je nerazumljivo, da vsi predstavniki na prvo sejo niso niti prišli. Ureditev spominskega parka ni samo stvar krajevne skupnosti Plavž, na katerem območju je spominski park, temveč vsega mestnega območja, saj so tu pokopani partizani in žrtve fašističnega terorja iz širšega območja.

Po sedaj ugotovljenih podatkih je tu pokopanih s Plavža 47, iz Podmežaklje 80 in s krajevnih skupnosti Sava 82 padlih partizanov, talcev in drugih žrtev.

Na seji so se dogovorili, da bo do 1. septembra Gregor Velepec v sodelovanju z Janezom Pšenico pripravil idejni projekt spominskega parka, ki naj bi bil nato dan v javno razpravo. Kar zadeva financiranje, bodo do prihodnje seje pripravili ustrezen predlog. Nekaj sredstev so za to že namenile krajevne skupnosti, nekaj denarja pa se zbira iz naslova za urejanje vojaških pokopališč. Vsekakor pa bo potrebna široka akcija, da bo zamisel predvidoma uresničena do konca leta 1978. Za pokrovitelja so predlagali železarno Jesenice in trgovsko podjetje Universal.

Za letos so iz zbranega denarja odobrili pet tisoč dinarjev, da se na grobišču padlih partizanov uredi trata, nasadijo rože, ki bodo cvetele vse leto do pozre jeseni. Vse krajevne odbore ZB NOV bodo ponovno pozvali, da naj preverijo sezname padlih v NOV, talcev, žrtve koncentracijskih taborišč, žrtev vojne in bombardiranja, katerih imena naj bi bila napisana na ustreznem spomeniku.

Dogovorili so se, da bo odbor tekoče obveščal prebivalce o ukrepih in akcijah, ki jih bo sprejel ter izvajal, vse dokler spominsko obeležje in park ne bosta urejena. B.

ŽIVAHNA RAZPRAVA O USMERJENEM IZOBRAŽEVANJU

V torek, 20. aprila, je bila v prostorih delavskega doma Albina in Julke Pibernik razširjena seja skupščine krajevnih skupnosti na Javorniku. Poleg delegatov so se seje udeležili tudi člani krajevnih konferenc SZDL in člani splošne delegacije SIS pri krajevni skupnosti.

Brez pripomb je bilo sprejeto poročilo predsednika sveta KS Zdravka Smoleja o finančnem poslovanju v preteklem letu, kakor tudi poročilo o finančnem planu za leto 1976. Predsednik krajevnih organizacij SZDL Stanko Podobnik je poročal o uspelem referendumu za samoprispevek, nato pa je sledila razprava o predlogu preobrazbe srednjega šolstva v usmerjeno izobraževanje. Poročevalec je bil Teodor Kreuzer, predsednik družbenopolitičnega zbora pri občinski skupščini Jesenice. Obširni in izčrpni razlagi je sledila živahna in bogata razprava, v kateri je bilo posredovanih precej pripomb k omenjenemu predlogu. V razpravi so sodelovali skoraj vsi delegati in poudarili pomen obravnavanega gradiva že zato, ker predlog preobrazbe srednjega šolstva v usmerjeno izobraževanje pomeni veliko novosti v izobraževanju mladih ljudi. Pripombe delegatov in članov krajevnih konferenc SZDL, bodo posredovali občinski konferenci SZDL Jesenice.

PARTIZANSKI KURIRJI NEKDAJ IN KURIRČKOVA POŠTA DANES

Na področju naše občine je potekala tretja gorenjska relesna linija, ki je držala zvezo z drugo gorenjsko relesno linijo s svojo zadnjo postajo 29 G na pobočju Pokljuke v Radovni in s četrto gorenjsko relesno linijo, ki se je začela v Slatni pod Gorami. Na tretji gorenjski liniji je bilo osem ali deset kurirskih postaj, ki so imele po zadnjih podatkih iz leta 1945 107 kurirjev to je povprečno 12 kurirjev na vsaki kurirski postaji. Prvi komandant linije Štefan Demšar-Brane je padel v Medjem dolu, komisar Leopold Trtnik-Iztok pa je bil težko ranjen. Za tem sta prevzela linijo komandant Ferdo Gartner-Majnik in komisar Franc Pesjak-Boris, ki sta jo vodila vse do osvoboditve.

Tretja gorenjska linija je potekala iz Radovne na Mežaklijo, kjer je bila postaja 8 G katero je vodil vseskozi komandir Ivan Mazi-Martin, njegov namestnik pa je bil Jože Pogačar, politdelegat pa Ivan Ažman. Ta postaja je predajala pošto v podnožju Mežaklje na Belem polju kurirjem 28 G, ki so morali prebrsti Savo ter prekoračiti železniško progo in glavno cesto. Ob cesti in železniški progi sta spominski obeležji, ki označujeta ta težki prehod, ki sta ga postavila ZTP Ljubljana in krajevni odbor ZB NOV Hrušica. Kurirska postaja 28 G, katere komisar je bil Drago Košir-Borko, namestnik pa Stanko Kobler-Stefko in politdelegat Jože Klinar, je bila pod vrhom Rožce. Od tu je bila zveza na 31 G nad Dovjem, drugi krak pa pod Golico na 10 G.

Na postaji 31 G nad Dovjem, ki je bila pod Dovško Babo, je bil komandir Franc Salcberger-Marko, namestnik Konrad Urbas-Muri, politdelegat pa Franc Pintar-Tonček. V visokem snegu je bil del postaje v Radovni, katero je vodil Janez Poldas-Smuk, naš znani smučarski skakalec. Na področju Srednjega vrha je bila postaja 32 G, katere komandir je bil Ivan Starman-Rajko, namestnik Franc Rekar-Mirko in politdelegat Franc Kofler. Ta postaja je imela zvezo naprej na Koroško v Ziljsko dolino.

Drugi krak pa je od postaje 28 G šel do postaje 10 G pod Golico in Kočno, kjer je bil komandir Alojz Leban-Radovan, ki je bil tudi pevovalja kurirskega pevkega zborčka, njegov namestnik je bil Marko Klinar, politdelegat pa Jože Klinar-Ciril. Ti so držali zvezo s postajo 22 G pod Bevske planine in občasno s koroško linijo. Komandir postaje je bil Janko Vilman-Cvetko, namestnik Jože Noč-Luka in politdelegat Alojz Noč-Miha. Pod Bevske planine je bila postaja 17 G, katere komandir je bil Ciril Noč-Mirko, namestnik Janez Klinar-Primož in politdelegat Franc Bogataj-Drago. Zadnja postaja naše linije je bila na območju pod Begunjsko oziroma v Dragi, in to 14 G, kjer je bil komandir Ciril Stular-Silvo, namestnik Alojz Pintar-Vohun in politdelegat Franc Reš. Kurirji 14 G pa so imeli zvezo s kurirji četrte gorenjske linije, ki je segala do kamniškega področja.

To je kratek oris kurirske linije v naši občini v času narodnoosvobodilne vojne. Poudariti je treba, da so položaj postaj na teh področjih zaradi konspiracije stalno premikali in je marsikatera postaja v času svojega obstoja naredila tudi po 15 premikov, da ne omenjam daljših hajk, ko so bili kurirji vsak večer pod drugo smreko. Dostikrat so samo enkrat na dan oziroma ponoči kuhali, seveda če so imeli kaj, ko pa so imeli dovolj hrane pa so se najedli, kot Eskimi, tudi za nekaj dni naprej, za vsak slučaj, če bo slučajno hajka.

Izraz hajka, ki je pomenil majšo ofenzivo Nemcev, je bil posebno udomečen pri gorenjskih partizanih, ker so nas Nemci skoro dnevno sledili in oprezali v Karavankah ali Mežakliji. Najtežji je bil prehod iz Mežaklje preko Save Dolinke, katero so vsak dan brekli kurirji 28 G. Kurirji so seveda prenašali važne vojaške ukaze, poročila obveščevalcev in VOS, pošto krajevnim odborom in okrajnim odborom, OF, AFŽ, gospodarskim in drugim odborom, vso politično in propagandno literaturo ter radio poročila z vseh zavezniških front ter akcij NOV iz vse Jugoslavije, katere so ilegalci posredovali prebivalstvu v dolini.

Poleg tega smo spremljali vidne vojaške in politične funkcije. Po naši liniji sta na primer šli tudi dve zavezniški vojaški misiji (angleški). Tudi nekaj zavezniških pilotov, ki so jih Nemci sestrelili in so jih partizani rešili, je šlo po naši liniji. Spomnim se, ko sem dobil bivšega španskega borca, ki se je prebil v visokem snegu preko Karavank, ki je pobegnil iz nemškega taborišča.

Bili so primeri, ko smo vodili sodelavce okupatorja do naših ljudskih sodišč. Le-ti pa so običajno za svoja izdajstva odšli v prekomando.

to je v 13. bataljon, kot smo to imenovali partizani, če je bil kdo obsojen.

Na tretji gorenjski liniji je padlo do osvoboditve 17 kurirjev, ali vsak šesti kurir, večje število pa je bilo ranjenih.

Vsakdanja pot kurirjev skozi nemške zasede in hajke v visokem snegu, dežju in največ ponoči, v zimskem času pa zaradi sledi po grabnih, to je bil napor, ki so ga prenesli samo odporni in samoiniciativni mladi partizani, ki so se morali počutiti v hribih in temnem gozdu kot doma.

Delček tega pa so od 8. do 16. aprila doživeli tudi pionirji-kurirji vseh osnovnih šol naše občine s kurirčkovno pošto, ko so nesli pozdrave in čestitke za 84. rojstni dan dragemu maršalu Titu. Pionirski odredi so ob pomoči organizacije DPM, članov ZB NOV in mentorjev na šolah organizirali kurirje-pionirje, sovražne zasede — pionirje in obveščevalce — pionirje, poleg tega pa so pionirji

sodelovali tudi v kulturnih programih, oziroma na mitingih pri sprejemu kurirčkovne pošte.

V zadnjih letih je kurirčkovno pošto v naši občini vedno spremljalo slabo vreme s snegom in dežjem. Letos pa je bilo lepo vreme in so si pionirji lažje ogledali posamezne predele, kjer so se borili partizani in kjer so se prebijali skozi sovražne zasede. Vse to so jim pripovedovali tudi nekdanji borci.

Kljub temu, da je po 14 letih kurirčkovna pošta že zelo utečena, pa se opaža, da na nekaterih šolah leži delo samo na nekaterih posameznikih, medtem ko ostali prosvetni delavci temu ne posvečajo dovolj pozornosti. Člani ZB NOV so sicer sodelovali, toda premalo je bilo opaziti bivših aktivnih partizanov in vidnejših borcev, saj bi pionirji lahko direktno od njih zvedeli o bogati zgodovini NOB na Mežakliji in v Karavankah.

Franc Pesjak-Boris

Letošnja Kurirčkovna pošta pri Prešernovi rojstni hiši v Vrbi

Kurirčkovna pošta pri spomeniku padlim borcem NOV v Planini pod Golico

NOVI PLAČNIKI PRISPEVKA ZA MRLIŠKE VEŽICE

Gradbeni odbor za izgradnjo mrliških vežic, ki prejema redno poročila o stanju denarja oziroma vplačil na žiro račun, je po zadnjem pregledu seznama novih vplačil prispevkov za izgradnjo mrliških vežic na Blejski Dobravi, vezanih na sprejeti samoupravni sporazum ugotovil, da se je skupna vsota namenskih vplačil v času od 13. marca do 12. aprila povečala v skupnem zneku za 179.200 din. Tako je bilo od sprejetega sporazuma do navedenega datuma skupnih vplačil na zbirni račun gradbenega odbora 5.806.297,60 din.

Svoje prispevke so v tem času vplačale naslednje organizacije združenega dela:

Trgovsko podjetje Rožca Jesenice — 32.800 din, SGP Sava Jesenice 69.200 din, Biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice 16.800 din, združenji zdravstveni dom Jesenice 48.800 din in podjetje za PT promet Kranj 10.800 din.

Spisek vplačnikov iz zasebnega sektorja pa se je v tem času povečal le z enim vplačilom in sicer Armanda Hudriča Jesenice 500 din.

Namesto venca na grob pok. Justine Pust, pa je društvo izumiteljev in avtorjev tehničnih izboljšav Jesenice vplačalo 300 din. Vsem novim vplačnikom se za njihov prispevek in delež k izgradnji mrliških vežic gradbeni odbor tovariško zahvaljuje.

V prvih dneh meseca aprila, se je sestel gradbeni odbor na svoji 16. redni seji, na kateri je še posebej obravnaval poročila o finančnem stanju in pregledu porabe, kakor tudi zbiranja denarja za nadaljnjo in dokončno izgradnjo mrliških vežic na Blejski Dobravi. Poročilo o finančnem pregledu, ki ga je izdelala na zadnji seji imenovana finančna komisija pod predsedstvom tov. Boža Resmana, vsebuje detaljne preglede in obrazložitve o prejetem in porabljenem denarju. Na zaključku poročila pa je bila podana tudi osnovna ugotovitev te komisije

in sicer, da nepravilnosti ali nena-menškega trošenja zbranega denarja pri gradnji mrliških vežic ni bilo.

Gradbeni odbor je tudi nekoliko podrobneje razpravljal o realizaciji vplačil v letu 1975, vezanih na sprejete samoupravne sporazume. Ugotovili so, da je samoupravni sporazum o združevanju sredstev za izgradnjo mrliških vežic na Blejski Dobravi podpisalo skupno 67 organizacij združenega dela, od katerih je 52 poravnalo svojo obveznost za leto 1975, dočim 15 organizacij obveznosti po sporazumu ni poravnalo, oziroma od teh so tri organizacije zaprosile za odložitev plačila v leto 1976 oziroma 1977.

Od 100 obrtnikov v občini Jesenice je svojo obveznost za leto 1975 poravnalo le 54, s skupnim vplačilom 37.013 din, dočim 46 obrtnikov svoje obveznosti ni poravnalo.

Ko je gradbeni odbor v zvezi s finančnim poročilom govoril tudi o nezadovoljvi realizaciji prispevkov iz akcije prodaje vrednostnih bonov, je sprejel obvezo da mora ta akcija doseči planirani obseg v tem letu.

Osnovni cilj vseh sprejetih nalog, ki jih je osvojil gradbeni odbor na seji, za realizacijo finančnega plana v letu 1976, je vsekakor skrb in prizadevanje za nadaljnjo gradnjo oziroma dokončno izgradnjo pokopališča na Blejski Dobravi.

CE

Del pionirjev jeseniške občine, ki so se najbolj izkazali v pripravi na referendum o samoprispevku za izgradnjo šolskega prostora na nagradnem izletu — levo dr. Franja

NAGRADNI IZLET V CERKNO

Referendum o samoprispevku za izgradnjo šolskega centra na Plavžu je uspel. Vsi se zavedamo kaj to pomeni za bodočo generacijo, saj je bilo o tem že dosti napisanega. Veliko ljudi je bilo v dvomu ali naj obkrožijo glasovalni listek z DA ali NE. K uspehu referenduma pa so po oceni družbenopolitičnih organizacij občine, dodali svoj delež tudi učenci osnovnih šol naše občine, ki so bili za to nagradjeni z izletom v bolnico Franja.

Ko smo se z avtobusi odpeljali iz pred gimnazije, se je vreme precej kisalo. Vožnja je bila precej dolga, zato smo se večkrat tudi ustavili. Opoldne smo prispeli do soteske nad Cerknom, ki vodi do bolnice Franja. Ko smo izstopili iz avtobusov, nas je tam že čakala tovarišica dr. Franja in prvoborec Franc Konobelj-Slovenko. Zbrali smo se okoli njiju in poslušali zanimivo pripovedovanje o zgodovini te zelo znane partizanske bolnice. Nato smo se odpravili po ozki stezi, ki je ponekod vklesana v skalo. Na spominsko ploščo, ki je posvečena hrabrim borcem, ki so padli za našo svobodo, smo položili venec in jih počastili z enominutnim mol-

kom. Izza ovinka se nam je prikazala skrita bolnica, ki jo opaziš šele, ko si že tik pred njo. Ogledali smo si barake, kjer so ranjenci počivali, karanteno, operacijsko sobo, družabni prostor in še mnogo drugih pomožnih prostorov.

Po tem zanimivem ogledu smo se vrnili v Cerkno in se ustavili pred novo moderno šolo, ki pa še ni do konca zgrajena. Tudi tu so nas že pričakovali, prijazni učitelji so nas popeljali na ogled šolskih prostorov. Bil je že čas kosila in ko smo se okrepčali, so nas odpeljali v Škofjo Loko. Dobro uro smo imeli na razpolago, da smo si ogledali grad in mesto. Loški grad ima svoj muzej z raznimi zgodovinskimi zanimivostmi.

S tem se je naš izlet, na katerem smo videli in slišali marsikaj zanimivega o težki zgodovini našega naroda, končal. S tem je tudi okrog 200 učencev, ki so se v akcijah za referendum najbolj izkazali, dobilo ustrezno družbeno priznanje.

Klemen Čebulj,
osnovna šola Tone Čufar
Jesenice, 7. a

PRVOMAJSKO SREČANJE NA ŠOBCU

Vsakoletno prvomajsko srečanje delovnih ljudi radovljske občine, ki bo hkrati posvečeno tudi dnevu zmage, bo v soboto, 1. maja na Šobcu pri Lescach. Proslavo organizira občinski svet Zveze sindikatov Radovljica, v sodelovanju z občinskim odborom ZB NOV in ZKPO Radovljica. Slovesnosti se bodo pričele ob 10. uri dopoldne s slavnostnim govorom predsednika občinskega sindikalnega sveta Marjana Vrabca. V kulturnem programu bodo sodelovali godba na pihala DPD Svoboda Lesce, folklorna skupina KUD Veriga Lesce, komorni zbor A. T. Linhart Radovljica, moški zbor KUD Bled, recitatorji DPD Svoboda Podnart in osnovne organizacije ZSMS Radovljica.

Dopoldanski proslavi bo v popoldanskih urah sledil družabni program. Za ples bo igral ansambel Murka iz Lesc. Poskrbljeno bo za jedajo in pijačo. JR

VIII. REPUBLIŠKO PROMETNO TEKMOVANJE KAJ VEŠ O PROMETU

V soboto in nedeljo, 24. in 25. aprila je bilo na Jesenicah osmo republiško tekmovanje najboljših ekip in posameznikov iz vse Slovenije pod naslovom: KAJ VEŠ O PROMETU. Tekmovanja, ki ga je organiziral posebni koordinacijski odbor pri svetu za preventivo in vzgojo v prometu pri občinski skupščini Jesenice, se je udeležilo okrog 250 pionirjev iz vse Slovenije. Obenem je bilo to tudi osmo srečanje pionirjev — prometnikov iz vse Slovenije. Ekipе prometnikov so tekmovale v orientacijskem pohodu, ki je bil povezan z reševanjem različnih vprašanj, ekipe za tekmovanje Kaj veš o prometu pa so svoje znanje morale pokazati v pismenem delu — testiranju o prometni problematiki in v spretnosti vožnji s kolesom na poligonu. Pionirji prometniki so si na orienta-

cijskem pohodu ogledali zanimivosti Jesenic, o katerih so morali v tekmovalnem delu tudi odgovarjati.

REZULTATI PIONIRJEV — PROMETNIKOV:

1. Kranj II — 62 točk, 2. Murska Sobota — 59, 3. Ilirska Bistrica — 58, 4. Krško — 58, 5. Sevnica — 58, 6. Jesenice — 58 točk.

REZULTATI PIONIRJEV KOLESARJEV — POSAMEZNO:

1. Oto Tezak, Maribor, 2. Gorazd Petrovič, Kranj, 3. Janez Planinc, Krško, 4. Anton Rous, Murska Sobota in 5. Vasja Jurkas, Nova Gorica.

EKIPNO:

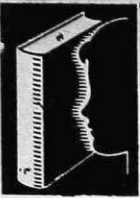
1. Murska Sobota — 3.425 t., 2. Maribor — 3.254 t., 3. Nova Gorica — 4. Krško — 3.235 t., 5. Slovenj Gradec — 3.229 točk.

ABE

ZAHVALA JESENIŠKIM PIONIRJEM IN STARŠEM

Koordinacijski odbor za izvedbo VIII. republiškega tekmovanja Kaj veš o prometu in VIII. srečanja pionirjev — prometnikov iz vse Slovenije, ki je bilo 24. in 25. aprila na Jesenicah, se iskreno zahvaljuje jeseniškim pionirjem in njihovim staršem za izkazano gostoljubje ob sprejemu pionirjev na prenočevanje, kakor tudi številnim drugim pionirjem in njihovim staršem, ki so bili pionirje pripravljeno sprejeti pa jih zaradi manjšega števila niso dobili. Kajti od prvotno najavljenega števila 500, je na tekmovanje prišlo le okrog 250 pionirjev, ker nekatere občine svojih ekip niso poslale. Vsem, ki so jih sprejeli, kakor tudi tistim, ki so jih bili pripravljeni sprejeti, izrekamo javno zahvalo.

Koordinacijski odbor pri svetu
za preventivo in vzgojo v prometu
pri SOB Jesenice

NOVOSTI NA POLICAH JESENIŠKE KNJIŽNICE

Francoise FLOR: Martinovo jutro. Mladinska knjiga 1975.

Povejmo kar na začetku: ta knjiga je napisana predvsem za odrasla-joča dekleta. Ta zvrst nedvomno ustreza neki izpričani potrebi. Pri- znati moramo, da so »dekliski romani« potrebni tudi danes, ne glede na to, kaj si mislimo o ženski enakopravnosti, ne glede na to, kam nas je pripeljala spolna vzgoja ozi-roma pomanjkanje prave spolne vzgoje, ne glede na to, ali se nam zdi pametno, da se doraščajoča mladina seznanja s prijetnimi in mučnimi platmi življenja odraslih brez vseh omejitev, ali pa mislimo kako dru- gače. Dejstvo je, da dekleta — ne ysa, pa vendar mnoge med njimi — rada berejo predvsem določeno vrsto knjig. To so kajpak predvsem zgodbe o njih samih: romani o mladih ljudeh. O tem, kako vstopajo v živ- ljenje, o tem, kako uveljavljajo svoje komaj izoblikovane potrebe. Pred- vsem pa o stvari, ki morda niti ni tako zastarela, kot je zastarela be- seda, s katero jo označujemo: nam- reč o ljubezni. Svet, ki ga prikazu- jejo take knjige, je navadno razde- ljen na dvoje svetov: na svet mladih in na svet odraslih.

Tudi v romanu **Martinovo jutro** čutimo v ozadju nek »svet odraslih«, sicer pa opazujemo dogodke iz dveh

različnih središč: eno je Martinova, drugo Karolinina zavest (tako se namreč imenujeta glavna junaka). To sta — vsaj na začetku pripovedi — zelo povprečna mlada človeka; čisto po naključju se spoznata na jutranjem vlaku, s katerim se vozita v šolo. Čisto povprečna, smo rekli, torej mlada človeka z razočaranji in ambicijami, ki so za mlade ljudi obi- čajne. Zanimata se za sodobno lahko glasbo in za ples (»hoda« v disko), razen tega pa se ukvarjata s skrbmi svojih vrstnikov. Brez vsake slabe misli, pa tudi brez predsodkov lju- binkata — ona z nekim Patrickom, on z neko Silvijo (lahko pa bi na- mesto teh bil tudi nekdo drug). Pre- senetljivo pa je to, da med sabo ne ljubinkata, kljub temu, da sta drug drugemu všeč. Ali to dopadenje vodi v nekaj resnejšega? No, da to ugotovi- mo, je treba knjigo prebrati do konca, in pri tem slediti raznim težavam in nesrečam, ki jih je živ- ljenje napletlo junaku in junakinji.

Te nesreče so prišle kakor nalašč zato, da ju notranje obogatijo, da ju izoblikujejo v zrelo človeka. Šele potem, ko gresta skozi šolo življenja, sta zmožna občutiti pristno in glo- boko čustvo. Po vsem tem nam postane jasno, da je tak mladinski oziroma dekliski roman vselej tudi vzgojni roman, vzgojni roman v do- brem starem smislu, — pa četudi je na zunaj še tako moderen. Disko, moped, ločeni starši, razni ameri- kanizmi, vse to je kajpak »sodobno«. V vsem bistvenem, zlasti v tem, kar

zadeva medčloveške odnose, čustve- ni razvoj itd., pa se ta romanček skorajda nič ne loči od kakšne Björnsonove ali pa recimo kar Jalenove povesti.

Edgar Allan POE: Pripoved Ar- turja Gordona Pyma. Mladinska knjiga 1975.

Tudi ta knjiga je izšla v mladinski zbirki Odisej, vendar se od **Martino- vega jutra** razlikuje takorekoč v vsakem oziru. Poe ni pisal posebej za mladino, vendar ga berejo največ mladi. Slovensko občinstvo ga pozna predvsem po njegovih kratkih zgod- bah, ki imajo skoraj brez izjeme groz- livo vsebino in so zgrajene tako, da v bralcu stopnjujejo napetost. Poe je eden pionirjev ameriške književ- nosti, vendar je pravega sorodnika našel na drugi strani Atlantika v francoskem simbolizmu in dekadentu Baudelairu.

Pričujoča povest je edini Poejev daljši tekst. Naslanja se na tradicijo pustolovskega romana oziroma ro- mana o pomorščakih. Na eni strani so njeni predhodniki **Robinson Crusoe**, **Guliverjeva potovanja** pa **Pomorski Sinbad** iz 1001 noči, na drugi strani pa ne moremo zani- kati sorodnosti s temačnim **Moby Dickom**, ki ga je napisal Poejev rojak in sodobnik Melville. No, za Robinsona bi lahko rekli, da je konec koncev njegova zasnova vedra in da se v njem izkazuje pozitiven odnos do življenja. Težave, v katere zabrede Robinson, so tu zato, da jih junak obvlada. Vse drugače je z **A. G. Pymom**. Tu se težave vrstijo in sopnjujejo do najhujših grozljivi- vosti, ker ustrezajo neki globoki ju- nakovi potrebi, verjetno pa tudi neki skriti pisateljevi potrebi, tako, da se mnogi kritiki ne pomišljajo govoriti o pisateljevem sadizmu. Vse to je kajpak povezano tudi s Poejevim pesemističnim življenjskim nazo- rom. (Znano je, da je bila njegova usoda dokaj bedna; to se odraža tako v njegovih delih kakor tudi v dejstvu, da je bil alkoholik in nar- koman, in, kar tudi ni brez zveze, roman.)

Vedeti pa moramo, da vsaka lite- ratura odraža tudi želje in potrebe odjemalcev, torej beročega občin- stva. Nihče ne more tajiti, da je med mladimi bralci zelo mnogo takih, ki z velikim pohlepom berejo prav pustolovske knjige.

V čem je bistvo pustolovščine ozi- roma avanture? To nagnjenje se lahko kaže kot mladostno prekipe- vanje moči, kot želja po spremembi, po novem, po preskušanju lastnih sil. Lahko pa za tem tiči tudi kaj manj nedolžnega. Morda neka čudna potreba po trpljenju — saj avantura vedno vodi v trpljenje, morda neka skrita želja po tem, da bi se videlo in doživelo nekaj straš- nega. Prav na takih osnovah je zgra- jena pričujoča povest.

Že v nekakšni predigri glavne zgodbe, še čisto na začetku knjige se junak odpravi skupaj s prijateljem na viharno morje in le za las uide- ta smrti. Vendar — in to je bistveno — ju to sploh ne spametuje, ob prvi priložnosti bosta odšla še hujši pu- stolovščini naproti. Gre torej za neko iracionalno prlvino v junakovi duševnosti, ki pa jo z junakom delita tudi pisatelj in bralec.

DEVETEGA MAJA START MLADINSKE TRIGLAVSKE ŠTAFETE

Kakor vsa leta od 1948. leta dalje, tudi letos pripravljajo planinci, ple- zalci in alpinisti, skupaj z visokogor- skimi alpskimi smučarji in gorskimi reševalci z Jesenic in ostalih krajev, množični planinski praznik na Tri- glavu in pod njim, 29. mladinsko, planinsko, triglavsko, Titovo štafe- to.

Zvezna štafeta mladosti, ki je letos startala 1. aprila v Brčkem z najlepšimi željami predsedniku re- publike za 84. rojstni dan, bo prispe- la v jeseniško občino iz Ljubljane v nedeljo, 9. maja na dan zmage. V Begunjah jo bodo mladinke in mla- dinci iz tržiške občine izročili jese- niški mladini. Le-ta jo bo ponesla dalje mimo številnih spominskih obeležij v Završnico, k spomeniku sekretarja SKOJ, Dragoljuba Milo- vanoviča, ki se je leta 1922 smrtno ponesrečil na Stolu pri ilegalnem prehodu preko meje. Tu bo osrednja proslava jeseniške občine s športnim in kulturno zabavnim programom.

Skozi Koroško Belo, Javornik in Jesenice bo štafeta ob 11.20 prispela v Mojstrano pred hotel Triglav, kjer bo stik zvezne štafete z republiko, ki bo prinesla pozdrave z vrha Tri- glava, simbola slovenskega naroda.

Jeseniški planinci, plezalci, alpi- nisti, visokogorski alpski smučarji in gorski reševalci iz gorenjskih planin- skih društev se bodo na vrh Triglava povzpeli že v petek, 7. maja po poti

čez Prag skozi dolino Vrat. Start letošnje že 29. triglavske mladinske, planinske štafete na vrhu Triglava bo v nedeljo na dan zmage, 9. maja v zgodnjih jutranjih urah. Prvi nosilci se bodo v dolino vrnili po isti poti čez Prag. V Vratih pri spomeniku padlih partizanov, gornikov, bodo prvi nosilci predali štafetno palico s pozdravi in čestitkami tovarišu Titu članom združenja slepih in slabovidnih, ki so vsako leto prvi nosilci. Slepi in slabovidni bodo nadaljevali pod do Aljažvega doma, kjer bodo štafetno palico izročili pionirjem in mladincem iz Mojstrane. Le-ti bodo pot nadaljevali skozi dolino Vrat mimo slapa Peričnika do Mojstrane, kjer se bo triglavska štafeta pridru- žila zvezni. Jeseniški brigadirji, no- silci štafetnih palic, bodo ob 12.25 na vrhu Vršca izročili štafetno palico primorskim mladinkam in mladincem.

Alpinistični odsek planinskega društva Mojstrana, bo v soboto, 8. maja pod severno triglavsko steno izvedel zlatorogov smuk, v nedeljo, 9. maja pa spominski veleslalom v spomin na smrtno ponesrečenega alpinista Zvoneta Koflerja.

Tako bo v teh dneh na Triglavu in pod njegovo severno steno zbrana množica slovenskih alpinistov, ki bodo skupaj pozdravili letošnjo tri- glavsko-mladinsko štafeto s pozdra- vi in čestitkami tovarišu TITU.

SEMINAR ZA VODENJE ŠOLSKIH ŠPORTNIH DRUŠTEV

V petek, 19. aprila je bil v Tržiču na osnovni šoli heroja Bračiča se- minar o vodenju šolskih športnih društev. Udeležili so se ga predstavi- niki vseh gorenjskih šol. Vseh učen- cev in mentorjev je bilo okoli sto. Ves seminar je vodil tovariš Stane Sluga, pedagogski svetovalec za teles- no kulturo Slovenije, ki je povedal tudi nekaj besed o razvoju in zgodo- vini šolskih športnih društev.

Približno pred desetimi leti so se v Sloveniji pojavila prva ŠSD, ki so najprej delovala skromno in plašno, potem pa so se pokazala v pravi de- lovni luči. Dejavnost ŠSD se je le počasi razvijala zaradi pomanjkanja denarja. Ko pa so bila zagotovljena sredstva, je stvar hitreje in učinko- viteje stekla. Danes je organizacija ŠSD ena največjih in najmnogičnej- ših telesno kulturnih organizacij v Sloveniji. Da pa je to res, nam pove- do podatki, saj je bilo v letu 74/75 v Sloveniji 325 ŠSD, v katerih je bilo vključenih osemdeset tisoč učencev od petega do osmega razreda osnov- nih šol. Na vsaki šoli je povprečno v ŠSD vključenih 40 odstotkov vseh učencev. ŠSD skrbijo v glavnem za tekmovalno vzgojo kasnejših aktiv- nih tekmovalcev, za čim množičnej- še udeleževanje vseh učencev in istočasno vzgajajo svoje člane, da bodo tudi kot gledalci vzgojeno znali spremljati dogajanja na igriščih.

V nadaljevanju pa je tovariš Slu- ga dal naslednje predloge za hitrejši in boljši razvoj ŠSD:

1. Potrebna je reorganizacija cen- tra ŠSD, ki je v Ljubljani. To re- organizacijo bi morala denarno pod- preti šolska športna društva. Center ŠSD naj bi po reorganizaciji, poleg že ustaljenih dejavnosti kot so na

primer prirejanja tekmovanj, kupo- vanja medalj in diplom, nabavljaj še vso potrebno opremo za ŠSD po Slo- veniji.

2. Republiški center ŠSD prireja vsako leto v poletnem času tečaje za trenerje ali voditelje telesnega pouka. Vsi, ki bi opravili ta tečaj uspešno kot trenerji bi lahko po pri- voljenju učitelja samostojno sesta- vili na primer roketmetni ali košar- karski klub, ga trenirali in hodili z njim na tekmovanja. V letu 74/75 se je za ta tečaj ob morju prijavilo okoli štiristo učencev. Tudi vsi ostali učenci, ki imajo veselje in smisel za organizacijo so vabljeni!

3. Veliko se je že razmišljalo in govorilo o tem, da bi prirejali tudi za učence od prvega do četrtega razre- da medrazredna tekmovanja, kasne- je pa tudi občinska tekmovanja v okviru ŠSD. Tekmovali naj bi v nezahtevnih športnih panogah kot so: skok v višino in daljino, met žo- gice v cilj in v igri med dvema ognje- ma. Taka tekmovanja so velikega pomena zato, da pripravijo učence na aktivno delovanje v ŠSD, ki se začne takoj, ko učenci stopijo v višji razred. Taka tekmovanja bi morala prirejati in financirati zdaj ena zdaj druga šola.

4. Za nemoteno delo ŠSD bi mo- rale z denarjem pomagati temeljne izobraževalne skupnosti. Trenerje, pomoč pri organizaciji tekmovanj pa ŠSD lahko upravičeno pričakujejo od samoupravnih interesnih skupno- sti za telesno kulturo in od športnih društev, za katere so neizčrpen re- zervoar novih in svežih moči.

Uroš Župančič ml.

PRIJETEN PEVSKI VEČER NA JAVORNIKU

V nedeljo, 25. aprila je bil v dvorani Julke in Albina Pibernik na Javorniku ce- lovečerni koncert ženskega pevskega zbora Jesenice in moškega pevskega zbora Jeklar.

S tem koncertom so na Javorniku počastili 35-le- tnico ustanovitve OF, med- narodni praznik dela prvi maj in 50-letnico ustanovit- ve moškega pevskega zbora Javornik.

O pomenu bližnjih praz- nikov je govoril Stanko Po- dobnik, predsednik krajev- ne organizacije SZDL, nato pa sta se oba pevska zbora predstavila s programom pod vodstvom zborovodje Milka Škoberneta in Ro- mana Ravniča. Koncert je bil lepo obiskan.

Oba pevska zbora, ki de- lujeta v pevskem društvu Jesenice, sta s koncertnim programom pokazala veli- ko prizadevnost in željo, da bi ohranili in tudi nada- ljevali bogato tradicijo zbo- rovskega petja na Jeseni- cah. Hkrati je to tudi spod- buda ljubiteljem zborovske- ga petja, da se vključijo v oba pevska zbora in še po- sebej v moški pevski zbor Jeklar, ki se je na Javorni- ku prvič predstavil pod vodstvom novega zboro- vodje.

PROGRAM PRAZNOVANJA 100-LETNICE ROJSTVA IVANA CANKARJA

Pripravljalni odbor za pripravo praznovanja 100-letni- ce rojstva Ivana Cankarja pri kulturni skupnosti Jesenice, je izdelal naslednji program praznovanja, ki ga je verifiko- ralo tudi predsedstvo občinske konference SZDL Jesenice:

Različne prireditve — koncerti, recitali, dramske predstave, predavanja in razgovori o Cankarju ter po- dobnost — bodo potekale vse leto, višek prireditvev pa bo v mesecu maju, v mesecu rojstva pisatelja Ivana Cankarja (10. maja 1976). V tem mesecu se bodo zvrstile naslednje prireditve:

26. aprila ob 18. uri otvoritev slikarske razstave aka- demskega slikarja Iva Šubica s kratkim koncertom vokal- nega okteta DPD Svoboda France Prešeren — Breznica Ži- rovnica v mali dvorani in čitalnici Delavskega doma na Jesenicah. Razstava bo odprta do vključno 12. maja.

od 30. aprila do 15. maja razstava Cankarjevih del v izložbi prodajalne Državne založbe Slovenije na Jesenicah. V posameznih krajih občine bo izveden recital Ivan Cankar o narodu, jeziku, domovini, proletariatu in revoluciji v izvedbi 40 recitatorjev iz osnovne šole Tone Čufar Jesenice pod vodstvom Janeza Svoljška (25 minut), organizatorji, to je krajevne organizacije pa dodajo še kon- certe vokalnih skupin.

RAZPORED:

PETEK, 7. maja: Jesenice gledališka dvorana ob 18. uri RECITAL, KONCERT doda mladinski pevski zbor Blaž Arnič. Odgovorna kulturna skupnost, ZKPO in amatersko gledališče Tone Čufar. Ob 17. uri KONCERT PIHALNEGA ORKESTRA JESENIŠKIH ŽELEZARJEV pred gledališko stavbo, s čemer bomo praznovali tudi dan zmage. Zadolžen orkester.

SOBOTA, 8. maja ob 17. uri v avli osnovne šole Kranjska gora za učence, starše in ostale občane RECITAL, KONCERT doda moški pevski zbor domače Svobode. Odgovorni domača Svoboda, krajevna skupnost in osnovna šola Kranjska gora. Ob 19. uri v avli osnovne šole Mojstrana za učence, starše in ostale občane, RECITAL, KON- CERT doda moški zbor Svobode Kr. gora. Odgovorni: kra- jevna skupnost, domači KUD in osnovna šola.

PETEK, 14. maja ob 19. uri v delavskem domu na Ja- vorniku za učence, starše in ostale občane RECITAL, KONCERT doda moški zbor Jeklar in ženski oktet DPD Svoboda F. Prešeren Žirovnica — Breznica. Odgovorni: domača Svoboda, krajevna skupnost in osnovna šola Ko- roška Bela.

SOBOTA, 15. maja ob 19. uri v kulturnem domu na Breznici za učence, starše in ostale krajeane RECITAL, KONCERT, dodasta okteta domače Svobode. Odgovorni: krajevna skupnost, domača svoboda in osnovna šola Ži- rovnica.

PETEK, 21. maja ob 19. uri v šoli na Blejski Dobravi za vse krajeane RECITAL, KONCERT doda domači pevski zbor Vintgar, ki poleg krajevne skupnosti tudi odgovarja za prireditve.

SOBOTA, 22. maja ob 19. uri v kulturnem domu na Hrušici RECITAL, KONCERT doda mladinski pevski zbor Blaž Arnič. Namenjeno vsem krajanom. Odgovorni, do- mača svoboda in krajevna skupnost.

Po dogovoru bo recital izvajan tudi za učence ŽIC, po- samezne OZD oziroma TOZD ali krajevne skupnosti na mestnem območju.

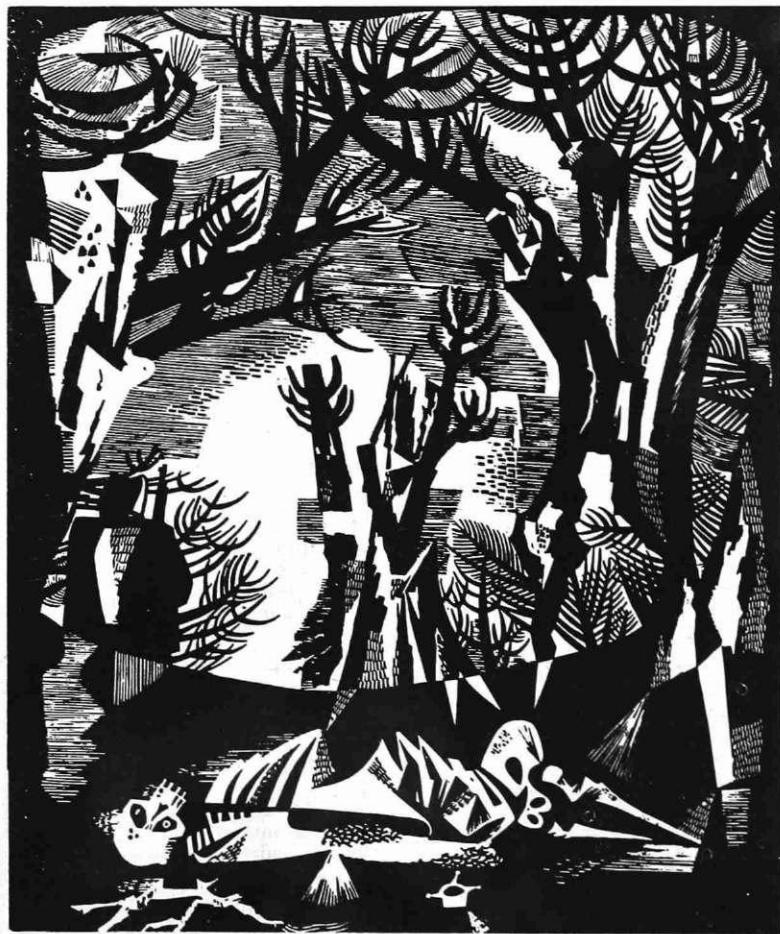
OD 17. DO 22. MAJA TEDEN CANKARJEVEGA FIL- MA. Na sporedu bo film POT IDEALISTA po Cankarjevi povesti Martin Kačur. Film si bodo po razporedu, ki ga bo pripraviljalni odbor naredil skupaj z vodstvom kino podjet- ja, ogledali učenci vseh višjih razredov osnovnih šol in učenci šol druge stopnje, predvajan pa bo tudi za ostale ob- čane. Poleg Jesenic, bo film predvajan tudi na Dovjem, v Kranjski gori in na Javorniku. Po dogovoru s posamezni- mi OZD oziroma TOZD pa bo film predvajan tudi za ostale delavce in občane.

13. MAJA BO NA JESENICAH POGOVOR O IVANU CANKARJU, KI GA BO VODIL AKADEMIK BRATKO KREFT.

29. aprila bo izšla 26. številka LISTOV, kulturno umet- niške priloge Železjarja, ki bo posvečena Ivanu Cankarju.

Na vseh šolah bodo v tem času tudi interne proslave in predavanja o Ivanu Cankarju, na vseh šolah pa poteka tudi akcija za letošnjo enkratno BRALNO ZNAČKO IVANA CANKARJA.

Pripravljalni odbor

Ivo Šubic: Spomin na Sutjesko — linorez 1958 (Slikar te dni razstavlja 14 olj in 20 grafik v mali dvorani in čitalnici Delavskega doma na Jesenicah. Raz- stava je odprta vsak dan od 9. do 12. in 16. ure do 19.30, do vključno 12. maja)

JESENICE : ŠENČUR 1:0 (0:0)

V četrtem kolu prvenstva TNZ Gorenjske so Jeseničani na domačem igrišču odigrali prvenstveno tekmo z moštvom Šenčurja in zmagali z rezultatom 1:0 (0:0).

Kljub težkemu igrišču so domačini zaigrali odlično in so se jim gostje uspešno upirali le do 20. minute prvega polčasa. V nadaljevanju so si Jeseničani ustvarili vrsto zrelih priložnosti za doseg gola. Najprej je Mlakar zamudil v 22. in 28. minuti dve izredni priložnosti, ko se je znašel sam pred nasprotnikovimi vrati, vendar ni bil dovolj natančen in žogi sta za las zgrešili nasprotnikovo mrežo. Lepo priložnost je zamudil v 25. minuti igre tudi Smitran, ko je zadel iz precej težavnega položaja vratnico. Zadnjo priložnost v prvem polčasu je spet v 42. minuti zamudil tokrat nesrečni Mlakar. Ko je že premagal vratarja gostov mu je žoga obšla v luži.

V drugem polčasu so Jeseničani nadaljevali z dobro igro in končno le uspeli kronati svojo premoč z golom Mlakarja v 62. minuti. Najlejšo priložnost, da bi izdatneje premagali

svoje goste iz Šenčurja pa so zamudili v 78. minuti, ko so zastreljali enajstmetrovko.

S to zmago so Jeseničani ostali na šestem mestu, toda s samo dvema točkama zaostanka za drugouvrščenim moštvom Bleda in točko za tretje, četrto in peto uvrščenimi moštvi Šenčurja, Lesc in Bohinja.

JESENICE : BLEĐ 3:0 (1:0)

Pionirsko moštvo Jesenic je odigralo v soboto prvenstveno tekmo z moštvom Bleda in zmagalo z rezultatom 3:0 (1:0).

Na blatnem in razmočenem igrišču so Jeseničani prikazali dobro igro in zasluženo premagali svoje vrstnike z Bleda.

Gole za moštvo Jesenic so dosegli: Zubanovič 2 in Kneko.

BLEĐ : JESENICE 2:0 (0:0)

V nedeljo so jeseniški mladinci gostovali na Bledu, kjer so odigrali prvenstveno tekmo z moštvom Bleda in srečanje izgubili z rezultatom 2:0 (0:0).

Fizično močnejšim domačinom so izdatno pomagali k zmagi tehnično boljši Jeseničani, ki so poskušali priti do nasprotnikovega gola s samostojnimi akcijami po sredini igrišča. Tu pa so bili domačini najmočnejši in zlahka odklanjali vse napade Jeseničanov, jim odvzemali žoge in prehajali v protinapade.

V torek, 27. aprila, je člansko moštvo Jesenic gostovalo v Kranju, kjer je odigralo zaostalo prvenstveno tekmo z vodečim moštvom na prvenstveni lestvici moštvom Save.

DEŽURNE TRGOVINE**MINIMALNI DELOVNI ČAS OB PRAZNIKU DELA - 1. MAJU**

Potrošnike na področju občine Jesenice trgovske organizacije obveščajo, da bodo v času pivomajskih praznikov vse trgovine na dan:

1. in 2. maja 1976 zaprte, - v ponedeljek, 3. maja pa bodo odprte od 7. do 10.30 naslednje trgovine:

- EMONA MARKET - Jesenice, Prešernova 1
- SPECERIJA BLEĐ - Jesenice, Titova 22
- TP ROŽICA Jesenice
- Prodajalna 6, Jesenice C. Talcev 19
- prodajalna 7, Kor. Bela - Cankarjeva 15
- prodajalna 9, Jesenice - Bokalova 5a
- prodajalna 11, Jesenice - C. M. Tita 79
- prodajalna 14, Javornik Pot Otmarmar Novaka 8
- prodajalna 4, Hrušica 49
- prodajalna 8, Bl. Dobrava 45 t a
- prodajalna 16, Planina pod Golico
- prodajalna 15, Žirovnica 4 a
- prodajalna 5, Gozd Martuljek
- TPP ZARJA JESENICE TOZD Delikatesa
- prodajalna 7, Jesenice, Titova 7
- prodajalna 2, Jesenice, Titova 58
- prodajalna 3, Jesenice, Prešernova 36
- prodajalna 5, Jesenice, Tomšičeva 70
- prodajalna 6, Ribarnica, Trznica
- prodajalna 9, Mojstrana 116
- prodajalna 12, Breznica 26
- kašta 1, Jesenice C. Železarjev 20
- kašta 2, Trznica, Titova 23
- kašta 3, Kor. Bela, V. Svetina 32
- kašta 4, Jesenice, Tavčarjeva 4
- TP ŽIVILA KRANJ
- poslovalnica Jesenice - C. Železarjev 18
- poslovalnica Škratica Kr. gora
- poslovalnica Vitranec Kr. gora
- poslovalnica Podkoren
- poslovalnica Rateče
- PIK BELJE - Kr. gora
- EMONA MARKET - Kr. gora

Judo**PRVI NASTOP DOBER**

V soboto, 24. aprila, je bilo v Lendavi letošnje prvenstvo SRS v judu za članice. Na tekmovalnem je sodelovalo 40 judoistk, iz dvanajstih klubov, med njimi tudi štiri predstavnice judo sekcije, ki deluje pri TVD Partizan Jesenice in sicer: Joži Markizeti, Karmen Tanko, Marjeta Bizjak in Majda Papler.

V kategoriji do 52 kg je nastopila Markizetijeva, ki se je po zmagi v prvem in drugem kolu ter po nesrečnem porazu v tretjem kolu, uvrstila še vedno na solidno šesto mesto med dvanajstimi tekmovalkami.

V naslednji kategoriji do 58 kg je nastopila Tankova, ki je izgubila že

v prvem kolu z lankoletno prvakinjo SRS. Bizjakova je nastopila v kategoriji do 61 kg. Zmagala je v borbi v prvem in drugem kolu, v tretjem pa je morala kloniti in se tako zadovoljiti s šestim mestom. V kategoriji do 66 kg je nastopila Paplerjeva, ki se je prebila do finala, kjer je izgubila z izkušenejšo tekmovalko Stoparjevo, Olimpija, ki je bila tudi lankoletna prvakinja SRS.

Jeseniske judoistke na slovenskem prvenstvu niso razočarale, saj so Markizetijeva, Tankova in Paplerjeva nastopile prvič na kakršnemkoli tekmovalnem, pa tudi Bizjakova že nekaj časa ni nastopala, ker so v Sloveniji tekmovalja za članice in mladinke zelo redka.

Bran Dvoršak, trener Jesenic in od preteklega meseca predsednik komisije za ženski judo pri judo zvezi Slovenije, je po končanem prvenstvu dejal, da je bila kvaliteta vseh tekmovalk boljša kot lanske leto, čeprav je nastopilo manj tekmovalk. Največ uspeha na prvenstvu so imele tekmovalke iz Maribora, predvsem zato, ker tekmovalke črpajo iz šole za medicinske sestre, v kateri imajo judo kot obvezen predmet. Jeseniške tekmovalke, je dejal Dvoršak, so imele za prvi nastop preveč treme, kar je seveda vplivalo na potek borbe, medtem ko so fizično in kondicijsko dobro pripravljene pa tudi kvalitetno ne zaostajajo, manjka pa jim psihična pripravljenost in sigurnost v to, da zmorejo več, kot pa si mislijo oziroma kolikor lahko naredijo. Vse to pa si bodo lahko pridobile z rednimi treningi in seveda z večjim številom nastopov.

-tok

ZAHVALA

Vsem sodelavcem družbene prehrane se zahvaljujem za tople besede in iskreno pozornost ob mojem odhodu v pokoj. Posebno zahvalo pa sem dolžan mojim ožjim sodelavcem za dobro sodelovanje in lepo spominsko darilo.

Vsem pa še nadalje želim za dovoljno in uspešno delo, medsebojnega razumevanja ter veliko osebne sreče.

Hvala za vse Stane Pretnar

Kaj bomo gledali v kinu**KINO RADIO**

1. maja jugoslovanski film RDEČA ZEMLJA ob 15., režija Branimir Tori Janković, v glavni vlogi Bata Živojinović

1. in 2. maja ameriški barvni CS film DVANAJST ŽIGOSANIH ob 17. in 19., režija Robert Aldrich, v glavni vlogi Lee Marvin, Charles Bronson

3. in 4. maja ameriški barvni film KEHL ŠERIF ZDA ob 17. in 19., režija Endry Mock Loglenn, v glavni vlogi John Wayne

5. maja ameriški barvni film KRVAVA MATI ob 17. in 19., režija Roder Korman, v glavni vlogi Don Strod

6. maja ZAPRTO 7. maja angleški barvni film OTROCI ŽELEZNICE ob 17. in 19., režija Lionel Jeffries, v glavni vlogi Dinah Sheridan, film je bil prikazan na FESTU 75.

8. in 9. maja ameriški barvni film OPERACIJA HONG KONG ob 17. in 19., režija Henry Levin - David Lowell Rich, v glavni vlogi Fred Williamson

10. in 11. maja ameriški barvni film KLIC DIVJINE ob 17. in 19., režija Ken Ankin, v glavni vlogi Charlton Heston

12. maja italijanski barvni film HUDIČ V MOŽGANIH ob 17. in 19. uri, režija Sergio Sollima, v glavni vlogi Stefania Sandrelli

13. maja ZAPRTO 14. maja ameriški italijanski barvni film DVOJICA NEZLOMLJIVIH ob 17. in 19.

15. in 16. maja ameriški CS barvni film EL CID ob 17. in 19., režija Anthony Mann, v glavni vlogi Charlton Heston

KINO PLAVŽ

1. in 2. maja ameriški barvni film KEHL ŠERIF ZDA ob 18. in 20.

2. maja jugoslovanski CS film RDEČA ZEMLJA ob 10.

3. in 4. maja ameriški barvni film DVANAJST ŽIGOSANIH ob 18. in 20. uri

5. maja ZAPRTO

6. maja angleški barvni film ZLOČIN V ORIENT EXPRESSU ob 18. in 20.

7. maja ameriški barvni film KRVAVA MATI ob 18. in 20.

8. in 9. maja ameriški barvni film KLIC DIVJINE ob 18. in 20.

10. in 11. maja ameriški barvni film OPERACIJA HONG KONG ob 18. in 20.

12. maja ZAPRTO

13. maja angleški barvni film OTROCI ŽELEZNICE ob 18. in 20., prikazan na FESTU 75.

14. maja italijanski barvni film HUDIČ V MOŽGANIH ob 18. in 20.

15. in 16. maja ameriški barvni film YAKUZA ob 18. in 20.

KINO KRANJSKA GORA

1. maja ameriški barvni film VAGABUNDI ZAPADA ob 20. uri

2. maja angleški barvni film ZLOČIN V ORIENT EXPRESSU ob 20.

5. maja ameriški barvni film KEHL ŠERIF ZDA ob 20.

8. maja ameriški barvni film DVANAJST ŽIGOSANIH ob 20.

9. maja angleški barvni film OTROCI ŽELEZNICE ob 20.

12. maja ameriški barvni film KLIC DIVJINE ob 20.

15. maja ameriški barvni film OPERACIJA HONG KONG ob 20.

16. maja ameriški barvni film DVOJICA NEZLOMLJIVIH ob 20.

KINO DOVJE MOJSTRANA

1. maja jugoslovanski CS barvni film RDEČA ZEMLJA ob 19.30

2. maja ameriški barvni film VAGABUNDI ZAPADA ob 19.30

8. maja ameriški barvni film KEHL ŠERIF ZDA ob 19.30

9. maja ameriški barvni film DVANAJST ŽIGOSANIH ob 19.30

15. maja ameriški barvni film KLIC DIVJINE ob 19.30

16. maja ameriški barvni film OPERACIJA HONG KONG ob 19.30

**O B V E S T I L O
ZA VPIS OTROK V VVE KOROŠKA BELA IN
BLEJSKA DOBRAVA ZA ŠOL. LETO 1976/77**

Vpisovanje otrok v vrtec pri osnovni šoli na Koroški Beli bo v torek, 4. maja 1976 od 8.-12. ure in v sredo, 5. maja 1976 od 8.-16. ure v pisarni šolske socialne delavke (prilifčje - levo) v osnovni šoli Koroška Bela.

Vpisovanje otrok v vrtec na Blejski Dobravi bo v četrtek, 6. maja 1976 od 9.-16. ure v vrtcu na Blejski Dobravi.

Vpisovali bomo otroke, ki bodo do 31. 12. 1976 dopolnili starost najmanj treh let. Vpisati je treba tudi otroke, ki vrtec že obiskujejo in želijo, da bi bili sprejeti tudi za šolsko leto 1976/77. K vpisu prinesite otrokovo zdravstveno izkaznico!

JAVNA LICITACIJA

Železarski izobraževalni center na Jesenicah odprodaja naslednja osnovna sredstva:

2 kos strožnic 250/1500, 2000	30.000.-
2 kos varilna agregata	1.500.-
5 kos magnetofonov	180.-
1 kos gravirni stroj	1.250.-
1 kos vrtalni stroj mali	650.-
2 kos kaluparska stroja	1.000.-
1 kos brusilni stroj - ploščinski	600.-
1* kos skobelni stroj 150 mm	2.500.-
4 kos pisalni stroji	250.- do 350.-
1 kos plinska peč	300.-
1 kos ventilator z motorjem	150.-
1 kos vrtalni stroj ramenski	5.- za kg
10 kos elektromotorjev 0,18 do 4 kw	100.- do 400.-

Licitacija bo v prostorih ŽIC, 15. maja 1976 in sicer: - ob 9. uri za družbene organizacije in ob 10. uri za vse fizične osebe.

Pogoj za licitacijo za družbene organizacije je naročilnica z rokom plačila 15 dni, za ostale fizične osebe 10% polog in po dobljeni licitaciji takojšnje plačilo.

Ogled licitacijskih predmetov je možen 13. in 14. maja od 6. do 14. ure in v soboto 15. maja od 8. ure naprej.

Prometni davek je vračunan v ceni.

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata se iskreno zahvaljujem za denarno pomoč.

Jaka Leban

ZAHVALA

Sindikalnemu odboru TOZD Valjarne, se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč v času mojega bolovanja.

Peter Kristan

ZAHVALA

Upokojenci TOZD Valjarne - adjustaže štelal Javornik in pocinkovalnice ter lužilnice Javornik, se najpriskrnejše zahvaljujem izvršnemu odboru sindikata za prijeten družabni večer, ki smo ga preživeli ob vedri debati in pesmi. To je bil res pravi družabni večer delavcev, ki se poslavljamo od aktivnega dela v Železarni.

Za upokojene sodelavce:

Jože Knific

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata strojnega vzdrževanja se iskreno zahvaljujem za denarno pomoč, mi je bila med dolgotrajno boleznijo zelo dobrodošla.

Stefan Matušek

ZAHVALA

Po dolgi in težki bolezni je premnul naš mož, oče, stari oče in tast

MIHA DREŠČEK

ki smo ga pospremili na zadnji poti v torek, 20. aprila na Dovje.

Zahvaljujem se dr. Zalokarjevi in Rolčevi, ki sta mu pomagali v zadnjih urah, sosedom, društvu invalidov Jesenice, zvezi borcev NOV Hrušica, gasilskemu društvu Hrušica, Viatorju Jesenice, TOZD PTT Jesenice, godbi na pihala Hrušica, ter vsem, ki so ga pospremili na zadnji poti.

Zaljubljeni žena Marija, sinovi Ludvik, Matevž ter Miha in Slavko, z družinami.

**SPREMENJEN VOZNI RED
V LOKALNEM PROMETU**

V času izvajanja rekonstrukcijskih del na cesti I. reda skozi Jesenice bo veljala na posameznih odsekih popolna zapora ceste, zato bomo morali prilagoditi režim javnega cestnega prevoza tem zaporam.

Prvi odsek, na katerem bo veljala zapora, je odsek od križišča na Koroški Beli do križišča na Javorniku (odcepa za Blejsko Dobravo). V času te zapore bodo avtobusi v mestnem prometu vozili po spremenjenem voznem redu in sicer:

1. v času prometnih konic, to je od 5.18 do 6.15, od 13.30 do 14.15 in od 21.30 do 22.30, enako kot doslej

2. v ostalem času:

- na relaciji bolnica - Koroška Bela bodo vozili avtobusi po Tomšičevi ulici in skozi Trebež v polurnih intervalih s pričetkom ob 6.30 (v tem času je ukinjen dosednji avtobus za Tomšičevo cesto)

- na relaciji Hrušica - Javornik (križišče) po dosedanjem voznem redu, to je v 15-minutnih intervalih.

Tak režim bo veljal v času veljavnosti zapore na navedenem odseku. Po končani zaporu pa bo objavljen nov vozni red, ki bo prilagojen zaporu na naslednjem odseku.

Medkrajevni promet bo v vsem času trajanja rekonstrukcije potekal po obvoznici po Tomšičevi ulici in skozi Trebež, namesto postajališča pri Železarni je za medkrajevne linije prirejeno postajališče pred gimnazijo, potniki s postajališča Pod klancem na Javorniku pa naj se za medkrajevne linije preusmerijo na postajališče na Koroški Beli.

Pri uvajanju spremenjenega oziroma prilagojenega voznega reda računamo na strpnost in razumevanje občanov v primerih zamud, zastojev in podobno. Pričakujemo tudi aktivno sodelovanje in predloge za morebitne boljše rešitve v časučasne organizacije mestnega prometa, saj bo nova rekonstruirana cesta omogočala solidnejše, udobnejše in varnejše prevoze.

VIATOR - TOZD JESENICE

Marjan Čufar Vhod v razvaline

1.
Korala ugaslih raste iz globine,
svetlobni pesek v plinast dan polzi,
izginila je nema sled topline
v sobanah spanca, v sapi vlažnih dni.

Vsak dan kot ta jesen v prozornost pelje,
v barvit učinek skupnih bolečin
in v vetru zvita reka mrtve stelje
vseh živih senc ugaša v tih spomin.

2.
O kje si kameniti puh nemirov,
vrtovi bisernih gravur resnic,
sprhnela smer pomena v dnu izvirov
natrpana s steklenim dihom ptic.

Portalna omama, vhod v razvaline
pozabljenih življenj, ugaslih let,
s pojočim jokom lomi ščit tišine
in zven predčasnih misli pada v svet.

3.
A z jutrom razočaranja vzplahuta
melodična svetloba v strt nemir
in hladna kaplja izkušnje kot minuta
svinčene stiske pade v vsak izvir.

Ko dogori solzenje za minulim
mladeniški korak prestopi kri,
le miselni trzaj za izginulim
šopkom sanj ostane v vetru dni.

Fluorescenca besed

1.
Beseda je kot žarek brez težišča,
kot curek niča, ki se v vseh iskri,
sočasen piš izraznega rosišča,
korala misli in neparna kri.

Beseda je kot zlekknjena nevzdržnost,
kot motna sfiga v vodolomu dni,
je skrilava pretveza, šumna možnost,
steklen oblak, večramni slap ljudi.

2.
Misel v gibih zavetišč skovika,
v posodo gozda proži zvezdni sneg,
z mehurčki senc zaplava v ogenj slika
poljubov blatnih, kot na kožni breg.

In sončni zvok dežuje v dimnik časa,
prstena jadra veter kamenja,
plameni hrbtenic kot živa masa
amorfnih misli rastejo iz dna.

3.
Razredčil sem telo v napeto vlažnost,
napihnil lečast zvok v osat ledu,
saj trhla sredotežnost, prhka važnost
preužitih besedi je panj rodu.

Osolek vida, os nepokončljivih
spojin minljivosti, konkaven jok,
spominski mineral besed kočljivih,
v razcepu misli prasketanje rok.

4.
Temnica vzdušja in podzračna plesen
je vžig zaves besednih, zid strasti
v oplemeniten kaos misli stresen
v operjeni oskrumbi obvisi.

In spev-spiralni romar ravnovesja,
razbremenjen spektralen um luči
se v kastrovec in v žaro brezteslja
razlije, grob ostane v vetru dni.

5.
Stonogi tehnoslovi z žezlom fonov
besedne alge pase nevede,
da je v oblakih popje dežnih tonov,
požira svojo smrt, ko vanjo gre:

Najsplošneje kot miselna nosečnost
zapade palma fraz v jeklen privid,
močvirne orglje donijo v večnost
dokler beseda ni ogljeni zid.

Ivan Jan

NATANKO NA ROJSTNI DAN

Poznojesensko sonce je tako razkošno
metalo svoje dolge žarke, da so se gozdovi
bleščali v vseh mogočih barvah. Mir je bil
vsepopovsod tak, da je tudi Darko pozabil na
vojno.

Spuščal se je po prijaznem pobočju
poraščenega hriba, za katerim je bil skrit
bunker z ranjenci. V njem je njegova
mamica stregla in kuhala vsem, ki so prišli
tja. Pred meseci sta komaj pobegnili Nem-
cem, ki so ju zaradi očeta prišli aretirat.
Takrat je mamica rekla:

»Ne dam te! Šla bova za očetom!«
Darko tega še ni razumel, sovražil pa je
uniformirane ljudi, ki so požgali sosedovo
hišo in zaradi katerih so že večkrat vpili na
mamico.

»Zaradi njih tvoj očka zdaj ni doma pri
tebi! To so grdi ljudje!«

Tako mu je večkrat govorila mamica,
zato je rad stekel z njo v gozdove. Mama
mu je sešila kapo-triglavko in ker je bil pri-
jazen fantič, prav nič boječ, je postal nepo-
grešljiv član družine v bunkerju. Mami in
ranjencem je prinašal vodo in drva, po
otroško je prepeval pesmice, ki jih je znal
že veliko in vedno znal potolažiti kogarkoli.
Tudi mamico.

»In prav to jesen bi moral iti v šolo!« je
večkrat vzdihnila mamica. Zato so ga ra-
njeni partizani učili tudi pisati, čitati in
računati. Nikoli ni bil brez dela.

Vode ta dan še ni zmanjkalo, vendar so
ga poslali ponjo. Na skrivaj so mu hoteli
pripraviti darilo za njegov sedmi rojstni
dan. Darku se o tem ni niti sanjalo.

Darko je poskakovaje šumel po listju in
bi za kako uro najraje šel v vas med otroke.
»Igrali bi se, posodo za vodo in triglavko
(kapo) pa bi tačas skrili v grmovju!«

Z roko je segel vrh glave, kot bi se hotel
prepričati, če je pokrivalo, ki je bilo že za-
mazano, še na njej.

»Rad bi novo! Tako, kakor jo nosi
Luka!« je zaželel, in v hipu pozabil na
igranje z otroci.

»Čakajo me z vodo!«

Nekaj korakov je bilo še do studenca, ki
je dajal okusno vodo. Tedaj je posodo, ki
mu je že omrtvičila desnico, prestavil v le-
vico. Zdaj je blizu vode opazil dve, tri
postave. Prijetno mu je bilo, ko je po-
mislil in potihlo zaželel, da so to morda
tovariši, s katerimi je prišel oče.

Spet je posodo prestavil v levico, da bi
desnico lahko stisnil v pest in tovariše
pozdravil tako, kakor se spodobi.

Veselo in radovedno se je bližal
studenču, tedaj pa so postave skočile vsak-
sebi. Njegovo oko je ujelo take škornje in
kape, kakršne so nosili Nemci, ki jih je še
doma ogledoval tako natanko, da je že od
daleč razločeval, s kakšnimi vojaki se bo
srečal.

V tem hipu ga je prešel občutek, da tam
ne morejo biti partizani!

»Škornji? Kape? Takih naši ne nosijo!«
Vsi nauki o previdnosti so zdaj njegovo
drobno telesce prešinili tako, da je Darko
v trenutku postal velik.

»Šel bom naprej, kakor da nisem opazil
nikogar. Če so naši, ne bo težko, če je za-
seda, bom storil drugače!«

Gozdna tišina je naenkrat postala ne-
znosna, praznične barve so potemnele in
sonce je dobilo posmehljiv izraz.

»Če so me zasledovali odkod prihajam,
so vsi obsojeni. Tudi mamica!«

In Darko je šel kar naprej. Sicer ne več
poskakovaje, vendar tako, kot da ni opazil
ničesar. Še enkrat je popravlil triglavko, se
ustavil in počepnil ob vodi, mimogrede pa
z očmi tipal okolico. Zdaj je vedel, da ga
opazujejo Nemci, da tisti poprej niso bili
partizani, še manj pa, da bi bil med njimi
očka.

Zajel je posodo, jo postavil na tla,
potem pa legel, kot bi pil vodo.

Lep, čist studenec, ki je zdaj postal
izdajalski kažipot, se mu je oddolžil vsaj
toliko, da se je v njem videl kakor v ogle-
dalju. Poleg svojega obrazka pa je opazil
tudi dve zeleni postavi, ki sta iz grmovja
lezli proti njemu...

Darko se še vedno ni izdal. Vstal je,
prijel posodo in se zdaj obrnil v nasprotno
smer.

»Nemara bi radi, da bi za menoj prišli
naravnost v bunker. Ej, ne boste me!« si je
rekel in se začel zgubljal med grmovjem.
»Za menoj bodo šli, ko nič ne streljajo!«

Ta ugotovitev ga je prestrašila.
»Tudi tako jih bom pripeljal v bunker!
Opozoriti jih je treba drugače!«

Še nekaj korakov je stopal počasi,
potem pa je stekel.

»Bom videl, kaj nameravajo...«
Tako je za tem je zaropotalo in okoli ušes
so mu zažvižgale krogle. Ustavil se pa ni —
in tekel je čisto v drugo smer.

»Kar za menoj. V bunkerju vas zdaj že
slišijo!«

Darko je tekel, tekel, da mu je voda
škropila po vsem telesu. Spustil je pa ni...

Streljanje je ostalo za njim, zato je
ostro zavil v hrib, da bi se vrnil v bunker.
Mamica ga je čakala že zunaj, ostali
tovariši pa so že zginjali za robom. Ta
z eno, drugi z dvema palicama, toda vsi...

»Tako smo vedeli, da so streljali nate.
Ti moj fant, rešil si nas!«

Vsega je otipala, če je cel ali ne in Dar-
ko se je komaj obranil njenih tesnih obje-
mov.

»Saj vidiš, da mi ni nič! Umakniva se
že! Morda nas obkoljujejo!«

Pograbila sta skromno opremo in
zginila za ostalimi...

Darko je hodil spredaj in z očmi ostro
prebadal gozd. Bil je videti miren...

Prekobalila sta se na drugo stran in
zgubila zvezo z ostalimi.

Naenkrat sta tišino pretrgala dva zapo-
redna strela in tedaj je mamica jeknila:

»Darko! Nekaj me je zadelo!«

Klecnila je na kolena in legla na mah.
Darko je skočil k njej in jo zaščitil s svojim
telescem. Sam ni hotel naprej.

»Mama, mamica! Dvigni se! Bežati
morava! Saj boš, kajne!«

Toda mamica je globoko hropla in vmes
izdabila s težavo:

»Sinko, ne morem! Beži sam!«

Po zraku je zažvižgalo še nekaj svin-
čenk in Darko je zmešano ležal ob mami-
ci in ihtel:

»Boš videla, da bo šlo! Na, napij se
vode pa ti bo boljše!«

Na usta ji je pritisnil posodo, v kateri je
bilo le še malo tekočine, toda tudi te ni
mogla več požirati.

»Moraš, moraš, mamica!« je zahteval
fantič, ki ni mogel dojeti, kaj se godi z njo.

»Fant, reši se! Na, tu imaš, za tvoj
sedmi rojstni dan!«

Izza jopice je potegnila novo, lepo tri-
glavko z žareče-rdečo zvezdo, prav tako,
kakor je bila Lukova! Tako, kakor si jo je
želel še jutraj!

Toda — bila je okrvavljena. Mamica pa
je bila že tako slaba, da ji je roka omahnila
še preden je vso izvlekla izpod obleke...

Solzni Darko jo je vzel sam, pobožal
mamico po licu in ji šepetal:

»Rešili te bomo, boš videla, mamica
moja! Rešili...!«

Tedaj sta ga prijeli dve močni roki in
odnesli med grmovje! Drugi dve sta
dvignili mamico, ki ni spregovorila več, in
jo položili v gost grm... Bila sta Luka in
Branko.

Za umikajočimi je prižvižgalo še nekaj
krogel...

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

Ena laž pa je bila, ena beseda,
na katero sem mislil mnogokdaj,
mislil nanjo z grenkobo v srcu.
»Ne ljubiš domovine, tujec si,
brezdomovinec!«

Edino očitanje, ki mu nisem
vedel ne odgovora ne zagovora
in mu ga še danes ne vem.

V molku je bil sram človeka, ki
ne mara govoriti o svoji najglobji
ljubezni; ponos človeka, ki se ne
zmeni za pocestno žalitev. V no-
beni drugi laži, recenzentje moji,
niste razodeli toliko slepote,
nevednosti in gole zlohotnosti!

Okoli, ozri se nazaj, prav do
mraka otroških let! Kam je letelo
vse hrepenenje, komu je bila da-
rovana najboljša moč srca in ra-
zuma, od kod je vrela, kam se je
vračala usa radost in bolešt? —
Resnično, domovina, nisem te
ljubil kakor cmerav otrok, ki se
drži matere za krilo; tudi te
nisem ljubil kakor solznome-
škobni vzdihovalec, ki ti kadi v
lice sladke dišave, da te škelé
uboge oči; ljubil sem te s spoz-
nanjem; videl sem te uso, v
nadlogah in v grehah, v sramoti
in v zmotah, v ponižanju in v
bridkosti; zato sem z žalostjo in
srdom v srcu ljubil tvojo oskr-
njeno lepoto, ljubil jo stokrat
globlje in stokrat više od vseh
tvojih trubadurjev!

Moje delo je knjiga ljubezni —
odpri jo, domovina, da boš
videla, kdo ti je pravičen sin! Dal
sem ti, kar sem imel; če je bilo
veliko ali malo — Bog je delil,
Bog razsodil! Dal sem ti svoje
srce in svoj razum, svojo fanta-
zijo in svojo besedo, dal sem ti
svoje življenje — kaj bi ti še dal?

LISTI izhajajo kot priloga ted-
nika ŽELEZAR — glasila delov-
nega kolektiva SOZD SZ ŽELE-
ZARNA JESENICE. Ureja kul-
turno umetniški klub pri DPD
Svoboda Tone Čufar Jesenice,
glavni in odgovorni urednik
Joža Varl.

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Jesenice, 29. aprila 1976

Številka 25/VI

100-LETNICA ROJSTVA IVANA CANKARJA

Dal sem ti svoje srce in razum, svojo fantazijo in svojo
besedo, dal sem ti svoje življenje — kaj bi ti še dal?

I. Cankar

Te dni praznujemo stoto obletnico ro-
stva enega najpomembnejših osebnosti
naše književnosti, Ivana Cankarja, enega
izmed tistih redkih oblikovalcev slovenske
duhovne dediščine, ki so z dejanji sloven-
ske narodne politike in slovenskega javne-
ga življenja oblikovali slovensko narodno
mentaliteto. Zato ni odveč, če se nekoliko
ustavimo ob človeku s klanca — siroma-
kov, — ki je postal sinonim za vse tiste, ki

so si pri nas z narodnoosvobodilnim bojem
priborili pravico do enakopravnega prostora
pod soncem.

Rod Cankarjev na Vrhniki je dokaj
star. Najstarejši vpis Cankarjev datira iz
1621. leta. Vendar pa je bilo po izpričanih
virih v tem času v vrhniški fari vsaj še pet,
če ne več družin Cankarjev. Domnevati

(Nadaljevanje na 2. strani)

moremo, da so bili najstarejši rodovi doma iz Velike Ligojne, od koder izhajajo tudi pradedi Ivana Cankarja, posamezne družine pa so bile raztresene tudi po bližnjih vaseh, zlasti na Lesnem brdu. To pa še ni dokaz, da so bili Cankarji že tedaj tudi na Vrhniki. Vendar pa je bil Jakob Cankar iz Razpotja, ko je po francoski okupaciji prišel na Vrhniko, da se izuči krojaštva, že tretji rod Cankarjev krojačev v trgu. Krojaštva se je izučil tudi njegov sin Jožef, oče Ivana Cankarja, ki je postal samostojen obrtnik 1870. leta. V tem času sta bila v trgu še dva krojača, vsi trije pa so sodili med malotrske obrtnike in so plačevali najnižjo možno davčno mero. 1867 se je poročil z Nežo Pivkovo. Življenje mladih zakoncev je bilo od vsega začetka vse prej kot dobro. Cankarjevi so se v tem času večkrat selili in šele 1871 je sklenil Cankarjev oče s svojim sedemdesetletnim očetom kupno pogodbo za kočjo na klancu. Tu se je zakoncem 10. maja 1876 rodil osmi otrok, sin Ivan.

Mesec dni po rojstvu Ivana Cankarja, se je začel tudi na Vrhniki močnejši utrip političnega življenja v Ljubljani. Obiskal jih je ljubljanski Sokol, pozneje pa še Dramatično društvo. Obe prireditvi sta imeli politično obsežnejše, katerega pravi pomen pa so v tem času globlje dojeli le delavstvo in mali obrtniki. Le-ti so začeli snovati prvo slovensko organizacijo v trgu, predvsem zato, da bi po njej omogočili pot do samoizobrazbe in kulture. Vrhnisko bralno društvo je bilo po svojem programu še najbližje »Društvu za izobraževanje delavcev v Ljubljani«. Organizatorja vrhniskega društva sta bila trški pisar Josip Prosen in oče Ivana Cankarja, ki je ostal v spominu sodobnikov kot tenkočuten obrtnik, prijeten družabnik, ki je dal mnogo nase, ki je znal, kljub revščini, ohraniti v vnanosti neko izbranost in ki je bolj skrival kot kazal v poznejšem času svoj propad. — Zaman pa so si prizadevali pritegniti v društvo bogate posestnike, ki so gledali na prizadevanja »trške heracije« s prezirom in zasmehom. V svoji bogataški oholosti so izpodkopavali društvo s spletkami in obrekovanjem. Nad malimi obrtniki, ki so sodelovali v društvu, so izvajali tih gospodarski bojkot. Nad Cankarjevim očetom so ga izvajali tako, da so mu začeli odpovedovati delo, s tem pa so omajali njegov obstanek.

Kmalu po ustanovitvi čitalnice je ponudil voditelj trških Nemcev Carl Mayer Cankarjevemu očetu v najem podružnico svoje trgovine na Vasi. Cankar je ponudbo sprejel, propad družine pa nam potem razkrivajo nekateri ohranjeni dokumenti: 1. junija 1877 je moral Cankarjev oče podpisati Mayerju zadolžnico na 500 goldinarjev po šest odstotni obrestni meri, s katero si je Mayer izatavil na sodišču zastavno pravico na hišo. Istega leta je moral Jožef Cankar podpisati še drugo zadolžnico z enako obrestno mero in z isto varščino. Pol leta zatem se je sposodil oče Jožef še 200 goldinarjev pri svoji tački Mariji Pivkovi, s čimer je potegnil v nesrečo še njo. Vse to pa kaže, da je Cankarjev oče še verjel da se bo rešil najhujšega. Septembra 1878 je družini grozila rubež, sodni postopek pa se je vleklo do maja 1879, tedaj je tik pred izvršbo 27. julija izbruhnil v okolici cerkve sv. Lenarta požar, ki je upepelil domove 27 posestnikov, med njimi je bil tudi Cankarjev dom na klancu. Družini ni preostalo drugega kot da se je zatekla v opuščeni hlev na dvorišču gostilne Pri mestu Mantovi, pozneje pa so se za več let nastanili v razpadli stavbi na bregu Ljubljanske, ki je služila dotlej za prehodno pribežališče beračev. Turobna in plesniva hiša se je vtisnila Ivanu Cankarju globoko v spomin, saj je tu preživel vsa leta svojega osnovnega šolanja. Cankarjev oče

je na Vrhniki še vztrajal nekaj let, dokler se ni odločil in odšel v Bosno. Ob ljudskem štetju 1890, ga ni bilo več v trgu.

V razmerah, ki so nastale, je pomenila otrokom mati vse. Družino je preživljala z dninami. Kljub nepopisno težkim razmeram pa so se vsi Cankarjevi otroci uveljavili v šoli kot nadpovprečno nadarjeni. Vendar pa je v spominu ljudi v zvezi z njimi ohranjeno prepričanje, da je večina Cankarjevih otrok prenehala s šolanjem z desetimi leti starosti in si začela sama služiti kruh. Med vsemi sta bila najboljša Karolina in Ivan, ki je v višjih razredih prevzel v šoli prvo mesto in ga obdržal vsa leta šolanja na Vrhniki. Nadarjeni otrok je zaradi šolskih uspehov užival naklonjenost trga in mati je računala na podporo trške gospode pri sinovem šolanju. Jeseni 1888 je vpisala Ivana na ljubljansko realko, na realko morda prav zato, ker je že tedaj kazal svoj risarski talent. Nadarjenost, znana na Vrhniki, se je izkazala tudi v novem okolju. Že v drugem razredu je bil Cankar spet odličnjak, kar mu je pripomoglo do štipendije Kranjske hranilnice v

*Ti, ki si delal — tvoje je delo:
to je postava!* 1907

višini 50 kron in so mu jo izplačevali do konca študija. To pa seveda še zdaleč ni zadostovalo za skromno preživljanje. Njegovo dijaško življenje je bilo zelo težko in je pripevalo k njegovi zgodnji dozorelosti. Od tretjega razreda je hodil na kosilo k politiku in pisatelju Ivanu Tavčarju, pozneje pa si je skušal lajšati revščino z inštrukcijami. V tretji gimnaziji je začel pisati tudi verze in že v nižji gimnaziji je postal sotrudnik literarnega društva gimnazije »Sloga«, kot četrtošolec pa je v »Vrtcu« izšla njegova prva pesem. V letu 1892/93 je vstopil v skrivno dijaško literarno društvo »Zadruga«, v kateri je v kratkem zaslovel s svojo razhoritostjo, zrelo sodbo in širokim literarnim razgledom. 1893 so ga izvolili za predsednika. Med tovariši v »Zadrugi« je Cankarja kmalu družila tesna prijateljska vez predvsem s tremi nadarjenimi pesniki: Dragotinom Kettejem, Josipom Murnom-Aleksandrovim in Otonom Zupancičem. Vse tri je tudi uvedel v uredništvo »Ljubljanskega zvona«, kjer je sodeloval že od 1893. leta.

Zaradi zanimanja za literaturo je trpela šola. Odločilno zanj je bilo, da ga je od četrtega razreda pa do konca šolanja na gimnaziji poučeval profesor Fran Levce. Pomembni literarni kritik je s svojim prefinitivnim čutom za odkrivanje mladih talentov kmalu spoznal Cankarjevo nadarjenost. Levce je tudi s svojim vplivom v proforskem zboru dosegel, da Cankarja v sedmem razredu zaradi velikega števila neopravičenih izostankov, niso izključili. Oktobra 1896 je odšel Cankar na Dunaj, z namenom, da bi študiral stavbarstvo na tehniški visoki šoli. Vendar pa je po nekaj predavanjih študij opustil in sklenil, da študira na filozofski fakulteti moderne romanske in slovanske jezike. Vzrok, da se tudi tega študija ni resno oprijel je bil v tem, da se je tedaj povsem posvetil književnosti, saj je prav na Dunaju doživel v njem sklep, da se poklicno posveti pisateljevanju. Tu se je v literarnem klubu, katerega člani so med drugim bili Fran Govekar, Oton Zupancič, Fran Eller in Fran Vidic prvič pogloblje seznanil z modernimi evropskimi literaturami, zlasti s francosko književnostjo. Konec prvega semestra marca 1897 se je Cankar vrnil na Vrhniko. Najtežji udarec, ki ga je v tem času zadela, je bila smrt njegove matere 23. septembra 1897. Da bi lahko poravnal stroške za po-

greb, je prodal ljubljanskemu založniku Bambergu svoje pesmi, ki so izšle dve leti pozneje pod naslovom »Erotika«. Kako težak je bil v tem času njegov materialni položaj dokazuje tudi to, da je mislil na primerno zaposlitev, pri čemer mu je pomagal tudi Govekar, vendar zaman. Kljub vsemu pa misli na povratek na Dunaj ni opustil. V upanju, da si bo priskrbel denar za študij, je sprejel povabilo sestre Ivane in odšel v Pulj z namenom, da se zaposli. Kaj kmalu pa je spoznal, da z obeti za službo ne bo nič. Iz trenutno kaj neugodnih razmer se je skušal rešiti s pisanjem podlistkov, hkrati pa je končal dramo »Jakob Ruda« ter pisal pesmi. 23. novembra 1898 se je Cankar vrnil na Dunaj. Skrajaj je bil z dunajskim življenjem zadovoljen, pozneje pa je zaradi pomanjkanja misel na študij prirodošlovja opustil in se ukvarjal z mislijo na povratek v domovino. V tem času je Cankar prvič prišel v neposredni stik s slovensko socialno demokracijo. Na pismeno prošnjo Etbina Kristana je prispeval za prvomajsko številko »Delavca« — Rdeči prapor revolucionarno pesem »Svečanost v Varšavi«. Približno ob tem času pa je tudi izvedel za osupljivo novico, da je ljubljanski škof Jeglič kmalu po izidu, kupil še vse neprodane izvide »Erotike« in jih dal sežgati. Posledice pa je občutil Cankar tudi drugače. Zaradi pesmi mu je odpovedal materialno podporo njegov zaščitnik Andrej Kalan, s tem da mu je kot urednik »Slovenca« zaprl možnost objavljanja v listu. Iz trenutne stiske se je Cankar reševal z intenzivnim literarnim delom. Višek je dosegla ta osebna kriza septembra 1899, ko je ostal brez stanovanja in hrane in so mu predstavljale edino prebivališče kavarnе in zakotne gostilne. Življenje je bilo tako, da se je še pozneje spominjal tega časa kot hudih sanj. Pomanjkanje in skrb za obstanek sta ga telesno in duševno povsem izčrpala. V tem položaju mu je priskočil na pomoč predsednik »Podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju« Jakob Pukl, pri katerem se je v dveh mesecih, kolikor je bival v njegovem domu, povsem opomogel.

*Narod si bo pisal sodbo sam;
ne frak mu je ne bo in ne talar!* 1910

Novembra 1899 si je Cankar najel stanovanje v XVI dunajskem okraju Ottakringu na Lindauergrasse 26, takrat značilnem delavskem predmestju, kjer je ostal s posledki deset let. Okraj je bil trdnjava socialne demokracije. Tu se je Cankar na živem vzgledu utrdil v svojih socialističnih načelih, tako da je postal pozneje eden izmed najbolj daljnovidnih socialistov na Slovenskem. Ta svet ga je navdihnil s tragičnimi postavami in dogodki, ki jih poznamo iz njegovih dunajskih novel in črtic. Tu se je izoblikoval v izrazitega socialnega književnika, ki je po primerih iz resničnosti obtoževal družbo, ker je dopuščala teptanje človeškega dostojanstva. Cankar se je naselil pri Löfflerjevih. Odnos do družine je bil prijateljski, še tesnejši pa so postali ti stiki, ko je Cankar navezal ljubezensko razmerje z enajst let mlajšo Štefko. V družini se je počutil kot doma. Prevzel je celo nekako vlogo očeta pri vzgoji obeh Löfflerjevih sinov, jim izbral šolo, ju poučeval in pod njegovim vplivom sta postala zavedna socialisti. Vsaka njegova knjiga, ki je nastala v tem času, je pomenila novo višjo stopnjo v njegovem razvoju. Slovenska kritika je sicer ta dela vztrajno zavračala, da so prevratna, meglena, miselno nedognana, vendar pa so prav mladi dokazovali drugače. Navdušil jih je z izvirnim slogom in prepletim jezikom, v katerem ga nihče ni dosegel.

Benjamin Gracer Variacije na temo: Biti

igralnica
Po neki zamisli
norih bogov
je svet igralnica
V njej to plemo vsakič
zaigra duha
in se odkupi s krujo ...
žeja
Nobeno ljudstvo ni
tako krvavo upeto
med nebo in zemljo
da bi ga ne žeja več
po življenju
Tudi moje ne!
oblast
Kdor sklene roke —
naj spremeni sebe!
Kdor dvigne pest —
naj spremeni sebe!
Dovolj jih je
omahnilo v imenu njega:
za kraljestva, ki se
nad grobovi zidajo
in se vanje pogreznejo
kruh
Prekleta življenje:
nekdo te bo vendarle
prekvalil in premesil
da boš zadišalo po lakoti
ko te zapečejo naši —
komajda še tleči ognji!
solza resnice
Če samo drobna
solza resnice
ostane za mano:
naj jo razlije veter
izpere dež
izsuši sonce ...
da je ne ubesedi kdaj
lažniva usta
mrtva
Njeno mednožje
je dešifriralo
šešestico govorico stvari —
in priključilo so jo
na centralo ničenja
ko se je odrekla rojstvom ...
vest
K vragu ljubica
pa ta tenka vest
ta tenka vest
med kosmatimi:
človek človeka
rabi
uporabi
izrablji
obrablji ...
kakor stroj

Slepeča mavričnost

Nekako drugačno sonce
bi moralo sijati
v to bolehalo, rakasto živčevje
nadišavljene družine
takih ljudi
s konjunkturo,
opročeni vsakršne licence,
za prostaško omiko
in vsevedno norost,
za koeksistenco garancijo
ljubavi in slepomišljenja.
Ne smejmo se
s komaj ukročenim
dražljivim občutkom,
saj že upa živi človek
s transplantiranim srcem
preko Lune,
ki jo osvaja
zemeljski izbranec.

Andrej Kokot Molitev proletarca

Da ob vsakem prvem v mesecu
se na novo prerodim
in trideset prihodnjih dni
lahko še doživim,
se zahvaljujem vam, bogovi,
ki merite moj gmotni položaj.
Vsak dan v kletvicah ponižno vas častim,
v strahu, da ne bi name pozabili kdaj
in da ob pravem času še dobim
(na kar tak željno čakam). V hvaležnosti
obljubljam vam, ne bom izdal,
da nosite v svojih prsih namesto srca
— kamen,
amen.

Pridi pesem smrti

Pridi pesem smrti,
pridi, da prisluhnem
večnim zvokom tvojih sanj.
Naj nad mano
omedli svod resnic,
prižganih v zanosu
iskrenih dni,
pričetih v zori
mladeniških utvar.
Ugasni
ves moj žar ljubezni
in steptaj v zemljo
to prešerno brstje,
da tema lahko nastopi
svoj veliki čas.
Postavi pogum moj
pred zid obsodbe,
da omahne pred noge sodnikom,
ki terjali so konec
zastavljenih poti.
Pridi
pesem večnih sanj
in položi name roko
svojih bledeh lic,
da končam brezupni boj
in da se sprostijo maske srha,
uprte vame,
da za mano svetli dan spet vzide.

Čakanje II

Luna leno bdi
nad sivim poljem,
smreke se zagrinjajo
v skrivnosti svojih senc.

Samotna starika
legla je z nočjo,
nespečnost čas
spreminja v večnost.

Ob dimniku
se stiskajo golobi.
V okno skritih upov
pognal je cvet ledenih rož.

Kje si, Jernej?

Kje si Jernej?
Pridi
in pokaži nam pot
kod si hodil.

Pridi,
da občutimo
tvoj plamen poguma,

da spoznamo obličje resnice,
da zremo
kako je s pravico,
da spoznamo Jerneja našega časa,
da njegova beseda ne bo osamljena
terjala svoje.

Ni dobro

da smo vedno
pokonci.
Veliko boljših
je stoje
podleglo.
Marsikdo
je zavrnan
in z visokoletečimi
podgledi
komaj
še obvisel
na robu
v prepadi.
Ni dobro
zgubljati
tal
pod nogami,
tudi če iščemo
bližnjico
do bližnjega.
Če ti usako uganko
kdo pomaga razvozlati,
boš težko
ti komu
pomagal,
ko bo terjal
čas
vse
od tebe.

Valentin Polanšek

Odraščanje

Kako se polnijo kupe
z dnevnim trošenjem
lastnega jaza,
in se gradim
na zadanih vollostih.
Drugi občudujejo pokončno rast,
ki se razkoreninja navzven,
ker jo gnetem navznoter.
Pa spregledajo
vso pogoreliščino
z upadlimi upi
v vseh zmogljivostih
kot zgorevajoče rakete
iz ozvezdnih globin
nezatajenih strasti.
Tako sem le umesna
nestanovitna usebina,
ki se kdaj kdaj
približujem
od vseh verjetnosti
najbolj
ukročenem divjaku.

Cvetko Zagorski

O drevesih

*Dokler bodo drevesa,
bo tudi življenje.*

*In kaj naredijo iz dreves?
Časopisni papir,
papir za reklame,
papir za pogošne romane,
toaletni papir.*

*Zadnja želja:
da mi iz prsi korenine poženo,
da zrasem v drevo.
Da bom med drevesi
drevo.*

Viharnik

*Na orhu
sam
okleščen
zravan
ob kaj si oprt?*

*V sebi
sam
sem zravan
sam nase
opr.*

*Zakaj
še stojš
viharnik
na gori
sam
in odveč?*

*Stojim
prav zato
ker sem sam
ker brez mene
se nihče
ne bi upiral
viharju
več.*

Črtomir Sinkovec

Umrlo drevo

*Težko je iti spomladi
mimo mladega, umrlega drevesa;
revno je in golo, veter ga ne stresa,
slepo je za sonce in nebo.*

*Težko je iti poleti
mimo mladega, umrlega drevesa;
ni mu bilo dano doživeti kresa,
ne pognati globljih korenin.*

*Težko je iti jeseni
mimo mladega, umrlega drevesa;
žolna mu kluje v srce, lubadar mu vrta
v oslepele oči.*

*Težko je iti pozimi
mimo mladega, umrlega drevesa;
zasekal drvar mu bi zadnje rane
in v peči poslednjič zahtil ...*

Morje

*Sonce tone v obzorje,
kot tvoja temna strast je morje.
Tvoje modre oči,
globoko nedogledno nebo.
Školjka na produ,
bisera ni.
Balada o potopljenem brodu
meni na srcu leži ...*

*Misli o tebi,
mrtvi so, beli galebi.*

Staro predmestje

*Ulice z ozko režo neba,
veter si lomi v teh ulicah krila,
pomlad se tu je na tlaku ubila,
sonce ne pošlje semkaj zlata.
V teh ulicah mrak je vedno doma,
mrak v pehanju, ki ni mu odjuge,
v pravljici mrak je mrke vlačuge,
da še pred smrtjo nekom se proda.*

Podstrešje

*Podstrešje ni svet revnih ljudi,
podgan in miši;
tu v tej hiši
delita si ga študent in bivši žandar.
Spodaj, na sončni strani
ima celo nadstropje nek sekretar –
na ideološki sestanek.
Študent kdaj kdaj napiše članek
za Ljudsko pravico
o izkoriščanju človeka po človeku,
o enakosti in socializmu,
piše in smehta se predse,
češ, da res bogat je fant:
v hiši živi s pomembnimi ljudmi,
z žandarjem in sekretarjem,
na revni polici sta Marks in Kant.*

*Podstrešje ni svet revnih ljudi,
podgan in miši.*

Tišina

*Kadar zavije me čas s tišino,
kadar sem čisto, čisto sam,
iščem poti na samotno planino,
tam je mrtve matere hram.*

*Materin hram. Vidim praznino,
v vetru slišim le njeno besedo,
v vetru slišim le njeno besedo,
ki je med nami za sedmo sedmino ...*

Ura v noči

*Ura iznenada onemi.
V sobi noč. Naenkrat tišina,
v tišini tesnoba,
ki boli.*

*Se vetrca ni,
le okenca kopljejo se v mesečini:
v njej Bethovnova deveta
neslišno zveni.*

*Nekoč sekunde, minute se izteko,
zadnji motni odsev sveta bo v očeh,
v večnost odtečejo zadnje kaplje krvi.*

Sin kot pravičnik spi.

Epigrami

*1
Piše Ongāonē spomine,
piše jih kot kak heroj:
vse za blagor domovine,
a največ za blagor svoj.*

*2
Nikakor ni dovolj
zgodlj sestava mlada,
če od Marksa je ostala
samo (manjša) brada.*

*Mož, iz fine družine
po grabežu sodi med gnide:
komolci so zrastle mu v kline,
možgani – v hemuroide.*

*Dandanašnji je pisatelj
vsak polpismeni Slovenec:
spomine vojne meri si na vateli,
nadeva sebi si junaštva venec.*

*Iz takih drobnih,
zlobnih duš:
lahko rodi se
vse.*

Svoje bivanje na Dunaju je prvič prekinil maja 1902, ko je odšel v Prago na Rodinovo razstavo, oktobra 1903 pa je odšel v Ljubljano, da bi se udeležil premiere drame »Kralj na Betajnovi«. Razmere v domovini pa so ga navdale z nejevoljo. 1906 se je zapletel v dolgotrajno in načelno polemiko z Govekarjem, intendantom slovenskega gledališča v Ljubljani, v kateri je razkril njegovo dvojno prepričanje in škodljivost njegovega dela za razvoj slovenske gledališke umetnosti, pri čemer je prišlo do ostrega obračunavanja.

Februarja 1907 je sprejel kandidaturu za državnega poslanca na listi Jugoslovanske socialno-demokratske stranke v volilnem okraju Litija–Višnja gora–Radeče, za kar so ga predlagali zagorski rudarji. Konec marca je prišel Cankar v Ljubljano in se šele jeseni spet vrnil na Dunaj. Prvi volilni shod je imel v Mestnem domu v Ljubljani 1. aprila, v času volilne agitacije pa je sodeloval tudi pri »Rdečem praporu«. 24. in 25. aprila je imel znamenito predavanje »Slovensko ljudstvo in slovenska kultura« v Ljudskem odru tržaškega Delavskega doma. Še pred volitvami pa je nastopil z daljšo turnejo po volilnem okraju in obiskal med drugim Zagorje, Vače, Toplice in Litijo, kjer je imel volilne govore. Čeprav je na volitvah zmagal klerikalni politik, je prav Cankar med vsemi socialističnimi kandidati dobil največ glasov (1302). Svojo pripadnost socialistični demokraciji je poslej manifestiral s predavanji, ki jih je imel domala skoraj vsa, v okviru socialističnih izobraževalnih društev.

Decembra istega leta je Cankar ponovno prišel v Ljubljano in prisostvoval premieri farse »Pohujšanje v dolini šentflorjanski«, nato pa se je zopet mudil v Ljubljani od maja do decembra 1908. Vmes je nekajkrat predaval v tržaškem ljudskem odru (»Trubar in Trubarjeve slavnosti«, »O slovenski prozi«, »O navdušenju«), večkrat je obiskal Bled, v Ljubljani pa se je seznanil z Mileno Rohrmannovo, s katero je imel tesnejše stike po tem, ko se je naselil na Rožniku. Pozno poleti 1909 pa je na posredovanje brata Karla sprejel vabilo sarajevskega škofa Stadlerja in bival od 9. septembra do 10. novembra v Sarajevu. Čas, prebit v Sarajevu pa ni izkoristil samo za sprehode, temveč tudi za pisanje socialne drame »Hlapci«, končal pa je tudi »Kurenta«. Na povratku se je ustavil v Ljubljani in se najprej naselil v tivolskem hotelu Švicarija. Nekaj dni po njegovem prihodu je bil v hotelu zbor Jugoslovanske socialno-demokratske stranke, ki je med drugim sprejel tudi tako imenovano tivolsko resolucijo, v kateri se je zbor na pobudo Etbina Krista-

na izrekel za jugoslovansko kulturno in jezikovno edinstvo. Cankar je bil o sklepih resolucije obveščen že prej in jih je ogorčen zavrnil, se zboru ni hotel udeležiti, čeprav je bil nanj povabljen. Hkrati pa se je s tem njegovo prijateljsko razmerje do Kristana močno ohladilo. Konec marca 1910 se je Cankar naselil na Rožniku in ostal tam s presledki do poletja 1917. Odmaknjenost od mesta je nanj dobro delovala. Danes sodimo, da so v tem času nastale črtice in novele med najlepšimi, ki so nastale izpod Cankarjevega peresa. Postal pa je prav privlačnost Zgornjega Rožnika. Zlasti rad je posedal med dijaško mladino, s katero se je razgovarjal in prepeval. Prvo leto bivanja na Rožniku ga je navdajalo z občutkom sreče in zadovoljstva, kar priča tudi slavospev na mladost konec »Bele krizanteme«. Rožnik je prvič zapustil jeseni 1910., ko je na povabilo prijatelja dr. Lojza Kraigherja odšel v Gradišče v Slovenskih goricah. Tu se je dodobra seznanil z narodnostnim bojem med Slovenci in Nemci na ogrojeni narodnostni meji. Odmev tega boja je bila tudi Cankarjeva polemika z nekdanjim socialistom in poznejšim narodnim odpadnikom Karlom Linhartom, ki je skušal izbiti Cankarjeve satire za napad na Slovence. Po skoraj polletni odsotnosti se je zopet naselil na Rožniku. Čeprav mu je Rožnik prijal, pa je začel telesno vse bolj pešati, zaradi preobilnega kajenja in pijače mu je začelo nagajati tudi srce. Spomladi je nekaj tržaških javnih delavcev sklenilo, da mu omogočijo oddih, ki naj bi pripomogel k izboljšanju njegovega zdravstvenega stanja. Akcija mu je trenutno gotovo koristila, saj ga je odrgala za nekaj časa od rožniškega gostilniškega okolja, ni pa dosegla svojega poglobitvenega namena, da bi se za stalno telesno okrepil.

Vojna na Balkanu je dobila širok odmev tudi med Slovenci, med katerimi je postajala vse bolj živa zahteva po rešitvi jugoslovanskega vprašanja. Cankar je imel o tem svoje, revolucionarno mnenje. Izpovedal ga je v predavanju »Slovenci in Jugoslavlani« 12. aprila 1913, v okviru socialistične »Splošne delavske zveze Vzajemnost za Kranjsko«, v ljubljanskem Mestnem domu. V svojem predavanju je nastopil proti unitarističnim načrtom, zlasti proti »novemu ilirizmu« profesorja Frana Ilešiča in njegovemu zagovarjanju, da se združijo Slovenci s Hrvati ne le politično, temveč tudi kulturno in jezikovno. Cankar je na jugoslovansko vprašanje gledal kot na izključno politični, ne pa tudi kot na kulturni ali celo jezikovni problem. Na predavanju je povedal tudi svojo misel, ki jo je gleda na takratne razmere sicer sam označil za utopijo, da bi bila najboljša rešitev tega vprašanja v ustavitvi samostojne zvezne jugoslovanske republike. Posledica predavanja, v katerem je Cankar ostro napadel tudi avstrijsko zunanjo politiko je bila ta, da je oblast društvo »Vzajemnost« takoj prepovedala, Cankarja pa obtožila ščuvanja k po zakonu prepovedanemu dejanju. Pri glavni obravnavi 21. avgusta je bil pisatelj obsojen na teden dni

*Kakor ste videli, sem smatral
jugoslovanski problem za to, kar
je: namreč za izključno političen
problem. Za problem razkosa-
nega plemena, ki se v življenju
človeštva ne more uveljaviti,
dokler se ne združi v celoto. To je
vse! Kakšno jugoslovansko upra-
šanje v kulturnem ali celo jeziko-
slovnem smislu zame sploh ne
eksistira. 1913*

zapora in na povračilo stroškov. Zapor je odsedel od 12. do 18. septembra.

Prišla je prva svetovna vojna in z njo vsi negativni nasledki, med katere je spadalo tudi močno razširjeno ovadstvo, za katerega so prišla glavna navodila iz krogov Slovenske ljudske stranke. Zrtev take brezvestnosti je postal tudi Cankar, katerega je aretirala 12. avgusta 1914 na Vrhniki orožnik na ovadbo neke gostilničarke, češ da je v razgovoru z nekimi popotnimi rokodelci izrazil simpatije do Srbov. Ker je sodnik na Vrhniki Cankarja po kratkem zaslišanju izpustil, ga je orožnik prijavil ljubljanskemu policijskemu ravnatelju. Ta ga je 23. avgusta dal vnovič prijeti in ga po zaslišanju predal vojaškemu sodišču, ki ga je brez preiskave poslalo na Ljubljanski grad. Medtem mu je umrl oče (31. avgusta), ne da bi ga o tem obvestili. Smrt je močno prizadela, krivice, ki so mu jo z zaporom povzročili, pa ni mogel pozabiti. Naslednjega leta so Cankarja, tudi zaradi političnih vzrokov poklicali k vojakom. Novembra 1915 je odpotoval v Judenburg, kjer je bil dodeljen IV. stražni stotnji 17. pešpolka. Zaradi telesne slabosti Cankar ni mogel vzdržati velikih telesnih naporov pri vojaških vajah in se je pri tem večkrat onesvestil. Končno mu je uspelo priti do raznih zdravstvenih pregledov, kjer so ga oprostili vojaške službe.

Prva svetovna vojna je vplivala, da se je, pretresen po okrutni tragiki, poglobil vase. Videl in do dna je občutil trpljenje slovenskega naroda, ki ga je tuja oblast poganjala v smrt. V teh spoznanjih je nastal njegov labodji spev, ki ni samo oporoka našemu ljudstvu, temveč tudi opomin človeštvu. »Podoba iz sanj« so edinstvena knjiga v slovenski književnosti, ki se odlikuje po svoji globoki človečnosti, iskreni samoizpovednosti in izbrušenosti sloga.

V času vojne pa je Cankar začel pešati telesno in duševno. Iz Rožnika se je preselil v mesto. V dobi splošnega nacionalnega gibanja za ustanovitev Jugoslavije, je z nezadovoljstvom spremljal delo vodstva tedanje slovenske socialne demokracije, ki se ni hotelo pridružiti temu gibanju, boječ se za svoj internacionalizem in za čistost razrednega boja. To svoje nezadovoljstvo je izrazil Cankar v predavanju »Očiščenje in pomlajenje«, ki ga je imel 20. aprila 1918 v Ljudskem odru v Trstu. V polemiki, ki je sledila z Antonom Kristanom je poudaril, da v predavanju ni zatajil temelja stranke in razrednega boja. Hkrati je naglasil, da mora organizirano delavstvo prevzeti vodstvo osvobodilnega boja slovenskega ljudstva in boj za ustanovitev samostojne jugoslovanske države, – dejstvo, ki se je v celoti uresničilo šele v letih našega narodnoosvobodilnega boja. V svojem zadnjem predavanju »Slovenska kultura, vojna in delavstvo«, imel ga je 1. junija 1918, v Ljubljani pa je izrazil skrb nad stanjem slovenskega naroda v vojnem času, hkrati pa že tudi optimizem in vero v njegovo bodočnost. Zadnjikrat je nastopil v javnosti 5. septembra 1918, na ilegalnem protestnem shodu kranjskega učiteljstva, ko je približno tisoč učiteljev zahtevalo izboljšanje svojega gmojnega položaja.

Medtem se je z vojaškim porazom na frontah bližal razpad avstroogrške monarhije in z njo ustanovitev nove jugoslovanske države. Cankar je še doživel tiste vročično navdušene dni v pozni jeseni 1918. leta. Sodeloval je še pri obnovi »Slovenske matice« in bil v pripravljalnem odboru za ustanovitev Narodne galerije. Preselil se je na Trg republike št. 5. Ko se je v zadnji tretjini oktobra vračal nekoč zvečer domov, je v hiši, ki je še ni dobro poznal, v temi padel po stopnicah z mostovža proti majhnemu zaprtemu dvorišču in se potolkel po tilniku. Ponesrečenega Cankarja je dala prepeljati na svoj dom v Trubar-

(Nadaljevanje na 4. strani)

Črtomir Sinkovec: Zaton v umobdi – linorez 1942

Temeljna načala socializma in zadnji cilji njegovi so last vseh narodov; toda pota, ki vodijo do teh ciljev, si more zaščitati le vsak narod zase, po svoji posebnosti, po svojih domačih gospodarskih, političnih in kulturnih razmerah. Kar velja za Charlottenburg in za Dunaj, še nikakor ni potreba, da bi veljalo za Trbovlje in za Idrijo. 1918

Nisem zatajil temelja stranke, razrednega boja. Nikakor nisem pozabil, da je delavstvo tista skala, na katero bomo gradili Slovenci svoj boljši dom. — — — Da mora zdaj biti organizirano delavstvo na slovanskem jugu pripravljeno na vse! Da je ono, prav ono poklicano stopiti na fronto v boju za samostojno, neodvisno jugoslovansko državo. 1918

Jaz verujem v to družino svobodnih narodov. Jaz verujem, da bo iz te brezprimerne preizkušnje izšlo prerojeno človeštvo! Bil bi hinavec in lažnivec, če bi se imenoval socialista, pa bi v globočini svoje duše ne veroval v svoje ideale! 1918

(Nadaljevanje s 3. strani)

jevi Milena Rohrmannova, ko pa se je bolezen poslabšala, so ga s posredovanjem dr. Lojza Kraigherja prepeljali v ljubljansko bolnišnico na kirurški oddelek. 18. novembra se je vrnil k Rohrmannovim kot ozdravljen, vendar je moral že čez teden dni, 25. novembra znova v bolnišnico, tokrat na interni oddelek, kjer je 11. decembra 1918 umrl.

V obdobju med obema vojnama je bil Cankar osebnost, o kateri se ni samo mnogo razpravljalo v krogih tedanje slovenske literarne kritike, ki so zastopala stališča predvojnih osrednjih političnih strank. Vse to pa so počenjali z enim samim ciljem, da bi ob Cankarju in njegovem delu zrasel pomen tiste družbene in politične sredine, h kateri so se prištevati sami. Nihče pa ni pokazal na sile, ki jim je Cankar dejansko pripadal in v katerih imenu je govoril. Njegova nepomirljiva kritika je izhajala iz dveh spoznanj: Prvo instink-

Hinko Smrekar: Karikatura Ivana Cankarja

tivno mu je dal že dom, zato mu niso bile tuje izkušnje in pogledi, ki jih je imel družbeni razred, iz katerega je izšel. Drugo, znanstveno pa si je usvojil na Dunaju ob rasti delavskega gibanja. Njegova umetniška narava je povezovala obe skladni izkušnji in ustvarjala na njih literarna dela, borbena v svoji osnovi, v zavesti, da je njegova dolžnost aktivno posegati v delavsko gibanje, prispevati po svojih najboljših močeh k njegovemu razvoju in dvigniti politično moč proletariata. To je bil vzrok, da se je vključil v kandidaturu za državne poslanca na listi socialno-demokratske stranke, da je kasneje ob vsaki priložnosti dokazoval, da se je vključil v politični boj delavstva, se smatral za njegovega idejnega pripadnika in videl v njem, silo bodočnosti in edinega nosilca napredka.

Napačna je tudi trditev, da nista bila v predvojnem obdobju ocenjeni njegova osebnost in pomen. Nekatera znana dejstva iz obdobja stare Jugoslavije to povsem jasno dokazujejo. Zato je veljal boj napredne inteligence in revolucionarnega delavstva zahtevi po pravičnem prikazovanju Cankarjevega dela. To pa je bilo silno težko. V takih razmerah je bil marsikdaj že uspeh, če jim je uspelo vrniti v program kake prireditve odlomke Cankarjevih del, ki jih poznamo po svoji revolucionarni vsebini. Znano je, da je tedanja oblast povezovala njemu posvečene proslave z naprednim komunističnim gibanjem in jih, kot dokazuje primer iz Šoštanj, celo prepovedala. Karel Destovnik-Kajuh nam je o tem ohranil spomin celo v pesmi, ki kljub ogroženju izvenega v optimizmu:

Le to bi rad ti tiho na uho povedal;
da so orožniki vse nas razgnali,
ko smrti tvoje dan smo praznovali...
In krizantemo tvojo ljudje so vrgli v
gnoj...

Moč Cankarjeve besede je nenehno naščevala in kako so se je tedanje oblasti bale nam dokazujejo cenzurirane številke njegove posvečenih revij in člankov. In končno naj iz analov boja napredne slovenske mladine omenimo silno sugestivni poseg mladih ob uprizoritvi Cankarjevih »Hlapcev« 23. marca 1939, kjer so na svojski način izrazili svoj protest nad cenzorskimi posegi v Cankarjevo delo tako, da so sami glasno dopolnili manjkajoči stavek: »Narod si bo pisal sodbo sam, ne frak mu je ne bo in ne talar« in z vzklikanjem borbenih gesel, ki so obsojali politični sistem in zahtevali ukinitve cenzure. Taka je bila pravda za nepotvorjenega Cankarja tistih revolucionarnih sil, ki so se pri nas pozneje skozi vojno in kri končno približali cilju, katerega je poudarjal že Cankar, — da mora organizirano delavstvo prevzeti vodstvo osvobodilnega boja slovenskega ljudstva in boja za ustanovitev samostojne jugoslovanske države. Zato nam je svobodno spregovoril že v drugi številki »Slovenskega poročevalca« 1941. leta, postal je idejni vodnik našega boja, njegovo ime so si simbolno nadevali Slovenske partizanske enote v domovini in tujini. Njegova preroška zahteva, napisana tudi na Zboru slovenskih odposlancev v Kočevju — torej na začetku slovenske državnosti: »Narod si bo pisal sodbo sam, ne frak mu je ne bo in ne talar«, je dobila v dobi slovenskega narodnoosvobodilnega boja svoje najtrdnjše zagotovilo.

Viri: Fran Petre: Rod in mladost Ivana Cankarja, France Dobrovoljc: Ivan Cankar, A. Poljanec (Boris Zihert): Ivan Cankar in slovensko delavsko gibanje, Sodobnost 1939, str. 553, Karel Destovnik-Kajuh: Zbrano delo, Korrespondenca Konstantina Nahtigala Karlu Destovniku-Kajuhu.

Cvetko Zagorski

Takrat smo stanovali v Mariboru na Pobreški cesti. Ta cesta, zmeraj ali prašna ali blatna, je vodila na Pobrežje. Pobrežje — že samo ime ni pomenilo nič dobrega. Bilo je sicer čedno predmestje, pol kmečko pol delavsko, z njivami, sadovnjaki in mnogimi vrtovi, a tam je bilo tudi mestno pokopališče s tisoč in tisoč grobovi. Če si torej rekel o kom: »Sel bo na Pobrežje,« je lahko tudi pomenilo, da bo umrl.

Po tej cesti so venomer ropotali kmečki vozovi, hrumeli avtomobili, zvonili kolesarji... In mimo hiše, kjer smo stanovali, so hodili arestantje. Ob Pobreški cesti je bila namreč kaznilnica, ena največjih v državi. V sive raševinaste obleke oblečeni jetniki so vsak dan ob isti uri vozili v mesto, v mestno jetnišnico, polne gare komisa — arestantovskega kruha. Mimo hiše so hodili na delo in z dela. A to so bili sami »lažji« arestanti. »Težji« niso prišli nikoli izza kaznilniškega zidu, »najtežji« pa so bili zmeraj v verigah in okovih. Tudi te sem videl, kadar sem nesel v kaznilniško delavnico krpate čevlje.

Ampak to še ni bilo vse. Onkraj ceste, za leseno ograjo, so bila poslopja velike bolnišnice, prav nasproti hiše, v kateri smo stanovali, pa se je skrivala med nekaj smrekami pritična hišica s petimi okni, za katerimi je zmeraj brlela medla zelena svetloba; bila je bolniška mrtvašnica.

Hiša, kjer smo stanovali, je bila nova, dvonadstropna, palača v primeri z drugimi starimi in pritičnimi hišicami. Pod hišo in zadaj za hišo je bila velika strojno ključavničarska delavnica. Od zgodnjega jutra pa pozno v noč so ropotali v njej stroji, razbijala kladiva, cvrčalo razbeljeno železo in sikali varilni aparati; izpod njih je pobliškovala žarka svetloba in v njej so poplesavale postelje in omare v sobi.

Lastnika hiše in delavnice ni nihče imenoval drugače kot »Hausherr« (hišni gospodar). Bil je majhne postave, okrogel ko sodček, zmeraj nasršen in v kotu mesnatih ustnic je žvečil cigaro. Ne spominim se, da bi se kdaj s kom prijateljsko, po človeško pogovarjal. Pravzaprav sploh ni znal govoriti, ampak je samo godrnjal ali pa rohnol. Slovenske besede ni zinil, grčal je le svojo »marpurgarsko« nemščino, kakršne bi moralo biti resničnega Nemca sram.

Medtem ko sta stanovali v pritličju dve stranki in še stara hišnica Nana, pa tudi v drugem nadstropju dve stranki z otroki, je živel v prvem nadstropju »Hausherr« sam z ženo in kuharico. Tudi žena se je imela za Nemko in je slovensko spregovorila le, kadar se je s kmetičami pogajala in zbijala ceno jajc ali masla. Bila je visoka ženska ravne drže in izbrano nejevoljnega obraza, ko da njenemu zlahtnemu nosu smrdi ves ta delavski, kmečki, slovenski svet, ki jo obdaja. In tudi kuharica, visoka in tenka samica srednjih let, se je navzela navad svoje plemenite gospe. Po večkrat na dan sem jo slišal, kako je rezko in ukazujoče zaklicala skozi okno v delavnico:

»Matin, bring Holz!« (Martin, prinesi drv!)

»Matin bring Kohle!« (Martin, prinesi premoga!)

Matin — s podaljšanim a namesto manjkajočega r — to je bil vajenec Martin. Bil je za hišnega hlapca in za hlapca.

Da bi mu šel uk bolj v glavo, so ga tudi topli.

Neko dopoldne sem zaslišal iz delavnice spet hrum. Razložil sem gospodarjev glas: »Bos? Bos? Holt Maul, du Of tépata!« Prevedeno v pravo nemščino bi se to glasilo: »Was? Was? Halte das Maul, du tölpelhafter Affe!« Ali po slovensko: »Kaj? Kaj? Zapri gobec, ti prismuknjena opica!«

Hkrati je začelo padati po Martinu. Padalo je ko po perliniku, počasi, v enakih presledkih, premišljeno in temeljito, kakor je vzgoji primerno. Najbrž je tepel prvi pomočnik, visok, prevzetan lepotev in kuharičin zaročenec. Razen Martinovega javkanja je bilo slišati potem samo še nabijanje kladiv, zakaj delo ni smelo trpeti, in čofotanje po Martinovem telesu.

Videl nisem ničesar, a možgane mi je preblislila živa slika: Martin leži na tleh, glavo tišči v dlani, nad njim pa vihtita gospodar in prvi pomočnik vsak svoj železni drog.

Pognal sem se na okno in zakričal:

»Pustite ga! Svinje!«

Takrat me je nekdo od zadaj zagrabil in potegnil z okna.

»Kaj si nor? To je ja, Hausherr!«

Jaz pa si nisem dal dopovedati. Še naprej sem kričal: »Svinje!« Nisem razumel, zakaj se ga vsi boje, zakaj ga spoštujejo, to živino. In se s tem postavljajo pravzaprav na njegovo stran, proti tepenemu, zaničevanemu, brezpravnemu vajencu.

Od takrat me je vleko k ljudem, ki se jim je godila krivica, in kmalu sem se znašel v družbi vajencev, mladih delavcev in brezposelnih.

Tisti čas so začela izhajati v Ljubljani »Mlada pota«, časopis, ki ga je oblast gledala po strani, a ga brez vzroka ni mogla takoj prepovedati. »Mlada pota« so objavljala članke, leposlovne prispevke in pisma fantov in deklet iz vse Slovenije. Izmišlili smo si poseben način, kako bomo razširjali ta časopis med mladino našega mesta. Prihajal ni po pošti na posamezne naslove, ampak smo ga naročili kar za vse mesto skupaj, na skupen naslov. Ustanovili smo mestni kolportažni odbor, po okrajih in po ulicah pa mrežo okrajnih in uličnih odborov. In ko je prišla nova številka, so člani vseh teh odborov pohiteli v predmestja, po ulicah, po hišah in delavnicah in raznašali posamezne izvide. Obenem so zbirali nove naročnike, pridobivali somišljenike, zbujali delavsko zavest.

Preden so oblasti časopis prepovedale, se je ob njem že razraslo mladinsko gibanje — kot cvetje v pomladnih dneh. Ta neprijavljena, pollegalna organizacija je zajela že toliko mladine in si priborila tako moč, da je zahteval delavcev Miloš Zidanšek — odločen mož, ki se je bil pravkar vrnil iz mitroviške ječe —, naj ustanove sindikati mladinski odsek. Sindikati so res dali prostor v delavski zbornici in tekstilni delavec Maks je sklical mladino na sestanek. Mladine se je trlo, dvorana je bila premajhna. Več govornikov je govorilo o razmerah, v katerih živi vajeniška mladina, o boju za njene pravice. Policijski agent, ki je prisostvoval zborovanju — vsak sestanek je bilo treba prijaviti policiji —, je večkrat prekinil govornike, a to ni nič motilo, še podžigalo nas je.

V pripravih za to zborovanje je sodeloval razen Zidanška tudi Jože Hermanko. To je bil zrel, odrasel mož, pa pošten in sila dober človek. Če je šel po razmočeni poti, polni deževnikov, se je previdno prestopal, da ne bi katerega pohodil. Bil je inženir, lahko bi bil gospod, pa se je tako ves predal delavskemu gibanju, da ni več dobil službe. Imel je stare, oslabele starše in je doma celo pral, ko mati ni več mogla.

Hermanko je rekel:

»Mladina bi lahko pripravila akademijo za Prvi maj.«

Začeli smo sestavljati spored: nagovor, zborna recitacija, posamične recitacije, pesmi...

»Napiši pesem, jaz jo bom uglasbil,« mi je rekel Leo Novak, profesor glasbe brez stalne službe.

Ze drugi dan sem mu prinesel pesem. In Leo jo je čez noč uglasbil...

Prvi maj. Polna velika unionska dvorana. Večidel mladina, pa tudi stari delavci, žene, nameščenci in nekaj profesorjev in advokatov, ki so hoteli s svojo udeležbo podpreti mladino in javno izpričati svoje simpatije za delavsko gibanje.

Na oder začno korakati fantje, vajenci in mladi delavci, vsi v snežno belih srajcah. Dostojno, v lepi vrsti, ko da so navajeni nastopov in belih srajc, ko da še včeraj niso bili umazani in skuštrani in jih ni zmerjal ali mlatil gospodar.

Med pevci je bil tudi Martin, umit, počesan, v beli srajci. Ko bi ga zdajle videl gospodar! Zgrizel bi se od jeze!

Zadnji je prišel na oder dirigent, drobnji Leo. Obrnil se je k občinstvu in napovedal: Pesem mladine. Dvorana je zagrmela od ploskanja. Dirigent se je obrnil k pevcem, dvignil roki in zaorila je pesem.

Spominjam se samo še refrena, s katerim se je končevala vsaka kitica:

Zmagale množice bodo,

delovno ljudstvo povsod!

Stal sem nekje zadaj, skrit med množico. Srce mi je trepetalo od sreče. Tako prijetno, toplo in varno je bilo sredi množice. Še bolj prijetno zato, ker nihče ni vedel, čigavo je besedilo pesmi.

Pač — nekdo me je moral poznati. Začutil sem pogled na sebi in se obrnil. Dvoje velikih modrih oči je zrlo vame toplo in prijazno. Bila je mladinka Jelka, lepotica, deklica dobrih štirinajstih let. Nerodno sem se ji nasmehnul.

Prehitro je bilo pesmi konec. Navdušeno ploskanje je spremljalo fante, ko so odhajali z odra. Jaz nisem ploskal, bilo mi je, ko da sem na vrtiljaku, ki me nosi visoko visoko pod strop.

Ceprav tista pesem ni bila nobena umetnost. Ne besedilo in najbrž tudi ne napev. Bilo je samo nekaj takega, kar je v vsakdanjem življenju kruh. Samo kruh.

Pesem pa se je prišla in kadar smo hodili na izlete — v Radvanje, na Pohorje, na Urbana, smo jo še večkrat peli. Prav tako seveda tudi druge pesmi, lepše in starejše, ki so ostale še do danes in bodo zmeraj: Marseljezo, Internacionalo, Nabrusimo kose, Bratje, le k soncu...

Hermanka in Novaka so Nemci ujeli, mučili in ustrelili.

Zidanšek je kot junak padel v boju z Nemci.

Martin je bil partizanski komandant in je vojno preživel.

Maks je bil med vojno ilegalce v mestu. Jelka se je v tujini izgubila, premamila jo je blišč sveta.

Hišo, v kateri smo stanovali, so zdrobile ameriške bombe s ljudmi vred in ruševine je zarasel plevel.

Tudi tista pesem je pozabljena, jaz pa se je spominjam kot prelepe pravljice...

Hvala ti, svetloba,
 ki si mi to jutro posijala v srce,
 da je po dolgi temi
 spet zagledalo svet
 z mladimi očmi:
 šel sem mimo starke s cveticami
 in jih ugledal vse,
 rdeče nageljne in vrtnice
 in bele šmarnice
 in starka je na prijazno besedo
 odgovorila s prijazno besedo
 in potem sem odšel
 z rdečim nageljnom v desnici
 kot z znamenjem svetlobe
 lahak skozi mesto
 ko da me nosi sapa s planine,
 in sem mimo in preko vsega,
 kar je naš črni vsakdan
 (z izpušnimi plini,
 drvenjem, prerivanjem, hlepenjem)
 ugledal v svetlobi,
 ki je in ki bo,
 same ljudi prijaznih oči,
 odkritih smehljajev,
 dobrih dlani,
 s pogledi,
 ki sežejo daleč čez lastni plot
 do Indokine, Angole, Čila, Capetowna,
 do slehernega kotička Zemlje,
 ki ga napaja človeška kri,
 kjer se za svobodo Človek bori.

Odpusti, svetloba,
 ker sem toliko časa hodil
 po ulicah slep
 (ali videl le puhel lišp
 in sexrevolucijo po izločbah,
 poslušal vsiljeno laž reklam,
 slišal le verze, zagledane v lastne kvadre),
 hvala ti, svetloba,
 zdaj spet vidim:
 rumeno cvetje
 in vse je rumeno
 in v tej rumenini
 vidim toliko rumenih stvari,
 kot jih še nisem videl nikoli,
 sredi vseh pa se mi kot roža v vrtu
 zablješče
 na visokem predmestnem platu
 polmetrske z rumeno oljnato barvo
 napisane črke:
MOJCA RAD TE IMAM
 (Najbrž hodi Mojca vsak dan
 tod mimo v šolo in iz šole.)
 Pa sem dvignil ves ta plot
 visoko visoko
 kot prapor, kot znamenje,
 naj ga vidi vse mesto,
 naj ga vidi ves ta izmučeni svet
 in naj z mano verjame
 v svetlobo, ki je in ki bo,
 v Človeka, ki je in ki bo,
 v ljubezen, ki je in ki bo,
 v življenje, ki je in ki bo,
 svetlo, delovno, veliko,
 k človeku obrnjeno s celim obrazom
 v jutri

1975

Pokopališče siromakov

Nov grob, dober meter globok,
 v ilovico skopan, siromaka čaka.
 Na dnu jame srda črna mlaka,
 v mlaki okostje neznanega siromaka:
 lobanja, prsni koš, bele kosti.
 V jamo spuščajo že tretjega siromaka
 odano sklenjenimi dlanmi
 med štirimi obesanimi aškam.
 Pljusknila je ilovna m'aka,
 pokale so pod krsto kosti
 Iz drobnih rok prst na prstov prši.
 Ob gomili siromaka siromakom
 plaka.

1939

VESELI HARMONIKAR

Pogosto nismo imeli ne strehe ne kruha,
 marsikakšno noč smo prebili na pohodih,
 dež nas je močil in sneg zametaval — imeli
 pa smo harmonikarja, zmeraj veselega ku-
 rirja od nekdaj iz revirjev. Nič ne vem, kako
 je prišel k hrvaškimi partizanom, niti kaj
 drugega o njem, razen da se je pisal Romè.
 Pa še to sem zvedel komaj po njegovi smrti
 iz papirjev, ki sem mu jih vzel iz žepa, da
 jih spravim in izročim njegovim domačim,
 ko bo vojne konec.

Nikdar nisem govoril z njim, samo videl
 sem ga kdaj: bil je širokega obraza in črnih
 las; že tako dovolj razpognjena usta pod
 velikim nosom so mu venomer lezla v
 smeh. Še pogostejše sem slišal iz gozda ali iz
 koč, kjer se je nastanila njegova četa,
 hrupni, veseli glas harmonike, ki jo je kljub
 teži nosil povsod s seboj. Svojo drago spre-
 mljevalko je izročil drugim v varstvo le,
 kadar je moral sam na kurirsko pot.

Tudi tisto poznojesensko popoldne je
 zaupal harmoniko bolničarki v bataljonski
 ambulanti, potem pa se s torbo čez ramo
 spustil proti dolini. Toda ni minilo deset
 minut in že je nekajkrat počilo od tiste
 strani. Bataljonski poveljnik je poslal tja
 četo. Pokanju pušk se je pridružilo drdra-
 nje strojnice in vmes nekaj topih odmevov
 ročnih granat.

Ni trajalo dolgo. Četa je ustaše poglala
 in se vrnila. Le bolničarka ni dočakala har-
 monikarja, da bi prišel po svojo harmoniko,
 in harmonika se ni oglasila kakor druge-
 krati, kadar se je vrnil njen lastnik s kurir-
 ske poti.

Z muko sta ga prinesla v vas dva borca,
 eden za noge, drugi za podpaduho, in
 drugi je bil ves krvav po obleki, harmonikar
 pa je imel tam, kjer na bi bila glava, vrat
 prekrit z robcem, prepojenim s krvjo, in
 desnica, odtrgana v zapetju, mu je ople-
 tala do zemlje.

Položila sta ga v travo in povedala,
 kako je bilo.

Zadel je na ustaše, ki so se bili prikradli
 ponoči pod Kalnik in začeli lesti v hrib. Za-
 gledali so ga, prej kot on nje. Prestrelili so
 mu koleno in ga hoteli ujeti. Zavlekel se je
 za bukev, snel s pasu ročni granat, udaril s
 prvo ob kamen in jo zalučal med ustaše,
 udaril z drugo ob kamen, si jo podržal h
 glavi in se s čelom naslonil na torbo, da je
 razneslo glavo in torbo.

Proti večeru so ga prenesli na vaško po-
 kopališče. Preden so ga položili v jamo —
 brez rjuhe, brez krste — je presekala komi-
 sar tišino in rekel z mehkim, nič ukazajo-
 čim glasom:

»Sezujite ga!«
 Oči vse čete so se zazrle v gozdarje, ki so
 gledali izpod oguljene deke. Okrog podpla-
 tov se jim je zlepile ilovica, a ob gležnjih so
 se rjavo svetili. Še zjutraj jih je vneta
 očistil in s salom naložil. Bili so skoraj še
 novi. Nekaj borcev v četi pa je bilo malo-
 dane bosih in zima pred vrati.

Doslej je sezuvala četa le mrtve sovra-
 znike, medtem ko je tovariše pokopavala na
 hitro: ni dovolila, da bi ji čustva mehčala
 voljo, vojna je vojna in žalovanje je bilo
 treba preložiti na poznejši čas.

Ko se ni nihče zganil, je rekel komisar z
 istim mehkim glasom:

»Se ga mar bojite, tovariša?«
 Komisarju, ki mu partizansko življenje
 še ni zbrisalo z bledega, podolgovatega ob-
 razza vseh sledov šolskih učilnic, je v kotič-
 kih ust strepetal komaj zaznaven nasme-
 šek, ko da hoče pregnati negotovost in
 móro, ki sta legli četi na dušo.

Četa je skamenela v eno telo, ostrmela.
 Potem se je — kot jata ptic pred odletom
 — zganila, se sklonila za spoznanje naprej,
 ko da bi hotela vsa hkrati klekniti k mrtve-
 mu harmonikarju. Prehitela sta jo harmo-

nikarjeva najboljša prijatelja, se odtrgala
 od čete in pokleknila k njegovim nogam.

Krotek sij poznojesenskega večera je
 legel na njivo razmajanih križev in rdečega
 ruja, blažil okamenelo podobo čete ter
 ozarjal sklonjena obraza in počasne gibe
 dveh parov prstov.

Takrat je vstopila skozi vrata, razžrta
 od rje in viseča na enem tečaju, rjavooka,
 temnopolta partizanka v ohlapni vojaški
 bluzi in v zakrpanih hlačah s črno kito
 izpod triroglne kape. Neslišno se je usta-
 vila za četo, skamenela z njo, le lica, s
 katerih je poniknila kri, so splakovale solze
 kot splakujejo goste, debele kaplje šipo v
 jesenskem dežju.

Komisarju je v kotičkih ust spet strepe-
 tal tihi smehljaj, ki mu je pomagal čez člo-
 veške težave. Vse je bilo v njem — prošnja
 in olajšanje, in s posinelih ustnic so se mu
 odlepile besede, ko da prevzema nase pezo
 dejanja in odvrta sivino nébesa, ki se je
 zgrinjal nad četo:

»Glejte, še poslednje nam daje tovariš,
 veseli harmonikar.«

Skozi četo je šlo kot dih, zganila se je in
 zravnila. Borca sta odložila čevlje ob rob
 plitke jame in položila vanjo harmonikar-
 ja, nekdo je privlekel desko, jo položil har-
 monikarju čez prsi in dvajset parov rok je
 hitro, hitro zagreblo jamo, ko da se jim
 mudi še pred nočjo zagrebsti sadiko v to
 mokro ilovnato prst.

Molče se je vračala četa po globokem
 kolovozu med koč, nemo ždeče v mraku,
 in eden izmed fantov je nosil v rokah sko-
 raj nove, okrog podplatov ilovnate in v
 gležnjih svetlo naloščene gozdarice, ki se
 bodo še nocoj kot vsak dan odpravili na ku-
 rirsko pot, ko da se v četi ni nič spremenilo.

Cvetko Zagorski

Nočni čuvaj

V zgodnji jutranji uri,
 ko vse še spi,
 sleherni dan
 prišepa domov
 v svoj blok
 številka pet
 stopnišče tri
 in vrata dve
 invalid
 iz časa enobé.

Vso noč
 prebedel je
 v tovarni,
 desetkrat
 jo je obšel
 tih in nem.

Na teh obhodih
 skozi leto in dan
 že zdavnaj
 vse je premeril,
 presodil
 in zdaj tih in udan,
 ko vse spi,
 invalid
 nad tovarno bedi.

1950

20

IVAN CANKAR O NARODU, JEZIKU,
DOMOVINI, PROLETARIATU
IN REVOLUCIJI

RECITAL

Nastopajo: dva ženska glasova, A in B —
 — povezovalki
 vsaj še dvanajst žensk in
 najmanj osem moških
 Solistov ne določamo vnaprej. Kdor
 najbolje »ujame« besedilo, naj ga go-
 vori! In če se skozi četvera usta sliši
 besedilo bolje in lepše kakor iz ust po-
 sameznika, naj ga pove kvartet!
 Mizanscena: praviloma statična
 Prizorišče: pogojujeta ga velikost odra in
 število nastopajočih
 Scena: citat iz Cankarja
 njegova slika

— — —

- A — ženska: Tisoč let in še dāl smo čakali
 na svoj dan. Tisoč lét in še dāl so bili
 naši očaki súžnji. Tlačáni. Dāl kot
 tisoč lét so nas tújci pritiskali k tlóm.
 B — ženska: Vzplamenéli smo v kméčkih
 púntih. Zgrabili smo za motke in srpe,
 za gorjác in kóse. Toda náš óbračun z
 gospódo je zgodovina zapisála na náš
 rováš.
 A — ženska: Bilí smo národ tlačánov. Naš
 jézik je bil jézik hlápcev in dékel. Garáli
 smo za tújce. Umírali smo zánje. Potís-
 nili so nas visóko v róvte in globóko v
 rúdnike.
 B — ženska: Túja gospóska je užívala svoj
 ráj pri nás. Izžémala je nášo zémľjo. Iz-
 zémala je nášo kri. Káj naj bi počél náš
 národ, ki se je šél rojevát? Čákal je.
 Trpél...
 A — ženska: Národ —proletárec je čakal
 na možá, óigar glás bi bil dovolj močan,
 da bi razgrnil pred šírnim svétom vse to
 sílno trpljenje. Čákal je na možá, ki bi
 ga zbúdil iz otópelosti. Iz tisočlétnega
 súženjskega sná. Iz stó- in stolétnega
 hlápčevánja tújni.
 B — ženska: Ní amél motí Pétra Klépca.
 Tudi ne postáve Martína Krpána. Súh
 je bil v óbráz in šíbko je biló njegóvo
 teló. Tóda njegov dúh je premógel bo-
 gástvo vsega njegóvega tláčenega, zatí-
 ranega in izkórtičanega národa. Njegov
 glás je bil močnejší od jéríhonske tro-
 bénte.
 Moški: Človek róma po slovénskih dežélah.
 Malodúšen klóne glavó in žalostno je
 njegóvo srce.
 Ženski trio: Národ, énkratek blagoslovljén,
 devétkrat obsójen! Kakó si živél? Kaj si
 dožível?
 Ženska: Tvója dólga povést je povést o si-
 romáku hetéžnem, ki vstája. Vstati ne
 móre. Kólikor je dólín in kótlín po tét
 lépih dežélah — ne držále bi vse tiste
 krvi, ki je bilá tód prelíta. In kóliko je
 bo šé prelíte!

Ženski trio: Kómaj si stópil na svét, si bil
 — ti národ súžnjev — súženj med národi.
 Otrók si bil — pa že súženj!

Moški: Psóvka ti je náuk delíta. Pálca ti ga
 je vtépala. Súvali so te od vsét strani:
 óčimi in mážehe, bótri in bótrice. Čásih
 si zajókál. Čásih si omáhníl — vés
 trúden. Čásih pa si túdi plánil.

Ženska: Ali kómaj si plánil, so te podrli na
 tlá. Zvezáli so te še tesnéje. In celó ústa
 so ti zapríli in zakleníli. V cúrkih je tékla
 kri iz tvójih žíl. Napojíla je zémľjo za
 véč kláfter globóko.

Ženska: Zató je ta zémľja rodíla. In kádar
 si jédel súžnji krúh, si jédel sam svóje
 mesó in píl svójo kri.

Ženski trio: Močan si, o slovénski národ!
 Tisoč in pésto lét krvavíš! Izkravél
 nisi!

Moški: Národ-méhkúžnik bi dúšo izdhníl!
 Se svéče bi mu ne žgáli. Se bílj bi mu ne
 péli. Ti pa, tisočkrat ránjen, in trpljénju
 utrjen — ti kómaj zmáješ z raméni pod
 téžko sovražno pestjó in práviš:

Ženski trio: Nikárte! Tá búrka je stára že
 tisoč lét!

Moški: Takó róma človek. Premíšljúje. In
 zmérom bólj je malodúšno njegóvo srce.

Ženska: Grénke in grenkéjšé so misli
 rómarjeve. Takó mu je pri srcu, da bi
 móil:

Moški trio: Ne dáj mi dočákati, o Gospód,
 da bi se glásíla túja govorica po tét krajíh!
 Ne dáj mi dočákati, da bi stóril súženj
 súženjsko, smrt!

MOČ, MU DODELI, DA RAZTRGA
 VRVI!
 Če je tréba, da umrje — NAJ UMRJE
 SVÓBÓDEN!

Ženska: Malodúšno srce, je biló žalostno, ko je po-
 glédalo v dávne dní. Plaho je biló, ko je
 poglédalo v prihodnje dní.

Ženska: Pa se napotí rómar v Ljubljáno.
 Kje žalóst? Kje pláhóst? Veséla je pre-
 téklost, še veseléjša je prihodnost!
 Kómaj zazvoní iz dáljave resnóbnó
 veselí šenkklávski zvón, se očí zasvétijo,
 se ústne nasmejejo.

Moški: Vse blagoslòve tébi, Ljubljána!
 Vétja in lépsa mésta so na svétu. Ali
 véndar: ní ti ga enákega pod nébom!
 Pozdrávljena, ti kraljica veselja, ti máti
 vsét sladkostí, ti bótrica prešérnih ur!
 Prav na srédo vsét nadlóg te je postá-
 vila nebéška modróst! Lúč v temó!
 Zeléno tráto v pustíno!

Ženska: Devétkrat obremenjén popót-
 nik príde in te pozdrávi. Ko se posláv-
 lja, si mu odvzélá osméro bremén.
 Rómar se čúdi in srce mu póje:
 óbráz do óbráz. Nikjér bridkostí. Nik-
 jér húdih misli.

(Nadaljevanje na 6. strani)

5

(Nadaljevanje s 5. strani)

Moški: Rómar gléda:
Híša do híše. Smeje se prijazno. Neka-
tère celó mežikajo.
Ženska: Rómar posluša:
Beséda do beséde. Pésem do pésmi. Vse
so presérne. Takó rómar gléda, posluša
ter se čúdi. In njegóvo srce je potolá-
ženo.
Moški: Slovénski národ! Národ nad siro-
máki... Tvója zgodóvina je zgodóvina
tisočlétnega trpljenja. Ubóg si bil in
ubóg ostánes. To je tvója sódba. Nè-
preklicna! Nèizpremenljíva! Planíne in
poljáne, ki so tvója domovína, so
napojéne s krvjó in solzámi.
Ženska: In kádar nekóč pogíneš od vséga
húdega, bo tvója smrt, kákor je smrt
obnemóglega délavca. Bréz tolažníka
pójdes na óni svét. Tvója poslédnja pó-
stélnja bo járek ob césti.
Moški: Tvój spómín pa bo živél na véko-
maj! Zakaj éno te razlikúje od vséh drú-
gih národov na svétu:
PREPEVAL SI V BRIDKÓSTI!
Pozábljen bo tvój grób, ali z zlatími
črkami bo zápisano in dáljnja tisočlétnja
bódo brála:
Ženski zbor:
Takó je péł národ, ki ga ni več!
Ženska: Velíko je števílo tvójih čédnosti,
slovénski národ! Nadvsé lépa je tvója
domovína.
Ženska: Milozvóčen je tvój jézík. Tvója
pésem je potrkávanje nebéških zvonóv.
A — ženska: Trpka je tvója usoda. Ne od-
téhá je zvrhan kúp čédnosti, ne ublaží
je pésem zvonóv.
B — ženska: Eno ti vèndar ostáne: trplje-
nje. In úpanje. Upanje na vstájenje.
Enkrát m ó r a p r i t i !
Moški: Brátje móji, m í smó kákor káplja v
vódi:
pótok téče, káplja téče z njím in po nje-
góvih postávah! Stó lét trpí slovénski
národ. Nató na mu je za én dán dode-
léno, da zavríšne ter da razobési písano
kátáno.
Ženska: Málo je én dán za dólgo stóletje!
Ali — kó bi se z Bógom prerékal?
Ženska: Nám — poníznim kápljicám v tém
poníznem pótoku, je za tisoč úr prisójená
é n a úra!
Ženska: Za bogatína málo. Za siromáka
stíno bogástvo! Lepó pozdrávimó to úro
dobrótnico! Korístno jo zaužíjmo! Hva-
léžno ji napíjmo!
Ženska: ... dókler je še med námi...
Moški: Kíje je začétek tvóje potí, národ slo-
vénski! In kdáj ti je bilá sódba govor-
jéna? Kíje je kónec téga strášnega ró-
manja? In kdáj bo sódba dopólnjena?
Ženska: Dokléj še bóš rómal?
Ženska: In kám bóš prírómal? Súženj!
Ženska: Ali je tvój cílj góra poveličanja ali
je góra poslédnjega trpljenja?
Moški: Lè na pót! Lè na pót! Kámorkóli!
Ženska: Kádar odpré jetník želézna vráta
— ali vpráša, kám da césta drží?
Moški: Lè iz jéte! Lè iz trpljenja! Pa ká-
morkóli!
Moški: Gnojíl sem to zémlo s krvjó iz
svójih úst. S solzámi iz svójih očí. S pó-
tom od svójege čéla. Pa mi ní rodíla
krúha.
Ženska: Mordá je dežéla na svétu, ki je bólj
blagoslovljéná. Ali ée je ní — smrt je to-
lažníca. Domá. In drugó.
Sodník: Kákšno krívico so vam storíli?
Kóga tóžite, Jernèj? In cemú?
ZBOR: Nikógar ne tóžim, zakaj potreba ni
in ne máram, da bi trpeli ljudje záradi
móje pravíce. Če nasítite méne, ni po-
treba, da bi bilí drúgi láčni. Takó se je
zgódilo, kákor bom povédal.
Jernej: Še otrok bi razsódil! Káko bi ne
razsódil ví, ki ste učení in poznáte postávo.
ZBOR: Défal sem štírideset lét na Betáj-
novi. Ní tóliko zémlje, da bi jo z róko
pokríl, nè na pólju nè na senožéti,

kákor še bil kánil pót od mójege čéla.
Takó sem défal štírideset lét in Bóg je
obíno blagoslóvil tó móje délo.
Jernej: Pá je umrl stári Sítar. Pá je prišél
sín njegóv, negódník, in je rékel, v pre-
šérni pijánosti je rékel:
Moški: Jernèj! Zdáj povézi cúlo in pójdi!
Zakáj, Jernèj, zdáj sem jáz gospodár.
Zdáj si dodéfal. Zdáj si stár in nadlóžen.
Ne máram te več. Ní več kóta záte v dó-
mu, ki si ga sám postávil. Ní več záte
krúha, ki si ga sám pridéfal. Le vzémi
popótno pálico pa pójdi, kákor te je
vólja!
ZBOR: Takó je rékel. Je sám razsódil zóper
pravíco, in postávo, da je jáhlan tístega,
ki jo je otrésel, ne tístega, ki jo je
zasádil. Jáz pa sem šél in sem se napótil
iskát pravíce, ki jo je Bóg poslál na svét
in ki je človéška síla ne móre razdréti.
Razsódite!
Sodník: Lè vrníte se na Betájno k svó-
jemu gospodárju, ki je trd in krívčen, in
mu recíte: spoznáj pravíco! Bódi usmí-
ljen! Dáj mi kót v svóji híši! Kós krúha
na stára léta. Recíte mu takó, pa mu bo
žál in bo spoznál svój gréh in bo stóril,
kákor bóste prosíli.
Jernej: Káj ste sodník?
Sodník: Sodník sem.
Jernej: Pa ste razsódli po písani in bóžji
pravíci?
Sodník: Takó sem razsódil.
ZBOR: Jáz pa réčem, sodník, da niste raz-
sódli nè po bóžji nè po človéški pravíci!
Káj je Bóg ukázal, da se zaváli negó-
dník na póstéljo, ki sem jo jáz sám po-
stílal in ravnál trdih, štírideset lét? Káj
je Bóg zapovédal, da naj pogíne v járku
Jernèj, kó si je postávil lépo híšo in
tópél hrám? Odpíte búkve!
Jernej: Ne znám bráti. Pa bi rád vídel od
dáleč tiste črne beséde, ki so takó naredíle
in zapovédale! Pokázíte: tudi vezávo bi rád
vídel in črno obrézo!
ZBOR: Ali je tām zápisano, povéjte:
Défal sí. S krvjó si gnojíl, da je visóko
pognála pšenica, da se je cedíla tráva od
sóka. Zdáj pa, kó si stár in nadlóžen, kó
ni več krví, da bi z njó gnojíl, zdáj pójdi!
Če je zápisano, povéjte, da naj Jernèj,
kádar je napólnil shrámbe in káše,
hódi od vasi do vasi, od híše do híše, v
nadlógó ljudém in psóm, ter prósi vbó-
gajme skórze krúha?
Jernej: Tó ná povéjte!
ZBOR: In še mi razpójte:
Káko naj ravnám zdáj s svójim délom?
Kám bi z njím? V zémlo je zakopáno,
páč za kláffro globóko — káko naj ga
izkópjem? Káko naj, ga povežem v
cúlo? Na rámo zadénem?
MÓJH ŠTÍRIDSEET LÉT! Káko naj
jih správim? Káko zaužívam na za-
pécku?
Túkaj je cúla. Perílo je nótri in práz-
níška obléka.
ŠTÍRIDSEET LÉT! Preštéjte in pre-
míslite, kóliko je to tédnov in kóliko úr!
Mója pámet je počásna, stára. Ne znám
preštéti.
Jernej: Ampak povéjte mi, ée je to samó
tóliko tédnov in samó tóliko úr, da je ta
cúla obíno plačilo? Prázniška obléka in
platnéna srájca — pravíčno povračílo?
ZBOR: Takó je, recíte: obíno plačilo, pra-
víčno povračílo — pá bom verjél, da ste
sodník, kákor ga je Bóg postávil!
Sodník: Ne prerékajte se s pravíco, kákor
jè! Ljudje so jo ustvářili. Ljudje so ji
dálí sílo in oblást. Kádar vas bíča, upó-
nite hréb in záupajte v Boga! Če spre-
mení obráz, da bi je človék ne razlóčil
od krívce, obrnite se strán! In ne iščíte
oprávka z njó! Takó premíslite pa pój-
dite z bógom in storíte, kákor sem rékel!
Jernej: Tórej — ní pravíce? Tórej ste jo za-
tájli? Zató ste jo páč zapríli v tó véliko
híšo, da bi ne mógla v svét? Zakleníli ste
jo dvákrát, zapečátíli ste jo devétkrát,
da bi se ne izgubíla na césto, da bi je ne
srécal Jernèj?

Ive Šubic: Hlapec Jernej — lesorez 1973

ZBOR: Zató ste jo ukrádli! Vtaknili v
súkno, da bi se ne razodéla željnim
očém? Ampak — ukaníli ste se, kó ste
takó storíli! Níste poználi Jernèja!
Iskál jo bom, pa ée je zakopána v
zémlo takó globóko kákor móje délo!
Kópál bom! Lopáto bom vzél in bom
kópál, doklér bodo zmógle té móje stáre
roké!
Jernej: Ze v Dolíni vam je rékel tísti kmèt:
Razbójniki! vam je rékel. Jáz pa sem si
míslil v svóji nespámeti:
Razbójniki! je rékel — pa so pravíčni
sodníci. Slabó je glédal. Krmežljáve so
njegóve očí. Slabó je slíšal: glúha so
njegóva uséša. In se še ozrl nísem za
njím in sem še. Zdáj pa v drúgo, zdáj pa
glasnéje, tām na stopnicah, móški in
ženska:
ZBOR: Razbójniki! RAZBÓJNIKI!
R A Z B Ó J N I K I !
Jernej: In spét sem si míslil:
Káko bodo razbójniki v tój híši, ki je
híša pravíce in písanih postáv? Takó
sem míslil, pa sem se ukánil v svóji stári
pámeti.
ZBOR: Zakáj — nè híše pravíce — híšo
laží, hinávščine in razbójništva ste postá-
vili! Níste služábnički bóžje beséde in po-
stáve, páč pa služábnički sátanóvi in nje-
gove krívce! Na krívó pót sem zabrédel
— na právo krénem!
Moški: Kódo kríči kákor črédník na páši?
Jernej: Níč ne máram, da bi trpél kdo
krívico záradi Jernèja.
ZBOR: Ampak — razlózil bom. Bom tóžil.
Níso pravíčni sodníci! Razbójniki so!
Ní híša pravíce! Híša hinávščine je! Z
lažjó in hudodétstvom so jo oskrúnili.
— Ne bódo vas obésíli — na césto vas
bódo spódlí! S cúlo in pálico...
Porúšili bódo to oskrúnjeno cérkev, da
ne bo kámen ostál na káninu!
Jernej: Ne bom prósil in ne bom jókal.
Mója pravica je bóžja pravica! Kar je
sám ustanóvil, ne bó razdrfal. Kar je go-
vóřil, ne bó tajíl. Dolžnik je mój! Ne
klečím — stojím pred njím in těrjam!

knjiga», zbirka Lirika, 1974) in izbor
Ovanesa Tumanjana (»Zelezara«, priloga
»Listi«, 1971, št. 3).

Seveda pa s tem njegova bogata in
razvejana dejavnost še ni izčrpana. Ne
moremo tudi mimo njegovega uredniškega
dela, ki se je začelo pred vojno s »Knjigo za
vsakogar«, po vojni pa nadaljevalo z
ureditvijo Čufarjevih mladinskih del »To-
varna«, izborom proze »Nova gaza«, izbora
»Tovarna« na Jesenicah, Murnika, zbirke
otroških pisem »Pisma na moj naslov«,
izbor »Ciciban bere« (1964, 1965, 1966, 1967,
1968, 1969, 1970), antologijo slovenske
partizanske pesmi »Na partizanski straži«
in v reviji »Mogućnost« iz Splita, za katero
je pripravil »Rukovet novije slovenačke
lirike« (1964). Prav gotovo pa pomeni lepo
priznanje njegovemu prizadevanju za
popularizacijo dela proletarskega pisatelja
Toneta Čufarja ureditev njegovega »Izbra-
nega dela« v dveh knjigah, ki je pred
izidom. Založil ga je Kulturno-umetniški
klub Tone Čufar na Jesenicah.

Seveda pa ne moremo tudi mimo nje-
govega literarnega poročanja o posameznih
delih slovenskih književnikov. Tudi ta
pregled je dokaj obsežen (Simon Gregorčič,
Bogomir Fatur, Filip Kumbatovič, Anton
Ingolič, Mira Miheličeva, Ivan Potrč,
Anton Tanc, Tone Čufar itd.).

Ceprav je naš pregled bežen pa je le tak,
da nam odkrije delovno podobo našega
jubilanta. Ob vsem tem se nam zastavlja
kot logičen zaključek predlog, da Zagorski
pripravi iz tako obsežnega literarnega
opusa izbor proze, pesmi in del za mladino,
zlasti, ker nam del njegovega dela podaja
in s tem ohranja dragoceno podobo napred-
nega delavstva in njihove težnje po
socialno sprejemljivem življenju. Hkrati pa
tudi samo delo to zasluži, saj je bilo prav
gotovo pomembno dopolnilo in podpora
boju za socialno preobrazbo.

Prepričani smo, da se sme Zagorski ob
tem življenjskem mejniku ustaviti, vendar
samo toliko, da se ozre na svojo prehojeno
literarno pot. Trditi moremo, da je lahko z
njo z vso upravičenostjo zadovoljen.
Vendar naj bo ta postanek res kratek: kajti
sama njegova delavnost nakazuje in
zahteva, da na tej poti vztrajno nadaljuje.
To smemo od njega člani Kluba Toneta
Čufarja upravičeno pričakovati.

Cvetko Zagorski

Novinarjev notes

Moj notes je kotel življenja.

Vse uprek in neurejeno
mečem vanj rojstva in smrti,
križe ljudi, ki so padli strti,
besede zločincev, sodnikov,
hlapcev in oblastnikov.

V svoj notes mečem vseuprek
dneve in leta in desetletja,
denar in ljudi in živali,
reke in ceste in hiše,
odmeve petja, radost in žalost...
in iz hrupa in gneče iztrgan verz
in nežno besedo ljubavnega pisma.

Moj notes je kotel krvi in mesa,
čistih in spačenih in živčnih obrazov,
kotel reklame, resnice, laži,
nožev, sekir in križev in aktov,
joka, zmag, ponižanj, porazov.

Moj notes je kotel življenja!

1939

Luči so zamižale
in ljudje so hrupno zavriskali
v temo,
hi je ločila lani od letos.
Visoko sredi dvorane
so številke zalesketale
1939
in ljudje so blazno zavriskali
iz lani v letos.
Izza rdečih številčk so plinske maske režale.

KRATKA BIBLIOGRAFIJA

PESMI

Prva pesem »Časi« objavljena pod
pseudonimom Kopriva v »Grudi« 1931.
1939 izdal pesniško zbirko »Bog umi-
ra«. Pred vojno objavljval pesmi v reviji
»Obzorja«, med vojno v »Slovenskem
partizanu« 1944 »Komandant Stane«, v
»Mladini« (štajerska izdaja) »Ne joče-
mo«, v brošuri »Maščujte nas« pesem
»Mrtvi dom«. — Po vojni objavljval v
periodikah »Nova obzorja«, »Naši raz-
gledi«, »Borec«, »Problemi«, »Prostor
in čas«, »Listi« ter drugod. 1966. izdal
zbirko »Molčeči svet«. V rokopisu
zbirka »Pesniški dnevnik«.

PROZA

Prva črtica »Maribor« (v jeseni
objavljena v »Mladih potih« 1935. Do
vojne objavljval prozo v periodikah
»Sodobnost« (»Po Prekmurju«, 1937),
»Obzorja« (»Karli, otrok dvorišča«,
1939, »Vojna«, 1940, »Profil Josipa
Koroška«, 1940, »Edinost« (črtice) in
drugod. Po vojni objavljval (deloma s
pseudonimom Milan Koblar) v periodi-
kah »Nova obzorja« (novela »Gospa«,
1952), »Novi svet« (novela »Neke jese-
ni«, 1952), »Obzornik« (»Velika stvar«,
1952), »Tovariš« (črtica »Krst«, 1951)
in povest »Primer Bratuša«, (1963) ter
drugod. V knjižni izdaji izšel kratek
roman »Šesta velesila«, 1954, v zbirki
»In minila so leta« novela »Svarun«,
1954. V reviji »Borec« izšle črtice
»Trije rekviziti«, 1963, in novela »Rde-
če in belo«, 1964, v reviji »Dialogi«
novela »Zgodba iz predala«, 1973. V
»Borec« 1973 proza »Dva njena obra-
za« in drugo.

MLADINSKA LITERATURA

Objavljval skoraj vsa povojna leta
črtice, povesti, pesmi in prevode v li-
stih »Pionir«, »Pionirski list«, »Cici-
ban« in drugod. V knjižni izdaji izšle

knjige »Vse o Piki«, 1963, »Kje je
Medo«, 1967, »Zimeka zgodba«, 1975, v
tisku so »Zgodbe o Piki«.

PREVODI

Razen črtic in pesmi v periodikah
prevedel nad 40 knjig, med drugimi:
V. Nazor »S partizani«, 1959, »Uzbeške
pravljice«, 1965, »Robinson Crusoe«,
1965, »Armenske pravljice«, 1966, »La-
panske pravljice«, 1969, »Tolstoj
povestice«, 1970, »Najlepše turkmen-
ske pravljice«, 1974, »Kučaka« (armen-
ska poezija), 1974, »Srjca srečnega
človeka« (letonske pripovedi), 1975,
M. Križar »Na robu pameti«, 1975, Jure
Franičević-Pločar »Vrtinec« (v tisku).

UREDNIŠKO IN PUBLICISTIČNO DELO

Pred vojno ustanovil in urejal
žepno knjižno zbirko »Knjiga za vsa-
kogar« (črtice M. Gorkega in E.
Zolaja). Sodeloval v listih »Ljudska
pravica«, »Edinost«, »Neodvisnost«,
»Večernik« in drugod. Po vojni bil
urednik »Slovenskega poročevalca« in
»Večera«. Sodeloval v »Socialistični
misli«, »Ljudski pravici«, »Delu«,
»Naših razgledih« in drugod. Ustano-
vil in urejal več tovarniških listov
(»Tomos«, »Harman«). Napisal več
razprav o socialistični kulturi in de-
lavskih pisateljih: »Socialistična mi-
slel« (»Borec« 1973), »Spominu pozab-
ljenega pesnika — proletarca A. Tan-
ca-Čulkovskega« (»Borec« 1973),
»Tone Čufar — gradivo za življenje-
pis« (»Socialistična mislel« 1952), »Ob
30-letnici Čufarjeve smrti« (»Borec«
1973), Potopis »Po Koroških« (»Dialo-
gi« (»Dialogi« 1974) itd. Uredil več
knjig, med njimi Toneta Čufarja »Nova
gaza«, 1968, »Pisma na moj naslov«,
1961, urejal »Ciciban bere« od 1964 do
1970. leta in drugo.

Kobanske viničarke

Bose noge se v klanec borijo,
bose noge.
H košenim bokom košar: tiščijo
suhe roke.

Prezeblim veter dežne kaplje zanaša
ostro v obraz.
Črn oblak se nad zemljo ponaša
trudnim v obraz.

Prihuljene koče nemo strmijo
v sivi breg.
Neznane v njih se otroci bojijo,
ki vlada svet.

Vedo, da v svetu duše jetijo,
žive rote.
Kot pod pošastno črno morijo
otroci drhte.

1939

Luči so zamižale
in ljudje so hrupno zavriskali
v temo,
hi je ločila lani od letos.
Visoko sredi dvorane
so številke zalesketale
1939
in ljudje so blazno zavriskali
iz lani v letos.
Izza rdečih številčk so plinske maske režale.

Mrtvi dom

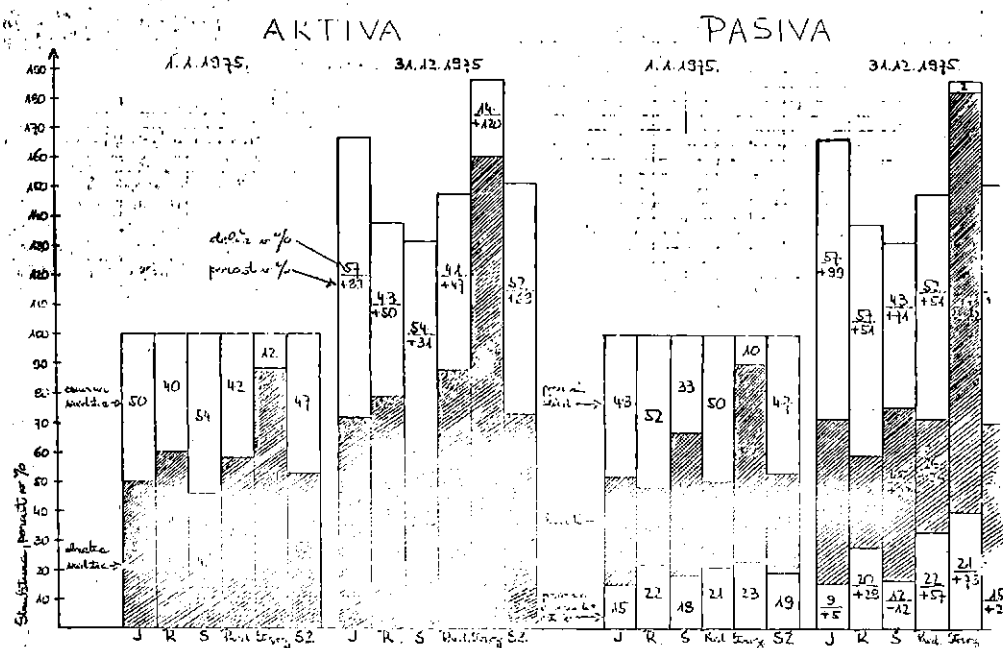
Vstopi, tovariš, odprta so vrata!
S tega praga v hišo
kličesh zaman.
To mrtev je hram,
kjer skozi vežo le veter
hlasta po praznini
in so podobe v kotu
le še spomini.

Mrak in hlad vate zijata.
Sneto krilo vrat v vetru šepete,
na njem list — »Verzeichniss« šepete:
lani pozimi odgnali so v lager
ljudstvo trpeče —
Pototschnig Hansa, Marijo
in otroke kot piščali po vrsti
Paulo, Franza, Anno
in triletno Luzijo.

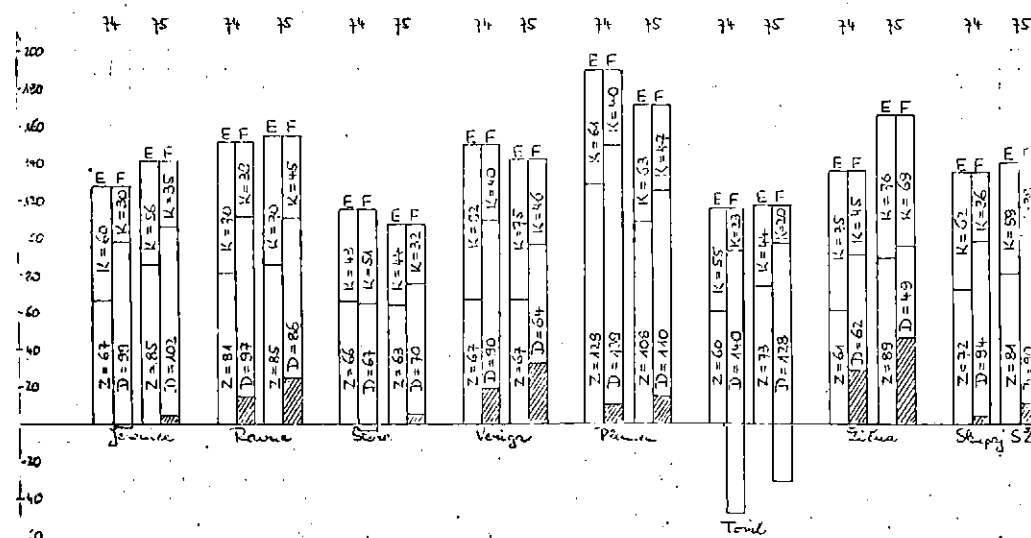
Nikogar več ni.
Ni več prijazno
ni očrnelo ognjišče.
Pusto je, prazno,
lé sestradan pes ga kdaj še obišče,
ovoha
in se s podvihanim repom
spet v hosto zavleče.

Janče, jan. 1944

GRAFIČNA ANALIZA POSEBNIH SREDSTEV ZA LETO 1975 - G-5

EKONOMIČNOST OBRATNIH NALOŽB IN NJIHOVO FINANCIRANJE (VARIANTA: POVPREČNO STANJE 1974 IN 1975) - G-6

ZA JAVNO RAZPRAVO • ZA JAVNO

SAMOUPRAVNI SPORAZUM O TEMELJIH ŠREDNJE- ROČNEGA NAČRTA TER RAZVOJA SLOVENSkih ŽELEZARN ZA OBDOBJE 1976-1980

I. UVOD

Proizvodnja in predelava jekla sta temelja gospodarske aktivnosti, samostojnosti in obrambne sposobnosti, zato sta za vsako nacionalno ekonomijo posebno pomembna. Tradicija, delovna sposobnost, proizvodne zmogljivosti in bližina energetskih virov ter razvite porabe jekla dajejo Slovenskim železarnam ugodne pogoje za uspešno poslovanje in za nov razvoj v prihodnost. Optimalna poraba lastne neto akumulacije in uspešno oplemenjevanje sredstev za naložbe v osnovna ter obratna sredstva, hosta dosegljivi le v taki dohodkovni soodvisnosti, ki bo celotno SOZD povezala v enoten organizem.

S tem samoupravnim sporazumom si bodo delovne organizacije Slovenskih železarn v obdobju 1976 do 1980 s plodnim združevanjem dela in sredstev zagotovile optimalne proizvodne poslovne rezultate, racionalno vlaganje družbenih sredstev in optimalno razvojno politiko. Ta sporazum, ki je instrument materialne in gospodarske politike ter akcija za izboljševanje družbenoekonomskih odnosov, bo usmerjal, spodbujal, obvezoval in sankcioniral izpeljavo srednjeročnega načrta podpisnic in Slovenskih železarn kot celote.

1. člen

Ta sporazum sprejemajo delavci TOZD preko delovnih organizacij in delavci enovitih delovnih organizacij (v nadaljnjem besedilu DO), ki so združene v sestavljeno organizacijo združenega dela Slovenske železarne (v nadaljnjem besedilu SZ).

II. SKUPNI CILJI IN RAZVOJNA POLITIKA

2. člen

Podpisniki sprejemajo naslednje cilje petletnega razvoja: - proizvodnja surovega jekla se mora povečati na 1.050.000 ton in leta 1980 jeklarne izdelati v:

železarni Jesenice 600.000 ton
železarni Ravne 240.000 ton
železarni Štore 210.000 ton

- proizvodne zmogljivosti je v SZ treba razviti in koristiti tako, da bo surovo jeklo enostopenjsko ter večstopenjsko v celoti predelano v SZ in da bodo DO tržišču prispevale okrog 900.000 ton raznih jeklenih izdelkov.

- Z delitvijo dela, skupnim oskrbovanjem z energijo in surovinami, razvitim medsebojnim prometom in usklajeno prodajo se mora produktivnost na zaposlenega, izražena v vrednosti blagovne proizvodnje, preračunane po stalnih cenah iz leta 1975, povečati z najmanj 4 % letno stopnjo.

- Pri prodaji mora izvoz prestopiti 100 milijonov dolarjev letno in pokriti uvoz surovin ter reprodukcijskega materiala.

Proizvodnja jekla je namenjena izdelavi uporabnih dobrin, zato morajo SZ proizvodnjo prilagajevati s porabo in spodbujati plemenitenje predelave jekla v SOZD, v poslovni skupnosti izdelave in predelave jekla ter pri drugih bližnjih porabnikih.

- Za zboljševanje konkurenčne sposobnosti morajo investicijske naložbe biti prednostno namenjene posodobitvi sredstev za delo in tehnologije, skladnemu ter dobremu izkoriščanju proizvodnih zmogljivosti, izboljševanju strukture, proizvodnje, povečanemu izplenu in relativnemu zniževanju porabe, energije.

- Stalno izboljševanje življenjske ter družbene ravni zaposlenih, urejevanje delovnih pogojev in varovanje naravnega okolja morajo biti spremljevalec razvoja.

3. člen

Večstopenjska predelava je vir dohodka in zato sestavina poslovne politike SZ. Višje stopnje predelave SZ razvijajo:

- v železarnah praviloma na podlagi lastnega kvaliteta in plemenitenga jekla z ustanavljanjem predelovalnih TOZD in s pridruženjem drugih OZD;

- v predelovalnih DO z ustanavljanjem TOZD in pridruženjem OZD, pri katerih več kot polovico vloženega reprodukcijskega materiala predstavljajo kvaliteta in plemenita jekla SZ;

- v SOZD SZ s pridruženjem in ustanavljanjem DO, katerih proizvodni program je preko polovice vezan na jeklene izdelke SZ in so izvozno naravnane.

Povečanje števila DO v SZ je pogojeno s povezovanjem delovnih organizacij v skupino proizvajalcev.

Do leta 1980 se bodo SZ razširile in tvorile vsaj tri skupine DO:

- železarne
- predelovalce žice in paličastega jekla
- predelovalce pločevine in drugih jekel.

V tem času bo ustanovljena vsaj ena OZD v industrijski coni na območju jugoslovansko-italijanskem območju.

III. OBSEG IN POGOJ RASTI PROIZVODNJE

4. člen

Prihodek od prodaje po stalnih cenah iz leta 1975 bo po posameznih delovnih organizacijah naslednji (v milijonih din):

	1975	1980	indeks
- Železarna Jesenice	3.307	5.450	165
- Železarna Ravne	1.902	2.940	155
- Železarna Štore	1.219	3.056	251
- Veriga Lesce	324	407	126
- Plamen Kropa	145	200	138
- Tovil Ljubljana	79	128	162
- Žična Celje	173	305	176
- Metalurški inštitut Ljubljana	16	20	128
- Slovenske železarne skupaj	7.164	12.506	175

5. člen

Za dosego načrtovane proizvodnje bodo za gradnjo in rekonstrukcijo zmogljivosti ter obratna sredstva potrebna (po cenah iz leta 1975) naslednja petletna vlaganja v:

	(v milijonih din)	struktura naložb
- proizvodnja groblja	34	0,4
- proizvodnjo surovega jekla	1.124	14,7
- primarno predelavo jekla (vroča)	1.561	20,4
- sekundarno predelavo	1.815	23,6
- energetiko	225	2,9
- vzdrževanje	330	4,3
- raziskave	48	0,6
- ostalo	57	0,7
- kontinuiteto	700	9,1
- obratna sredstva	1.790	23,3
skupaj	7.684	100

6. člen

V posameznih delovnih organizacijah bo v osnovna in obratna sredstva vloženih (v milij. din):

- Železarna Jesenice	2.893
- Železarna Ravne	2.245
- Železarna Štore	2.014
vsota	7.152
- Veriga Lesce	279
- Plamen Kropa	80
- Tovil Ljubljana	115
- Žična Celje	35
vsota	509
- Metalurški inštitut Ljubljana	23
vsota	23
- Skupno SZ	7.684

(Nadaljevanje na 2. strani)

7. člen

Posamezne delovne organizacije bodo po obsegu in strukturi za širjenje materialne osnove imele naslednje naložbe (v milij. din):

DO	Lastna sredstva	%	Tuji krediti	%	Domači krediti	%	Skup. vlag.
Železarna Jesenice	1.535	53,1	563	19,5	795	27,4	2.893
Železarna Ravne	997	44,4	606	27,0	642	28,6	2.245
Železarna Store	1.095	54,4	495	24,6	424	21,0	2.014
Veriga Lesce	190	68,1	24	8,6	65	23,3	279
Plamen Kropa	46	57,5	21	26,3	13	16,2	80
Tovil Ljubljana	95	82,5	—	—	20	17,5	115
Žična Celje	27	78,3	3	8,6	5	13,1	35
MI	23	100	—	—	—	—	23
SŽ Skupaj	4.008	52,2	1.712	22,3	1.964	25,5	7.684

Lastna sredstva so skupen delež delovnih organizacij, združenih sredstev SŽ in prenešenih republiških sredstev na TOZD poslovne skupnosti za jeklo. Vsaka delovna organizacija je za anuitete ter nove naložbe v materialno bazo dolžna prispevati najmanj 75 % bruto akumulacije (sestevka amortizacije in ostanka dohodka), kar je pogoj za pridobivanje dodatnih združenih sredstev. Vse naložbe iz združenih sredstev se vršijo na dohodkovni osnovi.

8. člen

Za vse naložbe v osnovna sredstva, ki presegajo 15 milijonov din, morajo DO obvezno izvršiti medsebojno usklajevanje, delavski svet SŽ pa doseženo usklajevanje potrditi. Usklajevalni postopek investicijskega programa izvede posebna strokovna komisija, ki jo imenuje generalni direktor SŽ.

Soglasje samoupravnega organa SŽ je pogoj za pridobivanje investicijskih sredstev iz združenih sredstev v interni banki in za kredite pri poslovnih bankah.

IV. OSKRBOVANJE PROIZVODNJE

9. člen

Za realizacijo načrtovane proizvodnje bodo SŽ leta 1980 potrebovale naslednje osnovne surovine, reprodukcijski material in energijo:

	poraba (v 000 t)		
	1980		
	1975	skupaj	iz uvoza
— železova ruda	368	417	182
— železova goba	—	84	84
— grodelj	274	293	—
— jekleni odpadki	603	777	415
— Fe-legure	25	38	4
— grafitne elektrode	3	5	5
— polizdelki	80	134	20
— ognjevarni material	40	56	—
— tekoča energija (mazut)	156	160	—
— plinska energija (butan)	34	45	—
— koks	172	191	16
— premog	14	6	—
— električna energija (v GWh)	674	924	—

Vrednost neposrednega uvoza surovin in reprodukcijskega materiala, obračunana po cenah leta 1975, bo leta 1980 znašala okrog 90 milijonov dolarjev.

Dinamika letnega povečevanja porabe surovin, reprodukcijskega materiala in energije se odreja z letnimi gospodarskimi načrti.

10. člen

V Slovenskih železarnah se pogoji oskrbovanja s surovinami za proizvodnjo grodlja in surovega jekla izenačujejo. Z delitvijo kvot za posamezne vire nakupov in z egalizacijskim obračunom morajo cene vložka za enake kvalitete rude, koka, jeklenih odpadkov, ferolegur, grodlja in železove gobe biti v nabavi izenačene.

11. člen

DO SŽ se z energijo, osnovnimi surovinami in reprodukcijskim materialom oskrbujejo enotno. Z glavnimi domačimi dobavitelji:

— električne, trdne, tekoče in plinske energije,
— rude, grodlja, jeklenega odpadka, polizdelkov, ferolegur, elektrod in ognjevarnega materiala,
morajo skleniti skupne samoupravne sporazume, ki vsem DO pod ugodnimi pogoji zagotavljajo redno oskrbovanje proizvodnje.

DO SŽ se obvezujejo, da bodo skupno nastopale tudi pri uvozu surovin in reprodukcijskega materiala ter vodile politiko dolgoročnih kupoprodajnih pogodb. Nabave v tujini je treba koristiti tudi za prodajo izdelkov, prodajo pa za nakupe SŽ.

V. NOTRANJI BLAGOVNI PROMET

12. člen

Medsebojni blagovni promet je pomembno sredstvo specializacije, produktivnosti, ekonomičnosti in dohodkovne soodvisne povezanosti DO. V petletnem obdobju se mora medsebojni blagovni promet povečati od 350 milijonov din leta 1975 na 600 milijonov din leta 1980.

Objektivna delitev dohodka, doseženega s prodajo na trgu, je osnovno načelo medsebojnih odnosov DO. Praviloma se deleži v dohodku odredijo vnaprej z dogovorjenimi cenami, ki DO spodbujajo, da z znižanjem proizvodnih stroškov dohodek povečajo.

DO se lahko dogovorijo, da se deleži v doseženem dohodku sporazumno razdelijo po realizaciji blaga na tržišču.

13. člen

Notranji blagovni promet v SŽ se vrši po letnih gospodarskih načrtih. Medsebojne dobave so ob enakih pogojih prioriteta in obveza vseh DO v verigi proizvodnega procesa.

DO dobavitelja ne more prodati blaga tretjemu, katero je potrebno drugi DO SŽ, če se ta sporazumno temu ni odpovedala.

V letnem gospodarskem načrtu odredjene in s specifikacijo naročene količine blaga je DO — dobavitelj dolžna realizirati v dogovorjeni kvaliteti in roku. Za vse zaostanke dobav mora DO dobavitelj prispevati v rezervni sklad združenih sredstev DO 10 % od vrednosti nerealiziranega blaga.

DO — porabnik mora prvo zahtevati ponudbo od DO SŽ. Če ne spoštuje te obveze in blago, ki je v proizvodnem programu SŽ, nabavi izven SOZD, mora prispevati v rezervni sklad združenih sredstev DO delež v višini 10 % od cene nakupa.

VI. PRODAJA IZDELKOV

14. člen

Dolgoročna navezava s potencialnimi neposrednimi porabniki in trgovskimi OZD je osnovno načelo prodajne politike DO SŽ. Medsebojna razmerja se urejujejo s srednjeročnimi samoupravnimi sporazumi. Tak sporazum, ki bo urejeval medsebojno oskrbovanje, bo sklenjen s člani poslovne skupnosti za izdelavo in predelavo jekla ter z drugimi porabniki.

Za uspešnejšo prodajo blaga DO SŽ na domačih in zunanjih trgih morajo pogoji dobav za enako blago biti izenačeni. Kompleksne ponudbe blaga bodo sredstvo za uspešnejšo prodajo vseh izdelkov SŽ.

15. člen

Propaganda za izdelke SŽ se vrši enotno in koordinirano. Kupci morajo stalno imeti na razpolago katalog, ki ažurirano predstavlja celoten proizvodni program DO SŽ.

Za specialne izdelke se izdajajo posebni prospekti, ki pa morajo imeti enotno obliko in vizualni izgled.

Ves propagandni material DO SŽ mora biti prirejen tako, da se ga lahko zbere v enotni mapo.

Na sedežu SŽ in v DO morajo za kupce in druge interesente biti stalno na razpolago skupni prospekti in separati za kompletni proizvodni program DO SŽ.

16. člen

Izvoz je poslovno, ekonomsko in družbeno pomembno področje za prodajo izdelkov. Poslovna politika izvoza v SŽ je namenjena specializaciji, prodaji izdelkov, ki doma nimajo tržišča, in proizvodnji, katera se uspešno plasira v inozemstvo.

V petletnem obdobju 1976 do 1980 bodo DO medsebojno spodbujale izvoz in z enakomernim razdeljevanjem izvoznih bremen dajale prednost izdelkom, ki na zunanjih trgih dohodkovno najbolj ustrezajo.

17. člen

Petletni načrt izvoza SŽ je naslednji:

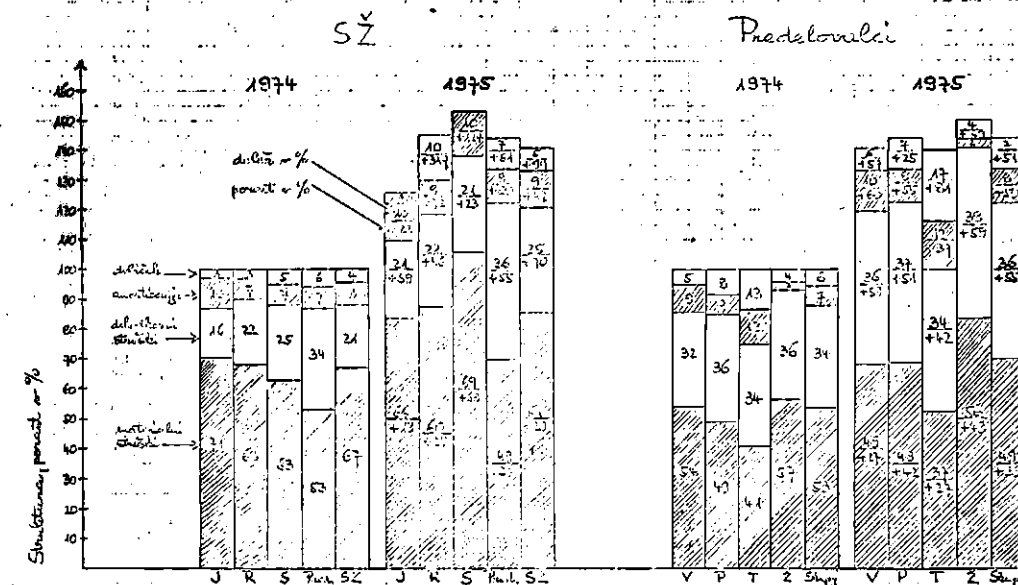
— leta 1976	50 milijonov dolarjev
— leta 1977	60 milijonov dolarjev
— leta 1978	72 milijonov dolarjev
— leta 1979	85 milijonov dolarjev
— leta 1980	100 milijonov dolarjev

Na posamezne DO se skupna obveza izvoza SŽ začasno razdeli v sorazmerju z načrtovanim številom zaposlenih, dokončno pa z dejanskim obsegom zaposlitve.

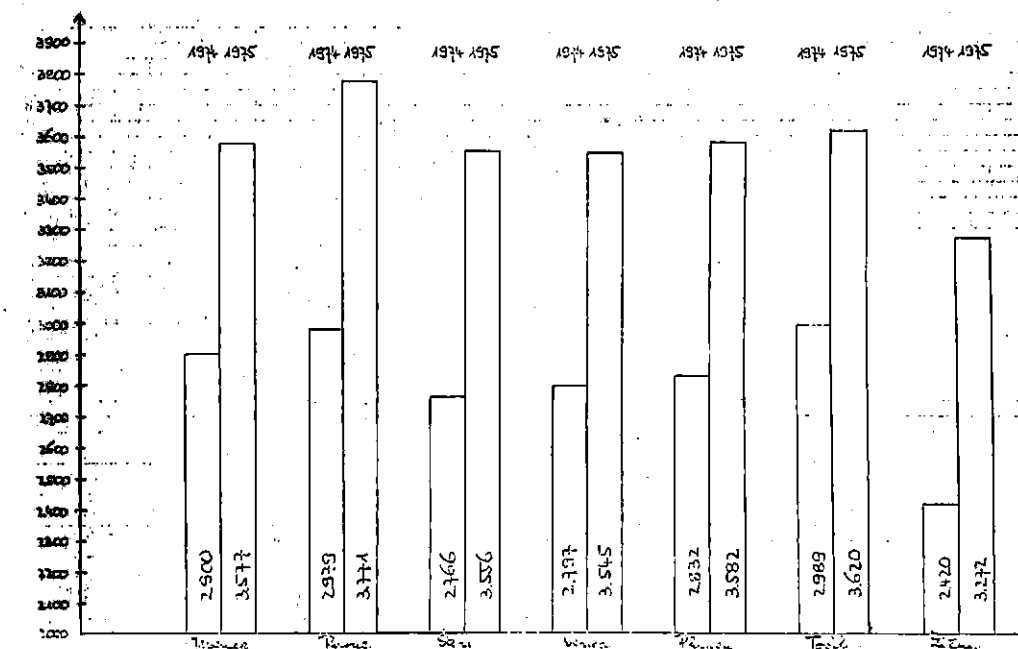
Po srednjeročnih načrtih bo izvoz za leto 1980 razdeljen takole:

DO	Število zaposl. 1980	izvoz sorazmerni na st. zaposl.	načrt DO	Razlika
Železarna Jesenice	6.710	37,1	34,4	- 2,7
Železarna Ravne	4.870	27,0	23,2	- 3,8
Železarna Store	3.696	20,4	31,0	+ 10,6
Veriga Lesce	1.200	6,6	6,6	+ 0,0
Plamen Kropa	520	2,9	5,2	+ 2,3
Tovil Ljubljana	354	2,0	1,1	- 0,9
Žična Celje	715	4,0	3,7	- 0,3
SŽ Skupaj	18.065	100,0	105,2	+ 5,2

GRAFIČNA ANALIZA CELOTNEGA DOHODKA ZA LETO 1975 — G-3

PRIKAZ GIBANJA OSEBNIH DOHODKOV V LETIH 1974 IN 1975 (ZA 132 UR DELA) — G-4

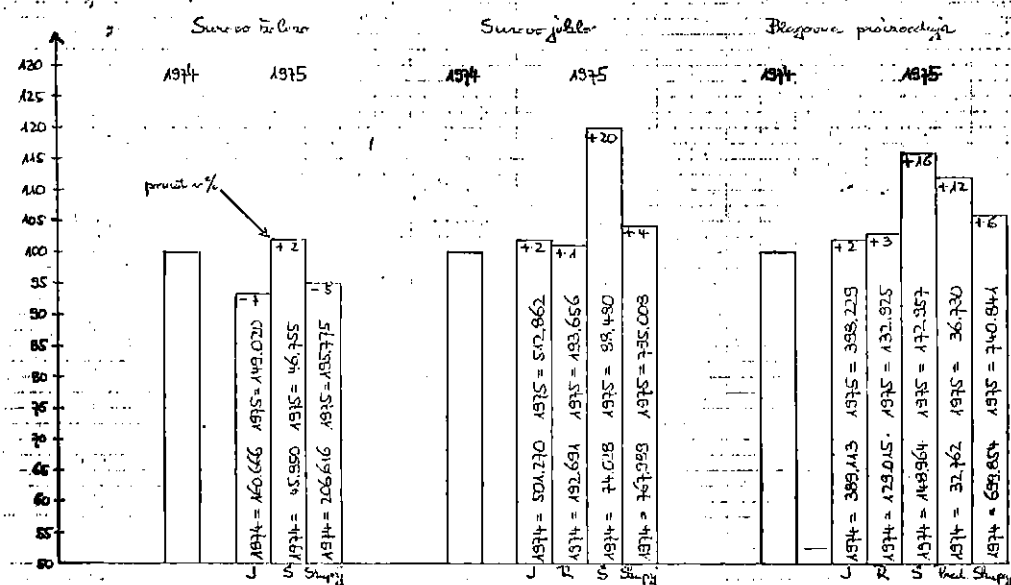
obveznosti na področju delitve dohodka, za katere smo se dogovorili s samoupravnim sporazumom. Predvsem ne gre pozabiti, da bomo v letošnjem letu morali po določenih sporazuma oblikovati celo nekoliko večjo akumulacijo kot smo jo lani.

ZAKLJUČEK

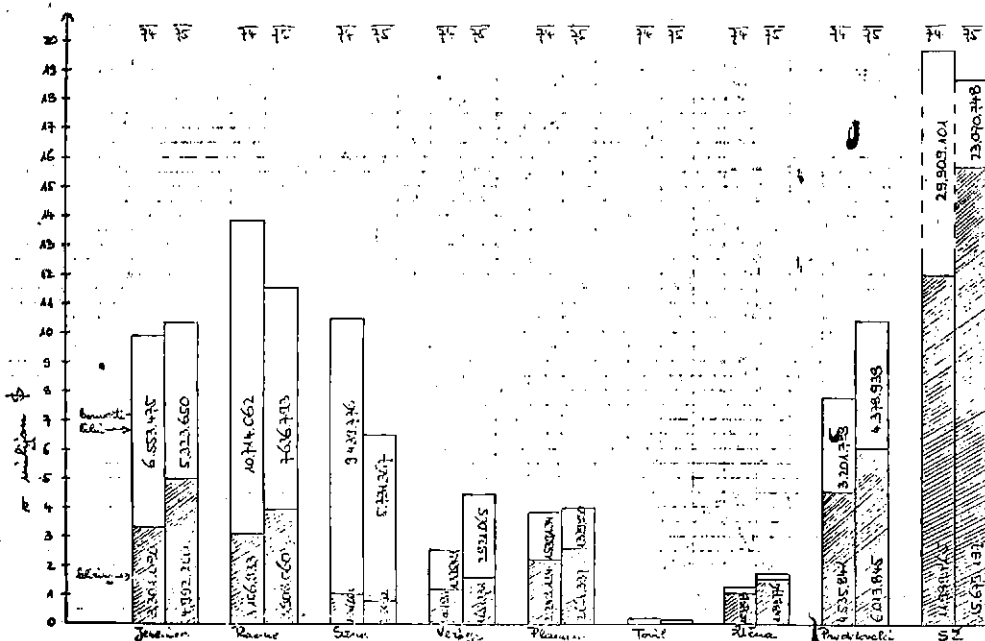
Za zaključek lahko predvsem rečemo, da smemo poslovno leto 1975 na splošno oceniti kot uspešno. Na nekaterih področjih so bili naši delovni rezultati sicer nekoliko izpod načrtovanih (npr. glede izvoza), zato smo pa zopet drugod dosegli več kot pa smo prvotno računali. S posebnim zadovoljstvom lahko gledamo na dosežke, ki jih finančno izražamo, kot je npr. doseženi celotni dohodek, akumulacija itd. Ko te svoje rezultate presojamo, pa ne smemo prezreti, da se v njih v veliki meri odraža visoka inflacija, s katero smo se celo leto srečevali. Če bi namreč inflacijske vplive izločili, se nam predvsem dosežena akumulacija ne bi kazala v tako ugodni luči kot jo sicer formalno vidimo.

Ob ocenjevanju preteklega leta pa se ni moč izogniti pogledu vnapij. Splošni, zunanji pogoji našega poslovanja se bodo v letu 1976 precej poslabšali. Zato bomo morali letos vložiti veliko večje delovne napore, če se bomo hoteli približati poslovnim rezultatom preteklega leta.

PRIKAZ OBSEGA PROIZVODNJE ZA LETO 1975 (1974 = 100 %) - G-1

PRIKAZ IZVOZA V LETU 1975 - G-2

Letni gospodarski načrti morajo izvoz deliti na konvertibilni in klirinški dolar.

18. člen

Svoj delež izvoza in regionalno usmeritev delovne organizacije lahko dosežejo:

- z izvozom lastnega blaga in storitev
- z izvozom, ki ga ob skupnem tveganju sorazmerno z vloženim delom dosežejo v večstopenjski predelavi svoje proizvodnje pri drugih delovnih organizacijah SZ.

Delovna organizacija, ki svoj letni delež izvoza prekorači, za presežke dobi diferencirano na konvertibilne in klirinške dolarje, izvozno premijo.

Delovna organizacija, ki sama in s sodelovanjem drugih DO ne doseže letnega načrta izvoza, mora diferencirano konvertibilne in klirinške dolarje, odvesti prispevek za spodbujanje izvoza.

Višina premije in prispevka se odreja z letnimi gospodarskimi načrti.

Viri za spodbujanje izvoza so prispevki na primanjkljaj izvoza in prispevki iz dohodka, ugotovljenega po prihodu od prodaje delovnih organizacij.

Viri in izdatki za spodbujanje izvoza se morajo letno izravnati.

Varianta: spodbujanje izvoza se vrši z notranjo premijo na dinarske vrednosti deviznih prilivov iz konvertibilnega območja 10 % in iz držav SEV 5 %.

Viri sredstev za izplačilo izvoznih premij so: takse na uvoz iz konvertibilnega območja in prispevek iz dohodka, ugotovljen po prihodu od prodaje DO.

VII. NARAVNANOST NA SEV IN DEŽELE V RAZVOJU

19. člen

Blagovna menjava z državami SEV je pomembna poslovna dejavnost SZ. V teh državah morajo DO SZ nastopati enotno in preko ZJZ. Poslovno tehnično sodelovanje z državami SEV je treba vršiti z dogorodnimi aranžmaji in težiti k samostojnemu izvrševanju trgovinske dejavnosti in h kompleksnim ponudbam izdelkov SZ. Le takrat, ko posle ni možno samostojno izpeljati, je te komisionarsko prepustiti specializiranim trgovskim OZD. Koristi od tega blagovnega prometa morajo biti sorazmerno razdeljene med vse DO, ki neposredno ali posredno v njemu sodelujejo.

Obseg blagovne menjave iz predhodnega odstavka mora stalno rasti. V primerjavi z letom 1975 mora blagovni promet v obeh smereh leta 1980 doseči:

	1975	1980	Indeks
dvostranski blagovni promet z državami SEV - v milij. dolarjih	30	80	266

20. člen

Dežele v razvoju morajo v letih 1976 do 1980 postati važno območje gospodarskega sodelovanja SZ. Vključevanje v skupne projekte in družbe mora pri tem biti načelo povezovanja s ciljem, da se:

- s strokovnim znanjem in kadri prispeva delež za izgradnjo gospodarstva teh dežel,
- s sredstvi, tehnologijo in opremo doseže enakopravna prisotnost v industrijskih projektih,
- doseže dolgoročno oskrbovanje s surovinami in razširi tržni prostor za izdelke poslovne skupnosti za jeklo.

Slovenske železarne se bodo v tem petletnem obdobju vključile najmanj v tri industrijske projekte na podlagi sovlaganja in trajnejšega kooperacijskega poslovnega sodelovanja.

21. člen

Neomejena subsidiarna odgovornost zahteva optimalno proizvodno-poslovno prizadevanje v delovnih organizacijah in vzajemno medsebojno pomaganje za povečevanje dohodka v vseh sestavinah SZ.

DO SZ so dolžne, da z organizacijo dela, urejeno tehnologijo, dobrim in večizmenskim koriščenjem proizvodnih zmogljivosti, visoko tehnološko ter delovno disciplino ter optimalnimi materialnimi stroški izvršijo vse, kar v njihovi močnosti za povečanje dohodka.

Lastna prizadevnost je v SZ pomembna predvsem takrat, ko DO išče dodatne vire za sanacijo in razširjeno reprodukcijo, pa naj bodo vir združena ali bančna sredstva. Praviloma je optimum lastnih sredstev pogoj za pridobivanje dodatnih sredstev.

VIII. ZDRUŽEVANJE POGOJ RAZVOJA

22. člen

Interna banka SZ je v štirih letih obstoja postala instrument združenega dela in s svojo aktivnostjo v enostavni in razširjeni reprodukciji prinaša koristi vsem DO SZ. Ta institucija združenega dela mora v tem petletnem obdobju

prispevati delež SZ pri transformaciji bančništva iz kreditnih v dohodkovne odnose.

Namensko združevanje sredstev DO in oplemenjevanje z zunanjimi viri bo omogočilo širjenje medsebojnih naložb in s tem dohodkovne soodvisnosti v SZ.

23. člen

Oblikovanje investicijskih sredstev se vrši v TOZD in enovitih DO. Ta sredstva tvorijo amortizacija, povečana za akumulacijo iz dohodka. Iz dohodka morajo TOZD in DO obvezno v investicijska sredstva odvesti najmanj 8 % od poslovnega sklada.

Investicijska sredstva TOZD oziroma DO se razporejajo na sredstva za anuitete gospodarskih naložb, za oblikovanje lastne investicijske udeležbe, na udeležbo pri združevanju v DO, v SOZD in za interese izven SZ.

24. člen

Za optimiziranje investicijskih naložb morajo TOZD in enovite DO v interesu uresničevanja srednjeročnega razvojnega programa na ravni SOZD SZ združiti 10 % investicijskih sredstev, ki so zbir amortizacije in dohodka v višini 8 % poslovnega sklada.

V SZ namensko združena investicijska sredstva delovne organizacije koristijo tako dolgo, dokler niso razporejena na naložbo za določen objekt srednjeročnega plana.

25. člen

Investicijski projekti se v SZ razporejajo po pomembnosti. Finančne konstrukcije se sestavljajo iz lastne udeležbe TOZD, naložb iz združenih sredstev DO, naložb iz združenih sredstev SOZD, naložb iz združenih sredstev poslovne skupnosti za jeklo in iz združenih sredstev drugih interesentov. Dalje iz domačih kreditnih bančnih virov ter naložb in kreditov tujih družabnikov in denarnih institutov.

26. člen

Porabo investicijskih sredstev za enostavno reprodukcijo vršijo TOZD usklajeno z investicijskim načrtom DO.

Višina lastnih sredstev TOZD, povečanih z združenimi sredstvi DO, je pomemben kriterij za naložbe iz združenih sredstev SZ in za pridobivanje dodatnih virov.

Deficitarnost proizvodnje znotraj SZ in na jugoslovanskem tržišču ter izvozna naravnost sta naslednja važna kriterija za prednostno sodelovanje SZ pri investicijskih projektih TOZD oziroma DO.

27. člen

V republiških ter zveznih asociacijah in samoupravnih poslovnih ter interesnih skupnostih DO SZ nastopajo enotno ter medsebojno usklajeno.

Skrb za financiranje stanovanjske in druge izgradnje življenjske ravni ter občinskih samoupravnih interesnih skupnosti zavisno od lastne akumulativnosti je prepuščena delovnim organizacijam.

IX. KONČNA DOLOČILA

28. člen

Ta samoupravni sporazum ureja odnose v SZ s ciljem realizacije proizvodnje in načrta razvoja v letih 1976 do 1980. Za določbe po členih 7, 10, 12, 13, 15, 18, 24, 25 in 26 bodo sprejeti posebni pravilniki. Vsak udeleženec tega sporazuma lahko zahteva spremembe, ki bodo še poglobljale dohodkovno soodvisnost SZ.

29. člen

Ta sporazum je na podlagi soglasij delavcev TOZD in DO podpisan od pooblaščenega predstavnika DO:

ŽELEZARNA JESENICE
ŽELEZARNA RAVNE
ŽELEZARNA STORE
VERIGA LESCE
PLAMEN KROPA
TOVIL LJUBLJANA
ŽIČNA CELJE
METALURŠKI INŠTITUT LJUBLJANA

OBRAZLOŽITEV

Slovenske železarne so med prvimi sestavljenimi organizacijami združenega dela, ki je pripravila osnutek samoupravnega sporazuma o temeljnih srednjeročnega načrta proizvodnje in razvoja za obdobje 1976-1980. Potem, ko bo o tem osnutku pomembnega dokumenta združenega dela razpravljali delavski svet SZ, bodo o njem, spregovorili delavci po temeljnih organizacijah združenega dela in delovnih organizacijah. Po srečevalnem, dvosmernem sistemu našega družbenega načrtovanja, naj bi ta samoupravni sporazum dobil svojo končno obliko pred sklenitvijo prvega polletja.

Na temelje srednjeročnega razvojnega načrta Slovenskih železarn bosta vplivala družbena plana o ekonomskem in socialnem razvoju Jugoslavije ter Slovenije in ne nazadnje zahteve in predlogi delavcev v organizacijah združenega dela. Če se bomo potrudili, bomo junija razpolagali s sporazumom, ki bo pomenil petletno nalogo:

- postopnega širjenja, posodobljanja in usklajevanja proizvodnih naprav ter tehnologije;
- stalnega povečevanja proizvodnje in prodaje izdelkov;
- uspešnega zniževanja stroškov izdelave in povečevanja izplena proizvodnje;
- sistematskega usmerjenja proizvodnje na razna zunanja tržišča;
- izboljševanja življenjskih, ekoloških ter delovnih pogojev;
- oblikovanje take dohodkovne soodvisnosti, ki bo SOZD povežala v organsko celoto;

Glavne sestavine samoupravnega sporazuma o temeljnih srednjeročnega načrta Slovenskih železarn so tri:

- cilji in razvojna politika,
- obseg rasti proizvodnje in naložb,
- instrumenti za spodbujanje in vzajemnost pri realizaciji načrta.

Predvideno proizvodnjo in investicije, ki bodo omogočile njeno rast, so delavci v temeljnih organizacijah združenega dela in v delovnih organizacijah že obravnavali in jo vključili v načrt razvoja za obdobje 1976 do 1980. To pa še ne pomeni, da bo tudi končni predlog srednjeročnega načrta zadržal tak obseg investicij in proizvodnje. Odvisno je predvsem od tega, koliko dodatnih domačih in inozemskih investicijskih sredstev bomo uspeli pridobiti. Družbena plana Jugoslavije in Slovenije bosta opredelila mesto in vlogo slovenskega železarstva. Prepričani smo, da so cilji petletnega načrta Slovenskih železarn koristni za celotno našo samoupravno družbo, zato upravičeno pričakujemo, da bodo vgrajeni tudi v družbeni razvojni načrt naše republike. Usklajevanje z drugimi in preševanje ter delitev družbenih sredstev pa nam vendar lahko povzroči spremembe v načrtu investicij ter s tem v načrtu proizvodnje jekla in jeklenih izdelkov.

V Jugoslaviji je proizvodnja jekla deficitarna, lani smo uvozili preko 1,3 milijona ton valjanih izdelkov, načrti razvoja črne metalurgije pa so taki, da bi že leta 1980 proizvodnja prerasla porabo. Nobena republika noče od svojih načrtov odstopiti in v tem je razlog, da je med železarnami nastalo medsebojno spodiranje.

Razvoj slovenskega železarstva preko milijon ton kvalitativnih in plemenitih jekel letno je opredeljen že v petnajstletni politiki ekonomskega razvoja Jugoslavije do leta 1985. To pa vendar ni zadostovalo, da bi predlagatelj osnutka dogovora o osnovah razvoja črne metalurgije Jugoslavije v letih 1976 do 1980, dali slovenskemu železarstvu primerni življenjski prostor razvoja.

Slovenske železarne so leta 1975 izdelale 28 odstotkov jugoslovanske proizvodnje jekla. Leta 1980 lahko v najboljšem slučaju računamo, da bo proizvodnja znašala šest milijonov ton, kar pomeni, da bo delež Slovenskih železarn z 1.05 milijona ton znašal le še 17,5 odstotkov. Četudi bo jugoslovanska proizvodnja jekla znašala le 5,5 milijonov ton, bo delež SZ znašal le 19 odstotkov. Pri naših zahtevah za širjenje in posodobljenje slovenskega železarstva moramo pozornost nameniti predvsem naslednjim problemom:

- Naravnosti na kvalitetna in plemenita jekla, ki je objektivno pogojena z oddaljenostjo od surovinskih baz in z delovnimi izkušnjami ter proizvodnimi navadami, ni usklajena struktura porabe jekla v Sloveniji, zato ji kovinsko predelovalna industrija nasprotuje. Ob razvijanju samega sebe morajo zato Slovenske železarne prispevati svoj delež tudi h razvoju predelave vrednejših vrst jekla.
- Naravnosti na elektro jeklarstvo je naslednji problem, ki bode v oči. S samoupravnim sporazumom z elektro gospodarstvom hočemo tudi tega spraviti iz dnevnega reda. Cena in delež za izgradnjo bosta pri tem odigrala svojo vlogo. To pa pomeni proizvodnjo jekla, ki prenese tako ceno energije in zniževanje porabe elektro energije na tono surovega jekla.
- Naravnost na domačo potrošnjo in velika odvisnost od uvoza je naslednja pripomba na upravičenost širjenja slovenskega železarstva. Zunanjetrgovinsko uravnoteženje, ki ga srednjeročni razvojni načrt SZ predvideva, naj bi tudi ta pomislek odstranilo.

- Razvoj slovenskega železarstva je torej predvsem v naših rokah. Uspeli bomo toliko, kolikor bomo vzajemni in enotni. Ti dve komponenti osnutek samoupravnega sporazuma o temeljnih srednjeročnega načrta proizvodnje in razvoja SZ vsebuje, zato upamo, da bo postal stvarnost.

Gregor Klančnik

POSLOVANJE SLOVENSkih ŽELEZARN V LETU 1975

Poslovni uspehi vsakega podjetja so v veliki meri odvisni od splošnih gospodarskih razmer in to velja seveda tudi za Slovenske železarne kot sestavljeno organizacijo združenega dela. Poglejmo si zato najprej nekatere značilnosti, ki jih je bilo v lanskem letu opaziti v gospodarstvu na sploh. V tej zvezi lahko najprej omenimo zelo visoko inflacijo, ki jo ponazarja podatek, da so bile povprečne prodajne cene v industriji SR Slovenije lani kar za 27,3 % večje kot eno leto prej, medtem ko so bili življenjski stroški višji za 26 %. Tam, kjer cene hitro rastejo, se običajno hiti z zapravljanjem denarja, to se pravi, da se veliko troši. Drugače lahko temu rečemo tudi tako, da je v pogojih visoke inflacije povpraševanje na trgu običajno zelo veliko. To smo opazili tudi v našem gospodarstvu v lanskem letu in zadovoljivo konjunkturo na domačem trgu zato lahko jemljemo kot drugo pomembno značilnost splošnih gospodarskih razmer. Ob tem pa ne gre prezreti, da so bili v državnem merilu v drugi polovici leta 1975 sprejeti nekateri predpisi finančne narave, ki so vplivali na splošno zmanjšanje investicij, kar je seveda vplivalo tudi na konjunkturo.

V nasprotju z razmeroma visokim povpraševanjem na domačem trgu pa je bilo opaziti, da je predvsem kapitalistični svet v recesiji, vsled česar so se precej poslabšale izvozne možnosti našega gospodarstva. To je tretja stvar, ki je pomembno vplivala na splošno gospodarska gibanja in s tem posredno tudi na gospodarjenje vsake delovne organizacije.

Ob upoštevanju tega, kar smo zgoraj povedali, bomo sedaj poskušali oceniti poslovne dosežke, ki smo jih v Slovenskih železarnah lani uresničili. Pri tej oceni se bomo v veliki meri oslanjali na podatke, ki so prikazani v priloženih grafikoni.

PROIZVODNJA IN PRODAJA

Podatke o proizvodnji najdemo v grafikonu G-1. Kakor vidimo, v proizvodnji surovega železa lani nismo bili uspešni, saj se je le-ta glede na predhodno leto znižala kar za 5 %. Nazadovanje proizvodnje surovega železa je bilo sicer predvideno tudi že v gospodarskem načrtu, vendar ustvarjene količine še vseeno zaostajajo za načrtom za 3 %.

Bolj uspešni smo bili v proizvodnji surovega jekla, saj smo ga proizvedli za 4 % več kot leto prej. K temu porastu je največ prispevala Železarna Štore.

Tudi v blagovni proizvodnji smo znatno napredovali, in sicer v povprečju za 6 % glede na leto 1974. Zopet je k temu porastu največ prispevala Železarna Štore.

Pri prodaji na domačem trgu v glavnem ni bilo nekih resnejših težav. Domače povpraševanje po jeklu je bilo skozi vse leto več ali manj zadovoljivo, nekatere motnje so se začele kazati le proti koncu leta. Cene na domačem trgu smo tudi povečali (po podatkih zavoda za statistiko v povprečju kar za 29,3 %), in zato nam je seveda porasla tudi vrednost prodaje. Tako so same železarne v ožjem smislu eksterno realizacijo lani povečale za 41 %, predelovalci žice pa v povprečju za 39 %. Ta velik porast eksterne realizacije je seveda pomembno vplival na vse ostale finančno ekonomske dosežke.

Manj zadovoljivi pa so bili naši dosežki na področju izvoza. Za leto 1975 smo načrtovali 51,2 mil. \$ izvoza, dosegli pa smo ga 38,7 mil. \$ oz. 24 % manj od načrta. Doseženi izvoz je tudi za 8 % nižji kot je bil v letu 1974. Pri tem pa velja poudariti, da tendence v gibanju izvoza niso bile v vseh delovnih organizacijah enake. Predelovalci so na primer načrtovani izvoz v celoti dosegli in gre tako ves zaostanek na račun železarn. Med železarnami je v izvozu glede na leto 1974 najbolj zaostala železarna Štore. Razlogi za nizek izvoz so v veliki meri v poslabšani konjunkturi na svetovnem trgu.

ZAPOSLENI IN OSEBNI DOHODKI

Število zaposlenih se je v Slovenskih železarnah lani v povprečju povečalo za 4 % in tako nas je na koncu leta delalo v SOZD skupaj 16.714 delavcev. Če presojamo proizvodne dosežke ob upoštevanju porasta števila zaposlenih, potem nas taka primerjava ne more privedi do zaključka, da smo bili glede rasti produktivnosti dela lani posebno učinkoviti.

Osebnih dohodkov smo lani, če jih računamo na 182 ur, povečali v povprečju za 26 %. Po podatkih zavoda za statistiko so v istem času osebni dohodki v gospodarstvu SR Slovenije porasli za 24 %. Po tej primerjavi se nam je torej glede osebnih dohodkov gnilo malenkost boljše kot ostalim delavcem v SR

Sloveniji. Opozoriti velja tudi na to, da je povprečen porast naših osebnih dohodkov povsem enak porastu življenjskih stroškov, kakor ga je izračunal zavod za statistiko; realni osebni dohodek povprečnega železarnarja je bil torej po tej primerjavi v letu 1975 povsem enak kot leto prej.

Seveda pa osebni dohodki niso v vseh delovnih organizacijah naraščali enako hitro. Najvišji porast je bil glede na leto 1974 dosežen v Žični Celje (35 %), najnižji pa v Tovilu Ljubljana (21 %). Ne glede na to pa je bil povprečen osebni dohodek v Žični še vedno najnižji med vsemi proizvodnimi delovnimi organizacijami v sestavi SZ, povprečen osebni dohodek v Tovilu pa najvišji, če izzamemo železarno Ravne.

POSLOVNA SREDSTVA

V priloženem grafikonu G-5 smo poskušali slikovno prikazati spremembe v poslovnih sredstvih, do katerih je prišlo v teku leta 1975. Če si ga ogledamo, takoj opazimo, da je v vseh delovnih organizacijah v sestavi SZ v letu 1975 prišlo do nenavadno visokega porasta vrednosti poslovnih sredstev, ki jih v svojem poslovanju uporabljamo. Povprečen porast je znašal kar 52 %. V absolutnih številkah to pomeni, da smo na začetku leta 1975 uporabljali v svojem poslovanju za 5,4 milijarde osnovnih in obratnih sredstev, koncem leta pa že kar 8,4 milijarde, oz. 3 milijarde din več. K temu porastu so v precejšnji meri prispevale nove investicije (predvsem železarna Jesenice), še v večji meri pa gre za nominalno povečanje sredstev, do katerega je prišlo vsled inflacije. Vpliv inflacije je v tem primeru prišel do izraza še posebno zaradi tega, ker smo koncem lanskega leta v vseh delovnih organizacijah delali revalorizacijo osnovnih sredstev.

Porast angažiranih poslovnih sredstev smo v pretežni meri pokrivali z večjim poslovnim skladom, ki smo ga ustvarili na račun revalorizacije. Zato se nam je struktura financiranja pravzaprav izboljšala. V ilustracijo te trditve naj povemo, da smo v povprečju v Slovenskih železarnah v začetku leta 1975 financirali 47 % vseh poslovnih sredstev z lanskeletnim poslovnim skladom, in 53 % s sposojenimi viri. Na koncu leta 1975 pa je odpadlo na poslovni sklad že 54 % in na sposojene vire samo še 46 %. Seveda struktura financiranja poslovnih sredstev ni v vseh delovnih organizacijah enaka. Pri železarnah v tem pogledu zaostaja železarna Štore, pri predelovalcih pa Žična Celje.

Spremembe v obsegu angažiranih sredstev, do katerih je prišlo v letu 1975, bodo že v letu 1976 pomembno vplivale na ekonomičnost poslovanja, pa čeprav gre pri tem v veliki meri samo za nominalni porast sredstev. Tako nam bodo na ta račun močno porasli nekateri stroški (amortizacija, zavarovanje), po drugi strani pa se bodo bistveno povečale naše obveznosti glede formiranja akumulacije, za katere smo se dogovorili s samoupravnim sporazumom o pridobivanju in razporejanju dohodka.

Porast poslovnih sredstev iz leta 1975 pa je zanimiv že iz enega vidika, saj v njem na zelo neposreden način lepo prihaja do izraza, kako resne posledice pušča za seboj inflacija. V Slovenskih železarnah te posledice seveda niso samo negativne, saj lahko nekaterim izmed njih pripišemo tudi pozitiven predznak. Kot primer za to naj navedemo, da smo lani samo na račun revalorizacije osnovnih sredstev formirali za več kot eno milijardo din poslovnega sklada.

PROBLEMATIKA LIKVIDNOSTI

Z likvidnostjo v Slovenskih železarnah na splošno v lanskem letu nismo imeli večjih težav. S tem mislimo predvsem na to, da zaradi pomanjkanja denarja ni prihajalo do večje gospodarske škode. Če bi pa po drugi strani likvidnost presojali samo glede na sredstva, ki smo jih imeli na ziro računih, potem bi seveda vsaj za nekatere naše delovne organizacije veljalo, da je bil za njih položaj lani razmeroma težak. Tako je imela npr. železarna Ravne velik del lanskega leta blokiran ziro račun. O poslovanju z obratnimi sredstvi smo v grafikonu G-6 pripravili nekaj podatkov, ki na preprost, a vendar učinkovit način kažejo, kako poslujejo oz. do kakšnih sprememb je v lanskem letu na tem področju prišlo. Ker zahteva razumevanje tega grafikona nekatera dodatna pojasnila, bomo na primeru železarn Jesenice poskušali pojasniti, kaj pomeni posamezen podatek.

Za železarno Jesenice so podatki v grafikonu prikazani v dveh stolpcih, eden velja za leto 1974, drugi pa za leto 1975. Vsak izmed stolpcjev je vertikalno še razdeljen v dva dela, pri čemer je leva polovica stolpca na vrhu označena z E (ekonomičnost obračanja obratnih naložb), desna polovica pa z F (financiranje obratnih naložb). Vsak izmed stolpcjev pa je še vodoravno razdeljen tudi na dva oz. tri dele.

Levi del stolpca (E) nam grafično prikazuje koliko dni je bilo potrebnih za to, da so se obratna sredstva naložena v zaloge (upoštevane so vse zaloge) in terjatve do kupcev, enkrat obrnile. Konkretno vidimo pri železarni Jesenice, da je bilo v letu 1974 za to potrebnih 127 dni, v letu 1975 pa v povprečju 141 dni. To pomeni torej poslabšanje obračanja obratnih sredstev. K 127 dnevom, kolikor je trajal en obrat v letu 1974, pa so zaloge prispevale 67 dni, terjatve do kupcev pa 60 dni. V letu 1975 se je čas potreben za en vrednostni obrat zalog povečal na 85 dni, čas obračanja terjatev do kupcev pa se je skrajšal na 56 dni. Tako nam torej vodoravna razčlenitev podstolpca E prikazuje, koliko

so k enemu obratu obratnih sredstev prispevale zaloge (Z) oz. koliko kupci (K).

Desni del vsakega stolpca, ki je označen z F, prikazuje strukturo financiranja obratnih sredstev, ki je zopet izražena v dnevih. Če gremo v tem delu stolpca od zgoraj navzdol, potem nam tisti njegov del, ki je označen s K, pove, koliko dni smo svoja obratna sredstva v povprečju financirali s kratkoročnimi krediti in drugimi kratkoročnimi viri. Drugi del, ki je označen z D, pove, koliko dni smo svoja obratna sredstva financirali z razpoložljivimi dolgoročnimi viri, v katere smo vsteli del poslovnega sklada za obratna sredstva in pa dolgoročne kredite. In nazadnje nam zadnji spodnji del stolpca, ki je šrafran, pove, koliko dni so nam obratna sredstva pomagali financirati naši dobavitelji; ta del stolpca torej v veliki meri odraža likvidnost posamezne delovne organizacije.

Podatki grafikona G-6 kažejo, da se je likvidnost Slovenskih železarn v lanskem letu v povprečju nekoliko poslabšala, po drugi strani pa nas opozarjajo tudi na to, da so glede poslovanja z obratnimi sredstvi med delovnimi organizacijami v sestavi SZ velike razlike. Te razlike so dvojne narave. Enkrat jih opažamo glede ekonomičnosti obračanja obratnih naložb, saj vidimo, da je lani potreboval na primer Plamen za en obrat obratnih sredstev v povprečju 189 dni, medtem ko je na primer železarna Štore zadostovalo za to 107 dni. Po drugi strani pa obstajajo velike razlike v kvaliteti financiranja obratnih sredstev. Tako je bila v tem pogledu za obratnimi sredstvi najslabše založena železarna Štore, pri predelovalcih pa Žična Celje. Žična Celje je obenem tudi najslabše likvidna delovna organizacija v sestavi SZ, Tovil Ljubljana pa je glede tega še vedno v najbolj ugodnem položaju.

V celoti gledano pa podatki, ki jih prikazuje grafikon G-6, vendarle kažejo, da je poslovanje z obratnimi sredstvi v Slovenskih železarnah v povprečju še vedno zadovoljivo, in to pomeni za nas tudi neke vrste prednost v razmerah, ko pričenjamo uveljavljati zakon o zavarovanju plačil.

CELOTNI DOHODEK IN NJEGOVA DELITVE

Strukturo delitve celotnega dohodka smo za vse delovne organizacije v sestavi SZ prikazali v grafikonu G-3. Menimo da ti podatki ne potrebujejo nekih dodatnih pojasnil. Zato se želimo v tem tekstu omejiti samo na nekatere značilnosti, ki jih opažamo na področju celotnega dohodka oz. njegove delitve.

Predvsem velja opozoriti, da smo v lanskem letu celoten dohodek močno povečali in sicer kar za 41 % glede na prejšnje leto. Materialni stroški so nam rasli nekoliko počasneje (29 %) in isto velja tudi za vse ostale stroške razen amortizacije. Doseženi dohodek je za 41 % večji, ostanek dohodka pa se je skoraj podvojil glede na leto 1974. Bruto akumulacije, s čimer razumemo seštevke ostanka dohodka in amortizacije, smo dosegli za nekaj več kot eno milijardo din, kar je 58 % več kot leto prej. Pomembno je porasla tudi neto akumulacija (seštevke amortizacije nad predpisano stopnjo in ustvarjenega poslovnega sklada), saj je bila dosežena v višini 474 mil. din, medtem ko je znašala v letu 1974 samo 231 mil. din.

Vsi podatki s področja delitve celotnega dohodka, ki smo jih zgoraj navedli, kažejo na to, da so v letu 1975 finančni dosežki Slovenskih železarn, ki jih presojamo predvsem glede na ustvarjeno akumulacijo, boljše kot so bili leto prej. V tem pogledu velja torej lansko poslovno leto za zelo uspešno.

IZVAJANJE SAMOUPRAVNEGA SPORAZUMA O PRIDOBIVANJU IN RAZPOREJANJU DOHODKA

Samoupravni sporazum o pridobivanju in razporejanju dohodka, s katerim se dogovarjamo o zadevah s področja dohodka skupaj s slovensko barvarstvo metalurgijo, se v veliki meri ukvarja z uspešnostjo poslovanja. V tem sporazumu smo se dogovorili tudi za enotno mero uspešnosti, s katero presojamo poslovanje na ta način, da primerjamo dejansko doseženi dohodek z neke vrste normalnim dohodkom, ki ga je vsaka delovna organizacija imela možnost doseči sprčo živega in minulega dela (produkcijih sredstev), ki jih je angažirala v svojem poslovanju. Na tak način merjena uspešnost poslovanja je slikovno prikazana v grafikonu G-7. Višina posameznega stolpca v tem grafikonu odraža učinkovitost poslovanja. Kakor vidimo, je bila po tem kriteriju lani najbolj učinkovita železarna Ravne, njej pa sledi takoj Tovil Ljubljana, meč proizvodnimi organizacijami pa v učinkovitosti zaostaja železarna Štore. Če primerjamo dosežke lanskega leta z dosežki leta 1974, pa po drugi strani vidimo, da je poslovanje v vseh delovnih organizacijah (izjema je Metalurški inštitut) lansko leto doživelo napredek.

Delovne organizacije v sestavi Slovenskih železarn so se tudi v pogledu delitve dohodka obnašale skladno z merili, ki jih predpisuje samoupravni sporazum. Po drugi strani pa niso uspeli vse delovne organizacije svoje delitve prilagoditi zahtevam, ki so bile zapisane v resoluciji SR Slovenije o družbeno ekonomskem razvoju za leto 1975. Določila te resolucije ni bilo možno uresničiti v železarni Štore, med predelovalci pa so v tem pogledu nastale težave v Žični Celje.

Ko z zadovoljstvom ocenjujemo obnašanje Slovenskih železarn na področju delitve v letu 1975, pa ne gre prezreti, da bomo po vsej verjetnosti letos imeli veliko več težav pri izpolnjevanju

zbirko »Bog umira«. Čeprav njen izid Zagorskega ni uvrstil med izrazite socialne pesniške predstavnike, pa je zbirka tehtno prispevala k obdelavi socialne tematike in je dokaj redek dokument o perehilih predvojnih socialnih vprašanjih. Pesmi se sicer okvirno omejujejo na določeno področje, vendar pa bi jih lahko locirali, z vso pravico, na katerikoli del slovenske domovine v predvojnem času.

Začetek njegove prozaistike predstavlja deloma lirski, deloma socialna črtica »V jeseni«, objavljena je bila 1935. leta v »Mladih potih«. Sledijo literarni podlistki v »Edinosti«, »Neodvisnosti«, »Večeru« ter v »Sodobnosti« — tu je sodeloval s potopisom »Po Prekmurju«. Tik pred vojno se je začel ukvarjati z novelistično zastavljenimi teksti (»Pisarna«, »Kravata«, »Vojna«, ki so kritično obravnavali dokaj prazno življenje malomeščanstva, utapljalajočega se v puščobi in malodušju. Njemu nasproti je postavil kot protislov, tako bi tudi pričakovali, svetle like upornih značajev, ki že pretehtavijo življenjsko perspektivo v svojo korist (npr. Jakob — ilegalno ime Jožeta Hermanka).

Ni drugačnja nista bila njegovo kulturno poročevalstvo in kritika. Tudi ta dela so bila skladna z njegovim nazorskim in aktualnim političnim prepričanjem, izhajajoč iz tedanje zgoče stvarnosti. Svoj prvi prispevek »Ljudska univerza«, je objavil v »Mladih potih« 1936. leta, odtehl pa jih zasledimo domala v vseh levičarskih listih. Naj z nekaterimi obudimo spomin na tedanjo kulturno stvarnost, zlasti ker je v marsikaterem od njih grenek priokus, pa tudi očitek tedanji družbi: »Ljudstvo vzdržuje vse kulturno življenje« (»Edinost«, 1939), »Umetnik, ki okopava tudi krompir in koruzo« (»Lojzeta Sušmelju«, »Edinost«, 1939), »Bosna v linoreziji« (poročilo o mapi linorezov Daniela Ozme, »Edinost«, 1939). — Takim delom najbližji, predvsem po svojih spominih, ki segajo v predvojno obdobje se še najbolj približuje portretna zapisa o Antonu Tancu-Culikovskem in o Tonetu Čufarju (obe sta izšli v »Socialistični misli« 1953, o Čufarju pa je pisal še v »Borcu« in v »TV 15«). Nič manj pomebna pa niso samo kronistična opozorila, saj predstavljajo dragoceno pričevanje, zlasti za bodočega proučevalca socialne kulturne stvarnosti na Slovenskem, naj so izredno dragocena in še skoraj neodkrita čakajo raziskave, ki je v interesu popolnosti in resničnosti ne bi smeli več odlašati. Tipičen prispevek v tej vrstvi je zapis Zagorskega o klubu slovenskih socialnih pisateljev, dragocen drobec, ki bi šel lahko po vsej verjetnosti, v pozabo.

Kot zadnjo večjo kulturno manifestacijo v smislu tedanjih bojev za socialne premike predstavlja gotovo ustanovitev delavske založbe »Knjiga za vsakogar«, njen ustanovitelj je bil Zagorski. K ustanovitvi založbe je pripomoglo razgibanje kulturno življenje v delavsko-prosvetnih društvih, saj ni bilo tedaj v Mariboru predmestja brez igralske družine, recitatorjev in pevcev. Založba je bila ustanovljena z namenom, da bi skrbela s kvalitetnimi deli iz evropske književnosti za nadaljevanje izobraževanje delavstva. Zato so bile knjige poceni in dostopne vsakomur. Založba je začela delati poleti 1940, prenehala pa je v začetku aprila naslednjega leta. Kljub kratki dobi je izšlo v zbirki »Knjiga za vsakogar« pet zvezdčev črtic Maksima Gorkega, ki pa predstavljajo zajeten knjižni izbor njegovih krajših del (knjiga obsega 212 strani). Manj sreče so imeli z drugo knjigo prevodov črtic Emila Zolaja. Napad fašističnih sil na Jugoslavijo je povzročil, da je od zamišljene knjige izšel do aprila 1941 le en zvezek. — Ta izbor so nameravali pozneje dopolniti še s prevodi drugih najvidnejših evropskih pisateljev. Kritika, ki je spremljala izid posameznih zvezdčev pa se je navduševala, da bi

založba vključila v svoj program tudi vrhunska dela slovenskih književnikov (Prešeren, Prežihov Voranc). Ako bi bili pogoji za to, bi se prav gotovo »Knjiga za vsakogar« razvila v pomebno delavsko založbo, s hvalničnim programom, bila bi nekaka predhodnica Prešernove družbe.

Prvi dve leti vojne je Zagorski preživel v Ljubljani in pozneje v Zagrebu. V Ljubljani se je sestajal s književniki, člani Osvobodilne fronte, se udeleževal sestankov v zvezi z ilegalnimi tiskari, ki jih je pobudila kulturniška organizacija, vključena v narodnoosvobodilni odpor. Iz tega časa datira nekaj krajših rimanih sentenc, ki zgovorno dokazujejo živo pesnikovo pozornost, s katero je spremljal dogodke v zvezi z okupacijo, v nič manjši meri pa ne odkrivajo ob vsem tem tudi njegov odpor in ogorčenost. S takimi protesti je nameraval sodelovati tudi v »Slovenskem zborniku 1942«, rokopise zanj je izročil Tonetu Čufarju, so se pa pozneje izgubili.

Med pomembne mejnike v življenju Cvetka Zagorskega sodi tudi poletje 1943., ko je odšel v partizane. Čeprav v ljubljanski kulturniški ilegali njegovim literarnim prispevkom sreča ni bila naklonjena (omenili smo, da se je prispevek, namenjen »Slovenskem zborniku 1942« izgubil, aktualne sentence iz 1941. in 1942. leta pa so ostale v rokopisu), je Zagorski le objavil nekaj svojih pesmi v slovenskih partizanskih glasilih, med njimi pretesljivo in zgovorno impresivno pesem »Mrtvi dom« in tudi danes popularno »Komandant Stane«, ki je uglasbena, ter nekaj reportaž.

Po vojni se je Zagorski poklicno ukvarjal z novinarstvom. K literaturi se je ponovno vrnil 1951. leta, ko je pod psevdonimom, — prevzel ga je po imenu in primku padlega prijatelja (Milan Koblar) — začel objavljati črtice in novele.

Čeprav nas ločuje od predvojnega pisateljskega delovanja Zagorskega v Mariboru le nekaj let in ko naposled predstavlja vse delo celoto, pa moremo v njegovem pisanju povojnih let zaznati premik, ki ga ne moremo prezreti. Pred nami je delo zrele osebnosti, ki kot aktivni bорец v narodnoosvobodilnem obdobju dozoril kot človek in kot pisatelj. Skupno za oboje razdobje v ustvarjanju Zagorskega je poglobljeno psihološko razlagljanje o življenju, vendar pa tudi le-to dobiva v novejšem času vse večje razsežnosti, čeprav se tudi poslednji leti predvojnih problemov, se spoprijema z zamotanejšimi problemi, katerih reševanja se ne loteva nestrpnost in se ne zadovolji s površno analizo.

Z isto pronicljivostjo do problemov, ki je znana za njegovo pisanje v predvojnem času, je začel posegati v zapletene in najbolj vpijajoče probleme družbenega procesa, ki so spremljali kot preživel, novi družbeni sistem in skušali zavirati pridobitve novega časa. Med njimi je najbolj karakteristična za ta čas, pa tudi po umetniški plati zaluzi našo pozornost, novela »Gospa«. Povsem logično je tudi, da je posegal, kar je značilno za Zagorskega v podobo malega človeka, ki ga je simbolično lociral v predmestje, tudi v povojnem obdobju in tako na svojski način dopolnil njegovo podobo. Takega človeka iz let okupacije je upodobil v noveli »Velika stvar«, kjer ob starčku, ki je znan po svoji miroljubnosti, logično razrešuje etični problem in s tem tudi vprašanje vrednosti našega bojevnika in boja s sovražniki vseh vrst v času, ko je ogrožen obstoj naroda. Zaradi lastne varnosti in zaradi svoje osvobodilne miselnosti, je prisiljen ubiti v svojem stanovanju vohuna.

Za Zagorskega je značilno dokaj smelo ter zato izvirno poseganje v probleme. Želi reševati — zlasti tiste, ki so pisani s časovno distanco — na človeško preprosto in često tudi suveren in prepričljiv način. To pa ne najde včasih pravega odziva. Najbolj karakteristični med takimi deli sta noveli, ki posegata v medvojni čas »Svarun«, ki ohranja vso etično lepoto

partizanstva in človeško razumevala »Rdeče in belo«. Obe sicer predstavljata majhen izsek velikega časa, s podobnimi motivi pa smo se pozneje srečevali in se še srečujemo tudi pri drugih književnikih.

Hkrati pa so ga trpke življenjske izkušnje ponovno vodile v poezijo. Ponovni nastop Zagorskega, za katerega so poslednje značilne prepričljivost, jednatost in notranja ubranost verzov. Po svoji prvotni in idejno pravilni vlogi pesnika kot soustvarjalca družbe in zavedanja s tem v zvezi svoje odgovornosti, z vso upravičenostjo opesnjuje svoja takratna spoznanja o svetu, ki ga je obdajal, s čimer pa se ni zadovoljeval. Pri tem ga je motilo to, da je opustil in pozabil na osnovno funkcijo, ki jo dolguje svojemu času, na kakršni bi moral graditi po vojni povsem osvobojeni človek. V pesmi »Riba na kamnu«, ujel jo je ribič, zastavlja dokaj svetobolno vprašanje vesti ob njenem, po človeku vzetem življenju:

Kaj si o ribiču misli
o soncu
o galebih
o meni...

Razočarani pa bi bili, če bi bila to pesnikova zadnja beseda. Njegova misel se ponovno vzpne ob spoznanju, da so premalo samo zunanje spremembe, ki jih daje nova družba, temveč da ji mora posameznik prispevati svoj delež za dobljene pridobitve, — predvsem na ta način, da odkrijejo, povsem osvobojeni predsodki, resnične vrednote življenja (pesem »Treba bo«). Zagorski je sodil med tiste med sodobniki, ki so skušali na svojski način razbiti našo majhnost. Namenjena je bila torej tistim, ki se niso znali reševati iz teh problemov. Take literarne dokumente razmišljanja o sedanjem trenutku je pesnik izdal v samozaložbi v zbirki »Molčeči sveta« (1966). Odmev na njo v tisku je bil povoljen. Recenzenti so v svojih ocenah naglašali upravičenost izdaje, čeprav so v svojih ocenah o njeni vrednosti različno sodili.

V povojnih letih se je literarno delovanje Zagorskega še razširilo. Pri tem mislim na njegovo literarno delo za mladino. Morda bi se delno približali pobudam, ki so vplivale na odločitev pisanja za mladino v nezapletenost, ki mu je dovoljevala in sproščala njegova literarna hotenja v svetu, kjer je mogel biti pristen in sproščen tudi sam. Prvo otroško pesem »Pismo«, je objavil v »Mladi nji«, prilogi »Ljubljanskega dnevnika« 1952. leta, redno pa je začel objavljati prispevke za otroke 1958, ko je začel sodelovati v »Cicibanu« in nato v »Pionirju«, »Kurirku«, »Pionirskem listu« ter reviji »Otrok in družina«. Večino črtic, v kateri nastopa isti otrok, je predložil založbi »Obzorja«, kjer so izšle v knjigi pod naslovom »Vse o Piki«. Nekaj najkrajših črtic, namenjenih najmlajšim, je zbral v knjižici »Kje je Medo«, prevajali pa so jih v svoje jezike tudi mladinski listi jugoslovanskih narodov.

Zagorski je znan tudi kot prevajalec predvsem iz ruščine in srbohrvaščine. Pri tem moremo spet deliti njegovo prevajalsko delo na tisto, kar je bilo nimenjeno otrokom (»Uzbeške pravljice«, »Hrvaške pravljice«, »Armenske pravljice«, »Laponske pravljice«, »Najlepše vrhunske pravljice«, »Večerne pravljice«, »Tolstojeve pravljice«, Andrič, »Zgodbe iz otroških let«, Sladnikov, »Vozovnica na Mars«, »Lahko noč, ptička«, »Srajca srečnega človeka«, Robinson Crusoe), s čimer je obogatil slovensko pravljicarstvo za pogled v izredno bogat, dotlej nam neznani svet ljudske fantazije drugih narodov. Seveda pa s tem bibliografija še zdaleč ni izčrpana. Med prevodi zahtevnejših literarnih predstav pa zaluzijo omembo prevodi iz jugoslovanske klasike (Kozarac, »Mrtvi kapitali« in sodobnosti (Nazor, »S partizani«, Krleža, »Na robu pameti«), višek pa pomeni v njegovem prevajanju predstavitev armenskega pesnika Kečaraka (»Mladinska

A — ženska: Mračilo se je. S polja so se vrčali kmetje in pošli. Takrat se je prikázal petelin na Sitarjevi stréhi. Rdeč in tenak je švignil visoko proti nébu. Nató se je prikázal petelin na skednjú, na hlévu, na šúpi, na obéh kozólcih. Velík je bil plámen. Ségel je sílen od zemljé do nebéš.

B — ženska: Ljudjé so stáli in so trepetáli. Kdó bi gasíl ta ógenj sódomski, ki ga je gnál vétér kákor goréč, oblák čez dolíno, nòsil ga proti bréžzvézdnemu nébu kákor velikánsko ptíco z ognjénimi perúti?

A — ženska: Pá se je prikázal med njími dólgi Jernéj z opečénimi dlaní in osmojénimi lasmí.

B — ženska: In se je zasméjal vesélo. ZBOR: Po pípo sem šél, ljúbí móji. Nísem hótél, da bi zgoréla tudi mója pípa, ki sem jo pozábil domá, ko sem šél na pót. Kaj ne gorí, priázno moj dóm? Káj ni lép moj ógenj?

Kdór ima pípo, naj si jo prižgè! Dovólj je kuríva!

Zenska: Vsi vi, skoz mrák pod krízem vzdíhujóci, vsi vi, strméči némi v črna tlá — príšlò je známenje! V téj zádnji nòči zabísnilo se je odvrv nébá — vstaníte, vriskajóci in pojóci! pozdrávljena, nebeska glóritja!

Moški: Kúrent je poglédal vsò procésijo od začétká do kónca. Videl je stárce in otróke, fánte in dekléta. In na vséh obrázih je biló zapísano:

A — ženska: Lè od tód! Lè iz jéče — pa kámorkólí!

B — ženska: Pá je stárec govóril, kákor da bi prepéval zálostno pésem:

Moški: Šéšdeset lét življénja... Šéšdeset lét trpljénja... Védro je pólnó! Gnojíl sem to zemljó s krvjó iz svojih ust, s solzámi iz svojih očí, s pótom od svojéga čéla — pa mi ní rodíla krúha. Mordá je dežéla na svétu ki je bólj blagoslovljéná — ali če je ní: smrt je tolažníca domá in drugó!

A — ženska: Rékel je fánt:

Moški: Zbógom, ti črna domovína! Ti láčna in žéjna máti, ki stojíš na prágu, glédaš za svojími sínóvi in si ne úpaš, da bi jih klicála! Náte bom míslil, dókler bo še v sruču káplja krví. Če umrjéš, bom za mášo dal in te bom hránil v zvéstem spómnu. Če pa se kdáj povrnem, ti pri-nésem krúha in vína, mášne búkve in písano rúto. Vse sem ti dal in vse bi ti dal, lè svéje mladósti ti dáti ne smém.

B — ženska: Deklè je réklo:

Zenska: Ne gléj me takó zálostno, ti lépa domovína! Níkar se ne jókaj ob slovéu! Dála sem ti sréc in vse nájmílejše míslí. Zakáj bi térljala, o domovína, še mója rdéča líca in mója mláda léta? Kákor zádnja póstetja si, domovína, in kákor pokopálíš: v dáljne kráje se napotí rómar, da užíje življénje. Povrne se k tébi, kádar je bolán, véčnega počítka želján.

A — ženska: Kúrent je glédal za njími, za vesélími rómarji, ki so jádrali v devéto de-žé. Še je síslal njih vrískanje, še je vídel sólnéja jádra. Ali príšel je po nébu stv oblák in je zasécní báрко.

B — ženska: In takrát je Kúrent vídel: Očí rómarjev, življénja željnih, so bilé vse solzé. Strméle so na púste láze, na góli kámen. In síslal je Kúrent njih pésem:

Zenska: Še zádnjikrát se nam nasméj, o domovína! Ubóga, nadvse ljúbljena! Nasméj se n á m í, m r t v i m í! Káj je brez tébe vesélje, mladóst in življénje?

A — ženska: Temnéjši je bil oblák, vsa črna je bilá báрко. Očí so ugásnile. Pé-sem je utíhnila. V slvo megló je utoníla báрко... Takó utóne úpanje v bríd-kostí...

B — ženska: Kúrent je poklékní. Z vsém živótom se je zgrúdl. Udáril se je s čé-lom na slví kámen:

Zenska: Zemlja! ZÉMLJA: Z É M L J A - C A ! M A T I ! Če nímaš krúha — dáj mi kámen! Se ob kámnu bom prepéval!

ZBOR: O domovína! Ko te je bóg ustváril, te je blagoslovíl z obéma rokáma in je rékel:

Tód bodo živéli veséli ljudjé! Skópo je méril lepóto, ko jo je trósil po zemljí od vzhóda do zahóda. Šél je mímo slínih pokrájin, pa se ní ozrl nánje. Púste ležé tam. Strmé proti nébu s prázniimi očmí in prósijo mílosti.

Moški: Nazádnje mu je ostálo pólnó, perí-šče lepóte. Razsúl jo je na vsé štíri stráni, od stájerskih goríc do stórme trzáške obále ter od Trigláva do Gorjáncév, in je rékel:

Zenska: Veséli ljudjé bodo živéli tód. Pésem bo njih jézík in njih pésem bo vrískanje.

ZBOR: Kákor je rékel, takó se je zgodílo. Bóžja sétev je pognála kál in je rodíla: Vzárslo so nebésa pod Triglávom.

Zenska: Okó, ki jih ugledá, obstrmí pred tem čúdom bóžjim. Sréc, vztrepéče od same sladkósti. Zakáj goré in poljáne oznánjajo, da je Bóg ustváril paradíž za domovíno vesélemu ródu, blagoslovljénemu pred vsémí drugími.

Moški: Vse, kákor je rékel, se je zgodílo. Bogatéjši so pač drúgi jezíkí. Právijo túdi, da so mílozvočnejši in bólj pri-právni za vsakdánjo rábo —

Zbor: áli — slovénska beséda je, beséda p r á z n í k a, P E T J A in V R Í S K A - N J A !

Zenska: Iz zemljé sáme zvení kákor velíkonóčno potrkávanje. In zvéзде pojó, kádar se na svóji svétli póti ustávijo ter se ozró na čúdežno dežélo pod sebjó. Veséla domovína, pozdrávljena iz vséga srca!

A — ženska: Takó je prepéval Kúrent domovíni, národu in jezíku svójemu. Áli zálost ní zapustíla njegóvega srca. Spómnil se je bárke in stárcev in otrók, deklét in fántov in spómín na ubóge rómarje v devéto dežélo mu ní dal, da bi šél pél hvalnico svojí domovíni.

B — ženska: Šél je naprèj in je rómal po svóji domovíni, domovíni vesélíh ljúdi. Potém pa je Kúrent sam ves zálosten v najbólj zálostnem času srécal oddélek vojákov — infanterístov.

Moški: Dež je líl cúrkoma. Škórni so se jim vdírali globóko v razmóčeno bláto, ki je škropílo do kolén.

ZBOR: Tróp — tróp — tróp — tróp — tróp — tróp — tróp — tróp... (Zbor »koraká«, dokler ženska govóri, toda s spremenljívim témpom, še bolj s spremenljívim móčjo.)

Zenska: Vojáki níso maršárali sámi. Ob obéh stranéh kolóné so korákali móški, žénске in otróci. Lslo je od njih, kákor da bi cúnje izžémal. Bláto je škropílo otrókom do pasú in do obráza. Oglásil se je krík žénске. Zaihtél je otrók. Áli dež je líl dálje. Bláto je škropílo dálje. Kolóna je stópala dálje...

Moški: Videl sem vojáka. Visókega, móčnega móža. Njegov hrbét je bil naráhló sključen. Tísti hrbét, ki je nòsil že devetkrát téžje tovóre négo je vojáski torníster. Njegóve roké so bilé črne in téžke. Bil je mordá kováč.

Zenska: Póleg njéga je stópala s hítrími, dróbními korákí žénského, ki je bilá za glávo májnja od njéga. Ségala mu je kómaj do ráme. In za róko je držála žénského málega fánta, ki je trúdoma in jókaje tékel za njíma ter néprestano zaostájal.

Zenska: Móž se je po stráni ozrl in je takóí umákníl pogléd:

Zenska: Vrne se!

Zenska: Zenska je vzklíkníla. Zgrabíla ga je za rokáv.

Zenska: Vrne se!

Moški: Ne jáz... t í se vrní!

Zenska: Poglédal je v tlá... in bléd je bil.

Moški: Saj boš dobíla osemínšédeset ví-narjev na dan in Fráncek... Frán-cek... Fráncek štírtíndeset...

Zenska: Zajókála je na glás. Potegníla je fánta za sebjó, da se je spótákníl ter pádel na koléna v bláto.

Zenski trio: Še tó naj vzámejo! Šé tísti Jú-dežev denár!

Moški: Videl sem vojáka, móža, ki se mu je na prestárem obrázú poználo, da je se-dél dólga léta v delávnicí. Táki ljudjé so stári, prédén so bili mládi. Šél je s tístim mírnim, téžkim korákóm, kákor je hódil zjútraj ob sédmih v tvórnico. Mordá je celó pozábil, da ima torníster na hrbtú. Z obéma rokáma pa se ga je oklépal pod pážduho star, suhóten človek, ki se je trúdl, da bi stópál po vojáško. Govóril je hítro in vesélo in néprestáno mu je téklo iz očí po obédveh lích.

Moški: Saj túdi jáz, Jáni, pred trídésétími léti... O, krépkí fántje smo bili... Vrí-skali smo, právim... Túdi jáz, gléj, Jáni... O Jáni moj, Jáne, Jánek...

Zenska: Kákor da bi z nóžem udáril, takó je plánil krík iz njegóvih ust.

Moški: Videl sem vojáka, zelo čokátega, plečátega móža. Poználo se mu je na opáljenem obrázú, da je vájen sónce in búrje in vséga húdega. Mordá je bil iz okólice. Kméčki sín. Kraj njéga je stópala postárna žénského z zgrbljením, práténím obrázom. Túdi njéna obléka, do pasú blátna, in písana rúta na glávi je razodévála kmetíco.

Moški: Zdaj pa je čas, máti. Vrníte se domóv pa zbógom!

Zenska: Molčála je in strméla vánj, kákor da ga vídi prvo in poslédnjo úro. Z rúte ji je líla dežníca na obráz in na láze, ki so se sprijémali na čélu.

Moški: Vrníte se, máti! Dáleč vam je do dóma... Saj bóste dobíli na dán po ósemínštrídését vínarjev...

Moški: Njéna ózka bráda je vztrepetála pod zgrbljeními ústnicámi in jáz nísem védel, če je bilá dežníca ali če so bilé solzé, kar je téklo brez néhanja préko vélíh líc ter kápalo na prsí.

ZENSKI ZBOR: Kám grestè, fántje? Kám je váša pót?

Moški: Stárec me je poglédal z rdéčímí, od prítajéníh solz razpáljenímí očmí in se ní zasméjal v obráz.

MOSKI ZBOR: Domovíno bránít, gospód! Domovíno bránít!

A — ženska: Pójdém in povprášam tíste, ki so maršárali skozi bláto, tíste, ki so nosíli tornístre, ter njih spremíjevalce: ZENSKI ZBOR: Kjú je váša domovína? B — ženska: Pá bodo odgovórilí vsi po vrstí:

ZBOR: Láni je némáška zemljá pšla mójjo krí, térljala mój dávek. Létoš píje in térlja avstríjská zemljá. Čez léto dni mordá bom slúžil Amériki. Mója pót gre tjá, káamor ukázújejo tísti, ki imájo do-movíno in oblást.

Moški: Od fábríke do fábríke...

Moški: Iz rúdnika v rúdník...

Zenska: S pólja v mésto...

ZBOR: Od dežéle do dežéle.

A — ženska: In níkóli ne vprášajo:

MOSKI ZBOR: Kjú je tvója domovína?

B — ženska: Vprášajo lé:

Kóliko je še vrédno tvóje délo? Kóliko je še v tvójih žíláh krví? In kádar ní več krví, ukážejo:

ZBOR: Pójdí! Pójdí in íšči sí domovíne! Póšči sí jo kraj céste! V járkú! Áli kádar se jim zahóče, mí obésijo torníster na nrébt in velévajo:

Hítí, umrí za nášo domovíno! Zakáj njih je domovína in njih je oblást! Jáz séjem in žánjem, bráním híšo in pólje. Áli nè sétev ní mója in nè žétev. Nè híša nè pólje. Tí si vprášal — tí nam povéj:

KJE JE N Á Š A DOMOVÍNA?

(Nadaljevanje s 7. strani)

A — ženska: Takó bodo govorili vsi tísti, ki so marširali po blátni césti. Takó bodo govorili vsi, ki so korákali v nesmiselno smrt.

B — ženska: Ampak, brátje, jè smrt, ki je vstájenje v življénje! Enkrat se národ rodi — umréti ne móre! Hóče živéti! Zdesétkan, a potisočérjen. Zmrcvárjen, a véndar néuničljiv gre svóji odrešitvi napróti.

A — ženska: Napróti vélikemu cílju, ki ga je Ivan Cankar napovédal že dávno pred usódnim trenútkom:

B — ženska: SVÓJI SVOBÓDI NA-PROTI!

ZBOR: Jáž, brátje, pa vé m za domovíno! In mi vsi jo slútimo. Kár so nam síloma vzéli, za kár so, nas ogoljufáli in opeháрили, bomo dobíli povrnjeno in popláčano s stotérimi obréstmi!

ZBOR: Náša domovína je bój in prihód-nost. T Á domovína je vrédna nájbólj-še krví in nájláhtnejšega življénja. Iz múke, trpljénja in súženstva neštétih milijónov bo vzrásla náša domovína: vsá ta lépa zémlja z vsém svójim neizmérnim bogástvom.

Ženska: Tedáj bódo le še grenák in grd spomín té gospóške domovíne —

ZBOR: — na súženstvu zídane, s krvjó in solzámi gnojéne. Sramóta človeštvu, zasméh pravici!

Moški: Jáž vérujem v družíno svobódnih národov! Jáž vérujem, da bo iz té bréz-prímérne izkúšnje izšlò prerojéno človeštvo! Bil bi hinávec in lažnívec, če bi se imenoval socialista, pa bi v globočíni svóje dúše ne véroval v svóje idéále!

ZBOR: Nič se ne bójmo! Nič se ne strášimo dnévnega trpljénja! Ne zakrívajmo očí pred grozótami čása! Pogúmno jim gléjmo v lice!

Moški: Né samó človek, né samó národ — ZBOR: — túdi človeštvo se bo vzdígnilo iz mógčvirja. OČÍŠČENO in PÓMLA-JENO!

V TÓ VÉRUJEMO! V TÓ ZAÚPAMO!

Besedilo je vzeto iz naslednjih Cankarjevih del:

Kurent
Hlapec Jernej in njegova pravica
Lepa naša domovina
Očiščenje in pomlajenje
Uvod in vezni stavki: sestavljalec.
Ločila so marsikje drugačna od pisateljevih Prirejena so govorniki besedi.

Drago Vidmar: Partizanska izvidnica — linorez 1944

Ivan Cankar na Vršču leta 1912

časna, ker je v nasprotju z njihovo notranjo podobo.

Ljudje okrog čitalniškega prapora niso ljudje iz »nižine«, iz katerih se je razcvetela bela krizantema Cankarjeve umetnosti. To so sinovi vrhniških »veljakov«, ki jim je pisatelj bil vselej »enfant terrible« in »teče-než«, ki so se mu pred slabimi dvajsetimi leti hinavsko dobričali in v svoje dobričanje skrivali svoj strah, da jih pisatelj ne bo ošibal v kakem podlistku, ki jih je takrat objavljaval v ljubljanskih časnikih. Može zaradi tega, a ženske zaradi hčera, če so jih videle v pisateljevi družbi.

»Moja mati me je vselej svarila, naj se ne družim z njim,« pravi štiridesetletna gospodična, ki se sedaj ob pisateljevi smrti šteje v krog pisateljevih mladih prijateljic.

»Razumljivo,« dajejo moški njeni materi prav. »Bolje, da si sama, kakor da bi morala živeti ob pisateljevem grenkem kruhu.«

»Zares škoda, da je kazal tako malo nagnjenja do normalnega praktičnega življenja in prav nič smisla in volje do kake stalne službe.«

»Z njim ne bo nič, sem tudi sama hitro spoznala, čeprav bi ga lahko ovila okrog prsta,« pripoveduje štiridesetletna devica, čeprav se ji drugi muzajo, a to muzanje, ki ga ji sicer nihče odkrito ne pokaže, marveč ga čuti sama, zavrača: »Sama sem ga odklonila. Kadar boš imel službo in boš nekaj, takrat me zasnuji. Tako sem mu rekla, pa tudi Franjo sem posvarila, naj se raje ozre za kom drugim, ko je revica jokala, ker jo je Janez zapustil.«

»Zapustil? On jo je zapustil?« se vnočijo oglasi stara učiteljica Ivanka.

»Ja, on! To je resnica,« spregovori druga štiridesetletna žena, ki je doslej samo molčala in ki se je pridružila pisateljevim rojakom, ker je med njimi zagledala nekatero znanco iz let, ko je nekaj let bivala na Vrhniki, in se jim dala prepoznati, da je Ida, sedaj zasebna učiteljica. »V Rajhenburg mi je pisal, da je med njim in Franjo konec. Poleti petindevetdesetega leta je bilo. Če se ne motim, avgusta... Da, seveda, avgusta je bilo... Takrat sem bila Ivanova najboljša prijateljica...« poudari in umolkne, ko se spomni, da bi v tistem času sama rada zamenjala Franjo v pisateljevi duši. Franji je vendar pisal pesmi, natisnjene v Zvonu in kasneje v Erotiki. Zato bi tudi sama rada doživela Franjino slavo. Menila je, da se pisatelj že vnema zanjo, ker ji je pisal, da je prekinil svojo ljubezen do Franje, ki po njegovo ni bilo nič drugega kakor nekakšna »otročka ljubezen«, vseeno pa mu ni docela verjela in bi rada, da bi ji to pisatelj ponovno potrdil v novem pismu. Zato mu je z žensko zvestostjo namignila, da nikakor ne more verjeti, da bi bilo med njim in Franjo v resnici že vsega konec, vsaj z njegove strani ne, ker ji je napisal toliko lepih in ljubečih pesmi, ki lahko vzniknejo samo iz ljubečega srca. Zato ne bi smel trditi, da Franje ni ljubil in jo najbrž še vedno ljubi, le da Franja njegove ljubezni ne zna ceniti, kar, razumljivo, žali njegov pesniški ponos. Tako mu je pisala in ga pomilovala, zavajala srečo Franji, ni pa pozabila dvigniti sebe nad »srečno Franjo« in poudariti, da bi ona na Franjinem mestu znala njegove pesmi in ljubezen bolj ceniti in da bi popolnoma drugače ravnala kakor Franja.

Tako govore o Francki, ki imena Francika v mladih letih ni mogla trpeti in se je sama preimenovala v Franjo in ki je svojčas tudi sama pisala verze, a si je kasneje raje poiskala bolj »praktičnega« moža in se poročila z njim.

»Pravite, da ste bili z njo,« vprašujejo pisateljevi rojaki staro učiteljico Ivanko.

»Bila, bila, a je šla po opravkih,« odgovarja učiteljica.

»Pa bo šla za pogrebom?«

Tega tudi učiteljica ne ve.

»Ne verjamem,« odvrne namesto stare učiteljice Ivanke učiteljica Ida, ki čuti v Franji odpor do nekdanje tekmice in ki je pred osmimi leti z nekakšno zlobno privoščljivostjo brala neke Cankarjeve stavke, s katerimi je svojo davno ljubezen razglasil za »otročko komedijo« in Franjo imenoval s Francko, z imenom, ki ga ni mogla slišati. »Pred osmimi leti je zapisal: Koliko let je že, ko sem zlagal sladke verze na čast blede in pobožni Francki? Milost božja, — že petnajst let! Kako se je začela in končala tista ljubezniva otroška komedija! Nič več ne vem. Lepa stara pesem je v mojem srcu, besed pa ji ne poznam več in ne melodije,« učiteljica Ida s pojočim glasom zrecitira Cankarjeve besede. »Ne bo šla. Dvoimim. Njegove ljubezni ne njegovih verzov ni znala ceniti. Zajedljiva je bila. Ni zaslužila, da ji je Ivan postavil spomenik,« pravi in hoče ta spomenik znižati, če ga že ne more zabiti v zemljo, a se zmede, saj prav tedaj zagleda Franjo v družbi dveh žena, čakajočo v dolgi vrsti, ki bi rada pokropila mrtvega pisatelja.

»Tam je,« jo zagleda tudi učiteljica Ivanka in se odlepi od vrhniške čitalniške gručice ter se napoti naravnost proti vrsti, kjer je Franja...

(SE NADALJUJE)

Emil Cesar

OB 60. OBLETNICI CVETKA ZAGORSKEGA

njegov oče služboval kot poštni uradnik na Jesenicah. Obdobje zgodnjega otroštva Cvetka Zagorskega na Jesenicah pa je kmalu po končani prvi svetovni vojni zaključila premestitev očeta v Maribor, kjer je v novi državi primanjkovalo spodobnega slovenskega uradništva. Z njim je odšla z Jesenic tudi družina.

Kakšni so bili vzroki, ki so vplivali na mladega Zagorskega in na njegovo poznejše napredno idejno usmeritev, naj služijo pisateljeve ugotovitve, da se mu je že v osnovni šoli kot meščanskemu otroku, stanujočem v delavskem magdalenskem predmestju, v predpuberteti razkril surovi svet družbenih nasprotij in strankarskih strasti. Vse to ga je vznemirjalo in že zgodaj je začel razmišljati o družbenih vprašanjih. Konflikti med Zagorskim in najbližjo okolico pa so se s prihodom na gimnazijo, ki je bila zagovornica družbenega sistema, še stopnjevali. Začel se je družiti z delavci, zahajal je v delavske domove in se udeleževal delavskih prireditev. S tem je bila njegova idejna pot, pomembna za življenje vsakega, ki se zaveda dolžnosti do svojega časa, že določena. Kot gimnazijec se je že pripopal do nedvoumnih spoznanj, da je izhod iz družbenih in tudi lastnih stisk v revolucionarnem boju delavskega razreda, v socialni preobrazbi in v socialistični družbeni ureditvi. Ko so ga zalotili pri skrivni akciji kot člana SKOJ, je bil, po zaporni kazni, 1934. leta izključen iz vseh šol v državi. Odlok je bil toliko bolj brezdušen, ker se je medtem mladi, že dokaj zreli Zagorski približal svojemu življenjskemu poslanstvu — literarnemu ustvarjanju. Znano je, da je 1931. leta — kot petnajstleten — objavil v »Grudi« svojo prvo

pesem »Časi«. Hkrati pa je vse do izključitve iz šole sodeloval pri levo orientiranih mladinskih listih, prav tako pa je sodeloval do izključitve tudi v gimnazijskem glasilu »Kres«. Smisel za pisanje je vplival tudi na odločitev, da se je Zagorski že takoj odločil za novinarski in pisateljski poklic. Razen v »Mladih potih«, »Ljudski pravici« in drugih legalnih glasilih delavskega gibanja, je začel sodelovati s pesmi, mi, črticami in drugim še v mariborskem »Večerniku«, »Edinosti«, »Neodvisnosti«, »Obzorjih«, »Sodobnosti« in drugod. Rigoroza kazen pa mu je omogočala svobodno izbiro družbe. Poslej mu je ni mogla več samovoljno predpisovati režimu vdana institucija. V tem času se je družil z levičarskimi študenti in z zavednimi delavci. Le-ti so vodili v Mariboru v predvojnih letih zrelo, dosledno in zelo razgibano delavsko gibanje, za katerega pa niso bile značilne samo protidraginjske, protivojne in protifašistične demonstracije in stavke, temveč je bila za njih v nemajhnini meri značilna še živahna in kvalitetna kulturna dejavnost delavskih odrov (Fran Žižek, Jože Babič), pevskih zborov, raznih prireditev in športnih društev. Tedanjo levičarsko literarno družino Cvetka Zagorskega v Mariboru so med drugim predstavljali Tone Cufar, Karel Destovnik, Jaro Dolar, Branko Rudolf in drugi. Od 1938. dalje pa je objavjal svoje pesmi tudi v mariborskih »Obzorjih«. To literarno obdobje Zagorskega je moralo biti dokaj plodno, saj so pesmi tega časa tematsko in krajevno enotne. Le tako si moremo razložiti, da je leto pozneje izdal v samozaložbi pesniško

(Nadaljevanje na 18. strani)

trenutek obstali in vprašali, kaj je gospod kolega rekel.

»Nanj sem mislil. Na Cankarja. Kakšna škoda za slovenski narod in našo kulturno tvornost.«

»Škoda, nenadomestljiva škoda,« pritrjujejo najvišji šentflorjanski jerobi, pod maskami resnobno žalostnih obrazov pa skrivajo svoj pravi zadovoljni obraz, da je Cankar mrtev, mrtev pisatelj, ki jim je skozi vse tančice narodne zavednosti in prizadevnosti pri oblikovanju lepše usode slovenskega ljudstva videl naravnost v njihove koristolovske politične duše, polne sebičnosti in pohlepa po oblasti in posedovanju bogastva, ki so si ga že nakopičili in ga bodo v bodoče še več, saj so zdaj prvi gospodarji nad »klanecem siromakov«, iz katerih bodo stiskali sok, ki daje bogastvo, čim se bodo razmere uredile in utrdile in tako omogočile, da bodo lahko privili stiskalnico svoje veljavnosti in oblasti.

Cankar bi jim videl v dušo in jih prav gotovo kakor že mnogokrat pokazal take, kakršni so. Tega pa se mogočniki in oblastniki najbolj boje, saj ni na svetu veljaka in oblastnika, ki bi ne hotel veljati za dobrotnika, da, pravega krušnega očeta in skrbnika svojih podanikov in ki bi od njih ne terjal, da ga kot takega očeta in skrbnika gledajo, spoštujejo in ubogajo, predvsem ubogajo.

Tudi pri pisateljih bi radi, da bi jih v svojih povestih kazali take in jih slavili. Cankarju bi ne bilo treba v svojem kratkem življenju sleherni dan trepetati za svoj vsakdanji kruh, ko bi bil »pameten« in slavil »stebre oblasti in slovenstva«.

A ni bil »pameten« in bi najbrž nikoli ne postal. Se naprej bi škilil na njihovo početje, vrtal v njihove duše, jim trgal krinke z obrazov in jih slikal take, kakršni so v svojih najbolj skritih mislih in naklepih v resnici.

Zato je bolje, da je mrtev, oni pa bodo že poskrbeli, da ga bodo razbojnali kot »pretežkega«, za preprostega slovenskega bralca »nerazumljivega«, tako da ga bo čim manj ljudi bralo, saj se obrazi šentflorjanskih jerobov in veljakov niso in se še dolgo ne bodo spremenili, če se sploh bodo kdaj.

To so zamaskirani obrazi politikov in koristolovcev, obrazi, kakršne je Cankar v svojem delu tako rad pokazal, kakšni so v resnici, v najbolj skritem kotičku svoje duše, ki bi je sami nikoli ne odprli niti pred najboljšim, po duši enakim prijateljem.

Ne, tudi pred tem ne, kakor bi je prijatelj tudi pred njimi ne odprl.

»Vse za narod!«

»Vse za dobro našega revnega slovenskega ljudstva!«

»Vse za njegov dobrobit in procvit!«

Tako v javnosti in celo v pogovorih med prijatelji, čeprav tudi ti tako govore in se trkajo na prsi in goré za narod, v resnici pa vedo, da so taki stavki fraze, ki v resnici pomenijo:

»Vse zame! In samo zame!«

»Vse za moje dobro. In samo za moje dobro!«

»Vse za moj dobrobit in procvit. Samo za moj!«

5

Niso samo najvišji slovenski jerobi taki, marveč tudi tile mali veljaki iz pisateljevega rojstnega kraja, ki so svojega rojaka pravzaprav vselej na tihem sovražili in ga še vedno sovražijo, saj si marsikdo misli, da je prav njega pisatelj ošibal v tem ali onem svojem delu.

O svojem sovraštvu sicer ne govore. Nasprotno! Slavijo svojega rojaka — pesnika s hvalnicami, kakor da so ga oni spravili kvikšu, da jim je postal po veljavnosti »enak« in jih, kakor že dolgo, a danes tu v Ljubljani še posebej čutijo, tudi »presegele«, kar bi med »slavospevi«, da so si bili »Cankarjem« ti in ti, radi zmanjšali z na-

migi na Cankarjevo pohajkovanje, netreznost in podobne reči, ki jih Slovenci že od Prešernovih časov radi pripisujemo svojim pisateljem.

»Pisatelj, res, pisatelj. A pijanec, pijanec kakor Prešeren! Vsi pisatelji so pijanci. Če bi ne pili, bi jim sploh ne prišlo ničesar na misel. Kdo pa ne fantazira pijan? Samo po peresu bi moral seči, kadar sem v rožcah, pa bi tudi jaz lahko metal storije na papir. Toda ne ljubi se mi. Raje ostanem spodoben človek.«

»Bil je zajedljiv, vselej zajedljiv! A kadar ga je imel pod klobukom, celo dvakrat zajedljiv.«

»Nekoč smo bili pri Hrencu na Verdu. Mi smo jedli in pili, on pa pil, samo pil. Nismo hoteli, da bi nam pijan pokvaril družbo, pa smo mu rekli: Janez, če ne boš jedel in samo pil, te pustimo samega in gremo domov.«

»Ja, ja! V štariji na Verdu! Zmerom je z besedami ščipal ljudi, najraje se je privoščil učitelja Matajca!«

»Matajca, ha! Ta učitelj bi rad pametnijačil, pa je bil plehek, hudičevo plehek, zato pa zamerljiv, prekleto, zamerljiv! Ta najbrž ne bo jokall!«

»Tudi učiteljica Pavla ne bo točila za Janezom solza! Preveč jo je užalil, ko je vprašal, kako da ima tako majhen nos.«

»Majhen pa, majhen... Velikega ko kljuka, pa še tega je rada vihala.«

Toda gruča utihne, ko zagleda gospodično Pavlo, hčer znanega vrhniškega veljaka.

»Klanjamo se, gospodična Pavla,« snamejo klobuke pred učiteljico, ki jim zviška in komaj opazno odzdravi, kakor da jih ne pozna, in gre mimo z Olgo, že leta poročeno z nekim železniškim uradnikom in ki ji je Cankar že kot tretješolec rad dvoril v vrhniški čitalnici in ji napisal po Prešernovem vzoru sonetni venec z akrostihom.

»Tudi ta se drži, kakor da bi bila s Cankarjem v zlahti.«

»Pa jo je pozabil, že zdavnaj pozabil.«

»Kako bi je ne! Bil je smrkav fant!«

»In vendar je to fante že takrat verjelo, da bo pesnik, pravi pesnik! Se spominjaš, ko je prvošolec viknil semenišniku Le-nassiju: V mojih žilah se pretaka pesniška kri, pesniška kri! Pa smo ga imeli takrat za našopirjenca in bedaka!«

Tak pogovor se spleta o mrtvem pisatelju v gruču okrog slovenskega prapora vrhniške čitalnice, dokler ga ne preseka ženska v frfravi, za njena leta prav nič primerni obleki.

»Se me ne spominjate več, moji dečki?«

Ali ni to glas nekdanje vrhniške učiteljice Tomšičeve ali Mesčeve, kakor se je kasneje, ko se je poročila, pisala. Baje ji je mož že umrl in se je poročila z nekim maborskim Nemcem, kakor so govorile vrhniške vsevedke.

»Kakšna žalost, kajne! Moj najboljši učenček Janezek je umrl!«

Da, ona je. Elka, še vedno elka. Janez, čeprav ga je imela rada in vselej hvalila njegovo pripadnost, se ji je zaradi njenega elkanja že takrat posmehoval: jedna jedelj pomaranča in jedna jedelj pomaranča sta dve jedelj pomaranči.

»Pa tako mlad je še bil! Kdo bi si mislil, da bo tako hitro zapustil ta svet! In kako čudovito je pisal,« se s solzami v očeh navdušuje nekdanja učiteljica, ki se brez dvoma bliža že šestdesetlet letom, a je še vedno oblečena kakor kako dekle in, seveda, tudi temu primerno nalepotičena.

Kljub tej nenaravnosti pa je učiteljica žalost nad pisateljevo smrtjo nenarejena in resnična prav tako kakor njen spomin na drobnega zanemarejenega fantiča z vrhniškega klanca siromakov, ki je v pisateljevem delu postal simbol slovenskega klanca siromakov, ki mu ni ne konca in kraja.

»Veste, s kom sem bila. S Francko,« govori stara učiteljica, kakor bi pisala, in pripoveduje o srečanju z dekletom, z davno

Cankarjevo ljubeznijo. »Jokala je, čeprav je poročena. Žal ji je, ker je Cankarjeva pisma in pesmi sežgala. Prav tako sežgala kakor ljubljanski prevzvišeni njegovo Ero-tiko. Ko bi mene v mladih letih ljubil kak pesnik in mi pisal take ljubeče pesni, bi ne znala ceniti, vse življenje ceniti in ne šele takrat, kadar bi pesnik izdihnil svojo pesniško dušo.«

Nekateri vrhniški pogrebci se praskajo za ušesi, ker v tistih zgodnjih letih niso znali prav ceniti stvari, ki jih jim je poklonil umetnik. Niso bile to samo pesmi, marveč tudi risbe, zakaj Cankar je bil tudi talentiran risar.

Ali ni že kot sedmošolec narisal Cirila in Metoda, notarjina dvojčka, ko jima je bilo komaj eno leto, danes pa jih imata že nekaj let čez dvajseto.

Oče jima je pravil, da je bila risba izredno lepa, čeprav se je nanjo spomnil šele predvčerajšnjim, ko je bral v časopisih za Cankarjevo smrt in slisal, kako slovesen pogreb pripravljajo pisatelju. Premetal je vso hišo od kleti do podstrešja in iskal, obenem pa se razburjal, ker je ni našel, saj bo v bodoče tudi ta risba kakor sleherna Cankarjeva stvar v javnosti imela posebno, tudi denarno vrednost.

Dvojčka, zdaj že zrela in resna fanta, ki imata za seboj težka in trpljenja polna vojna leta in grozote, ki sta jih doživljala na frontah, pripovedujeta o tem v primerjavi z drugimi vrhniškimi pisateljevimi častilci popolnoma odkrito, da je oče Cankarja začel čislati šele te dni, prejšnje čase pa je v domačem krogu govoril, da Cankarja ne more trpeti.

»Taki so bili naši stari. Zanje je bil Cankar nekakšen vrhniški enfant terrible!...«

»Kaj je bil?« nekateri v krogu notarjevih fantov ne razumejo.

»No, človek, ki ga je težko prenašati.«

»To je res. Tudi naš stari je tako govoril. Baje jim je Janez videl v dušo in nikoli ni v sebi skrival, kaj je o kom mislil.«

»Ja, imel je oster jezik. A to še ni bilo najhuje. Sleherni se je bal, da ga bo v svojih povestih narisal z grde strani. Tista grda človekova stran pa je tista človekova resnica, od katere sleherni človek rad odvrta oči in je ne mara priznati pred drugim, saj jo najraje skriva celo pred seboj, kjer, ker... ker se zaveda, da je grda. A kaj, ko brez nje človek v našem sebičnem svetu ne more živeti, razen če se sam izobči iz družbe in se obsodi, da lahko drugi hodijo po njem. Če nisi sebičen, ne prideš nikamor! Bog je najprej sebi brado ustvaril, drugače bi ne bil več v svojem kraljestvu prvi, ker bi ga izrinil Lucifer ali kak drug sebičnik med njegovimi ministri!«

Njegovega sina, ki je oznanjal nesebičnost in s svojim naukom ogrožal sebičnike, so križali. In niti bog oče mu ni mogel pomagati, čeprav ga je prosil, naj mu odvzame bridki kelih. Njegovi volji se je prepustil, a je še vedno verjel, da mu bo oče pomagal: bog, moj bog, zakaj si me zapustil! Kakor da je križani podvomil v boga in v svoje božje bivanje in spoznal, da je človek, samo človek z enkratnim življenjem in enkratno smrtjo.«

»To je bogokletje!«

»Mogoče za cerkvene sebičnike, zame pa ne. Kristus je bil velik v svoji nesebičnosti, s katero je hotel povečati svet, pa ga je sebičnost sebičnikov umorila. Počlo-večiti je hotel razčlovečiti svet, razčlovečen zaradi kajnovske sebičnosti. Tega ti v cerkvi ne bodo povedali, povedal pa je po svoje prav naš Cankar in enačil rdeči Kristusov plašč, ki ni nič drugega kakor rdeča delavska zastava, zastava tistih, ki bi radi vzeli oblast bogatim in sebičnim in postavili na prestol pravičnost in nesebičnost. To bi bil svet, po kakršnem hrepenijo zatirani že tisočletja. Takemu svetu je služil in mu pripravljaj pot tudi naš Cankar.«

Toda duhovna Cankarjeva podoba, ki je niso bili vajeni gledati v umetniku, se zdi pisateljevemu rojakom neresnična in dolgo-

Ivan Jan

VSTAJA NA GORENJSKEM IN PRVE PARTIZANSKE ENOTE IMENOVANE PO IVANU CANKARJU

Prav nič ni čudnega, nasprotno, nekaj logičnega in samo po sebi razumljivega je bilo, da so že naše prve partizanske enote videle simbole našega narodnoosvobodilnega boja v delih velikih domačih umetnikov, domoljubov, humanistov in vizionarjev, kot so bili Fran Levstik, France Prešeren, Srečko Kosovel, Simon Gregorčič, predvsem pa Ivan Cankar, ki je bil rojen 10. maja 1876, umrl pa 11. decembra 1918.

Na Gorenjskem je že začetek vstaje vezan na ime Ivana Cankarja. Prva enota s Cankarjevim imenom, je bila jeseniška četa, ustanovljena konec julija 1941.

V resnici pa je prvič Cankarjevo ime dobila že četa Slovencev-prostovoljcev v Španiji med obrambo republike 1937. leta. Pobudnik tega je bil jeseniški borec Jože Gregorčič, poznejši heroj NOB. In prav on je bil poleti 1941. leta spet pobudnik nove take čete, ki je nastala v pogojih nemške okupacije nad Jesenicami.

Ivan Cankar je dal ime tudi gorenjskemu partizanskemu bataljonu, ki je bil 5. avgusta 1941 osnovan na Jelovici. Njegov komandant je postal sam Jože Gregorčič. Ta bataljon je pozimi izbojeval tudi slavno dražgoško bitko.

Enota z imenom Ivana Cankarja je bila novembra 1941. leta osnovana tudi v daljni Srbiji, v Užicah. To omenjamo zaradi tega, ker so bili v njej tudi nekateri izgnani Gorenjci, Albin Pibernik z Jesenic pa je postal njen poveljnik.

Ime Ivana Cankarja je dobila tudi ena prvih slovenskih partizanskih brigad, ki je bila osnovana 16. oz. 17. septembra 1942 na Dolenjskem.

Vse te enote so bile v glavnem sestavljene iz delavcev-proletarcev. Zdaj, v pogojih trde okupacije, se je dobesečno začel tisti zgodovinski proces, tisti boj, ki ga je Ivan Cankar prerokoval delavcem že pred prvo svetovno vojno z besedami »TA ROKA BO KOVALA SVET...«

In ga je kovala. Noč in dan — in ga še kuje...

Zato ob 100-letnici velikega Ivana Cankarja pišemo tudi pričujoče besede. Naslo-njene so na zgodovinska in prelomna dejanja in dogajanja.

Na isti dan 28. julija 1941 — sta se na Gorenjskem pripetila dva pomembna, da ne rečem usodna dogodka. Tega dne je bila na Mežakliji ustanovljena Cankarjeva ali jeseniška četa, ki je nastala iz prvih partizanskih skupin, predvsem jeseniških proletarcev.

Kot odgovor na prve partizanske akcije pa je med drugim sledil razglas načelnika civilne uprave na Bledu zloglasnega Kutschere o uvedbi policijske ure, med katerim pravi:

— Na zasedenem ozemlju je do nadaljnega prepovedano zapustiti hišo od 22. ure zvečer do 4. ure jutraj. Kdor bo v tem času zaloten zunaj hiše in se na poziv varnostnih organov ne ustavi, bo takoj ustreljen...

Ta razglas so razbojnali po vsej pokrajini, medtem ko je partizanska četa nastajala povsem tajno. Na Mežaklijo je prišla skupina, ki se je pod vodstvom Pol-deta Stražišarja dotlej zadrževala na Jljivah nad Koroško Belo. Z Mirce nad Jese-nicami je svoje fante in može pripeljal Stane Bokal, s skupino z Obrance pa se je ostalim pridružil Jože Finžgar. Tako je te skupine vodil in povezoval v četo Jože Gregorčič, ki je bil tedaj na čelu vojnorevolu-

cionarnega komiteja za jeseniško okrožje. Za komandirja čete je bil postavljen Polde Stražišar, za politkomisarja pa France Potočnik, španski borec.

Vsi ti so padli že v prvem letu bojev, poleg njih pa skoraj vsi pripadniki te prve Cankarjeve čete, ki je ob nastanku štela okoli štirideset mož.

Zanimivo pa je, da kljub ranemu datumu vstaje, ta enota ni bila prva vojaška skupina z imenom pisatelja Ivana Cankarja. Prva četa slovenskih borcev s Cankarjevim imenom ni nastala na domačih tleh, temveč na tleh vroče Španije 1937. leta, in sicer 14. novembra, v dneh hudih bojev za obrambo španske republike. A to je bilo prav isto kakor boj doma, kajti po raz fašističnih falangistov bi bil nemara za-dal odločilen udarec fašizmu v Evropi na sploh.

Pri ustanavljanju Cankarjeve čete v Španiji, ki so jo sestavili v mestu Tamarite, je bil med najbolj agilnimi propagandisti in soustanovitelji tudi Jože Gregorčič, tedaj politični komisar bataljona Dimitrov. V četi je bilo ob ustanovitvi 95 mož. Toda kljub slovenski večini in imenu velikega in naprednega slovenskega pisatelja, so bili v njej tudi pripadniki srbske, bolgarske in finske narodnosti. Vendar je vse povezovala ista misel in pisateljeve ideje.

Cankarjeva četa je postala druga četa bataljona Djuro Djaković, ki je bil v sestavi 129. internacionalne brigade. Pri ustanovitvi je bil navzoč tudi Božidar Mas-larič, predstavnik CK KPJ; ta je ob tej priložnosti sregovoril tudi nekaj spodbudnih besed. Četni poveljnik je postal Paragvajec Louis Fagundo, politkomisar pa belokranjski rojak Jurij Matešič. Borci so bili v glavnem rudarji, tovarniški delavci, študentje in nekaj drugih, vsi predani proletarci. Kmalu po ustanovitvi je četa prejela več pozdravov iz domovine in predvsem od izselencev. Protifašistično društvo žena iz Pas de Calaisa je četi podarilo celó zastavo.

Pozneje je prišel v četo tudi Dušan Kveder in bil med številnimi drugimi po-tem tudi ranjen. To se je zgodilo v začetku aprila 1938, ko so doživeli hude boje in so fašistična letala zmetala na republikanske položaje velike tovore bomb. Precej borcev in vodnikov je bilo ubitih in ranjenih. Prišli so novi tovariši. In tako je eden izmed novih vodnikov v Cankarjevi četi postal tudi Danilo Lekić, poznejši general NOV.

Borci Cankarjeve čete so se nedaleč od Saragoze srečali tudi z deli bataljona Di-mitrov, kjer je bil tedaj eden izmed vodnikov tudi France Rozman, poznejši ko-mandant slovenske partizanske vojske.

Vrstil se je boj za bojem in žrtve so bile velike, kajti fašisti so bili tedaj zelo močni. Izmed 95 borcev, Folikor jih je bilo pri ustanovitvi čete, jih je padlo 23, medtem ko je bilo 35 ranjenih. Slovencev je bilo v Cankarjevi četi okoli 30 in dve tretjini od teh jih je padlo in bilo ranjenih.

Zato ni bilo čudno, da je bila ustanovitev Cankarjeve čete na Mežakliji za Jožeta Gregorčiča, ki je bil tudi v Španiji med ustanovitelji Cankarjeve čete, le nadaljevanje revolucionarne, in-ternacionalne in tudi kulturne tradicije. In tudi v spomin na španske borce in boje.

Tudi socialni sestav jeseniških cankar-jevcev je bil tako ali še bolj delavski kakor tisti v Španiji. In predvsem — isti je bil so-vražnik, enaki so bili cilji in nameni. Jože Gregorčič, ki je to četo ustanovil, ni bil le

vojak, temveč že zdavnaj prej znan šport-nik, predvsem pa zavzet kulturni delavec, pevec, igravec in režiser, kar je tudi v Špa-niji razvijal na vsakem koraku, zlasti v francoskih taboriščih po koncu vojne v Španiji. Zato je bil živa vez med dogodki v Španiji in Jugoslaviji, ki so bili obeleženi z boji proti fašizmu, največjemu sovražniku vsega človeštva. Prav Jože Gregorčič je bil tisti, ki je tudi v francoskem taborišču poleg Marksa, Garibaldija in nekaterih drugih kipov, zmodeliral tudi kip Ivana Cankarja. Naredil ga je v nadnaravni veli-kosti, takega, ki je dvigal upe na končno zmago.

Cankarjeva četa na Mežakliji je med prvimi, če ne prva na Slovenskem, doživela spopad z Nemci, in sicer 1. avgusta 1941. Prejšnji večer je večji del čete odšel mini-rat mostove v Moste pri Zirovnici. S tem je močno narasel ugled partizanov. In ko so se borci vračali na Mežaklijo, so med počit-kom zaslišali oddaljeno streljanje.

Prihajalo je iz smeri njihovega tabori-šča, ki je bilo urejeno tako, da je vsak vod — bili so trije — bival zase, vendar bi se v primeru potrebe naglo razvili v obrambno linijo.

Medtem je en sam vod, ki je ostal na Mežakliji in je šel le nekaj-več ljudi kakor nemška desetica, bil trd boj, ki je grozil, da jih bo pobral. Dva borca — Ferdo Koren in Viktor Arzenšek — sta bila zaradi radijskega sprejemnika, ki sta ga hotela rešiti, odtrgana od ostalih. Sama so dobili Nemci — napadali so deli 181. policijskega bata-ljona — in ju ubili.

Tovariši so se morali umakniti in poli-cisti so prišli v taborišče. Lotili so se ga z vso uničevalno vmeno. Tedaj pa so med streljanjem, ki se je vnovič vnelo v bližini, mimo pritekli prvi umikajoči se »kamera-di«. Ko so opazili, kaj se godi, so jo za njimi ubrali tudi drugi.

Kaj se je zgodilo?

Dva voda, ki sta se vračala z nočne ak-cije, sta v diru prišla na pomoč tovarišem in napadla policiste od zadaj. To se je zgo-dilo z izredno naglico, kakršne smo vajeni le v filmih. Nemce je tako presenetilo, da so se spustili v beg. Nemci so bili prepri-čani, da bodo večino pobili, le nekaj — tako je bilo navodilo — pa zaradi zasliševanj ujeli živih, so v resnici doživeli poraz, čeprav so se lotili maloštevilnih in v boju še neizkušenih partizanov.

Padla sta tudi prva dva gorenjska parti-zana, kar je tovariše močno prizadelo. To je hkrati dokazovalo, da bo boj trd in ver-jetno dolgotrajen. Vendar jih je Gregorčič znal opogumiti, nato pa jih je prek Radov-ne in Pokljuke popeljal na Jelovico.

Medtem, ko je prvi večji spopad Can-karjeve čete odmeval po vsej Gorenjski in tudi dalj, je ta enota že prišla na Jelovico. To ni bilo slučajno, kajti poveljstvo gorenj-skih partizanov je predvidevalo široko vstajo, povezano z velikim podvigom, ki je tedaj sicer presegal dane možnosti, a je bil glede na dogajanje v pokrajini zelo razum-ljiv.

Vse, kar bi se tiste dni dvignilo, in vsi, ki bi tedaj nosili orožje, bi v noči med 5. in 6. avgustom 1941 napadli graščino v Begu-njah, kjer je že takrat trpelo čez 300 zapor-nikov, predvsem političnih jetnikov. Tja naj bi prišli z obeh strani Save: z Jelovice in s Karavank. Toda kljub pazljivosti so

(Nadaljevanje na 10. strani)

(Nadaljevanje z 9. strani)

govorice o teh namerah prišle na ušesa Nemcem. Ti so takoj ukrenili vse potrebno, da bi to preprečili. Padli so prvi partizani pod Storžičem, razbit je bil kranjsko-tržiški bataljon na Dobriču, jelovski partizani pa so naleteli na zasede ob Savi.

V ta namen sta se 5. avgusta 1941 na Jelovici združili jelovska četa Ilije Gregoriča in jeseniška ali Cankarjeva. Tako je na Vodiški planini, kjer danes stoji velik in lep dom borcev, ob navzočnosti Staneta Žagarja, voditelja gorenjskih partizanov in člana glavnega poveljstva slovenskih partizanov, bila sestavljena nova, večja enota – Cankarjev bataljon. Tudi v tem primeru imenovanje enote po velikem, naprednem in revolucionarnem pisatelju ni bilo zgolj simbolično. V Cankarjevem bataljonu je bilo veliko hlapcev Jernejev, ki so bili pripravljeni narediti korak dalje in spreminjati svet po svoji podobi, ki so bili pripravljeni za to, da si bo »narod pisal sodbo same«, tudi umreti. To so nedvoumno povedali tudi v prisegi, ki so jo ta dan prvič v teh okoliščinah ponavljali za Stanetom Žagarjem. To je bilo prvoborcem kovinarskih Jesenic, proletarskega Kranja in okolice treba tudi verjeti, kajti večina njih je bila prekaljena že v predaprilskih bojih proti raznim izkoriščevalcem.

Tudi vsebina partizanske prisega, ki je sredi gozdov svečano zvenela, spominja na marsikatera Cankarjeva misli:

»Borim se za osvoboditev in združitev slovenskega naroda, za bratstvo in mir med narodi in med ljudmi, za srečnejšo bodočnost delovnega ljudstva... ne bom odložil orožja do popolne zmage nad fašističnimi okupatorji, in bom, če bo potrebno, žrtvoval tudi svoje življenje.«

Dandanes enota, ki šteje 65 moških, kolikor je ob svojem nastanku štel Cankarjev bataljon, ni še niti četa, vendar so se tovariši ob enem mitraljezu in šestinadestih (različnih) puškah imeli za močne. Predvsem pa močne zato, ker so zaupali v začeto pot zaradi ciljev in v ljudi, kakršni so jih vodili. Komandant bataljona je postal Jože Gregorič, politični komisar pa Ivan Bertonec.

Enota se je naglo pripravljala tako v vojaškem kot v političnem in kulturnem pogledu, kot bi vedela, da jih bodo že čez tri dni Nemci napadli. Očitno so bili trn v peti okupatorju, ki je v dolini že streljal prve talce. Sredi jelovskih gozdov se je razžarjala jeza proti nasilnežem, hkrati pa je borce družilo čustvo ljubezni do domovine, do svojcev, do pravičnosti in miru. Vsebinsko jim je dajala marsikatera Cankarjeva misel, ki so jih števili med njimi znali na pamet, krepile so jih nove, a že znane revolucionarne pesmi, ki so se pritajeno zlivale iz njihovih prsi. Največ in najlepše je prepeval »Spanec« Jože Gregorič, komandant in tenorist, ki je bil tudi pri tem med prvimi.

Med različne misli so se vrivala tudi poročila izpod Storžiča, kjer je 5. avgusta padlo prvih osem partizanov, med tem, ko so imeli cankarjevci 1. avgusta na Mežakliji dva mrtva. Patrulje so tipale okoli taborišča, da ne bi bili presenečeni, kajti vedeli so, da Nemci tišče za njimi.

Navsezgodaj, 8. avgusta so se jim Nemci res približali. Opazili so jih zadosti zgodaj. Bataljon bi se bil pred očitno nemško premočjo zlahka umaknil, toda tega ni storil. Komandant Gregorič je naglo razporedil borce po hribečku Kotliču – danes Partizanski vrh – in ob tej odločnosti so se tudi drugi, ki so doživljali ognjeni krst, naglo otresli morečih misli.

Začel se je prvi večji spopad z nemško policijo (deli 181. polic. bat.) na Gorenjskem. Slabo oboroženi cankarjevci z eno strojnico so se upirali nekajkrat številčno močnejšim Nemcem, ki so imeli večje število »sarcev«, še veliko več pa brzo-strelk. Boj se je zavlekel, vendar so Nemci

Ive Šubic: Zaseda – linorez 1957

končno partizanske položaje stisnili tako, da je bil potreben umik, sicer bi vsi padli.

Tega dne so nemške policijske sile hajkale tudi na Pokljuki in Mežakliji, kjer so ubili dva drvarja, misleč, da sta »bandita«, našli pa so tudi padla Korena in Arzenška.

Na Jelovici so padli trije partizani: Alojz Žvan, Andrej Komar, in Pavle Koren – sami delavci, na nemški strani pa je padel policist, eden pa je bil ranjen.

To je bil ognjeni krst druge Cankarjeve enote – bataljona, to je bil dotlej najbolj zagrižen spopad s sovražnikom v slovenskih gozdovih.

Kljub žrtvam se je pokazalo, da so tudi Nemci ranljivi. V svojem zaletu in domišljivosti niso mogli verjeti, da se bo zgodilo kaj takega. Svoje začudenje je izrazil SS-Sturmabführer Strathmann iz Celovca, ki je poveljeval bataljonu SS. Ta je takoj za tem poročal v Himmlerjev glavni stan v Berlin:

»Česanje težko prehodnega terena, ki ima premer 70 km, je bilo izredno težko in ni imelo zaželenega uspeha.« (T. Ferenc).

Poveljnik orožniškega okrožja Daxböck iz Radovljice pa 19. avgusta 1941 med drugim poroča:

»... 8. VIII. smo pritegnili v borbo policijski bataljon, oddelek vojske, SS-oddelek in oddelek letalstva... na področju Jelovice je prišlo do oboroženega spopada...«

Poglavitni uspeh tega spopada pa je bilo povečano zaupanje v svoje lastne sile

in svoje orožje ter v vero ljudi, v katerih je začetek oborožene vstaje vse bolj prižigal plamene upanja na osvoboditev, in sicer s svojimi lastnimi silami, z žrtvami in predvsem – z oboroženim bojem. In to na pragu Hitlerjevega »nepremagljivega« rajha! Gorenjski proletarci so visoko povzdignili duha in prerokovanja pisatelja in politika, ki jim je posodil svoje ime. Cankarjevci so se ponovno zapisali v zgodovino – in jo tudi pisali!

Uspehi vstaje so bili očitni, kajti kaj takega okupator ni pričakoval. Vendar je trezna presoja pokazala tudi slabosti in potrebo po prilagajanju okupatorjevi taktiki. Tudi na nemški strani niso več podcenjevali začetega upora slovenskih partizanov. Naglo in na moč so pritiskali za njimi in so pri tem uporabljali vse načine. Pri tem so jim največ pomagali domači hlapci, ki jih ni težko najti v vsakem ljudstvu. Posebno še ob moči, s kakršno so nastopili Nemci na Gorenjskem.

Kljub navedenim nemškim poročilom je na Jelovici zagrozila nevarnost, da bodo žrtve še večje. Če bi bili vztrajali v taktiki, da se bo bataljon združeno gibal po gozdovih, bi bilo to za Nemce sila ugodno. S svojo premočjo bi ga bili prej ali slej zalotili in zgrabili na kakem ugodnem kraju ter ga ali uničili ali pa prav gotovo razbili.

o dijaku, ki je svojim profesorjem na realki delal težave in ki je že trinajstleten mislil bolj na lepo pisano besedo kakor na dolgočasni šolski pouk

o dijaku, ki je že v nižji šoli pisal sonete in poklonil nekemu dekletu svoj sonetni venec z akrostihom in videl v njej nekaj podobnega kakor Prešeren v Juliji, čeprav je bil njegov sonetni venec samo reven začetniški poizkus, o katerem je tudi profesorjevemu »mladem krogu« nekoč z nasmehom pripovedoval

o romarju, ki mu je usodo določila cesarska cesta, ki ga je popeljala v Ljubljano, in od tam v velemedni dunajski vrvež in bedo

o romarju, ki je hodil križev pot slovenske besede

o pesniku Erotike, ki ga je ljubljanski škof dr. Anton Bonaventura Jeglič preklel in obsodil na grmado, a je iz ognja planil neuničljivi ptič Feniks, ki ga v skrbi za ponižno in bogaboječe slovensko ljudstvo škof ni mogel ubiti

o pisatelju, ki je ljubil slovensko domovino, pa ga je ta domovina skozi usta njenih jerobov zaničevala in pljuvala in ravnala z njim kakor vlačuga, ki jo ljubiš, pa te zato po vlačugarsko zaničuje

o pisatelju, ki je pokazal pravi obraz slovenske doline šentflorjanske

o pisatelju, ki je s hlapcem Jernejem iskal Jernejevo pravico, pa je ni našel ne pri bogu in ljudeh in zato zažgal gospodarjevo hišo – hišo laži, hinavščine in razbojništva

o pisatelju, pred katerim so se morali vsaj na videz, če že v srcu ne pokloniti tudi njegovi večni nasprotniki, in ki so ga včeraj svečano položili na mrtvaški oder v ljubljanskem Narodnem domu, prav tam, kakor pred leti Aškerc, da bi jim kdo ne očital, da domovina ni poskrbela vsaj za svečan pogreb svojega glasnika in umetnika, če mu ni mogla za življenja privoščiti pošten kos kruha in ga ohraniti pri življenju še za nekaj desetletij, da bi ji razdal tudi tisti bogati kos duše, ki je moral zaradi težkih razmer slovenskih umetnikov prežgodaj umreti z njim.

»Zares, domovina, ti si kakor vlačuga... Prav je imel. Prav,« šepeta profesor Cankarjeve besede. »Namesto kruha si mu dajala kamen, on pa je prepeval, vseeno prepeval v tvoji besedi in te častil. Morda za pesnike in umetnike v resnici velja, da tistemu, ki ga v resnici ljubiš, oproščas tudi neljubezen in vlagučarstvo, podlost in krivico, ki ti jo deli...«

Ob takem razmišljanju minevajo ure in večer raste v črno brezvezno decembrsko noč.

»Jutri bo petek, 13. december. Za slovensko leposlovje zares črni petek in nesrečni črni dan.«

Ali ni bil tudi Aškercov pogreb trinajstega?

»Da, trinajstega je bil,« si odgovarja profesor. Le da se je takrat dan daljšal in raste v poletje, zdaj pa pada, pada v zimo in ledeno noč.

»Samo, da bi noč, ki nas je zajela, ne bila dolga, predolga,« misli profesor s podobo na italijansko zasedbo Istre in Primorske, na kos slovenske in hrvaške zemlje, ki ga terjajo zadi Italijani.

»O, tudi to, tudi to ga je moralo raniti,« se profesorje misli vračajo k mrtvemu pisatelju, h kateremu roma s svojimi dijaki z nesrečnega kosa slovenske domovine po slovo.

»Zares, kakor romarji smo,« se profesor prebija z dijaki po stezah navkreber, dokler se pot nenadoma ne nagne in začne spuščati navzdol.

Ni še polnoč, ko so v Žireh. Niso sami »z one strani«. Kdo ve, kaj in odkod se je vzela gruča »romarjev«.

Vsi imajo isto romarsko pot...

Narodni dom je že tretji dan kakor cerkev, v kateri mašujejo po vse dan same

večice zadostne misli. Ljudje vseh slojev od večno uboge revščine in delavcev, zadnje čase z dvignjenimi glavami in s samozvestno hojo, do filatrov in jerobov Doline šentflorjanske vseh barv, ki prihajajo kropit pisatelja in socialista, človeka, ob katerem naj bi v teh časih dobili poseben žegen, ki bi jih morebiti obvaroval pred očitki, da so bili v vseh časih grobarji slovenske kulture in napredka, a še bolj, da bi s svojo počastitvijo v njihovih dušah še vedno osovražena mrtvega Cankarja nadel na svoj obraz krinko spoštovanja do pisateljevega dela in družbenih prizadevanj pokazali sloju, temu umazanemu, a v teh časih tako nevarnemu delavskemu sloju, za katerega se je pisatelj kot socialist vse življenje boril, da niso pisateljevi in delavski sovražniki in da jim zato delavci in socialisti lahko zaupajo in jih še naprej puste vladati, kakor so vladali poprej.

Naj jih vidijo, kako stopajo prav tako kakor socialno demokratični minister Anton Kristan složno z njim mimo pisateljeve krste, pogledujejovence z napisi SVOJEMU NAJDRAŽJEMU – MILENKA, NAJLEPŠE POZDRAVE STANA IN DRAGA, SVOJEMU BRATU – BRATJE IN SESTRE, NAJVEČJEMU SLOVENSKEMU PISATELJU – ORGANIZACIJA ČLANOV SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI.

Ofrakani in ocilindreni možje so to razen Antona Kristana in Albina Prepeluha, ki se jima kot socialistoma ne spodobi, da bi oblekla tako meščansko nošo, čeprav si jo morda na tihem želita ali pa menita, da bi jo zdaj, ko sta sama v vrhu slovenske deželne oblasti, pravzaprav morala obleči. Ogledujejo si te vence ob krsti in sveče, v pisateljev voščeni obraz pa si ne upajo pogledati. Se mrtvega se boje, da bi jim ne povedal kake zajedljive bridke resnice v obraz, saj jih jim je že tako ali tako dovolj, da bodo veljale za sto let ali še dalj.

»To je naš Cankar, naš veliki Cankar!« šepetajo, kar se da narejeno spoštljivo, to se pravi: trudijo se, da bi spoštljivo šepetali, obenem pa dovolj glasno, da bi jih slišala počasi pomikajoča se vrsta pred njimi in za njimi, vrsta, ki ima po njihovo oči predvsem na njih in ne na pokojniku, ki je na nekakšen, njim nerazumljiv in morda celo smešno nedoumljiv način postal velik s tistim svojim, mnogokrat »nespodobnim« pisanjem, vendar ni večji od njih, velikih in spoštovanih osvoboditeljev in voditeljev slovenskega naroda.

»Da, naš Cankar, naš veliki Cankar!« šepetajo gospodje, oblečeni v frake in v rokav s cilindri, ki so jih sneli z glav, zares smešno, kakor v cerkvi.

»To je naš sodrug, naš veliki pobornik,« pravi Prepeluh, ki meni, da si njegovi meščanski kolegi v narodni vladi lastijo vse preveč pravic do pokojnika, ki so ga svojčas sovražili in bi ga najraje že zdavnaj sežgali na grmadi, saj so morda takrat pred devetnajstimi leti obžalovali, da se bo devetnajsto stoletje pravkar prelomilo v dvajseto in da so že zdavnaj minili tisti časi, ko so ljudi, take kakor tale Cankar, lahko žive sežigali na grmadah, kakor so denimo Gordanu Bruna in Savanarolo ali Jana Husa, češkega krivoverca, o katerem je Cankar, ni še tako dolgo, s takim občudovanjem govoril.

»Naš sodrug,« svečano pritrjuje tudi Anton Kristan in ima že na jeziku, da bi rekel: »In moj prijatelj!« pa se mu beseda zatakne, ko nehotе ugame v oči mrtvi Cankarjev obraz. »Moj bog,« se zgrozi, ko opazi, da ima Cankar zatisnjeno samo eno oko, drugo pa samo napol, kakor da ga je pravkar pripril in ga zdaj zasmehljivo pogleduje, kakor ga je vselej, kadar sta se srečala in se sporekala.

»Hej, idrijski Tonček, kaj bi hinavčil!« se Antonu Kristanu zdi, da so mu zašepetale polodprte Cankarjeve ustnice pod temnimi brki posmehljivo, s katero ga je označeval drugim sodrugom od časa, ko se

je on, Anton Kristan, apríl z vodstvom stranke in svoj spor podprl s pomočjo strankine organizacije v Idriji. Cankar ga je imel vselej samo za političnega špekulanta in koristolovca, ki je predsedal od liberalnih »naprednjakov« k socialni demokraciji samo zato, ker pri naprednjakih ni mogel priti do voditeljske veljave.

»Klevetnik nesramni,« bi Anton Kristan najraje ozmerjal Cankarja celo sedaj, ko leži med venci in svečami na mrtvaškem odru. »Jaz koristolovec?« zardeva, toda ne zaradi jeze, marveč zaradi besed, ki jih je pravkar izrekel eden izmed meščanskih kolegov narodne vlade in s katerimi je hotel socialnodemokratičnima kolegoma dopovedati, da si ne smeta lastiti Cankarja in naglašati Cankarjevega pripadništva socialno demokratični stranki, zakaj »zdaj je hiša ena sama, en sam prapor«, besede, ki jih je Cankar spomladí rekel v Trstu in zaradi katerih je on, Anton Kristan, našel sijajno prilikost, da udari po Cankarju kot po človeku, ki bi rad sodeloval v narodnem boju z meščanskima strankama, čeprav je Cankar takoj nato dejal, da si bomo potem, ko bomo imeli lasten dom, lastno hišo, lahko pogledali v obraz in bo lahko sleherni spoznal, kdo mu je brat, kdo nebrat, in čeprav je Cankar že zdavnaj stal na stališču, da mora voditelj slovenske usode postati delavski razred, in stalno poudarjal proletarsko poreklo slovenskega naroda, kakor je proletarsko poreklo vseh malih, s strani velikih narodov izrabljanih ljudstev.

On, Kristan, pa se je – ni še pol leta od tega – zajedal samo v nekatere Cankarjeve stavke iz letošnjega aprilskega Cankarjevega govora v Trstu in na odmeve v meščanskem tisku, ki so si Cankarjeve besede krojili po svoji miselnosti in politični pripadnosti. Nalašč je zamolčal popolnoma jasno Cankarjevo pripadnost socialističnim ciljem, namenoma pozabil na Cankarjeve besede, da bi bil »hinavec in lažnik, če bi se imenoval socialista, pa bi v globini svoje duše ne veroval v socialistične ideale«, in napadel Cankarja kot človeka, ki je v svojem govoru žalil stranko, žalil delavstvo, obenem pa namenoma hotel podžgati govorce o Cankarjevem bohemstvu.

»No, idrijski Tonček, kako si zapisal in očital dragemu Cankarju, ki mu je po tvoje v kavarni s cigareto v ustih in črno kavo pred seboj bilo lahko biti velik ter z zaničevalno gesto govoriti o onih, ki se pehajo, kako bi slovenskemu delavcu priborili boljše obstoj, večji kos kruha, in mu rekel, da je to lahko in prijetno! Vidíš, jaz sem umrl, ti pa, ki si prisegel na Marxa, da ne boš sedel nikoli z buržuji za isto mizo, zato pa si se postavil sedaj z njimi k ministrskim jaslím. Jaz sem ti že takrat odgovoril, da nisem zatajil temelja stranke, razrednega boja. Nikakor nisem pozabil, da je delavstvo tista skala, na katero bomo gradili Slovenci svoj dom. Tako sem ti javno odgovoril. Vsak je lahko bral tvoje in moje besede. In vsakdo ve, kaj sva zdaj midva. Jaz truplo, ti minister! Toda skala, na katero ti zidaš, ni delavstvo, marveč ti sam, tvoja osebna korist in malopridnost, ki sem jo jaz že zdavnaj videl v tebi in jo vidim celo še z mrtvim očesom, tem očesom, s katerim ti pomežikujem, moj dragi Verus, moj dragi Tonček.«

»Bledi ste, gospod Kristan. Vam je slabo?«

»Da, da... Ta zrak, ta vonj po svečah,« izjelja Kristan, ljudje pa mu le počasi delajo prostor. Ko je zunaj, si govori: »Dobro, da je mrtev! Dobro je, da je mrtev. Drugače bi me še naslikal med svojimi šentflorjanci. Ta nam še mrtev ne bo dal miru.«

Tako se zdi socialno demokratičnemu prvaku in ministru v slovenski narodni vladi Antonu Kristanu, ki so mu zadnje besede polglasno zdrknile z jezika, tako da so novi »jerobi« slovenskega ljudstva za

Tako govori profesor.

Toda naslednji dan Slavko in Karl zama pričkajeta, da bo profesor govoril o tem. Samo o Cankarju govori.

»Če bo zasedbena oblast dovolila, se bomo udeležili pogreba velikega pisatelja,« pravi v Slavkovem razredu profesor, ki je hkrati Slavkov razrednik.

Toda oblast gleda na sklep idrijskih profesorjev in rudarskega zastopstva z neprijaznostjo. Že v črne zastave in v slovenske, obešene na pol droga, se je obregnila.

Italijanska zasedbena oblast ne pozna Cankarja. A ko zve iz Gorice, da je bil to nekakšen pisatelj in socialist, ki je nekdo govoril o gospodarskih in ozemeljskih neločljivostih Trsta s Slovenijo, češ: »Ljubljana je srce Slovenije, Trst njena pljuča in da brez srca pljuča ne bodo dihala, a brez pljuč srce ne bo bilo«, oblast odlašča z dovoljenjem, češ da mora poprej stopiti v stik s »srbskimi oblastmi«, kakor pravi italijanski poveljnik, ki ima oblast v mestu, a mu je kljub italijanski zgovornosti in vljudni prijaznosti na obrazu zapisano, da tega v nobenem primeru ne misli storiti, saj bi moral to takoj, zakaj jutri je že petek, 13. decembra, dan Cankarjevega pogreba, torej je že prepozno, da bi stopil v stik z oblastmi na oni strani okupacijske meje. Zato se rudarsko zastopstvo pripravlja, da se bo pretihotapilo čez mejo, in prav tako dijaki, ki so se na namig profesorja slovenske prostovoljno odločili, da bodo z udeležbo na pogrebnih svečanostih za velikim pisateljem počastili pesnikovo in pisateljev spomin, mimo tega pa manifestirali s svojim odhodom v Ljubljano svojo pripadnost narodu in državi, v kateri vidijo svobodo tudi za kraje, ki jih ima sedaj zasedene italijanska okupacijska vojska.

Tudi Slavko in Karl sta se odločila, da pojdetaj. Skupaj odhajata na skrito zborni mesto v hribih nad dolino, kjer se zbira četica najbolj zavednih slovenskih dijakov okrog devetindvajsetletnega profesorja Andreja.

»Smo vsi?« preleti profesor svoje učence, med katerimi sta najmlajša Karl in Slavko.

»Vsi,« mu odgovore v zboru, mračnem kakor zgodnji decembrski mrak.

»Treba bo oprezati na vse strani in se izogibati italijanskim patruljam,« naroča profesor in meni, da bi tisti, ki najbolj poznajo cerkljanske hribe, bili izvidniki, nekakšne ogledniške predhodnice. »Pot bo bržkone precej težavna in se bomo morali le počasi in morda celo posamič tihotapiti naprej. A zaupajmo v srečo. Nečak bomo lahko na to našo pot ponosni, saj se gremo posloviti od človeka in umetnika, kakršni se porajajo komaj vsakih sto let po eden in na katerega bi bil sleherni narod ponosen, ko bi bil sin njegovega jezika. Ko bi se velik in močan narod mogel ponašati z njim, bi Cankarja poznal že ves svet. On nas je napravil ponosne, s svojim pisateljskim genijem pa dokazal, da smo v svetu umetnosti in duha tudi majhni lahko veliki in velikim enaki.«

2

Profesor Andrej je že izza dijaških let občudovalec Cankarja. Tudi sam je pesnik, čeprav ne eden tistih s slovečimi imeni. Pravzaprav je bil pred sedmimi leti dokaj znan zaradi neke kritike, s katero je leto pred Aškerčovo smrtjo hotel opraviti z Aškercem, kakor je Stritar s Koseskim in postavil na pesniški tron takrat zapostavljenega in morda celo skoro že pozabljenega največjega slovenskega pesnika Prešerna, takrat že pokojnika. On je hotel na tak način raztroniti Aškerca in ga krivično, danes se zaveda, da zares krivično enačil po vrednosti s Koseskim.

»Cankarju sem hotel ugajati,« že sedem let z grenkobo razmišlja o tisti svoji kritiki, s katero je udaril že tako in tako zagrene-

lega Aškerca, ki ga je že zdavnaj poprej raztronil Cankar sam, on pa ga je hotel razničiti še bolj, saj ga je prištevval v vrsto nepesnikov in ga enačil s Koseskim v upanju, da se bo tako prikupil Cankarju in se povzpел v ožji krog mladih literatov, ki so lahko obiskovali Cankarja, kadar se jim je zahotelo.

»Pravzaprav Aškerčev Poslednji Celjan ni zaslužil drugačne ocene,« je profesor o pravičnosti svoje odklonilne in razničnevalne ocene te Aškerčeve (ne)pesnitve še vedno takega mnenja kakor pred sedmimi leti. Toda on se ni omejil samo na to pesnitev, marveč je odklanjal Aškerca v celoti in mislil, da mu bo Cankar, kateremu se je hotel prikupiti, ploskal, saj je bil Cankar prvi, ki je Aškercu odrekel pesniško prvenstvo in se temu vase zaverovanemu pesniku na smrt zameril.

»Toda Cankar, Cankar...« grenko razmišlja profesor kakor že neštetokrat v teh letih, njegovi kritiki Aškerca ni ploskal, marveč se je celo razjezil, češ da je ta kritika brez spoštovanja do razvoja slovenskega slovstva, če ne še kaj hujšega. In ko se je Cankar po Aškerčevi smrti zavzel za spoštovanje do mrtvega pesnika, ki so ga že pokopane psovali s prižnic, je profesorju bilo, kakor da tudi zanj veljajo Cankarjeve besede na račun »naših ljubih Ljubljancov«, ki so, »čim so slekli svoja žalna oblačila«, hitro in popolnoma »pozabili, da so pokopali pesnika«, veljajo zanj in njegovo kritiko Aškerčevega Poslednjega Celjana: »Nečedni boj ob komaj zaprtem grobu se je že nekoliko polegel in čas je, mislim, da si napravimo pravo in verno podobo pesnikovo, ki so jo zabrisale nepoklicane roke...«

Te »nepoklicane roke« profesorju Andreju še vedno hrome srce, kakor da je z njimi Cankar mislil njega, Pastuškina, kakor se je takrat podpisoval. Najbrž so tako mislili tudi drugi, prijatelji iz njegovega takratnega kroga, čigar središče bi takrat rad postal. Od prijateljev in bližnjih znancev, ki so takrat pogosto zahajali k Cankarju na Rožnik, je zvedel, da Cankar ni imel tako skrajno odklonilnega mnenja o Aškercu, kakor so mu ga pripisovali že celo desetletje. Morda se je celo strinjal z Aškerčevim epigramom, ki ga je namenil njemu, profesorju, na kritiko, o kateri je Cankar dejal, da je pretirano ostra in vredna obsode, in ki je bil prav tako malo spoštljiv, kakor je bila malo spoštljiva njegova kritika o Aškercu.

»Psiček, ki laja v spomenik in ko njegovo lajanje na zaleže, onesnaži spomenikov podstavek.«

Ta misel, ki jo je Aškerc izpovedal v svojem epigramu, ga je morda razjedala celo bolj, kakor ga je morala razjedati njegova kritika Aškerca. Nekaj podobnega kakor sram ga hromi pri slovestnem delu že od tedaj, da ne more dati iz sebe nič nadpovprečnega, ker čuti, da je bil Aškercu kljub neokusnostim in slabostim njegovih zadnjih del vseeno krivičen, kar mu je odkril Cankar, ki svojih misli ni nikoli skrival ali zavijal v vato, kadar je šlo za resnico in pravičen odnos do človeka in oceno človekovega dela.

Že prijatelji so mu kmalu povedali, da ima Cankar o Aškercu boljše in višje mnenje, kakor njegov »mladi dunajski krog«. Mislil je, da mu prijatelj nalašč o tem pripoveduje, in o tem je ob Aškerčevi smrti postal skoro prepričan, ker med pisatelji in pesniki na Aškerčevem pogrebu ni bilo Cankarja. Tudi sam ni šel, vseeno pa ga je radovednost gnala, da je skrivaj in s strani opazoval pogreb, ki so ga pripravili Aškerčevi liberalni somišljeniki in prijatelji in ki se je pomikal od Narodnega doma po njegovem mnogo »prenapihnjenem«, liberalna demonstracija in ne pogreb, po Belweisovi in Erjavčevi cesti čez Vegovo ulico, Kongresni trg, Wolfovo ulico, Marijin trg in Prešernovo ulico in potem šele od glavne pošte naprej proti Sv. Krištofu, proti pokopališču, namesto da bi šel po najkrajši poti.

Spominja se dr. Dolarja, profesorja iz Kranja, ki je šel za pogrebom z obvezano glavo, ker ga je med vožnjo posebnega vlaka proti Ljubljani v St. Vidu zadel kamen nekega klerikalca. In spominja se licejk, ki so nosile lipove vence, bilo jih je petnajst, toliko kakor Aškerčevih knjig. Malce omalo-važevalno je strmel v te vence in napise, ki so blesteli z njim, med njimi tudi napis »Poslednji Celjan«. Videl je pesnika Otona Zupanciča, ki je stopal v sprevodu, s posebnim zadoščenjem pa opazil, da ni Ivana Cankarja.

»Da, tako je bilo,« vzdihne profesor ob tem gledanju v preteklost. Vzdihne ob spominu, kako kratkotrajno je bilo to njegovo zadoščenje. Prijatelji, ki so bili pred pogrebom pri Cankarju, so mu povedali, da bi se Cankar pogreba udeležil, ki bi imel črno obleko. Imel je le sivo, ker dražje, črne nikoli ni premogel. Če bi šel v sivi, bi mu prav gotovo kdo rekel, da je prišel nalašč v taki, in mu celo pripisoval, da se Aškerčeve smrti veseli. Zato ni šel.

Tako so mu povedali prijatelji. Brez dvoma, bi take govorice nastale, saj so še brez tega, a jih je Cankar zajezil, ko se je postavil v bran za opljuvani spomin mrtvega pesnika, za njegovo pravo in verno podobo, ki so jo zabrisale »nepoklicane roke«.

In ena od teh »nepoklicanih rok« se od takrat čuti profesor. Vendar o tem molči in ne pripoveduje nikomur. Morda ga zato ta zavest še bolj gloda, še bolj hromi, tako da je v minulih šestih letih pokopal vse visoko leteče literarne načrte in se popolnoma posvetil svojemu profesorskemu poklicu. Mlad človek si navadno pot v literaturo zamišlja vse prelahkotno in vse preveč precenjuje svoj literarni talent. Misli, da bo z nekaj koraki dosegel vrh gore, a se mu prerado zgodi, da že pri prvih korakih zdrse v prvi prepad, kjer spozna, da je gora umetnosti za večino prestirna in da vrh dosežejo le najboljši, najbolj vztrajni, pa še ti premnogokrat za ceno svojega skrajšanega zemeljskega življenja. Mnoge, premmogo izčrpa pisateljski napor, povezan navadno še z bedo in drugimi vsakdanjimi nevšečnostmi, ki pesnikom in pisateljem kopljejo prezgodnji grob.

»Tudi Cankar je bil žrtev napornega pisateljskega poklica in tesnih slovenskih pisateljskih razmer, ki so ga izčrpale.«

Ne, to ni nič. Delaš in delaš brez oddiha, zaslužiš pa, tudi če te tiskajo, manj kakor najslabše plačani dninar. Ne, ne bom se več mučil. V Sarajevo pojdem. Tam lahko dobim dobro in skoro brezdelno službo. Ob taki službi bom lahko pisal, še dolgo pisal, pisal velike stvari. Samo norci menijo, da mora biti pisatelj reven, ali pa taki, ki o pisateljevanju nimajo nobenega pojma. Kaj vse bi človek že napisal in kako velike stvari, ko bi ga ne trla večna skrb, kako se bo prebil od danes do jutri. Ta skrb krajša človeku življenje. Ta skrb ga ubija. Imeti pogoje za življenje kakor ruski grof Tolstoj, pa lahko pišeš, veliko pišeš in dobro pišeš. Tolstoj v svojih razmerah ne bi nikoli napisal Vstajenja ali Vojne in miru, pa tudi visoke starosti bi ne dočakal. Rodil se je, ko je bilo našemu Prešernu osemindvajset let, a še vedno živi. Lani mu jih je bilo že osemdeset.

Tako je govoril Cankar pred devetimi leti, leto pred Tolstojovo smrtjo. V družbi mladih je bil in v tej družbi je bil tudi profesor Andrej.

3

»Res, Cankar je imel prav. Tolstoj je živel skoro za dve Cankarjevi življenji,« razmišlja profesor o Cankarjevem kratkem življenju

o drobnem otroku revne družine vrhnjskega krojača

o kopici otrok, ki niso bili nikoli do sita siteri

o materi, ki je bolj kakor oče skrbela zanje in ki ji je pisatelj postavil nesmrtni spomenik z likom matere, ki ga ne najdeš podobnega v svetovni književnosti

Če so se pred dnevi združili zato, da bi se spustili v obsežnejše akcije, so zdaj ugotovili, da je bolje, če se spet razdele po četah in se razidejo na več področjih. Zato ne bodo tako ranljivi, nevarnost pred razbitjem in uničenjem bo manjša, ljudje in okupatorji pa jih bodo čutili na širšem področju.

Tako je Cankarjeva četa spet odšla v okolico Jesenic, razdeljena celo na skupine, medtem ko je četa Ilije Gregoriča ostala na Jelovici.

Ti meseci — od začetka avgusta do jeseni 1941 — so bili za gorenjske partizane hudi časi preizkušenj in tveganj. Nemci so storili vse, da bi jih uničili. Pri tem so imeli tudi nekaj uspehov, posebno še ker so zasledovanju partizanov pridružili še nezaslišano nasilje nad ljudmi v dolini. Vendar Cankarjevci niso klonili: opravljali so manjše akcije, vznemirjali okupatorja, kaznovali vrsto domačih izpriencev — njihovih hlapcev — ter nabirali izkušnje in utrjevali svoje sicer še maloštevilne, toda visoko kakovostne vrste. Spoznavali so tudi, da bo vojna dolgotrajnejša, kakor je kazalo splošno.

A vseskozi je bilo prisotno Cankarjevo ime, njegove misli, njegov duh.

Prišla je jesen 1941.

Cankarjeva četa, ki je v okolici Jesenic delovala po skupinah, po potrebi pa tudi združena, je bila sredi oktobra 1941 spet poklicana na Jelovico oziroma na Mohor, kjer se je spet združila s četo Ilije Gregoriča. Med njenim pohodom prek Jelovice je 22. oktobra 1941 padlo do kolen snega, ki v hribih ni več skopnel. To je napovedovalo zelo hudo in zgodnjo zimo, kar se je tudi uresničilo. Zato je bilo nadaljnje prebijanje prek hribov združeno z dodatnimi napor in nevarnostmi.

Težave, ki jih je prinesla zgodnja zima, je potem moral premagovati ves na novo zbrani Cankarjev bataljon, ki je imel še isto poveljstvo, le v četnih vodstvih so bile neke spremembe.

Ne bomo posebej opisovali dejanj cankarjevcev ob ponovnem snidenju, poudariti je treba le, da je vodstvo vstaje neprestano iskalo najboljši način boja proti izkušene in močnemu sovražniku in prilagajalo taktiko svojim silam in razvoju primerno.

Potem so se zvrstila številna dejanja: 11. novembra je z veliko in drzno akcijo kar z dvema kamionoma zaplenil v Zapužah in Dupljah 80 vreč moke ter okoli 200 kg masti, kar so prepeljali skozi zastraženi Kranj na desni breg Save. Pojavilo se je namreč vprašanje prehrane, ki je bilo spričo naraščanja enote in bližajoče se zime vsak dan bolj pereče.

18. novembra so cankarjevci požgali v Praprotnem v Selški dolini cestni most; — čeravno je 13. novembra v imenu izdajalske jugoslovanske vlade govoril po londonskem radiu dr. Alojz Kuhar in pozival Slovence k pasivnosti z geslom »da še ni čas« in je »škoda nepotrebnih žrtev«, cankarjevci niso mirovali. 19. novembra so se lotili nemških telefonistov in policistov v Češnjici v Selški dolini;

— 24. novembra so cankarjevci prišli v Škofjo Loko in s pomočjo aktivistov odnesli iz pletilnice vso zalogo volnenih izdelkov. V hudi zimi so jim prišli zelo prav;

— za 1. december 1941 — ob dnevu ustanovitve bivše Jugoslavije, je Cankarjev bataljon obsodil in kaznoval sedem izdajalcev, kar je zelo razburilo njihove gospodarje;

— 9. decembra so se cankarjevci spopadli z nemškimi oddelki pod zasedenim Mohorjem v Selški dolini in se odpravili v Poljansko dolino široki zimski mobilizaciji nasproti;

— v začetku decembra 1941 je vodstvo upora na Gorenjskem sklenilo, da dvigne

množično vstajo. V ta namen je tudi v okolico Jesenic in Bleda ter Bohinja poslalo dvanajst tovarišev; k uporju je treba dvigniti predvsem obe dolini Sore, Bohinj z blejsko okolico ter Jesenice in njeno bližino; to je treba storiti zaradi splošnega okupatorskega nasilja, streljanja talcev, razpoloženja ljudi, predvsem pa, da bi preprečili priključitev Gorenjske k rajhu in presejanje slovenskih ljudi. Hkrati bi vezali okupatorjeve sile, da ne bi mogle proti jugu;

— 12. decembra so cankarjevci, kot bi s tem hoteli počastiti 25-letnico Cankarjeve smrti, v Rovtuh pod Blegošem izvojevali dotlej najpomembnejšo zmago nad okupatorjem na Slovenskem: uničili so 45 policistov 181. policijskega polka. Ob tej priložnosti so se tudi dobro oborožili;

— Od srede decembra skozi ves teden dni se množično in prostovoljno v blejsko-bohinjskem kotu, v okolici Jesenic in Gornjesavske doline, še močneje pa v Poljanski dolini, kjer je prisotna glavna cankarjevcev — okoli sedemdeset mož, pridružujejo partizanom novi uporniki;

— 19. decembra so cankarjevci vdrl v orožniško postajo v Poljanah;

— 21. decembra je skupina cankarjevcev vdrla v škofjeloške zapore s prevaro in osvobodila nekaj aktivistov;

— med 24. in 27. decembrom pa cankarjevci bijejo hude boje na Valterskem in Kovskem vrhu ter na Pasji ravni v Poljanski dolini; v teh bojih je sicer padlo nekaj borcev, a neprimerno več Nemcev, čez 60.

Nemško poveljstvo je nad akcijami cankarjevcev osuplo in v vse to se vmešavajo najvišji policijski vrhovi iz Berlina. Da so bili s tem nemški načrti preprečeni, govori dosti dokumentov.

Izvršni odbor OF je za vsa ta dejanja v znak priznanja konec decembra 1941 odlikoval Cankarjev bataljon s slovensko partizansko zastavo, tako kakor je pred njim oktobra kamniški bataljon.

Tako je ves december, prav v mesecu Cankarjeve smrti pred petindvajsetimi leti, ta enota hitela od uspeha k uspehu.

Cankarjevci so bili tudi v decembrski vstaji njen kvas, njeno jedro in čeravno je večina upornikov, ki si jim je pridružila v tem času, spet odtekala domov, v doline in tudi v zapore, je Cankarjev bataljon ostal trdna enota.

Kljub svoji moči — zdaj je štel okoli 200 mož — se je njegovo vodstvo odločilo za umik iz Poljanske doline, kamor je sovražnik dovažal nove enote. Natanko na novo leta dan 1942 so se cankarjevci ustavili v znamenitih Dražgošah, v vasi na južnih obronkih Jelovice, ki se steguje proti Selški dolini.

Ob tej priložnosti ne bomo opisovali »Dražgoško republiko«, ljudi in njihove odločitve, da se bodo v primeru napada tam branili niti ne bomo prikazovali tako velikega boja in njegove dinamike, ki je zaprla sapo celo nemškemu generalom in z Dražgošami prižgal visok plamen upora pod samimi Alpami. Opozorili bomo samo na nekaj dejstev:

V tridnevni ostrih in zimskih dražgoških bojih od 9. do 12. januarja 1942 je vstaja na Gorenjskem v najhujših okoliščinah dosegla višek;

Dražgoški boji Cankarjevega bataljona so bili dotlej najboljše spopad z okupatorjem na Slovenskem.

Tudi najbolj kritičen zgodovinar bo moral priznati, da je bil to legendaren in izjemen boj, saj je dvestoglavi Cankarjev bataljon napadalo najmanj 2500 policistov, prav gotovo pa je bilo pri napadu tudi nekaj pehote in žandarmerije. Se pravi — več kot desetkratna premoč ter premoč v opremljenosti in oborožitvi.

Ne glede na trpljenje, žrtve in strah vaščanov so bile izgube cankarjevcev minimalne. Vse tri dni bojev je padlo le osem borcev, približno toliko pa je bilo ranjenih, medtem ko je — po skromnih cenitvah — padlo najmanj desetkrat več sovražnikov, več kot toliko pa je bilo ranjenih. Dokončnih ugotovitev o žrtvah med Nemci dotlej še ni, vendar jih je v enem samem dnevu padlo več kot je padlo cankarjevcev vse dni.

Partizani so se takrat prvič oprijeli taktike frontalnega bojevanja, kar pa ni veljalo za vse dni. Vsak dan sproti so ocenjevali in določali nadaljnji način obrambe. Po uspehih so se, ni težko sklepati, da so delali prav, kajti dokončno je bila zlomljena propaganda o nepremagljivosti nemške armade, posebno še elitnih policijskih sil, ki sta jih neposredno vodila kar dva general-lajtnanta — Rösener in Schreyer, polkovnik, dva podpolkovnika in drugi ter je o tem zelo skrbelo celo Himmlerja in Hitlerja.

Cankarjev bataljon je po teh bojih dejansko ostal cel, čeravno se je zaradi premočnosti in hude zime moral potem razdeliti na več skupin. S tem so veliki okupatorjevi napori doživeli nepopisen nespeh, kajti nosilec upora, oborožena pest gorenjskega ljudstva in iskra netilka ponovnih bojev, je še vedno ostala.

Policija je sicer planila po udeležencih upora in po vseh, ki so jih kakorkoli dolžili podpiranja partizanov, vendar si okupatorski vrhovi niso več upali tvegati množičnega preseljevanja, da ne bi s tem še bolj razplamtel odpor proti sebi. Poslej so izseljevali le še svoje posameznih partizanov.

Največji uspeh teh bojev pa je bila nedoločna odločitev o priključitvi k rajhu. Dražgoške hiše — 83. — so sicer zgorele in bile zravnane z zemljo, Nemci so potolkli in uničili 41 vaščanov, večino drugih pa odpeljali in razgnali, vendar so prav ti dogodki zadali skrb najvišjim voditeljem rajha vse od gauliterja dr. Rainerja pa do raznih ministrov v Berlinu.

Nemci so svoj poraz v Dražgošah skrivali na vse kriplje. Šele pozneje so v svoj umazani Karawanken Botte na neopaznem mestu na kratko zapisali, da so »enote Wehrmachta zasedile ostanke bivše jugoslovanske vojske in jih v tridnevni bojih okoli Dražgošk uničile«. Dvojna laž v enem stavku — čeprav je treba priznati, da je bil nemški vojaški in policijski mehanizem tedaj resnično zastrašujoč.

Naj za konec teh ocen navedemo kratko, a pomembno izjavo nemškega polkovnika, ki jo je izgovoril v gostilni pod Dražgošami, kjer je imel sedež:

»...Njihov komandant zasluži najvišje odlikovanje in pohvalo, vendar pa bi mu z veseljem s hrta rezal jermena!«

Cankarjev bataljon je z dražgoškimi boji in s svojo razdelitvijo po zasneženih in s številnimi nemškimi oporišči prepreženi Gorenjski končal prvo obdobje vstaje, bogato tridnih bojev in zmag, a tudi bolelih izgub in hkrati dragocenih izkušenj.

Vstaja ni bila zadušena, če pa pomislimo na okupatorjevo moč in nasilje je prav čudno, da se to ni zgodilo. Prav v tem je veličina tega boja.

Del cankarjevcev je še pozimi prišel tudi pod Stol v Karavanke. Tu se je združil s tamkajšnjo skupino in iz tega je priložnost nastala nova Cankarjeva četa. S prilivom novih borcev je bil nad Valvasorjem domom pod Stolum dne 20. junija 1942 ustanovljen — zdaj že drugič — nov Cankarjev bataljon in je deloval in obstajal do decembra 1942.

V 1941. letu je bila ustanovljena še ena partizanska četa Cankarjevega imena. To

(Nadaljevanje na 12. strani)

se je zgodilo v daljni Srbiji potem, ko je bilo septembra osvobojeno Užice in je zaživela »Užiška republika«. Sestavili so jo Slovenci — izgnanci, ki so poleti začeli vstopati v prvo požarško četo in druge srbske partizanske enote. Med njimi je bil tudi jeseniški kovinar-komunist Albin Pibernik z ženo Julko (partizansko ime Anica) ter enajstletnim sinom Albinom — partizančkom Korčaginom.

Pot in boji te čete so bili zelo ogorčeni, vendar bomo tu omenili samo nekaj poglobitvenih dogodkov njene zgodovine.

Zbiranje borcev te čete se je odvijalo prav v času, ko so Nemci z množičnim streljanjem prebivalstva v Srbiji, predvsem v Kragujevcu, Sabcu, Kraljevu hoteli v krvi zaustaviti na široko razmahnjeno upor. Nemškim divizijam so pomagali tudi že izdajalski četniki Draže Mihajloviča in kvilingi različnih barv. V boju proti njim so bili v raznih partizanskih enotah tudi Slovenci. Le te so na pohodno Edvarda Kardelja in Ivana Mačka začeli zbirati v samostojno enoto Albin Pibernik, Oskar Savli, Pavle Zavar, Milenko Šober in še nekateri izgnani Slovenci. To se je začelo v oktobru. Med tem so sodelovali v bojih med tako imenovano prvo sovražnikovo ofenzivo tudi proti četnikom Draže Mihajloviča, ki so v začetku novembra 1941 že javno prelomili sporazum med njimi in Titom, ki je bil sklenjen v Bračju 26. okt. 1941. Borci slovenske čete v snovanju so med obrambo osvobojenega ozemlja tedaj pregnali četnike severno od Ušice in spet vzpostavili zvezo z valjevsko fronto.

Tako so se slovenski borci skupno s srbskimi tolki proti skupnemu sovražniku tudi pri Kraljevu, pri Gornjem Milanovcu, pri Čačku in drugod. Bratstvo in enotnost je bila tu praktična, na položajih in v skupno preliti krvi, kajti padel je tudi marsikateri Slovenec.

Ko so se borci vrnili z bojev pri Užicah, je bila ob prisotnosti E. Kardelja in I. Mačka v Užicah verjetno 5. novembra 1941, končno ustanovljena slovenska partizanska četa v Srbiji, ki je dobila ime po pisatelju Ivanu Cankarju. Štela je spočetka 25 kasneje čez 50 borcev, med njimi tri ženske. To so bile: Pibernikova, Dolharjeva in Majenova. Najmlajši bорец in s tem tudi najmlajši partizan »Užiške republike«, je postal 11-letni Albin Pibernik.

Za komandirja je bil imenovan njegov oče Albin, za politkomisarja profesor-komunist Oskar Savli (ki je bil pozneje na Gorenjskem poznan pod imenom Jakob), za partijsko delo je bila postavljena Julka Pibernik-Anica, kar je za njo prevzel inž. Pavle Zavar, razdeljena pa je bila na dva voda. Četa se je potem udeleževala vseh bojev pri obrambi »Užiške republike«.

Spomini na Cankarjevo četo so med Užičani ostali nadvse živi in še danes njeni borci uživajo veliko čast in ugled. Njena borbena slava je bila splošno znana. V osvobojenih Užicah, kjer je bil tudi vrhovni štab s Titom, je noč in dan delovala tovarna orožja, a na vseh koncih je bilo slišati tudi borbene in narodne pesmi. A Cankarjeva četa Slovencev je slovela tudi po prepevanju. Kadar so njeni borci zapeli, so bili prebivalci enotnega mnenja, da izmed vseh najlepših prepevajo Slovenci. In ko so korakali skozi mesto, so jih vedno spremljali otroci, mali Albinček Pibernik pa je bil še posebej deležen pozornosti.

In ko je prišlo do odločilnih bojev pri umiku iz Srbije, je slovenska četa Ivana Cankarja izgubila več borcev. V teh bojih je velika večina partizanov branila položaje daleč od Ušice, Cankarjeva četa pa je bila prav tedaj v mestu. In ta četa je tedaj odigrala veliko vlogo v boju proti dvajset in tridesetkrat močnejšemu napadalcu. Zato Užičani nikoli ne bodo pozabili slovenskih borcev. Na svojih položajih so poglani v beg številne četnike...

Najhujši boji v Srbiji so se odvijali zadnje dni novembra 1941. Na umiku proti Sandžaku je bila med hudimi boji četa Ivana Cankarja razbita na več skupin. Le te so se postopoma spet zbrale. In v istem času, ko je Cankarjev bataljon na Gorenjskem dvigal ljudi v zimsko vstajo, so bili preostali borci Cankarjeve čete vključeni v sestavi I. proletarske brigade, ki je bila ustanovljena 22. decembra 1941. Tedaj so sestavljali prvi vod V. šumadijskega bataljona, mali Albin pa je bil njihov najmanjši in najmlajši proletarec. Ko je Tito s spremstvom pregledoval novo enoto, I. proletarsko brigado, in ko jo je pozdravil in nagovoril, je ob svojem očetu, komandirju Albinu ter ob mami Julki stal tudi mali Albinček.

Takoj za tem so brigade čakali hudi boji in še hujše januarsko prebijanje prek visoko zasneženega in mrzlega Igmana. Albinova mama je tu ozehla in v Foči, do kamor so iz Ušice hodili 47 zimskih in bor-

benih dni, je tudi podlegla. Oče Albin pa je bil prej ranjen. Na zadnji poti je Julko spremljal tudi vrhovni komandant Tito, ki je potem malega Albina vzel k sebi.

V Foči je bil preostanek slovenske čete razporejen v zaščitno četo vrhovnega štaba, Albin Pibernik pa je bil imenovan za politkomisarja te enote. In šele poleti, avgusta 1942 je preostanek čete Ivana Cankarja, ki je bila zdaj le še skupina desetih ljudi, odšel proti Sloveniji. To ji je bilo namenjeno že ob njeni ustanovitvi. Toda — kmalu po prihodu v Slovenijo, je komandir Albin Pibernik, ki je bil začasno s sinom vključen v Tomšičevo brigado, pri izpolnjevanju naloge padel. Mali, še ne dvanajstletni Albinček-Korčagin, je ostal sam.

Četa Ivana Cankarja, sestavljena iz Slovencev v Srbiji, je častno izpolnila svoje poslanstvo. S tem je tudi ona proslavila ime umetnika in borca, ki ji je dal ime.

Ive Šubic: Kurir — linorez 1975

Miha Klinar

PESNIKOVA SMRT

ODLOMEK IZ ROMANA »RAZCESTJA«

Na idrijski gimnaziji sluga pravkar izobeš črno zastavo.

»Črna zastava, glej,« se začudi Slavko. »Je zopet umrl kak sošolec?« pogleda sošolec na Karla.

»Ne, ni!«

»Profesor?«

»Glej, glej, kaj res še ne veš? V Ljubljani je četrtr čez eno ponoči umrl slovenski pisatelj Ivan Cankar.«

»Ivan Cankar?« Slavko ne more verjeti. »Saj je bil še mlad. Šele dvainštirideset let mu je bilo.«

»Umril je! V 'Slovenca' je že njegova osmrtnica. Moj oče pravi, da so jo klerikalci, ki jim je bil Cankar vedno v želodcu, z veseljem objavili.«

»Ne morem verjeti! Ne morem verjeti! Moja mama ga je poznala. Celo govorila je z njim. Ni še tako dolgo. Bilo je sponiladi. V Trstu. Pripovedovala mi je, da jo je vprašal po imenu. In ko mu je rekla, da je Stefi, je kar sam uganil, da je šivilja. 'Vse Stefice so šivilje', je rekel. Sam sem poznal neko Stefico! Šivilja je bila. Ubogo nesrečno dekle... Mama je mislila, da poniluje njo. Veš, tudi moja mama ima za seboj trdo težko življenje. Sicer pa boš bral v moji nalogi. Pisal sem o njej...«

Tako pripoveduje Slavko, dokler ne pride do gosposke hiše, v kateri stanujejo skoro sami inženirji. Odpre jima Karlova mati, lepa, negovana gospa. Modre oči ima in zlate lase, pravo sonce v tej decembrski sivini.

»Le vstopita! Ti si torej Slavko? Priden fant si. Pravkar je o tebi pripovedoval gospod Andrej.«

»Gospod Andrej?« je Slavko ne razume. »No, naš profesor slovenščine,« brž pojasnjuje Karlo, ki mu ta profesor ni preveč pri srcu, čeprav je očetov prijatelj.

»Ne tako glasno, Karli! Tu je.«

»Tu?« se zdrzne Slavko.

»Ko bi vedel, bi raje ostala pri tebi,« je Karlo žal, da sta prišla.

Toda zdaj je že prepozno.

»Le naprej,« ju pokliče gospod, ki ga je Slavko poznal doslej samo na videz. Za spoznanje, morda za prst ali dva, je manjši od gospe. Plavalas je, vendar brez tistega bogatega zlatega leska v laseh, kakršnega ima gospa. Tudi njegovi lasje so revni in počesani tako, da pokrivajo plešo. Drugače pa je prijazen in s svojim nasmehom, s katerim odzdravlja Slavku prav nič gosposki.

»Le spoprijateljita se,« gleda Slavka in sina.

Toda Slavko gleda bolj profesorja kakor rudarskega inženirja. Profesor je resen, mnogo bolj resen kakor v šoli.

»Hud udarec, moja fanta! Hud udarec za slovensko kulturo. Cankar, Cankar, moj vzornik v slovenski besedi in moj znanec je mrtev. Ne, ne! Še vedno ne morem verjeti. Še vedno ne. Ni še tako dolgo, ko sem bil pri njem na Rožniku! Še mi zveni v ušesih pogovor z njim, zdaj pa... zdaj je mrtev naš največji pisatelj, naš najpogumnejši pisatelj, pa je samo trinajst let starejši od mene. In kdo je kriv? Družba, domovina, ki pusti pisatelje hirati ob delu in lakoti, dokler se od neprestanega dela ne izčrpajo, prezgodaj ostare in umirajo mladi, vse premiladi, z njimi pa gre bogastvo, ki bi ga še lahko dali svojemu ljudstvu, v grob. Če pomislim na Ketteja, če pomislim na Murana... In sedaj še Cankar, naš veliki Cankar... Fanta, ali se zavedata, da bo brez Cankarja naša podoba siromašnejša, podoba naše dobe, podoba našega vstajenja... Nastala bo vrzel, saj ni pisatelja, ki bi znal v svoje delo tako zelo vtisniti svoj

čas, kakor ga je znal naš Cankar... In ta čas je še vedno viharen, še vedno boleč, slovenska pravica še ni izterjana, še nas hočejo ogoljufati, saj je še vedno slišati — in to celo močnejše kot poprej — glas D'Annunzia, o katerem je Cankar že pred tremi leti, da, julija 1915 pisal, komaj dva meseca potem, ko je Italija napovedala vojno cesarstvu in s svojo napovedjo razbuhnila zahteve po slovenskih primorskih pokrajinah, po Brdih, po Istri, po naših krajih. In ta D'Annunzio je že takrat bobnal s svojimi verzmi in še vedno bobna, da so pokrajine in kraji, ki niso bili nikoli italijanski in ki so že več kakor tisoč let slovenski ali hrvatski, najbolj sveta tla matere Italije... O, Cankar je z vsa človeško pravico in pravičnostjo zapisal, da je ta pesnik nepesnik, ki ga je velik narod vzdignil na svoje rame, oznanil svetu poezijo tatvine; in narod, ta veliki narod mu je ploskal in mu še vedno ploska...«

In že profesor pripoveduje o tem pesniku nepesniku, kakor ga je pred tremi leti imenoval Cankar in ki je že pred tremi leti imel med italijansko javnostjo močnejši glas in večje ime kakor sam kralj.

»Gabriele D'Annunzio. Kralj ni bil več Vittorio Emanuele; pesnik je bil kralj. Njegova beseda je bila beseda narodova, njegov glas je bil italijanske zemlje glas. Najzlahtnejši sad je pričel o drevesu,« pripoveduje profesor s Cankarjevimi besedami o še vedno najbolj bučnem in v teh časih najbolj znanem italijanskem pesniku, čigar slava je bila za zdavnaj razbuhnjena po svetu. »Tudi Cankar ga je bral. Bral še kot študent, pa je občutil na dnu srca, strahoma čutil, kakor je sam rekel, da D'Annunzio ni pesnik. Njegova besedna spretnost morda zasluži občudovanje, toda samo besedna spretnost še ni poezija, kakor, žal, mislijo mnogi pesniki nepesniki. D'Annunzиеva poezija ne zasluži ljubezni, torej tistega plačila, ki je, kakor ja zapisal Cankar, plačilo, ki je umetniku prvo in nad vse. Sodnik, ki dela zgodovino in večnost je srce! Te Cankarjeve besede, fanta, si je vredno zapomniti. Zapomniti za vse življenje... Je to pesnik,« se profesor obrne k inženirju in h gospe, »je to pesnik, ki v debeli knjigi opljuva žensko, ki jo je sam zapeljal in ki mu je z brezprimerno nežnostjo svoje umetnosti ovila venec okrog pleše in, kakor pravi Cankar, bila po svoji duši in duhu, po lepoti in čednosti tako visoko nad njim, da najvišja glorijska njegova ni dosegla sijaja njenih belih rok. In vlačuga je bil D'Annunzio sam in ne igralka Eleonore Duse, ki jo je ta samodopadljivi pesnik potem v svoji knjigi opljuval.«

»Da, Eleonore Duse je bila,« bi inženir rad prekinil morebitni pogovor, neprimeren za enajstletna fanta. Tudi gospa zardeva in se boji, da bo profesor govoril o stvarih, ki jih njen Karli še ne sme vedeti.

»Da, samodopadljivec je bil in je še ta D'Annunzio, kakor so samodopadljivi vsi pesniki nepesniki, ki skrbje, da bi z različnimi ekstravagancami prišli na vrh Parnasa in zasenčili vse pesnike, ki so bili pred njimi in ki bodo prišli za njimi. Res ne vem, kaj naj bi imele D'Annunzijeve kravate z njegovim pesništvom oziroma z razglašanjem slave D'Annunzиеvega pesnikovanja,« pravi profesor in misli na D'Annunzиеvo potovanje v Egipt, ko je to svoje potovanje dal brzojavno razglasiti po vsem svetu in poudaril, da je vzel s seboj poldrug ducat živopisnih kravat. »Cankar je po pravici napisal, da se tam, kjer se razmahuje glasen napuh, najdeta tudi družici napuha — praznosta in strahopetnost. In D'Annunzиеv napuh se ni izražal samo

v ekstravagantnosti, marveč tudi v tem, da je na platnicah sleherne svoje knjige razglašal, kaj še misli napisati, na kar naj bi se njegovi častilci in bralci ponižno pripravili. Cankar je bil prepričan, da ima D'Annunzio po Italiji in po vseh deželah svoje pisarne, ker drugače, tako je menil, bi bilo nemogoče, da bi na primer zvedeli zjutraj v Frankfurtu in zvečer v New Yorku, kakšen verz se je dan poprej rodil v D'Annunzиеvi glavi, čeprav bi, denimo, Leopardu takega verza še sebi ne povedal, kaj šele razustil. Toda D'Annunzio je bil kakor vsi pesniki nepesniki samo evangelist svojega imena. Kdor pa je evangelist svojega imena, ni umetnik. Tako je zapisal Cankar in tudi jaz mislim tako. Po moje bi se Cankar sploh ne obregnil vanj, ko bi D'Annunzio ne razglašal s svojo besedo italijanskega pohlepa po naši zemlji, kakor da je bila italijanska od vekomaj in bi morala postati italijanska za vekomaj. Tudi jaz bi ga ne jemal v misel, ko bi prav D'Annunzиеv glas ne razpihoval skoro vse, kar je v Trstu, v Istri in v naših obrobnihih krajih italijansko. In vidite, prav zato sem te dni izbrskal med izrezki Narodovih feljtonov Cankarjev feljton o tem kričavem in nasilem italijanskem poetu nepoetu. Tu ga imam,« seže profesor v telovnik in vzame v roke skrbno poravnani izrezek iz časopisa. Že nekaj dni si govorim, da ga moram prebrati svojim dijakom od najnižjega do najvišjega razreda, saj odstavki, ki jih je pred tremi leti zapisal Cankar, postajajo v teh dneh še bolj zaskrbljujoči in taki, kakor da bi bili zapisani te dni in ne poleti petnajstega leta. Poslušajte samo tole: 'V teh hudih časih se je pripetilo masikaj, kar bo s čisto novimi črkami zapisano v knjigo zgodovine...« mrmraje preskoči profesor s pregledom nekaj vrstic. »Preberimo historijo vse do kraja, preiščimo svoje misli do zadnjih globin; kje je bil, kje more biti narod, ki je ploskal tatu? Ah, morda je ni bilo res, morda so se nam listi lagali?' se vprašuje pred tremi leti Cankar, mi pa vemo danes, da je res, vedno bolj res. In tole, glejte, kakor da bi bilo zapisano danes: ... kje je zdaj slovenska duša, ki bi ne trpela, ki bi ne iskala, kam da naj izlije svoj srd in svoj gnus! Tebe, prijatelji, tebe vprašam pred vsemi drugimi: Kaj praviš zdaj ti, ki si opeval Soško dolino? Kako boš zdaj šel križe in znamenja? Ne boš jih prešel, o, in ne boš se jim več smehljaj! Ker ni jih postavila moška ljubezen iz Brd in iz Trente; postavila jih je tatinska roka, opljuvala so jih lažnjiva usta... Jaz sem hodil po onih krajih. Zvest tovariš me je vodil po Brdih, pokazal Furlanijo; in nadvse, nadvse: pokazal mi je ljudi, ki so tam. Poldrugo tisočletje so branili svojo čast in svoje ime zoper barbare z juto — in zdaj? Zdaj da naj bi ta sijajni narod sklonil svoja moška pleča pod jarem sicilijanske kulture? Da naj bi bil zaslužjen, kakor so zaslužjeni beneški Slovenci? Vse je mogoče na svetu, ali to ne sme biti mogoče... Človek pa je star, izkušen in pokvarjen; zato je mogoče, da je pesnik opeval tatvino. Da je pesnik v imenu svojega naroda oznanil, da okrade narod. Sam Shakespeare bi se ne izmislil tolike sramote; življenje je hujše. Tako pred tremi leti Cankar. A danes? Danes? Mislím, da D'Annunzio ne opeva samo tatvine in nasilja nad našim narodom, marveč da je v resnici tat in razbojnik, o katerem bomo bržkone še slišali in ga obsojali. D'Annunzio ni demokrat... To bom moral povedati jutri dijakom v šoli, ko bom govoril o Cankarju.«

(Nadaljevanje na 14. strani)